

Dijana
Subotički

Tiha
VEĆINA

Životne priče
političarki
iz Srbije

Dijana
Subotički

**Tiha
VEĆINA**

**Životne priče
političarki iz Srbije**

Kikinda, 2013. godine

Izdavači
Nikasso–NM – BANATSKI KULTURNI CENTAR
JNA 35, Novo Miloševo, 023/783–155
e–mail: nikasso.bkc@gmail.com
www.banatskikulturnicentar.blogspot.com
UG „POSTPESIMISTI KIKINDE“
Kikinda

Urednik
Radovan Vlahović

Recenzenti
prof. dr Jovica Trkulja
Marija Srdić

Lektura
MA Aleksandra Ćazić- Kiurski

Transkripcija
Tamara Balaš

Prelom teksta i dizajn
Senka Vlahović- Filipov

Prevod sa srpskog na engleski jezik
Jasmina Ljubović

Štampa
Glasnik, Beograd

Tiraž
300

ISBN 978-86-6029-158-7

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

32-055.2:929(497.11)(047.53)

TIHA većina : životne priče političarki iz Srbije / Dijana Subotički. - Novo Miloševo : Banatski kulturni centar ; Kikinda : UG [Udruženje građana] "Postpesimisti Kikinde", 2013 (Beograd : Glasnik). - 352 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 300. - O autorki: str. 351-352. - Summary.

ISBN 978-86-6029-158-7 (BKC)

COBISS.SR-ID 282128391

SADRŽAJ

ZAHVALNICA / 5

UVODNA REČ O ZASTUPLJENOSTI ŽENA U POLITICI / 7

OLGICA BATIĆ / 13

MARIJANA ČETOJEVIĆ / 36

ZLATA ĐERIĆ / 57

SLAVICA ĐUKIĆ- DEJANOVIĆ / 77

ALEKSANDRA JERKOV / 88

ELVIRA KOVAČ / 111

ALEKSANDRA MAJKIĆ / 145

GORDANA POP LAZIĆ / 158

MILICA RADOVIĆ / 186

GORDANA RAJKOV / 204

SANDA RAŠKOVIĆ-IVIĆ / 232

MAJA SEDLAREVIĆ / 247

SNEŽANA STOJANOVIĆ- PLAVŠIĆ / 280

SOFKA VASILJKOVIĆ / 301

SUMMARY / 337

prof. dr Jovica Trkulja

GLASOVI IZ SENKE / 339

Marija Srdić

MENJA SE POLITIKA... NA BOLJE / 346

O AUTORKI / 351

Objavljivanje ove publikacije podržao je
EIŽ - Ekumenska inicijativa žena iz Omiša, Hrvatska.

Pisani tekstovi objavljeni u publikaciji odražavaju
isključivo stavove njihovih autora/ica
i ne predstavljaju nužno i službene stavove EIŽ-a.

ZAHVALNICA

Rukopis pod radnim naslovom „Životne priče policiarki iz Srbije“ koji je sada podnaslov naslovu „Tiha većina“ ne bi nastao da nije bilo spremnosti 14 političarki da sarađuju sa mnom. Neke od njih su se prethodnih godina susretale sa mnom, neke su me „primile po preporuci“, a neke potpuno otvoreno prihvatile poziv upućen mejlom ili telefonom bez zahteva za velikim objašnjanjem. Većina sagovornica me je ugostila u svom domu, prostorijama partije ili institucije u kojoj je na funkciji i spremno odgovarala na niz pripremljenih pitanja, čije odgovore sam snimala malom kamerom za potrebe transkripcije, a potom redigovala i sačekala autorizaciju. Šemu intervjuja dosledno sam primenjivala po uzoru na onu prethodno utvrđenu pod mentorstvom prof. emeritus Svene Savić sa Univerziteta u Novom Sadu, koja je rezultirala knjigom „Životne priče političarki iz Vojvodine“.

Za nastanak ove knjige veliku zahvalnost dugujem saradnici Tamari Badrljici koja je neumorno transkribovala sve snimljene intervjuje za potrebe rada, dizajnerki Senki Vlahović- Filipov koja je strpljivo obrađivala sve materijale koje sam joj danima dostavljala kao „dodatak“, kao i izdavaču Radovanu Vlahoviću i lektorki Aleksandri Ćazić- Kiurski.

Da bi knjiga dobila konačan izgled veoma su doprineli recenzenti svojim zapažanjima prof. dr Jovica Trkulja sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i direktorka Centra za podršku ženama Marija Srdić.

Tokom svih pripremnih meseci rada podršku su mi pružali Zoran Milešević, Jasmina Ljubović, Jasmina Radivojša, Borijana Bosančić, Jelena Terzin, Jelena Injac, Jelena Radosavčev i Vesna Bojić. Zahvaljujem i na tehničkoj podršci JP „Autoprevoz“ iz Kikinde.

Konačno publikacija ne bi bila štampana da Ekumenska inicijativa žena iz Omiša nije donirala projekat UG „PostPesimisti Kikinde“ pod nazivom „Povećanje svesti građana/ki Vojvodine o rodnoj ravnopravnosti- II faza“.

Dijana Subotički

UVODNA REČ O ZASTUPLJENOSTI ŽENA U POLITICI

Žene (i vojnici) prvi put su dobili pravo glasa na izborima u Srbiji posle Drugog svetskog rata na izborima za Ustavotvornu skupštinu NRS. Biračko pravo imali su svi državljani Jugoslavije na teritoriji NR Srbije koji su navršili 18 godina.¹ Glasanje je sprovedeno kuglicama do novembarskih izbora 1953, kada se po prvi put uvode glasački listići.

Prva žena koja je predsedavala jednom skupštinskom sednicom bila je Milka Minić (na zasedanju Velike antifašističke narodno-oslobodilačke skupštine, 12. novembra 1944. godine).

Mr Boro Majdanac, arhivski savetnik Arhiva Srbije u tekstu o istorijatu Skupštine Srbije od Drugog svetskog rata do 2000. godine, beleži da je u Ustavotvornoj skupštini NR Srbije 1946. godine bilo devet žena narodnih poslanika. Na skupštinskim izborima 1963. godine, za narodne poslanike izabrana je 71 žena, na višestranačkim izborima 1990. godine samo tri, a na izborima decembra 2000. godine, 28.

Dr Zorica Mršević u knjizi „Ka demokratskom društvu- sistem izbornih kvota“ (Institut društvenih nauka, 2007. Beograd) piše da je na prvim višepartijskim izborima koji su se odigrali 1990. izabrano 1,7% žena. To je bio najmanji rezultat u Evropi. Žene nisu znatno uvećale svoje prisustvo ni na narednim izborima 1992. kada ih je bilo 4,4%, a naredne 1993. godine izabrano je njih 6%. Posle izbora 1997. procenat žena u Skupštini i dalje je bio svega 6.4%.

Posle demokratskih promena 2000-te u Narodnoj skupštini bilo je nešto više od 11% žena dok ih je u opštinskim skupštinama bilo još manje 6-7% što je jednako nivou prisustva žena u parlamentima arapskih zemalja.

Prva žena potpredsednik Narodne skupštine bila je Zlatija Đukić-Veljović (1982-1984), a prva žena predsednik jednog skupštinskog veća bila je Perka Vitorović (Socijalno-zdravstveno veće, 1963-1965. godine).

Prvi višestranački izbori za narodnu skupštinu Srbije posle Drugog svetskog rata održani su 9. i 23. decembra 1990. godine na osnovu odluke

¹ Izvor: sajt Skupštine Republike Srbije: <http://www.parlament.gov.rs>

Narodne skupštine Srbije o raspisivanju izbora i prethodno donetih zakona o izboru narodnih poslanika i o izbornim jedinicama.

U periodu od 2000. godine do danas Srbija je u dva navrata imala predsednicu u v.d. stanju:

1) Nakon pobeđe Demokratske opozicije Srbije (DOS) na parlamentarnim izborima 2000. godine, Nataša Mičić postala je poslanica u Narodnoj skupštini R Srbije. U januaru 2001. je izabrana za njenu potpredsednicu, a u decembru je na mestu predsednika zamenila Dragana Maršićanina, koji je podneo ostavku 6. decembra 2001. kao rezultat narastajućeg sukoba između poslanika Demokratske stranke Srbije i ostatka DOS-a. Pošto je Milanu Milutinoviću istekao mandat na mesto predsednika Srbije i zbog neuspeha dva izbora za predsednika Srbije zbog nedovoljne izlaznosti građana, Mičićeva je postala vršilac dužnosti predsednika Srbije 29. decembra 2002, sa ustavnom obavezom da sazove još jedne izbore u roku od 60 dana. Ona ovo nije uradila u predviđenom roku, što je izazvalo velike kritike. Kao vršilac dužnosti predsednika Republike Srbije bila je članica Vrhovnog saveta odbrane Srbije i Crne Gore.² Nekoliko sati po ubistvu predsednika Vlade Zorana Đinđića, 12. marta 2003. godine proglasila je vanredno stanje u Srbiji. Do kraja aprila se stanje smirilo i vanredno stanje je ukinuto. Mičićeva je 17. septembra 2003. sazvala treći pokušaj izbora za Predsednika Srbije za 16. novembar 2003. U međuvremenu, 16. oktobra 2003, nakon što je vladajuća koalicija DOS ostala bez parlamentarne većine prvi put za skoro tri godine, započela je rasprava o poverenju predsednici Skupštine. Rasprava o ovom pitanju je završena 29. oktobra 2003, ali je glasanje odloženo za dve nedelje. Na kraju se ono pokazalo nepotrebno, pošto je 13. novembra 2003, tri dana pred predsedničke izbore koje će opet doživeti neuspeh zbog niske izlaznosti, Mičićka raspustila skupštinu i zakazala parlamentarne izbore za 28. decembar 2003. Nakon izbora, na mestu predsednika Skupštine, zamenio ju je Dragan Maršićanin (4. februara 2004. godine).

2) Nakon konstituisanja skupštine, 25. juna 2008. poslanici liste Za evropsku Srbiju, koalicije SPS-PUPS-JS i poslanici manjina izabrali su Slavicu Đukić-Dejanović za predsednicu Narodne skupštine Republike Srbije. Dana 5. aprila 2012. godine postaje vršilac dužnosti predsednika Republike Srbije, nakon što predsednik Boris Tadić podnosi ostavku, a na toj funkciji je bila do 31. maja 2012. godine, kada je Tomislav Nikolić, polaganjem zakletve, preuzeo dužnost predsednika Srbije.

² Izvor: sajt Vikipedije slobodne enciklopedije: <http://sr.wikipedia.org/sr>

Posle vanrednih izbora 2003. godine, zastupljenost žena neznatno se povećala na 12.4%, a kada su, na lokalnim izborima 2004. godine prvi put primenjene odredbe novog Zakona o lokalnoj samoupravi, koji predviđa kvote od 30% za manje zastupljen pol na izbornim listama, broj žena u lokalnim skupštinama vidljivo se povećao. Posle toga, iste odredbe primenjene su i na parlamentarnim izborima, pa je nakon izbora 2007. u Skupštini bilo 20.4% žena, a posle izbora 2008, bilo ih je 21.6%.

Krajem aprila 2011. godine usvojen je amandman predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika, kojim se propisuje da se na svakom trećem mestu na izbornoj listi mora naći manje zastupljen pol. Nakon izbora 2012. godine u Vladu Srbije ušlo je pet žena, dok je u Skupštini Srbije u decembru 2013. godine procenat poslanica 33,6 naspram 66,4 poslanika (ima 166 muškaraca i 84 žene). Nažalost, nakon rekonstrukcije Vlade Srbije u drugoj polovini 2013. godine, ostale su samo dve ministarke.

U Skupštini Autonomne Pokrajine Vojvodine od 120 mandata, u decembru 2013. godine 18,3% osvojile su žene, a 81,7% muškarci. Kada se govori o pokrajinskoj skupštini mora se imati u vidu da se 120 poslanika bira po proporcionalnom i većinskom izbornom sistemu. Po većinskom izbornom sistemu u kojem je Pokrajina podeljena u 60 izbornih jedinica bira se 60 poslanika sa liste kandidata u 45 opština u AP Vojvodini.

Među predsednicima Skupštine AP Vojvodine nakon Drugog svetskog rata do danas čije se fotografije mogu naći na zvaničnoj web prezentaciji, samo je jedna žena: Verona Adam Bakroš (1989-1991).

Prema statističkim podacima sa spiskova pokrajinskih poslanika³ u u periodu od 1992. do 1993. deset žena imalo je mandat, od 1993. do 1997. 11, od 1997. do 2000. godine devet, a od 2004. do 2008. 21. U nekim izvorima može se naći procenat koji neznatno varira (2004. godine bilo žena 23 od 120 što je 19,2 naspram 80,8, dok je 2000. godine od 120 bilo 8 žena što je 6,7), a ove razlike javljaju se zbog činjenice da se tokom određenog mandata ličnosti koje imaju mandat menjaju zbog prelaska na druge funkcije.

Među skupštinama opština širom Srbije 2004. godine ohrabrujuća statistika zabeležena je u opštini Kikinda gde je od 30 odbornika bilo 16 žena i 23 muškaraca što je 41,03%, preko 30% imali su Irig, Sečanj, Smederevska Palanka, kao i beogradske opštine Stari grad, Vračar, Voždovac.

³ Izvor: sajt Skupštine AP Vojvodine: <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Strana.aspx?s=vecinski>

Sistem izbornih kvota poznat u Srbiji namenjen je povećanju učešća žena u predstavničkim telima i procesima donošenja političkih odluka i primenjuje u oko 90 zemalja svih kontinenata. Sistem kvota postoji i kada se ne zove tako, nego u Francuskoj i Belgiji upotrebljavaju termin paritet, a u Švedskoj je obavezna žena na svakom drugom mestu.

Kada gledamo podatke o zastupljenosti žena u parlamentu, moramo imati u vidu i kako izgleda regionalni prosek. Ovo je situacija od 1. novembra 2013. godine:

	Donji dom	Gornji dom ili senat	Oba doma
Skandinavske zemlje	42.0%	---	---
Evropa - OSCE zemlje članice uključujući i skandinavske zemlje	24.6%	22.6%	24.2%
Severna i Južna Amerika	24.2%	23.8%	24.1%
Evropa - OSCE zemlje članice ne uključujući skandinavske zemlje	23.0%	22.6%	22.9%
Afrika (južno od Sahare)	21.1%	18.7%	21.7%
Azija	19.1%	13.8%	18.5%
Arapske zemlje	17.8%	7.7%	15.9%
Pacifik	13.1%	38.6%	15.9%
Regije su klasifikovane po opadajućem redosledu na osnovu procenta žena u parlamentima			

Izvor: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

Svetski ekonomski forum objavio Globalni izveštaj o jazu između muškaraca i žena za 2013. godinu koji je pokazao znatno poboljšanje u Srbiji, u odnosu na 2012. godinu pokazala, jer su razlike među muškarcima i ženama za nijansu manje nego godinu ranije, ali da predstoji još mnogo posla pošto je Srbija, među 136 zemalja, svrstana na 42. poziciju.

Ko su te žene u srpskoj u politici koje su najčešće predstavljene brojkama? Postoji čitav niz studija koje poslednjih decenija ukazuju na pravni položaj žena u našoj zemlji i regionu, rađena su istraživanja o stavovima žena i muškaraca u politici, međutim one koje su na najvišim položajima ne-

dovoljno su pitane o preprekama koje su morale da savladaju da bi postale funkcionerke kojima se država kasnije hvali u međunarodnim statističkim dokumentima. Iz kakvih porodica potiču, kakvo im je bilo obrazovanje, kako je izgledala profesionalna, a kako se razvijala politička karijera i koliko je mesta ostalo za privatni život, neke su od teza koje su navele udruženje „PostPesimisti Kikinde“ da 2012. godine pokrene projekat „Povećanje svesti građana/ki Vojvodine o rodnoj ravnopravnosti“, koju finansira Ekumenska inicijativa žena iz Omiša, Hrvatska. U želji da proba da doprinese većem broju žena u politici publikovane su životne priče političarki iz Vojvodine koje su naišle na odličan prijem u javnosti. To je možda zato što su odabrane političarke sa nacionalnog, pokrajinskog i lokalnog nivoa kroz intervju pristale da opširno govore o svojim životima.

Godine 2001. pod rukovodstvom dr Slobodanke Markov i mr Jelice Rajačić- Čapaković u Ženskim studijama i istraživanjima Milena Marić- Ajnštajn objavljena je publikacija „Kandidatkinje DOS-a iz Vojvodine za republički parlament u decembarskim izborima 2000“ sa ciljem da se javnost upozna sa poreklom, razvojem putevima, ambicijama, preferencijama i postignućima dvanaest kandidatkinja DOS-a iz Vojvodine za republički parlament i da se na taj način doprinese stvaranju pozitivnog javnog mnjenja prema ženama u politici i utiče na glasače da svoj glas daju ženama. Tako su štampani novinarski intervjui sa 12 političarki, od kojih se značajan deo više ne bavi politikom.

Smatrajući da se o političarkama koje pišu istoriju Srbije ne zna dovoljno, da one nisu na adekvatan način predstavljene javnosti (ni kada čine državni vrh), a da ne smemo dozvoliti da padnu u zaborav kao što je to slučaj sa mnogim misliteljicama i intelektualkama u prethodnim vekovima, te da bi njihove ispovesti mogle biti snažan podsticaj mnogim ženama da iz privatnog zakorače u javni prostor, inicirana je druga faza istog projekta u PostPesimistima Kikinde u 2013. godini.

Jedan od rezultata je knjiga „Tiha većina: Životne priče političarki iz Srbije“ sadrži zbirku od 14 intervjua sa političarkama iz Srbije sa nacionalnog, pokrajinskog i lokalnog nivoa. Reč je o autorizovanim ispovestima žena urađenih oral history metodom iz feminističkog ugla koje na nov način prikazuju živote reprezentativnih političarki iz Srbije, izabranih iz različitih partija, sredina, nejednakog ali bogatog staža u javnom životu, sve sa visokim obrazovanjem. One su odgovarale na pitanja postavljena po unapred utvrđenoj šemi tako da predstave svoje živote od najranijeg detinjstva preko porodičnih veza do motiva za ulazak u politiku, stavova o

rodnoj ravnopravnosti i otkrivanja detalja o emotivnom životu. One su u radu poređane abecednim redom.

Među njima je jedna od dveju ministarki u Vladi Republike Srbije Slavica Đukić-Dejanović iz Socijalističke partije Srbije, koja je bivša predsednica Skupštine Srbije, bivše ministarke Gordana Pop Lazić iz Srpske radikalne stranke i Sanda Rašković-Ivić (aktuelna poslanica i bivša ambasadorica) iz Demokratske stranke Srbije, kao i poslanice u Skupštini Srbije: Olgica Batić inače predsednica Demohrišćanske stranke Srbije, Milica Radović potpredsednica Demokratske stranke Srbije, Elvira Kovač iz Saveza vojvođanskih Mađara, Snežana Stojanović-Plavšić iz Ujedinjenih regiona Srbije, Zlata Đerić iz Nove Srbije. Među intervjuisanim je portparolka Demokratske stranke Aleksandra Jerkov, pokrajinske poslanice Maja Sedlarević iz Lige socijaldemokrata Vojvodine, Marijana Četojević iz Srpske radikalne stranke, predsednica Skupštine opštine Kikinda Aleksandra Majkić iz Srpske napredne stranke. Životne priče kazuju i: prva poslanica u Skupštini Srbije u invalidskim kolicima Gordana Rajkov koja je aktivistkinja nevladinih organizacija i nepartijska ličnost; i zamenica predsednika Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine Srbije Sofka Vasiljković.

Priče Gordane Rajkov i Sofke Vasiljković su priče dvostruko diskriminiranih osoba (jedna zbog mišićne distrofije, a druga zbog pripadnosti romskoj nacionalnoj zajednici) čija kazivanja u velikoj meri otkrivaju način organizovanja i razvoja udruženja osoba sa invaliditetom, odnosno aktivnosti koje su prethodile većem učešću Roma u javnom životu i formiranju Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine Srbije.

Namera autorke bila je da u se u istoj knjizi u kojoj su integralne životne priče političarki nađe i poglavlje o dekonstrukciji rodni stereotipa, međutim zbog ograničenog obima stranica, odustalo se od toga kako intervjui sa ženama ne bi bili dodatno skraćivani, a uvereni da su ovako štampani intervjui štivo koje daje odličan povod za više naučnih analiza.

OLGICA BATIĆ

(1981), Beograd

Kažite nešto o svom poreklu.

Rođena sam 7. decembra 1981. godine u Beogradu. Osnovnu i srednju školu završila sam u Obrenovcu, budući da mi je otac Obrenovčanin, a mama rođena u Valjevu, s tim da je do udaje živela na Novom Beogradu, a kada se udala preselila se u Obrenovac.

Odrasla sam u izuzetno patrijarhalnoj, hrišćanskoj porodici i uvek demokratsko orijentisanoj, pošto nisam imala nikog od predaka ko je bio u Komunističkoj partiji. Pripadam jednoj od onih porodica čijim precima je naneta jedna od onih čuvenih nepravdi, a koje sad pokušavaju da isprave putem Zakona o povraćaju imovine, tako da nam je mnogo toga nacionalizovano. Pre svega, mislim na dede i sa jedne i sa druge strane. Imala sam lepo, bogato, ispunjeno detinjstvo. Pohađala sam prvo OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“, istovremeno sam upisala i završavala nižu muzičku školu, jer se, spletom okolnosti, dosta članova moje porodice muzički obrazovalo. Završila sam nižu muzičku školu „Vatroslav Lisinski“, odsek klavir i solfeđo. Budući

da imam i stariju i mlađu sestru, uvek je postojao pozitivan takmičarski duh. Jedna se ugledala na drugu i pokušavala da bude bolja od one starije od nje.

Rođeni ste u Beogradu, ali tu niste odrasli?

Rođena sam u Beogradu, ali ceo svoj život provela sam u Obrenovcu gde je moja porodična kuća. Iako je centar svih mojih poslovnih aktivnosti u Beogradu, moj dom i ujedno moja oaza mira je u Obrenovcu.

Jeste li išli u vrtić pre polaska u školu ili Vas je neko čuvao?

To je interesantna priča s obzirom na to da su i moja starija i mlađa sestra pohađale vrtić, a ja sam imala izuzetan otpor prema vrtiću i roditelji su, bez obzira što su bili jako zaposleni, poštovali moju želju da ne idem. Imala sam zanimljive teze za nekog ko je tada bio izuzetno mlad, da me interesuju neke druge stvari, potpuno nesvojstvene tada mojim vršnjacima.

Najveći deo vremena, pre polaska u osnovnu školu, provela sam sa dekom. U tom periodu moj otac, koji je inače bio advokat po profesiji, imao je advokatsku kancelariju i u Obrenovcu, i u Beogradu. Moj deda, po odlasku u penziju, budući da je bio ekonomista, pomagao je na neki način mom ocu, u tehničkom delu advokature me je čuvao. Sve svoje vreme pre polaska u školu sam provela uz dedu i u advokatskoj kancelariji mog oca.

Omiljena igračka mi je tada bila, pošto tehnologija nije napredovala, nisu se ni koristili kompjuteri, pisaća mašina. Ris papira nikada nije bio dovoljan za mene. Šalim se, pa često kažem da ne znam koliko je taj proces socijalizacije uspeo. Prve drugove i drugarice stekla sam upravo u obrenovačkom parku, gde se nalazila kancelarija mog oca. To pamtim kao jedan od najboljih perioda mog života. Vrlo rano sam tada, ali i nakon osnovne i u srednjoj školi, imala samo jednu želju, a to je da postanem advokat i to sam ostvarila. Znae kako imate kod dece periode, pa sa razvitkom, napretkom, menjaju svoje želje. Meni je oduvek, od tog predškolskog uzrasta, želja bila da postanem advokat, a na kraju, to mi je profesija. Sve želje su mi uvek bile u domenu realnosti, zato su se, uz naravno rad i trud, ostvarivale.

Kakve ste veze imali sa bakama? Jesu li one bile žive?

Baka sa mamine strane, deka i cela mamina porodica Todorović je sa Novog Beograda. Sećam se tih vikenda koje sam provodila po blokovima, igrajući se po keju. Mamina majka, Jelisaveta, je jedina živa. Budući da smo

odrastale u Obrenovcu, više vremena smo provodili sa tatinim roditeljima, baka Olgom, rođenom Mišić, po kojoj sam i dobila ime, i deda Žikom.

Da li ste se u osnovnoj školi isticali? Da li ste bili predsednica odeljenjske zajednice?

Više puta sam bila predsednica odeljenjske zajednice. Završila sam OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“, dobitnik sam Vukove diplome. U mojoj školi uslov za sticanje Vukove diplome nije bio samo prosek 5,00, tj. da imate sve petice u svakom razredu, nego i da imate diplomu sa nekog takmičenja. Ja sam išla na takmičenja iz više predmeta. Bile su tu i društvene, ali i prirodne nauke. Najveći broj ostvarenih uspeha na tim takmičenjima imala sam iz srpskog i iz biologije, i to su bile moje reference za dobijanje Vukove diplome. Moram da kažem da je čin uručenja Vukove diplome za mene kao dete bio jako potresan iz razloga što su to bile devedesete godine, to je bio komunistički režim, a moj otac je, da li na sreću ili na žalost, bio aktivan kao političar, jedan od opozicionih lidera, demokrata i po rođenju i po uverenju. Zanimljivo je da su mi u školi tada rekli da mi zbog politike oca neće dati Vukovu diplomu. Ja sam, naravno, kao dete počela da plačem jer nepravda je nešto na šta ne možete biti imuni. Onda su moja razredna starešina i još neki nastavnici izašli u susret i rekli da ne treba vršiti diskriminaciju zbog političkog opredeljenja nečijeg oca ili nečije majke. Po dobijanju Vukove diplome, svoju omiljenu tetkicu u osnovnoj školi pitala sam da li bi volela da vidi moju diplomu, na šta je ona odgovorila da bi naravno volela da vidi, zašto da ne, budući da je žena tu provela ceo svoj radni vek i ja sam njoj tada rekla da ću joj je ostaviti ako joj se toliko sviđa. Ona me je pitala zašto ću joj ostaviti sopstvenu diplomu, a ja sam joj odgovorila da mi sada više ništa ne znači, jer nisu hteli da mi je daju, ne zato što je nisam zaslužila, nego jer su me posmatrali kroz političko delovanje oca. Bez obzira na sve to, uručena mi je ta Vukova diploma iako sam je nerado primila zbog svega što je prethodilo tome. Posle završetka Zmajeve škole upisala sam Obrenovačku gimnaziju, koja se u to vreme, ali i ranije kotirala mnogo visoko, bar kada je u pitanju kvalitet gimnazijskog obrazovanja. Naravno, i tu sam bila odlična učenica.

Tetkica je spremačica u školi?

To je bila jedna žena koju sam jako poštovala. Od malena sam vaspitana da sve ljude posmatram na isti način, nezavisno od njihove profesije. Na isti način sam poštovala i direktora škole i spremačicu i imala sam oduvek, bar

su me roditelji tako vaspitali, iste aršine prema svima. Funkcije su dolazne i prolazne, pre i posle uvek vam ostaje samo sopstveno ime. Kada je bio osmi mart, Dan žena, nosila sam buket cveća i svojoj razrednoj starešini, budući da je bila žena, ali i spremačicama u školi. Prema svakome sam se ophodila jednako i prema svakome sa poštovanjem, nevezano od njihovih zanimanja i zvanja.

Da li ste trenirali nešto, išli na sekciju?

Imala sam gomilu diploma. U plesnu školu sam išla jako dugo, uporedo, naravno, i u muzičku školu, s tim da je klavir moja prva ljubav. I pre nego što sam upisala, od pete godine imala sam privatnu profesorku klavira i solfeđa, kao i moja starija sestra, a mlađa sestra je svirala gitaru. Pohađala sam plesnu školu i tu sam zaradila gomilu diploma. Istovremeno sam jako volela da slikam. Predstavljala sam školu na jednoj izložbi, budući da je slikarstvo nešto što me je zanimalo, a i dan danas je moj hobi, kada nađem vremena. Što se tiče sportova, u osnovnoj školi, a i nakon osnovne škole bavila sam se dugo gimnastikom i trenirala sam osam godina tenis.

Kako pamтите period bombardovanja 1999. godine?

Bombardovanje sam provela kod kuće sa porodicom. U Obrenovcu smo bili sve vreme bombardovanja. Nismo se skrivali ni po podrumima, ni po skrovištima, jednostavno smo se družili sa komšijama. Apsolutno sve vreme bombardovanja proveli smo u našoj porodičnoj kući.

Bombardovana je kasarna u Obrenovcu. Jedno vreme su ljudi počeli masovno da se evakušu pošto je bila puštena priča da će bombardovati „Prvu iskra Barič“, hemijsko postrojenje, pa zbog isparavanja gasova može biti opasno, međutim „Prva iskra Barič“ jeste bombardovana, ali ne taj deo. U okolini Obrenovca bilo je dosta objekata koji su bili bombardovani, naravno, ne civilnih. Jedno vreme su spominjali da će most na Kolubari bombardovati kako bi se „isekao“ put Obrenovac–Beograd. To su sve bile samo priče.

Vama je bila skraćena jedna školska godina zbog bombardovanja?

Jeste.

Da li je bilo straha u tom trenutku? Možete da se setite neke situacije?

Tog 24. marta znam da sam bila u školi i znam da sam bila druga sme-na u gimnaziji i sećam se da su svi moji drugovi i drugarice pričali o bombardovanju. Ja sam valjda svaki svoj strah prikrivala smehom i uvek sam volela da budem ta koja će da opusti atmosferu, čak i da sve ono negativno i ružno što se dešava prenosi na šalu da bi nam svima bilo lakše. Svi su kupovali jedan, dva sendviča, sokove, a ja sam im kroz šalu govorila: „Jedite, jedite, možda će vam biti poslednje, ako nas noćas sruve sa zemljom“, a oni su me pitali da li moram i danas da se šalim i ispoljavam svoj crni humor. Šalu na stranu, to je sve bilo u srednjoj školi i većina mojih prijatelja, svi smo ostali u Obrenovcu, u svojim kućama. Možda sam samo u tom periodu intenzivirala druženje sa ljudima, jer jednostavno, kada se tako nešto strašno dešava ljudi se gotovo neprirodno zblizavaju.

Da li Vam je raspad Jugoslavije ostao u sećanju, kriza, devalvacija dinara, da li se odrazilo na stanje u Vašoj porodici?

Nije se odrazilo na stanje u mojoj porodici, nikada nisam ni krila da dolazim iz porodice, i to vrlo često volim da istaknem i da stavim ljudima do znanja, koja je uvek imala. Dolazim iz porodice u kojoj moj otac nije ušao u politiku da bi zaradio pare ili pravio sebi zanimanje jer sopstveno nema, što je danas masovno, jer je već tada zaradio dovoljno za sebe. Moja porodica je bila materijalno obezbeđena i '85. i '95. i ništa više nije bila obezbeđena 2005. Sve ono što smo imali stečeno je pre nego što je moj otac u politici postao to što je postao, deo Vlade Zorana Đinđića, ministar pravde prve demokratske Vlade.

S druge strane. ni to što smo imali nikada nismo zloupotrebaljavali. Sestre i ja vrlo smo skromno vaspitane, skromnije od mogućnosti koje smo imale. Na kraju krajeva, o tome govori činjenica da mi nikada nismo bile opsednute potrošnim, prolaznim stvarima koje imaju novčani ekvivalent, jer ipak najvrednije stvari u životu ne možete kupiti novcem i moja porodica je to vrlo dobro naučila na ličnom primeru. Novac ne garantuje ni sreću, ni uspeh, ako ga imate – dobro. Ja bih volela da ga svi imaju, naravno, pa da sa materijalne strane budu obezbeđeni, ali i da ga svi imaju, ne znam koliko bi bili srećni. Novac nikad nije garant najvećih životnih vrednosti jer su one jednostavno – materijalno neizrazive.

Kako je protekao period u srednjoj školi?

Odnos sa drugarima je bio više nego fenomenalan, zato što sam od osnovne škole sticala prava prijateljstva i nekako smo se svi zajedno obreli u obrenovačkoj gimnaziji. Neki su, naravno, upisali neke druge škole... Što se tiče nepravdi, uvek je bilo neke diskriminacije, ne mogu da kažem od strane svih, ali od strane pojedinih profesora uvek, zbog već pomenutog političkog delovanja mog oca. To me nije kasnije zaobišlo ni na fakultetu, s tim što je na fakultetu to bilo u drastičnijem i raširenijem obliku.

Na fakultetu su Vas diskriminicali?

Fakultet sam upisala 2000. godine, posle petooktobarskih promena.

U Vladi dr Zorana Đinđića, koja je nakon petog oktobra formirana, moj otac, dr Vladan Batić, je postao ministar pravde. Na Pravnom fakultetu u vreme 2000. godine bila je nepromenjena struktura prethodnih vlasti, polovina nastavnog kadra bila je opredeljena, neki su bili istaknuti članovi Socijalističke partije Srbije, drugi su pripadali JUL-u, treći tadašnjoj Srpskoj radikalnoj stranci. Kada dođete na ispit i kada Vam otvore indeks, pa vide Olgica, a u zagradi Vladan, pa prezime Batić, bude im sve jasno.

Tokom svake moje godine studiranja, moram da kažem na moju nesreću, Demohrišćanska stranka Srbije pravila je različite akcije. Recimo, 2001. godine moj otac je kao ministar pravde razrešio 200 sudija po vrlo jasnim kriterijumima. To je bilo nešto što će ostati zapamćeno, jedini slučaj lustracije u zemlji Srbiji.

Imala sam određene profesore, naravno neću ih imenovati, koji su se, umesto da predaju ono za šta su stručni i da se drže tema koje treba da predaju studentima Pravnog fakulteta, više su se jedno vreme bavili likom i delom Vladana Batića. Tipa, kako ministar pravde razrešava sudije i kojim se kriterijumima vodio, pa sam slušala, recimo, o sebi i o svojim sestrama svašta, kako je lako Batićevim ćerkama, one uopšte ne studiraju u Srbiji, ne žive u Srbiji, studiraju u inostranstvu, a ja se nalazim recimo u trećem redu amfiteatra petice, pa sve to slušam. Mislim da sam na većinu tih provokacija zaista umela da oćutim, jer jedini cilj mi je bio da završim fakultet, a nakon toga sam znala da sam samo njihov bivši student, a oni samo moji bivši profesori i da nikada ne treba da ulazim ni u kakvu vrstu polemike, diskusije, jer znam da bi to samo moglo meni da odmogne, a nikako da koristi. Nisam im pridavala nikakvu pažnju. Onda je 2003. godine, recimo, Demohrišćanska stranka Srbije pokrenula inicijativu za referendum o samostalnosti Srbije. I

tu sam imala problema kod onih koji dolaze iz Crne Gore, koji su govorili da ćerka Vladana Batića dolazi kod njih da polaže ili kako se samostalna Srbija usuđuje da dođe kod njih da polaže ispit. Donekle su mi neki komentari mogli biti simpatični, neki su me povredili.

Ni u jednom momentu nisam pomišljala da odustanem ili da se prebacim na neki drugi fakultet. Oćutala sam sve što mi je izricano, prelazila i preko uvreda i preko provokacija i jednostavno sam se vodila samo tim da sam tu isključivo zbog sebe.

Uspeli ste u roku 2004. da završite?

Ne, nisam u roku. Naime, 2001. godine sam u junskom roku dala odmah uslov za drugu godinu. Od šest ispita, pet sam položila odmah i nakon toga, nažalost, pravljene su, ukoliko se sećate, liste za odstrel političkih protivnika, a moj otac se nalazio na jednoj od tih lista. Zbog politike svoga oca imala sam periode kada sam pazirala na studijama. To je, recimo, prvi put bilo na prvoj godini. Tada sam provela četiri meseca u Austriji sa svojim sestrama. Majka se nama nije pridružila, nije htela, ali to je bilo čisto iz bezbednosnih razloga. To je bilo posebno vreme, to je bio raskid sa prošlošću i kako je vreme odmicalo stvari su se otimale kontroli. Iako sam možda bila mlada da razumem sve stvari, bila sam dovoljno zrela da ih primetim. Upravo sam uočavala da se procena rizika ugroženosti života mog oca povećavala. Jednog dana primetite da ima dva pripadnika obezbeđenja, pa u roku od dva meseca ima četiri, pa je taj broj u jednom momentu bio šest i onda stvarno vidite da nešto ne funkcioniše.

Osim toga, najbolnji mi je bio pokušaj atentata oca, tada sam ponovo napravila pauzu u toku svog studiranja. Bila su dva pokušaja u toku njegova dva ministarska mandata. Prvi je bio na putu Obrenovac–Beograd, na velikoj krivini kod Dubokog, kada je pucano na njega vazdušnom puškom, a drugi put je bio kad je išao u posetu tada Opštinskom sudu u Rumi, gde je visprenošću pripadnika njegovog obezbeđenja na vreme uočen snajperista na krovu zgrade u neposrednoj blizini pomenutog suda.

Da li se sećate godina paziranja?

Prvi put kada sam spomenula Austriju, to je bilo 2001. godine, u julu sam otišla. Potom 2002. godina, kada sam napravila pauzu zbog zdravstvenih razloga mog oca, budući da je tada bolovao od kancera debelog creva.

Ceo svoj ministarski mandat on je bolovao od kancera, ali javnost to nikada nije znala. Zapravo, on je 20 godina, od 1990. godine, pa sve do 2010. godine, kada je i umro, živio sa kancerima različitih vrsta, na različitim organima. Tek u poslednjoj godini života je to predočio javnosti. To smo do tada znali samo mi kao porodica. Mi smo živeli sa tim. Na koji način smo se izborile, to samo naš četiri znamo.

Da li ste Vi lično osetili nebezbednost kada je trebalo da otputujete u Austriju?

Više neku uplašenost i strepnju za svoje roditelje, jer sam znala da idem sa sestrama, a da majka ne želi da ide sa nama. Ona je želela da ostane uz moga oca, naravno, uz svog supruga. Ne mogu da opišem osećaj uznemirenosti, usplahirenosti i brige. Brinete šta će se desiti sutra, da li ti spiskovi zaista postoje, ko ih pravi, ko nečija imena ispisuje i podvlači crvenom hemijskom. Meni je sve to bilo zastrašujuće. Ja sam naivno verovala, kao verovatno i mnogi pripadnici Vlade Republike Srbije, da je došlo demokratsko vreme kada su demokratske promene okončane, da sad može da se sarađuje sa onima koji su bili protivnici.

Moj otac je bio prvi koji je sakupljao i Haškom tribunalu predao preko 60 000 stranica o zločincima OVK, mislim na Čekua, na Haradija, na Tačija i svakodnevno su na naše mobilne telefone, mislim na mene i na sestre, ali i na fiksni telefon stizale gomile pretnji, to je bilo i danju i noću, najgore moguće sadržine. Mom ocu su za rođendan slate čestitke sa vešalima, što je trebalo da znači njegovu smrt. Meni i mojoj sestri, budući da smo koristile jedan auto, u jednom periodu, to je bilo već 2004. godine, po završetku Sablje i uspostavljanju nove Vlade na čelu sa Vojislavom Koštunicom, bili su skinuti svi šrafovi sa sva četiri točka. Milion puta su se desile neke stvari i sve smo mi uredno prijavljivali policiji, svaki nemio događaj, najblaže rečeno. Nikada se nismo osećali dovoljno bezbedno, ni za vreme njegovog mandata, a još više posle prestanka njegovog mandata kao ministra.

Bili ste pod većim uticajem oca nego majke?

Pominjem oca jer me je, u principu, njegovo političko opredeljenje u svemu pratilo kroz život, zato što sam ceo život bila analizirana kao ćerka Vladana Batića. Ja kažem da sam to i danas, čast mi je što sam upravo ćerka

takvog čoveka, ali, naravno, da sam jako vezana i za svoju majku Veru, jer ukoliko je muškarac glava porodice, žena je vrat i mislim da je u tom periodu mojoj majci bilo najteže. Imala je hrabrosti na pretek i kada je nekoj od nas manjkalo hrabrosti ili kada smo bile uplašene i uznemirene, uvek je ona bila ta koja nas je bodrila. Zbog prirode posla otac često nije boravio u kući, trebalo je majka sve to da iznese na svojim leđima, a ona je to više nego stojički izdržala. Ona je ekonomista i ceo radni vek provela je u Dunav osiguranju. Tu se zaposlila odmah po završetku fakulteta, sad je već penzionerka, ima 63 godine, ali izgleda kao da joj je 43.

Moj otac je o mojoj majci sve rekao u jednoj rečenici: „Imam najbolju ženu i najbolju majku svoje dece.“

Kada ste bili u Austriji, živeli ste u nekom iznajmljenom stanu ili imate nekoga tamo?

Bile smo u iznajmljenom stanu, nas tri sestre. Otac nam je sve organizovao odavde, da bi nas na neki način zaštitio.

Posle je govorio da nije smeo da dopusti da sve tri boravimo na istom mestu u isto vreme. Uvek se rukovodio time, ne daj Bože da se nešto desi jednoj od nas tri, ima druge dve ćerke žive. Kada živite sa takvom filozofijom ne može da vam bude lako, nikako. Kada su se njemu dešavale pretnje i kada mu je bio ugrožen život, procenu rizika je vršila policija. Posle toga smo gledale da sve tri budemo na različitim stranama sveta.

Kada ste diplomirali?

Godine 2006. Kada sam diplomirala, htela sam da se pohvalim. Zvala sam prvo svog oca, jer mi je oduvek želja bila da se bavim advokaturom i ushićeno sam mu rekla da sam diplomirala. On je na to odgovorio, pošto je imao izuzetan smisao za humor, ali mnogi ljudi nisu poznavali tu njegovu stranu: „Pa šta?!“

Ja sam ga pitala: „Kako pa šta?!“ Ponovila sam mu da sam diplomirala. Tada me je pitao šta želim i da li treba da mi uruči Nobelovu nagradu. Rekla sam mu da samo želim da ga obavestim da sam diplomirala. On me je pitao šta radim sutra, na šta sam mu ja odgovorila da ću to veće najverovatnije da izađem u grad i da proslavim sa društvom, pa ću videti šta dalje. On mi je rekao da od sutra počinem da radim. Uzvratila sam mu da nema problema.

Pošto mi je želja bila da od njega učim i da radim zajedno sa njim u kancelariji, mislila sam da treba kod njega da odem. Sutradan sam se spremila, otišla naravno kod njega u kancelariju, a on me je pitao šta tu tražim. Odgovorila sam mu da mi je rekao da tog dana počinjem da radim. On je objasnio da, naravno, počinjem da radim, ali ne kod njega. Zaposlila sam se u advokatskoj kancelariji koja je saradivala sa mojim ocem i tu sam završila pripravnčki staž.

Stvarno ste tog dana bili očekivani u drugoj kancelariji?

Jesam, jesam, zaista tog dana. Meni je prvo bilo malo šokantno zašto meni otac ne dozvoljava da radim kod njega, a zna da je to bila moja želja.

Mada, sa vremenske distance vidim da je to bilo najpametnije po mene. On se rukovodio mojim interesima, a ne svojim. I njemu je najlakše bilo da me je zaposlio kao svog pripravnika, ali nikada nije želeo da se veže, da ja tu budem povlašćena jer sam njegova ćerka, nego je smatrao da treba da idem težim putem, da se izborim za svoje mesto i uvek mi je govorio da je svaka pobeda samo moja pobeda, da je svaki moj poraz isključivo moj i da moram da naučim sa tim da se nosim.

Na moju veliku nesreću, jer opet kažem, želja mi je bila da radim sa njim u istoj advokatskoj kancelariji, to se nije dogodilo. U prvim danima mog pripravnčkog staža otišla sam sa predmetom, znam da je bio neki obiman parnični predmet i da je trebalo da se sasluša veštak, u svakom slučaju, tu su se nalazili nalaz i mišljenje veštaka i trebalo je da se iznose primedbe na njih i pitala ga da li može da mi pomogne jer nisam mogla da savladam ceo predmet. On me je pitao da li imam sve zakone, na šta sam potvrdno odgovorila. Pitao me je da li imam sudski praksu, na šta sam takođe potvrdno odgovorila. Onda me je pitao u čemu je problem. Rekla sam mu da nisam vremenski u mogućnosti da pročitam, da su mi dali obiman predmet i pitala ga da li može da mi izađe u susret. On je rekao da ne može, jer ako imam zakone i ako sama ne mogu da se snađem, onda ne treba da se bavim advokaturom. Nailazila sam kod njega na zatvorena vrata tokom celog svog pripravnčkog staža. Iz ovog ugla kad posmatram sve je to bilo za moje dobro, da mi ne bi povlašćivao i mislim da mi je na taj način mnogo pomogao, upravo zato što me je distancirao od sebe u smislu posla, a ja sam opet zanat izučavala u nekoj drugoj kancelariji. Uvek je bio tu da suočimo pravna mišljenja, da mi izađe u susret ako negde zapnem, ali nekakav konkretan rad sa njim nisam imala dok sam bila pripravnik.

Da li je on u to vreme imao pripravnike?

On je u to vreme, krajem 2004. godine, kada mu je prestao ministarski mandat, budući da je advokat od 1984. godine, pokušao da se opet upiše u Advokatsku komoru Beograda. Advokatska komora Beograda nije htela da ga upiše kao advokata sa izgovorom da ne može da bude advokat pošto je bivši ministar. To je jedno objašnjenje koje po mom mišljenju treba da uđe u anale te Advokatske komore, ali i celog pravosuđa, neke druge ministre su odmah upisivali. On se tada upisao u Advokatsku komoru Niša. Kad je izvesno vreme prošlo, on se vratio svojoj matičnoj komori, komori u Beogradu i nastavio je da radi kao advokat. Tada je jedno vreme njegova kancelarija funkcionisala kao ortačko advokatsko društvo i imala je pet advokata. On je bio „Advokatska kancelarija Batić“ i imao je pet advokata koji su radili za tu advokatsku kancelariju.

Vi ste sve vreme bili u Beogradu?

Jesam, sve vreme sam bila u Beogradu pripravnica. Kada sam završila svoj pripravnički staž, tu se opet nekako podudarilo, ili je previše slučajnosti, moj otac se razboleo od kancera, samo što je ovoga puta bio kancer grla. Zato sam odlagala polaganje pravosudnog ispita. Tada je bio u bolnici i izvađen mu je grkljan, nije mogao ni da govori. U tom periodu, zajedno sa mojim sestrama i majkom, sam praktično živela u bolnici. Imali smo zajedničku želju, a to je da konačno postanem deo advokatske kancelarije Batić, jer sam se sada osposobila, završila sam pripravnički staž, ne u njegovoj kancelariji, i saglasili smo se da sam sada relevantna, kompetentna da mu budem, kako je on rekao, koleginica. Na kraju me je tako i oslovljavao. Međutim, kada se razboleo, tada sam radila na renoviranju njegove kancelarije, da bih dodala na onu tablu i svoje ime, da bih konačno bila poslednja, iako je on insistirao da budem prva, jer sam jedino žensko u toj kancelariji.

Razboleo se, tako da sam više vremena provela u bolnici. Zapravo, mi smo živeli u bolnici tih godinu dana, celu 2010. godinu smo tamo proveli. U svemu tome, da bi njemu taj period primanja hemoterapije olakšale, trudila sam se da učim i da spremam pravosudni ispit, iako sam sve vreme bila u bolnici i drago mi je što sam u tome i uspela. Dva meseca pre nego što je umro položila sam pravosudni ispit, upisala sam se u Advokatsku komoru i onda mu donela rešenje o upisu u imenik advokata.

Moram priznati da kada sam donela odluku da ću studirati pravo, a donela sam je vrlo rano, i to je isključivo dolazila u obzir advokatura, ne sudstvo, ne tužilaštvo, nego samo advokatura, on je to odobravao. Mama se malo protivila, smatrala je da je advokatura više muški posao, da tu postoji diskriminacija, da će se klijent pre opredeliti za muškarca, da žene ne ulivaju dovoljno poverenja kao advokati, što je ranije bila činjenica, ali ni danas nije mnogo bolje kada pogledate procenat muških i ženskih advokata. Na kraju sam videla da mu je bilo jako drago. Moram da kažem da sam najzadovoljnija samom sobom bila upravo kada sam mu donela rešenje iz advokatske komore da sam se upisala u imenik advokata, dok je on bio u bolnici.

On je 2010. godine preminuo u bonici?

Jeste.

Kada spominjete oca koji je bio strog u ključnim trenucima kada ste bili mlađi, da li pamтите koliko su otac i majka imali vremena da se igraju sa Vama, šta su vam poručivali, da li su imali neke moralne lekcije?

Naravno da jesu, i ono što je najbitnije, uvek su se rukovodili time da je važnije kvalitetno provedeno vreme sa decom, nego kvantitet. To je nešto na čemu sam im posebno zahvalna, jer ako me sad pitate, mislim da taksativno mogu da navedem kako smo proveli svaki Božić, Uskrs, krsnu slavu Svetog Đorđa, svaki odmor sa njima, mogu da ih smestim u tačan vremenski period, da opišem do najsitnije pojedinosti. Pamtim svako letovanje i svako zimovanje, svaki odlazak na izlet i to su mi zapravo najlepší trenuci, najlepše uspomene. Kako smo stasavale, otac nam je preneo strast prema putovanjima, počeli smo zajedno da putujemo, tako da je meni tih petnaest dana provedenih sa njim negde u inostranstvu značilo mnogo više nego da ga viđam svaki dan tek da bih ga videla. Oduvek smo sestre i ja pokazivale visok stepen samostalnosti, samopouzdanja i zrelosti. Nismo bile od one dece sa kojima su roditelji morali da uče, koju su morali da vode i izvode iz škole, od malih nogu smo vaspitane da moramo da se borimo i da moramo da se izborimo za svoje mesto i da mama i tata neće biti tu čitavog života, da ne treba da se oslanjamo na druge, nego da sopstvenim snagama sebi krčimo put. Oni su uvek bili tu kao moralna podrška i kao svaka druga podrška. Posebno sam ponosna na svoju porodicu.

Kolika je razlika između Vas i starije, odnosno mlađe sestre?

Ja sam '81. godište, starija sestra je '79. godište, odnosno dve godine starija, a mlađa je '85, znači četiri godine mlađa od mene, a šest od moje starije sestre.

Da li je možda, pošto je vas tri, želja roditelja bila da jedno bude muško, ali su ispale tri devojčice?

Postoji zanimljiva anegdota. Godine 1981, dok je moja majka mene nosila, tada nisu bile ove moderne tehnologije nego klasičan ultrazvuk i njoj su na ultrazvuku pogrešili, rekli su joj da nosi muško dete. Moj otac je napravio slavlje unapred kada se iščekivalo rođenje muškog deteta, a pravio ga je unapred jer je doktorsku disertaciju branio 9. decembra. Moju majku su sve vreme tokom trudnoće uveravali da mu nosi sina. Na ultrazvuku, ne znam kako, ali iz mamine i tatine priče trebalo je da budem muško dete, a ne žensko. Šalim se da sam ih možda tad razočarala, ali posle nekog vremena prevaziđen je klasični balkanski sindrom da se ima naslednik. Kako je moj otac bivao sve stariji, došao je u period kad je govorio da ne bi svoje tri ćerke dao za trista sinova i mislim da je time sve rekao.

Koliko ste vas tri bliske?

Jako smo bliske. Vrlo smo povezane. Vaspitane smo da je porodica osnov svega i da je porodica stub svega. Mi živimo zajedno. Prošle godine naša starija sestra se udala i meni i mlađoj sestri je to jako teško palo. Ne zato što se udala, to je prirodan tok stvari, nego što se odselila i što ne živi više sa nama. Sada živi na Islandu, ali o našoj povezanosti govori činjenica da mlađa sestra i ja komuniciramo sa njom nekad na Viber-u, na WhatsApp-u ili na Skype-u. I kada nemamo jedna drugoj šta da saopštimo, osećamo potrebu da se čujemo. Mi sestre smo i najbolje prijateljice, ujedno i osobe u koje najviše imam poverenja, naravno pored mojih roditelja.

Vi živite u Beogradu sa sestrom, a majka gde je?

Koliko god je centar mojih životnih aktivnosti u Beogradu, pola nedelje sam u Beogradu, pola nedelje u Obrenovcu. Najpre, zato što ne dozvoljavam da mi majka bude sama, posebno zato što ona sada ima 63 godine i u penziji

je, a osim toga vezana sam jako za majku i trudim se da svaki slobodan momenat njoj posvetim. Vezana sam za svoj dom, jer kad odem u Obrenovac osećam se kao svoj na svome. Trudim se da svaki trenutak koji je slobodan, kada nemam nikakvu obavezu u Beogradu, da jednostavno ne budem u Beogradu, da budem u Obrenovcu, jer na kraju krajeva, tu sam odrasla, tu je moja moja majka, tu je moje dvorište, tu su moji psi, moje cveće, moje uspomene, sve moje je zapravo u Obrenovcu.

Da li je otac bio strog, imajući u vidu da je imao tri deteta ženskog pola, kada je trebalo da počnete da izlazite? Kakav je bio njegov odnos prema vezama? Da li je hteo da bude u toku, da zna?

Naravno, jeste. Bio je više nego obavešten o tome, a pritom mi nismo znale. Uvek je gledao da ne vrši pritisak na nas u smislu da se posebno njemu poveravamo, iako smo imali poprilično otvoren odnos, ali voleo je sa strane da bude u toku. Uvek se našao neki doušnik koji bi mu javio gde mu je ćerka, s kim mu je ćerka, u kakvom društvu se nalazi. Međutim, koliko god da je bio strog, a jeste, uvek je primenjivao princip nagrade i kazne i to se oduvek znalo, od najranijih dana, od osnovne škole, pa do diplomiranja i mog i mojih sestara, svaka na svom fakultetu, naravno. Nije voleo mnogo da priča o našem ljubavnom životu, mislim da je u tom bio posebno slab na nas i na izbor naših momaka. Uvek mu je bilo nelagodno kada se pokretala priča o našim ljubavnim životima. Nije voleo da ga pitaju da li ćerke imaju nekoga, kad ćeš da ih udaje i slično. Kada smo već stasale i diplomirale, tako nešto bilo je sasvim normalno, imale smo potpuno otvoren odnos.

Mi smo vrlo rano zadobile poverenje svojih roditelja, jer nikakav problem u životu nismo napravile, ni kad smo bile deca, neku glupost ili nešto što bismo mi imale u našoj prošlosti, bez obzira o kom polju se radi, a čega bi se oni stideli.

Kada je svaka od nas navršila osamnaest godina roditelji su smatrali da svaka treba da se osamostali, da na neki način svaka od nas treba da se kali i da ide napred. Oni su nam uvek govorili da će za nas uvek biti tu za sve što nam treba, ali da ih jednog dana neće biti. I na kraju, mislim da su takvom svojom filozofijom doprineli da mi danas budemo i ispunjene i zadovoljne svaka u onom domenu za koji se obrazovala, ali u svakom slučaju da budemo zadovoljne kao ljudi.

Ono što je jako bitno jesu poruke koje imamo, a koje su nam ostavljali naši roditelji. Jedna od njih je da mir nema cenu, bez obzira šta se radilo.

Naravno, odnosi se na unutrašnji mir, ma šta god radili to treba da sačuvamo u životu. Moram priznati da je moja porodica i moj otac bio pre svega izuzetan vernik i mi smo od malih nogu odlazile u crkvu, sve tri smo krštene. Uvek nam je usađivao moralne vrednosti na koje možemo da se ponosimo. Ako nas neko povredi ili ako nam neko učini zlo govorio je da treba da oprostimo, pa onda kada smo bile mlađe možda to i nismo donekle shvatale, ali on nas je podučavao da oprostimo i zaboravimo, jer oprostaj bez zaborava ne znači ništa. Učio nas je i veri, učio nas je religiji, učio nas je apsolutno svim hrišćanskim vrednostima, ali nikada da ne odustanemo od porodice. Kada je bio bolestan, on je razmišljao o nama, da li Vera, moja mama se zove Vera, ima sve, da li njoj nešto fali, da li mi sve imamo. U najvećem svom bolu, opet je mislio na svoju suprugu i na svoju decu.

Kada ste završili pripravnički, rekli ste da ste položili za advokata, odneli ocu to na uvid i šta se onda događa? Kako teče Vaša karijera od tada?

Moja karijera tada počinje. Odnela sam mu rešenje. On je bio jako, jako srećan, ali nije mogao da govori, bilo mu je već jako loše, nalazio se u bolnici, ali verovao je da će pobediti bolest, jer je četiri puta do tada već imao kancer na različitim mestima i jednostavno uspeo je da pobedi. Dvadeset godina živeo je sa kancerima različite vrste i verovao je da se snagom volje sve može i tada mi je dao zadatak da renoviram njegovu kancelariju, sve da osmislim kako hoću, jer mi tu ubrzo počinjemo da radimo, čim se on izleči. Nikada nije gledao pesimistički na ono što se dešavalo i nas je učio tome. Čaša nikada nije poluprazna, uvek je polupuna, samo treba imati vere i gledati pozitivno, naravno, zahvaljivati se Bogu na svakom novom danu i truditi se da u tom danu uradimo sve što možemo i da je sutra samo izgovor za lenjivce.

Ja sam počela sa renoviranjem advokatske kancelarije. Tada sam već razgovarala sa mojim kolegom koji je bio pripravnik u istoj advokatskoj kancelariji, a moj otac ga je jako cenio, pre svega zato što je bio dobar student, pokazivao je zavidno pravno znanje. Onda je on meni rekao: „Loki“, pošto je to bio moj interni nadimak u porodici, „Loki, hajde vidi i sa Čedom kako to da urediš, ja ću sad da okupim mladu ekipu advokada. Biću vam šef, nadgledaću sve, pokušavati da vam omogućim, obezbedim sve za početak, da možete da funkcionišete, pa posle kad razradite kancelariju, ja mogu da se penzionišem i da sedim i da vas posmatram.“

Predmete koje je imao u radu, preuzela sam ja. Iako sam bila advokat, u nekim predmetima nisam mogla da zastupam, jer se traže određene godine iskustva, posebno u krivično-pravnoj materiji, ali sve što sam mogla da radim, radila sam. Sa kolegom Čedom ubrzo sam počela da uzimam klijente, da radim neke lakše stvari, da radim parnične postupke, brakorazvodne parnice, radne sporove i tako dalje. Uvek sam zapravo verovala, bez obzira na dijagnoze koje su bile strašne, u njegovo izlečenje. Sve vreme sam čekala da on dođe, da mi to ostvarimo kako treba, kako bi ta kancelarija trebalo da izgleda i renovirala sam je, naravno. Na žalost, nije stigao da je vidi jer ga je smrt preduhitrila. Posle očeve smirti proglašena sam za preuzimatelja njegove kancelarije rešenjem komore. Samo sam nastavila tamo gde je on stao. Sa kolegom Čedom nastavila sam da gradim kancelariju i danas sam ponosna na nju.

A Vaš politički put, kako je tekao?

Moram da kažem da se moj politički put intenzirao tek posle smrti mog oca. Živeći sa političarem, ne prirodno bi bilo da ne pratite politiku, da vas ne zanima šta vaš otac, koji je političar, radi.

Ja sam samoj sebi postavila prioritete. Fakultet mi je bio prioritet, smatrala sam da za politiku ima vremena, ukoliko budem htela da se bavim. U poslednjih nekoliko godina, kada je moj otac još uvek bio živ, uvek sam bila u Demohrišćanskoj stranci Srbije, uvek mi je govorio da bi trebalo malo više da se aktiviram, smatrao je da bih bila dobar kadar. Od ljudi koji su njemu bili bliski dobijala sam iste takve sugestije, da bi trebalo da se angažujem, da oni misle da imam sve što je potrebno da se razvijam, da stasavam u političkog lidera. Moram primetiti da sam to sve ostavljala po strani, govoreći da to još nije moje vreme, još uvek sam mlada, neću još uvek da ulazim u politiku, sve je bilo u smislu moram da završim fakultet, hoću advokaturu, moram da završim pripravnički staž, da položim pravosudni ispit, da počnem da radim kao advokat...

Nisam htela da ulazim u politiku, jer sam smatrala da ako uđem u politiku, a pritom zapostavim svoje primarno zvanje, da ću biti političar. Imala sam svoje zanimanje, politiku nikad nisam doživljavala kao izgovor da u nedostatku svog zvanja nađem nešto čime bih se opravdala. I moj otac je tako razmišljao, moja porodica je smatrala da imam svoju profesiju, svoje zanimanje, za politiku je uvek lako. „U politiku, ako želiš, ući ćeš u pedesetoj, ne moraš sa dvadeset i nešto godina da ulaziš u politiku.“

Kada je otac umro, desilo se sve što se desilo sa Demohrišćanskom stankom Srbije. Bile su dve struje koje su se sukobile, imale su potpuno različita gledišta na dalji razvoj Demohrišćanske stranke i bile su različite po svim pitanjima. Onda je 3. septembra 2011. godine održana izborna skupština Demohrišćanske stranke Srbije u Obrenovcu, gde sam izabrana za predsednika. To sam prvenstveno prihvatila, ne zbog toga što sam sebe smatrala nekim političarem, ni dan danas se ne smatram političarem, mogu da kažem da sam zakonski zastupnik jedne stranke i predstavnik nekoga. Funkcije ne volim, pa sebe ni ne mogu tako da doživljam. Imala sam duplu odgovornost. Prva je bila moja moralna odgovornost prema ocu. Neke razgovore o tome vodila sam sa njim neposredno pred njegovu smrt, a druga je bila odgovornost gde sam sama sebi postavljala pitanje: „Ako su ovde došli ljudi, ako su ovde došli predstavnici odbora, ako su oni dali svoj glas za tebe, kako sad da ih izneverim, kako da im kažem da neću, ne mogu ili kakav god odgovor da dam?“ Znala sam da bih pogrešila. Jednostavno sam pristala na tako nešto. Bila sam otvorena i transparentna i rekla sam im da ako se pokaže da ja to ne mogu, da to ne umem, da nisam dostojna, da ne radim u interesu demohrišćana, da ih ne predstavljam na pravi način, nema nikakvih problema, da ću se sama povući, neće morati da čekaju ni izbornu skupštinu. Takav stav nisam promenila ni do dana današnjeg. U februaru 2012. godine sam zvanično upisana kao zakonski zastupnik i predsednik partije u Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu. Pošto je rešenje stiglo u februaru mi smo bili osujećeni u pripremi za majske izbore. Do tada niko nije imao legitimitet, niko nije bio predsednik stranke, nalazili smo se u stanju opšteg rasula do februara 2012. godine. Kao prirodnom partneru, obratili smo se Demokratskoj stranci, jer Demohrišćanska stranka Srbije u svom delovanju, od nastanka 1997. godine, za partnere je imala samo Demokratsku stranku i Liberalno demokratsku partiju, tako da za razliku od mnogih drugih stranaka koje su koketirale sa svima, mislim na širok koalicioni kapacitet, što u prevodu znači da svi mogu sa svakim, mi se nismo time rukovodili. To je jedan od razloga zašto smo mala politička stranka dugo vremena i opoziciona, ali vratili smo se Demokratskoj stranci i na listi Demokratske stranke zajedno sa njihovim ostalim koalicionim partnerima izašli smo na izbore 2012. godine. Ja sam bila pedeseta na listi „Izbor za bolji život – Boris Tadić“ i zapravo sa liste Demokratske stranke sam ušla u Skupštinu Srbije.

Posle, na Vidovdan, bila je slava Srpskog pokreta obnove, Demohrišćanska stranka je pozvana, mi smo se odazivali i tu sam sa SPO počela da razmišljam o mogućnosti (pošto su oni imali četiri poslanika, sa Liberalno demokratskom

partijom su učestvovali na izborima) da formiramo poslanički klub. Ja sam jedna, njih četvoro, to matematički daje poslanički klub i budući da su Srpski pokret obnove i Demohrišćanska stranka jedine dve monarhističke opcije i po svojim programima najbliže, možda bi bilo dobro da formiramo poslanički klub. Naravno, nisam to uradila bez znanja Demokratske stranke, jer na neki način Demokratska stranka je bila ta koja je Demohrišćanskoj stranci Srbije dala mandat. Ako hoću da budem potpuno iskrena, reći ću da je Dragan Đilas odlučio da Demohrišćanskoj stranci Srbije da mandat, tj. meni da dâ mandat. Nisam želela ništa da im uradim iza leđa. O takvoj odluci bili su upoznati tadašnji predsednik Boris Tadić, koji je prisustvovao našem razgovoru, o tome je bio obavešten i Dragan Đilas. Nakon toga, prvo su Demokratsku stranku napustili poslanici SDPS-a, gospodina Rasima Ljajića, a nakon toga iz tog poslaničkog kluba sam izašla ja, ali opet kažem to je sve bilo u dogovoru, oni su znali za to i na kraju krajeva oni sami su pristali na tako nešto. U tom smislu, to je bilo fer-plej, jer nikome nije rađeno iza leđa i tada je formiran poslanički klub koji i dalje funkcioniše.

Kako je izgledao predizborni period?

Kad čekate dve godine, imate previranja unutar same stranke i za te dve godine potpuno je opravdano što ljudi nisu imali ni dovoljno strpljenja ni tolerancije da čekaju kakav će ishod biti Demohrišćanske stranke. Dobar deo odbora je prešao u neke druge stranke, neki odbori su prešli u Srpsku naprednu stranku, neki su prešli u Demokratsku stranku, neki u Liberalno demokratsku partiju, ali većinski deo odbora je ostao uz DHSS.

Moram da primetim da smo pribegli jednom nepopularnom, neko bi rekao i samoubilačkom rešenju, a to je da smo na predsedništvu donosili odluke kojima raspuštamo pojedine postojeće odbore Demohrišćanske stranke Srbije i to u jeku izborne kampanje iz razloga što su ti odbori počeli da deluju kao neka nezavisna stranka koja smatra da ne treba uopšte da postoji nikakva stranačka disciplina, da time što su oni odbori, da je njima data potpuna sloboda. Smatrala sam da oni ne mogu raditi nezavisno od centrale stranke, nezavisno od predsedništva stranke, nezavisno od glavnog odbora. Dešavalo se da jednostavno zovu telefonom i saopštavaju da izlaze na izbore s tim i tim. Ne pokoravaju se onim odlukama stranke koje smo svi zajedno doneli. Naravno da za takve odbore nije bilo mesta, možda je suludo tako nešto raditi u izbornoj kampanji, gde vam svaki odbor znači ma kakav

da je i gde vam svaki čovek znači, ma kakav stav imao, ali bili smo spremni da napravimo potpunu čistku, da znamo na čemu smo, da znamo ko je uz nas. Na kraju krajeva, ja nemam nikakav problem ni sa elitističkim pristupom politici, u smislu funkcionisanja jedne političke stranke. Mislim da je bolje da imate 50 odbora koji dobro funkcionišu, koji su uvek tu i na koje uvek možete da računate, nego da imate 150 odbora koje ne možete da kontrolišete i za koje ne znate ni šta rade. Možda sam u tom nekom periodu stavljana na stub srama od strane nekih članova Demohrišćanske stranke Srbije. Zašto tako nešto radim? Tako nikad niko nije radio u izbornoj kampanji. Posle sve one agonije kroz koju smo prošli, mislim da smo morali sve da raščistimo i da postavimo stranku na zdrave temelje, da bi ona kasnije mogla da ima zdrav razvoj, a čini mi se da danas to ima.

Kako izgleda Vaš angažman u Skupštini Srbije?

Vrlo je aktivan, to ću prvo reći, iako nisam neko ko voli da govori o svom političkom delovanju. Više volim da to prepustim nekom drugom. Trudim se zaista da svaku temu, svaki predlog zakona sagledam isključivo sa stručnog aspekta, bez obzira da li je to iz pravosuđa ili ne. Uvek sam govorila, a to često volim da ponovim, da jesam narodni poslanik, ali, nažalost, danas većina narodnih poslanika zastupa ili pretežno ili gotovo isključivo interes svoje stranke, a imate i političke partije koje zastupaju političke interese svojih lidera. Smatram da to može biti pogubno po bilo koju političku stranku. U tom smislu, u svojim skupštinskim govorima i izlaganjima i u svemu onome što radim težim da bude jako malo politike, a mnogo više stručnosti. Onda dobijamo komentare da sve stručno govorim, ali koga to još zanima? Uvek smatram da treba neko da čuje kvalitetno mišljenje, bez obzira na to o kojoj oblasti je reč, da li je u pitanju pravo, da li je u pitanju poljoprivreda, zdravstvo... Jedno vreme sam se toliko bavila poljoprivredom da su me neki pitali čime se bavim, misleći da sam veterinar, a ne znajući da sam advokat. Mislim da bi svako od nas narodnih poslanika trebalo da se stavi u službu građana, da svaki problem sagleda onako kako jeste, ne samo kroz prizmu ostvarivanja i zadovoljenja svojih interesa, kako ličnih, tako i partijskih. Nisam stavljala u prvi plan program, ideologiju, statut Demohrišćanske stranke Srbije, nego sam prvo sa stručnog stanovišta pristupala svakom problemu. Tek na kraju, ukoliko preostane vremena, propagiram ideje demohrišćana.

Koliko novinari prenose to što Vi radite i govorite u Skupštini?

Sad je dobro što u Skupštini imamo lajv striming (live streaming) i možete direktno putem interneta da vidite šta rade narodni poslanici u svakom momentu i to je veliki napredak u radu najvišeg zakonodavnog tela. Što se tiče samih medija, znate kako, Demohrišćanska stranka je mala politička stranka u ovoj zemlji i da bi vas bilo u medijima potrebno je da imate finansijska sredstva i svako ko kaže drugačije – laže. Mi smo omeđeni finansijskim sredstvima, jer da nije tako verovatno bi mi pretendovali da budemo mnogo jači i imali bismo sredstava da se širimo i napredujemo i da pravimo infrastrukturu, ali iz razloga što nemamo ni tajkune, ni kriminalce, nemamo ni finansijere, nemamo nikakvu poledinu koja bi nas gurala napred. Moram reći da se „ne trpamo i ne vučemo novinare za rukav“. Naravno i da nas nema mnogo u medijima. Kada nas ima to je samo putem prenosa na drugom programu RTS-a ili koga baš zanima, mada to građani ni ne prate, to je putem lajv striminga (live streaming-a), gde se u svakom momentu može videti šta poslanici rade. Rad poslanika, na kraju krajeva, nije samo u plenarnoj sali, tamo gde nas ljudi gledaju putem televizijskog prenosa, to je rad i na odborima čiji ste član, to je rad nezavisnih tela, to je rad izvan zgrade Skupštine. Što se tiče konkretno medija, neću reći da smo blokirani, jer niko nas nije blokirao, ali da nas nema u medijima, nema nas. To nije zato što mi nismo interesantni, naravno, interesantnije su neke druge partije, ne zato što mi nemamo ideje ili zato što su naše ideje nezanimljive, gomila ideja naših se danas ostvaruje. Recimo, nedavno su novine „Blic“ pokrenule akciju „Hemijska kastracija“, a trebalo je reći da je tu akciju pokrenula Demohrišćanska stranka još pre nekoliko godina. Sada mi se čini da mnogi mediji u prvi plan svojataju nešto što su bile ideje Demohrišćanske stranke Srbije, ali jednostavno morate da imate na umu činjenicu da Demohrišćanska stranka jeste parlamentarna stranka, ali samo sa jednim poslanikom, to je mala stranka, stranka koja je bila na vlasti, ali joj nije strano ni opoziciono delovanje, jer smo dugo godina bili opozicija i na kraju krajeva, stranka koja nema dovoljna finansijska sredstva, a dovoljno je da nemate finansijska sredstva i da onda teško možete napred. To su Tantalove muke.

Da li ste zadovoljni Vašom ličnom slikom u medijima? Kada pogledate pres kliping (press clipping) kako on izgleda?

U principu ne ostavljam manevarski prostor da me mogu predstavljati na način ili da mogu interpretirati nešto što nisam rekla, tako da vrlo jasno i

vrlo transparentno sve ono što mislim to i govorim, ne mogu se požaliti na neku pogrešnu sliku o meni ili da me interpretiraju na drugačiji način. Ono do sada što je bilo, da, to sam ja. To sam sve rekla i stojim iza svega toga i sve bih to isto ponovila. U tom smislu imamo potpuno korektnu saradnju. Putem medija se mogu videti konferencije za štampu koje sam držala i koje vrlo korektno mediji prenose. Naravno, nije možda celo moje izlaganje, ali određeni deo svakako da.

Da li Vas zovu iz žute štampe? Kada prave izbore za mis Skupštine? Kako na to reagujete?

Ne, nisam zanimljiva žutoj štampi. Čini mi se da sam samo bila u nekoj rubrici o tome kako se političarke odevaju sa stilom i to nisam čak ni pratila, to mi je javljeno da sam odnela prvo mesto, pobedila sam na nekom takmičenju. Ne znam ni kakvo je to takmičenje bilo. Iskreno, ne znam ni ko je učestvovao. Izabrana sam sa nekih 44–45 procenata i to ubedljivo iznad ostalih žena, a iskrena da budem ne znam ni koje su ostale žene bile moje konkurentkinje u tom takmičenju. Mislim da imam štošta drugog da ponudim, a da nije u vezi sa garderobom, izgledom. Stvarno sam sa te strane rasterećena. Što se tiče nekih tabloida i žute štampe, mislim da sam potpuno nezanimljiva.

Kakav je Vaš stav prema rodnoj ravnopravnosti?

Mislim da je još uvek nismo dostigli, mislim da je još uvek to samo mrtvo slovo na prapiru. Ne kažem da ne postoje pokušaji da se ide u tom pravcu, ali recimo, kada ste spomenuli rodnu ravnopravnost, upravo sam sada, prilikom rekonstrukcije Vlade Srbije, pitala gospodina Ivicu Dačića (premijera) da li se rukovodio onim Aristotelovim da je savršena država gde su muškarci jednaki pred zakonom i iz tog razloga među jedanaest novih kandidata nema ni jedne žene. Inako ih je u politici, bar u dosadašnjoj Vladi, bilo malo, a sada ih je još manje. Imamo samo dve žene u izvršnoj vlasti. Opet, rodna ravnopravnost nije nešto što vam se daje na tacni. Za nju morate ili da se izborite ili da se ne izborite. Ako govorim lično o sebi, mislim da sam se u ovom muškom svetu za svoju ravnopravnost izborila.

Da li ste nekada osetili na sebi rodnu neravnopravnost?

Za sada nisam.

Šta je Vaša ambicija?

Ambicija je u svakom slučaju vezana za Demohrišćansku stranku Srbije, jer sam od svoje osamnaeste godine član isključivo Demohrišćanske stranke Srbije i pre svega učiniću sve, bar dok se pitam, dok se nalazim na njenom čelu, da Demohrišćanska stranka Srbije napreduje svakim danom, da, bez obzira na finansijske poteškoće u kojima se nalazi, dobije mesto koje zaslužuje, a mislim da ovo na kome se trenutno nalazi nije prava slika demohrišćana. Tu je i uspostavljanje kontakata sa inostranim strankama koje treba Demohrišćanska stranka Srbije opet da obnovi, a to je članstvo u EPP-u, čiji smo nekada bili član. Hoću da pokušam, da dam sve od sebe da vratim Demohrišćansku stranku, ako ništa drugo bar na onaj nivo na kom je bila 2000. godine kada je bila poziciona politička partija i kada je brojala osam poslanika u Narodnoj skupštini.

Da li ste Vi sada jedina ćerka koja je nastavila očev put? Druge dve ćerke nisu upisale pravo i ne bave se politikom?

U mojoj porodici je uvek bilo 3:2 u korist ekonomista. Mama je ekonomista, starija sestra Jelena je doktor ekonomskih nauka, mlađa sestra je magistar ekonomskih nauka i ona sad upisuje doktorske studije, a tata i ja smo pravnici.

One su vrlo dobro upućene u sva politička dešavanja, kao i moja mama, ona možda najduže od nas, jer je trideset godina bila u braku sa mojim ocem i pratila je njegov razvojni put. Sve smo upućene u politiku i pomno je pratimo i više nego što bi trebalo. Nekad kažem da bi mi trebala dekontaminacija od svih političkih informacija.

Starija sestra nikada nije imala posebnih afiniteta prema politici, iako je prati i dobro je razume, jako je dobar analitičar, a mlađa sestra je uključena u Demohrišćansku stranku Srbije i pored Lazara Paunovića, Maja je jedan od potpredsednika stranke.

Imajući u vidu sve obaveze koliko imate vremena za sebe?

Iskrena da budem, jako malo. Kada bih rekla da imam vremena, lagala bih. Pokušavam se rukovoditi primerom nekih iskusnijih žena koje su uspele pomiriti profesionalni sa privatnim životom i svaka im čast na tome.

Imate li partnera?

Ne.

Kakvo je Vaše zdravlje? Da li ste imali neke probleme?

Moje zdravlje, da kucnem u drvo, je dobro. Prošle godine mi je puklo slepo crevo i imala sam hiruršku intervenciju, a drugu sad – operisana sam pre deset dana, u pitanju je debelo crevo. Ali, idemo dalje.

Šta biste mogli da izdvojite kao najlepší trenutak u životu, a šta kao najteži, najružniji?

Najlepší trenutak u mom životu je svaki proveden sa porodicom, svaki letimičan pogled na zajedničke slike kao neizbrisiva sećanja čiji sam rizničar. Najteži trenutak je smrt mog oca.

Beograd, septembar 2013.

MARIJANA ČETOJEVIĆ

(1975), Zrenjanin

Kažite nešto o svom poreklu i porodici iz koje potičete.

Rođena sam 2. novembra 1975. godine u Zrenjaninu, u predivnoj porodici prepunoj ljubavi i pažnje, potpuno ušuškana. Otac mi je Momčilo Dragić, a majka Beatrisa Dragić. Oni se bave privatnim biznisom. Godine 1976. osnovali su svoju štampariju u Zrenjaninu, koja i danas radi. Od sasvim male štamparije izrasla je u pravog giganta. Štamparija DOO „Dragić“ danas se bavi sito štampom u UV tehnologiji na tekstilu, offset štampom na Heidelberg Spped Master mašini 5 i to bojnjoj B1 formata, kao i na dvobojnjoj Heidelberg mašini B2 formata sa zaokruženim doradnim sistemom za knjige, kataloge, brošure. Sopstvenim trudom, radom i zalaganjem uspeh su da ostvare impozantne rezultate: da rade za izvoz, da to ostane zabeleženo. Za mnoge velike kompanije su radili, posebno u oblasti tekstilne industrije, mnoge sajmove smo zajedno obišli, a na kojima smo učestvovali – nagrade nisu izostale.

Sa očeve strane imam strica Mileta Dragića, na kojeg sam posebno ponosna. Vlasnik je firme „Proizvodnja Mile Dragić“ koja ima dugi niz godina tradicije u namenskoj industriji, vojnoj opremi. Trenutno je jedan od najvećih izvoznika u državi. On je beskompromisan borac za pravdu i istinu, pred očima srpske javnosti je dokazao da David može da pobedi Golijata i time postao mit srpskog naroda.

Sa majčine strane imam ujaka Stojkov Mihajla, izuzetno uspešnog štampara, koji ove godine slavi 50 godina postojanja „Štamparije Stojkov“.

Detinjstvo mi je bilo zaista divno. Sasvim nežno i bezbrižno, ali sam od najranijih dana naučila da moram i sama svakodnevno mnogo da radim, da se trudim, da u životu ne postoji termin kakav je besplatan ručak, da je svaki dan velika borba za opstanak, za egzistenciju. Svakodnevno čovek mora sa jedne strane da se zalaže da se ostvari na profesionalnom i na svakom drugom frontu, a nakon svakog završenog dana da sagleda sebe i ono što je učinio, da koriguje ukoliko je došlo do nekih propusta ili grešaka, da se vrati odmah korak u nazad i ispravi sve da bi sledeći dan bio savršen. Za mene je svaki novi dan – novi život.

Da li ste jedinica u porodici ili imate brata i sestru? Bake, deke, da li su bili živi kada ste bili mali?

Naravno, čuvala me je baka, čuvao me je deda, išla sam u zabavište u Zrenjaninu koje je bilo vrlo blizu kuće, osnovna škola je bila takođe nadomak ruke. Bila sam izuzetno vredno, marljivo, pažljivo dete, uvek disciplinovana, uvek sam znala gde se moje stvari nalaze, koje su moje dnevne obaveze, šta sve treba da izvršim u toku dana. Pedantnost je nešto na čemu je moj pokojni deda Mihajlo Stojkov naročito insistirao. Već u ranom predškolskom uzrastu me je uveo u posao štamparstva i tretirao kao ravnopravnog sagovornika. Poučena njegovom mudrošću, danas lako donosim i najteže odluke na najracionalniji i uspešniji način.

Ono što smatram najlepšim trenutkom i najlepšim delom mene, što me čini najsrećnijom i najplemenitijom osobom na ovom svetu, su dve stvari. Prva je rođenje moje sestre 14. jula 1987. godine, njeno ime je Leonarda Dragić, između nas je dvanaest godina razlike, zato je i stavljam odmah pored ove druge meni najvažnije stvari, a to je da imam ćerku. Moja ćerka je rođena 25. marta 2005. godine. Zove se Anđelina Četojević. To su dve osobe koje čak i fizički liče, imaju sličnu kosu i temperament. Njih poznavati

i sa njima biti, to je iskustvo koje je iznad svega, što je najbolji deo mene. Leonarda je osoba koja nosi neverovatnu energiju u sebi, nikada ne miruje. Studije je završila u Rimu, a ovog momenta je u Americi, živi u Njujorku. Za nju granice ne postoje.

Rekli ste vrtić, osnovna škola, da li ste već tada imali liderske sposobnosti? Da li se prepoznavalo da ćete se baviti politikom?

Ne, u najranijim danima nisam iskazivala takvu vrstu ponašanja. Uvek sam bila tiha, mirna, povučena, pedantna, vredna, lojalna i odana radu i ispunjavanju zadataka, gde su, naravno, nastavnici i profesori bili apsolutni autoritet koji sam poštovala u svakom momentu, tako da takvih sposobnosti nisam pokazivala, činilo mi se da se svi jednako trudimo sa manje ili više uspeha. Tek kasnije, na fakultetu i kroz posao, gde je moja individualnost sve više dolazila do izražaja, jesam.

Došla sam u Novi Sad 1994. godine, završila sam Ekonomski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, a to je Ekonomski fakultet Subotica. Stekla sam divna poznanstva, prijateljice koje su i danas na bitnim položajima, koje su takođe vredno i marljivo radile, a onda sam počela da se bavim i sportom, kik boksom. Odmah po završetku fakulteta počela sam da radim u „Štampariji Dragić“. Radila sam na poziciji finansijskog direktora punih osam godina. Tu su do izražaja došle liderske sposobnosti tek kada sam na izuzetno uspešan način ovladala organizatorskim sposobnostima. Sposobnost brzog, neemotivnog rasuđivanja, kreiranje strategije i donošenje odluka sam od dede Mihajla nasledila i sa njim razvila u najranijim danima detinjstva. Takođe, stekla sam i otklon prema izvedenim, neutemeljenim autoritetima.

Kako ste se odlučili baš za kik boks?

Počela sam da treniram tek kada sam započela diplomski rad. Kad sam jedan segment svog života zatvorila, da mogu ozbiljno i profesionalno da se posvetim nečemu drugom, jer ne volim da radim stvari polovično. Ni u šta u životu ne ulazim, ako ne mogu u celosti da se posvetim. Ne volim nikakve limite, nikakve granice, ni vremenski, ni previše preuzetih obaveza odjednom koje ograničavaju jedna drugu. Kada uzmem nešto da radim, radim to svim srcem, radim to kako treba, nikad se ne dvoumim, nikad ne sedim na više stolica odjednom, nego to što uzmem da uradim, to mora biti odrađeno vrhunski, a to traži veliki trud i angažovanje. Dakle, kad sam završila fakultet,

počela sam maksimalno da treniram, dva puta dnevno, sasvim predano i onda ostvarila rezultate.

Izabrala sam sport gde sam smatrala da nisam mnogo zakasnila, s obzirom na to koliko sam učila da sam propustila jedan deo, želela sam da sve nadoknadim, najgore je u životu biti statistički broj ili podatak. Ja sam tada želela da ostvarim velike rezultate i da imam bitne valorizacije svog rada i truda. Počela sam da treniram kik boks. Imala sam i mečeve, bila sam vicešampion Srbije i Crne Gore u to vreme, vicešampion Autonomne Pokrajine Vojvodine. Mislim da je to bilo 2002. godine. Nastavila sam i dalje da treniram. Sedam godina sam se tome posvetila. Imam mnogo prijatelja koji su iz tog miljea. Velika istrajnost, srčanost, ogromna energija da se ne odustane posle poraza, da se uvek mora ustati, da se uvek mora nastaviti, da se mora doći do cilja, do rezultata, to je ono što je i onda mene motivisalo.

Čak su me intervjuisali i snimili emisiju o mom treningu, mojoj ishrani, za lokalnu novosadsku televiziju. Uvek sam smatrala da je strahovito bitno kakva je ishrana. Prva sunčeva promena – to su bela mesa, riba, pileće belo meso. Podrazumeva da su uz povrće, salate, svi energetske sastojci izbalansirani, svi vitamini i minerali, da bi se u životu moglo funkcionisati na optimalan način, uz najkraći proces varenja. Shvatila sam vrlo brzo da je i to jedan od preduslova dobrih misli, dobrih dela, ono što nas determiniše i svaki naš dalji rad i dan.

Kako ste izabrali kik boks, a ne neki drugi sport?

Nekako me je put sudbinski naveo. S obzirom na moju konstituciju, jer sam kao filigranska figurica, ali kosti, kompletan moj sklop je dosta jak, znala sam da mogu to da iznesem. Moj otac je bio reprezentativac u džudou, stric takođe, danas drže prva mesta u golfu. Oni imaju fenomenalne rezultate. Ja sam iz sportske porodice. Moju sestru Leonardu ako sat vremena ostavite u dokolici, ona će ili na časove letenja za pilota lakim letelicama ili trenirati neki od ekstremnih sportova, prosto smo takvi. Leonarda je druga u državi 2012. godine u golfu. Brat Dejan Dragić u plivačkoj reprezentaciji. Danas, na vrlo odgovornom mestu direktora „Proizvodnje Mile Dragić“, ostane mu vremena za ekstremnu off road vožnju planinskog bicikla. Sestra sa stričeve strane, Mila Dragić, je prvak države u jahanju konja, brat Sreta Dragić u golfu, a takođe je bio u reprezentaciji hokeja.

Na treninzima kik-boksa sam upoznala i svog supruga Radomira Četojevića. On ima sertifikat trenera tajlandskog boksa, savatea i kik-boksa.

Tenirao je i takmičio se u karateu i bio uspešan fudbaler u mlađim danima. Međutim, ono što mi se najviše dopalo kod njega je upravo to što je bio omiljen svim klincima koji bi došli na trening, svi su trčali za njim i molili ga da ih trenira. Nekako je od svih nas na treningu bio najuspešniji sa decom. Kada sam ušla u ring i imala svoj prvi meč, Radomir mi je bio u uglu tada kao sekundant. On je bio moje oči u tom momentu, govorio mi koje korake i koje kombinacije treba da učinim u ringu. Na takav način smo izgradili poverenje, prijateljstvo, vezu i brak. Da bezgranično verujemo i oslanjamo se jedno na drugo u dobru i zlu.

Da li ste se vratili u Zrenjanin nakon studija u Novom Sadu?

Ne, nikad se nisam vratila. Od 1994. godine do danas živim u Novom Sadu. Toliko sam dinamična žena da je meni jedan dan kao nečijih mesec dana života. Teško da sam u tom periodu imala ispod 500 km pređenih dnevno. Svakodnevno sam putovala u Zrenjanin na posao u štampariju. Vrlo često sam imala sastanke u toku nedelje u Beogradu i Novom Sadu.

Onda sam se učlanila u Srpsku radikalnu stranku u Zrenjaninu, jer su posle podne bili sastanci i najlakše mi je bilo da izađem sa posla da odem do stranke, da vidim obaveze. Sa mojim navikama i sa takvim redom, radom i disciplinom, kad sam ušla u stranku jako mi se dopalo što nema nikakvih ograničenja. To mi je uvek bio uslov da mogu da ostanem u bilo kom sistemu, kolektivu. Dakle, nema u startu ženske organizacije, nema omladinske organizacije, pa da mi kažu recimo da ću se u okviru ženskog dela, ženskog rada, baviti pitanjima tim, tim i tim, koja, recimo, meni ne bi ležala, s obzirom na to kakav je moj temperament. Date su mi potpuno određene ruke, što je meni bilo najvažnije da se ostvarim unutar jedne stranke kojoj ideološki apsolutno i pripadam. Od samog starta, moja energija je bila izuzetno velika, nikakav problem mi nije bio da obiđem kompletan teren, vrlo brzo sam napredovala. Sa pozicije potpredsednika Gradskog odbora došla sam na poziciju sekretara Okružnog odbora.

Kad ste učlanili u Srpsku radikalnu stranku?

Čekajte da pogledam (vadi člansku karticu iz tašne). Kada se opredelim, kao da sam čitav život provela tu i prosto mi godine ništa ne znače, zato mi je teško da lociram vreme. Dakle, 08. novembra 2006. godine. Brzo sam napredovala. Sekretar Okružnog odbora sam postala možda tri godine kas-

nije, ne bih znala zaista da kažem. Srpsku radikalnu stranku doživljam kao svoju stranku i tako se borim za nju. Da odem bilo gde, da obiđem ljude, da sednem i popričam sa njima, meni je bilo zadovoljstvo. Što se kaže, geografski posmatrano, jedan grad je za mene bio malo, uvek sam volela da budem sa ljudima, da im dam podršku, da im dam podstrek, da im prenesem ideologiju Srpske radikalne stranke, a onda i harizmu, da ih povedem za ideologijom, da osnivam mesne odbore, da činim dobre stvari za koje sam smatrala da su ispravne. Nakon završenog dana imala sam privilegiju da budem ponosna, jer zastupam program u koji verujem i pričam ono što osećam iz srca, jer jedino tako i umem.

Kako ste se odlučili baš za Srpsku radikalnu stranku? Jeste li i ranije glasali za tu opciju?

Nikada nije bilo druge opcije. Od kada sam stekla pravo glasa, uvek sam glasala za SRS. Teško mi je bilo da se odlučim da politički budem aktivna. Kaže se kako su žene povučene, pa nemaju dovoljno samopouzdanja da iznesu svoje mišljenje, pa se onda plaše da će ih neko zbog njihovog drugačijeg mišljenja izbegavati ili odbijati s obzirom na to kakve smo mi žene, na našu prirodu, a to su tako divne ženstvene stvari, koje mi prosto nosimo. Ipak, jednog dana sam ustala i rekla da moram uzeti učešće, nisam više želela da budem nemi posmatrač. Želela sam da dam svoj doprinos i kažem glasno ono što mislim, jer su ovo prelomni momenti za Srbiju, za AP Vojvodinu. Verujem da imam šta da ponudim, da imam kvalitet koji mogu da pružim građanima kroz inicijative, ekonomske programe za oporavak AP Vojvodine, insistiranje na socijalnoj pomoći, boljim demografskim merama. Tako sam ušla u stranku. Imam nameru da ostanem u Srpskoj radikalnoj stranci sve dok Srpska radikalna stranka bude imala koristi od mene. Jednom, kada osetim da to više nije slučaj, tada ću se sigurno povući. Za sada nemam takvih ambicija.

U startu sam počela da radim sa medijima, organizujem konferencije za štampu, što je bio značajan korak, i mogu da kažem da se Vama divim i da ste jedna hrabra i odvažna žena kad ste odlučili da obrađujete ovakvu temu koja može da bude ispraćena na razne načine. Ogromna hrabrost Vam je trebala, Vi činite ogroman istorijski iskorak. Zaista želim da podržim Vašu temu jer znam kolika je hrabrost ženama potrebna da naprave takav iskorak. Tako i ja, kad je medijski trebalo prvi put da se eksponiram, bilo je sa dosta treme, ali sam sve pregrmela. Ideologija i to što sam nosila u srcu je uvek bilo

jače od svega i od straha od kamere. Stala sam i moja prva emisija na televiziji Santos u Zrenjaninu je bila vatreno krštenje, odmah su tu bili gosti iz još dve stranke... Kad žena sedne i kad priča iz srca činjenice, i kad priča podatke, i kada je u stranci zbog ideologije, mislim da je to nezamenljivo. Tu nema niti argumenta protiv, niti ravnih sagovornika. Kamera je neumoljiva i otkriva sve detalje, čak i one najsitnije koji su često moji sagovornici želeli da sakriju. Tu nema cenkanja.

Kako je izgledao sam početak? Sa kim ste prvo kontaktirali?

U stranku me je učlanio gospodin Lazar Marijanski. Došao i rekao mi: „Marijanice, ja mislim da bi ti trebala da se učlaniš u Srpsku radikalnu stranku.“ On je jedan od osnivača Srpske radikalne stranke i veliki porodični prijatelj. Mnogo puta je dolazio u ovu našu štampariju. Jedan divan čovek, pravi prijatelj. Uvek sam poštovala starije ljude, iskusnije, koji su bili među osnivačima stranke. On mi je mnogo pomogao ogromnim političkim iskustvom, sugestijama. Lazar Marjanski je učinio još jednu ogromnu stvar za Srpsku radikalnu stranku – prepoznao je u meni, Saši Santovcu i Goranu Tajdiću novu generaciju u stranci u AP Vojvodini i maksimalno se borio za nas, često je dolazio da nas sluša na tribinama sa ogromnim ponosom i u šali govorio: „Sve što ste dobro uradili, to ste vi, a što niste, recite da sam ja.“ Samo dobar timski rad može dati sinergično uspešan rezultat, kakav jesam postigla.

Predsednik Gradskog odbora u Zrenjaninu, Saša Santovac, je odmah procenio moje ambicije da napredujem i dao mi iskreno, bez straha, bezrezervno poverenje i podršku postavivši me na mesto potpredsednika Gradskog odbora Zrenjanin. Ubrzo nakon toga, izabrana sam za sekretara Srednjebanatskog okruga. Danas je i na poziciji Predsednika poslaničke grupe SRS u Skupštini AP Vojvodine i drži načelo timskog rada kao osnovu funkcionisanja.

Da li možete da se priselite predizbornog ciklusa pred maj 2012. godine? Kako je on izgledao? Koja su bila Vaša zaduženja?

Ja sam bila aktivna u dvema kampanjama, 2008. i 2012. godine. Stanje kampanje je posebno stanje. To je period kao da je Nova godina svakog dana, nema spavanja. Tu je telefon uključen stalno. Ja u kampanji izgubim san, posebno tamo 2008. godine. Tada smo imali strašno intenzivnu kampanju unutar Srpske radikalne stranke. Taj momenat je zaista nešto što čoveku ili leži

ili ne. Meni strahovito leži. Ne umem da funkcionišem drugačije. Momenat kampanje je momenat kada sve druge obaveze prestaju, što kaže autor jedne knjige političkog marketinga: „Veče uoči kampanje izvedem suprugu na večeru, jer redovno izostajem kući, a onda i nju ispitivački gledam, pa je pitam onako uz lepu romantičnu večeru za koga će glasati.“ Kampanja traži posvećenost. Stalnu prisutnost na terenu. Ne sme da bude grešaka, sve mora da bude uredno, sa velikim sledom koraka. Od prikupljanja potpisa, utvrđivanja strategije po danima, nosiocima dešavanja, slogana, izgleda palkata, flajera, bilborda, izrada programa, organizovanja tribina, mitinga. Ako neki od segmenata ne bude dobro izveden ili kreatori nisu dorasli zadatku, cenzusa neće biti.

To je bilo 2008. godine? Tad ste prvi put dobili mandat?

Tako je. Nakon kampanje 2008 godine, prvi sam put dobila mandat Pokrajinskog poslanika. Sve teme koje sam obrađivala su enomske, zbog struke. Ulagala sam brojna proširenja i dopune dnevnog reda u vidu inicijativa ispred Poslaničke grupe SRS, kojima sam želela da opredelim dalja kretanja AP Vojvodine. Medijska pažnja nije izostala. Šef poslaničke grupe SRS u sazivu 2008 godine je bio potpredsednik SRS i predsednik Južnobačkog okruga, Milorad Mirčić. Njegova mudrost ostavila je ogroman istorijski doprinos SRS u borbi protiv Statuta AP Vojvodine. Stavove SRS koje je napisao prof. dr Milijan Popović odštampao je u specijalnom izdanju „Velike Srbije“ broj 3260 u oktobru 2008. godine. Govore svih pokrajinskih poslanika odštampao je i objavio u časopisu SRS „Velikoj Srbiji“ koji je arhiviran u Matici Srpskoj. Ta građa će ostati kao istorijski dokumen o borbi SRS protiv separatističkih tendencija koje trasiraju put za stvaranje federativne jedinice ili nove države. Samo u toku 2008. i 2009. godine, Saša Santovac, Goran Tajdić, ja kao pokrajinski poslanik, predvođeni šefom gospodinom Miloradom Mirčićem, obišli smo čitavu Autonomnu Pokrajinu Vojvodinu. Za života, sve do svog poslednjeg daha, sa nama je išao prof. dr Milijan Popović. Ne postoji Mesni odbor u koji nismo ušli, selo koje nismo obišli, pitanje na koje nismo strpljivo odgovorili. Naučili su nas da nema izvedenih autoriteta u politici, a posebno u Srpskoj radikalnoj stranci. U Srpskoj radikalnoj stranci vi ne možete obući odelo i stati pred kamere da vas članstvo prepozna. Prosto, to su neki izvedeni autoriteti koji jako često dolaze u konfliktne situacije i koji ne mogu kao takvi da egzistiraju unutar Srpske radikalne stranke. Mi smo sa ljudima u interaktivnom razgovoru uvek, u dobru i zlu. Rame uz rame sa svojim biračima, sa svojim

glasačima, delimo njihovu sudbinu, njihove probleme, znamo šta ih boli. Ništa, osim toga, u Srpskoj radikalnoj stranci ne može da bude prepoznato. Sa takvim konstantnim radom nije nam bilo teško da pređemo cenzus na Pokrajinskim izborima 2012 godine i imamo 5 poslanika.

U potpunosti sam se angažovala u predizbornoj kampanji, pored potpredsednika SRS Milorada Mirčića, uz ogromnu podršku predsednika GO Novi Sad Đurađa Jakšića i predsednika GO Zrenjanin, Saše Santovca. Šef, g. Mirčić je izuzetnim poznavanjem političkog marketinga, osmišljavanjem plakata, slogana, daleko bez premca. U takvom timu, pravo je zadovoljstvo izneti kampanju. Stvarno moram da kažem da je pravo zadovoljstvo za čoveka da se ostvari profesionalno i kapitalizuje uspeh na izborima. Takva je bila kampanja u 2008. godini i u 2012. na pokrajinskom i lokalnom nivou. Glas srpskih radikala se čuje u pokrajinskom parlamentu preko pet poslanika. U pokrajini i u Gradskom odboru za Novi Sad i u Gradskom odboru Zrenjanin, gde je postojao izuzetno veliki rad, trud, zalaganje i disciplina, rezultat nije izostao. Uspeh nosi netrpeljivosti. Odmah nakon izbora dala sam ostavku na funkciji sekretara Srednjobanatskog okruga. Prešla sam u GO Novi Sad po osnovu prebivališta, a samim tim mi je prestala funkcija potpredsednika GO Zrenjanin. Zadržala sam funkciju pokrajinskog poslanika koju mi je poverio predsednik SRS, dr Vojislav Šešelj.

Koliko ste zadovoljni Vašom prezentacijom u medijima? Vašom lično, kao poslanice, predstavnice SRS-a?

Moram da kažem da je zbog svoje ideologije Srpska radikalna stranka potpuno diskriminisana. Ukoliko u pokrajinskom parlamentu ustanem da govorim kao diplomirani ekonomista i svakako imam šta da kažem o svim izveštajima koji dođu na dnevni red, vrlo često doživljavam situacije koje nisu ni malo prijatne, usmerene ka tome da ne govorim, što za mene ne postoji kao solucija.

Poslanici drugih partija Vam sugerišu da ne izlazite za govornicu?

Ne, oni koji su odgovorni za izvršenja, u dostavljenim izveštajima na dnevnom redu mole da ne izađete kao ekonomista. Nekad se desi da me zovu i telefonom. Ja im kažem da mi sve što imaju dostave na mail. Oni me zovu da dođem da se sama uverim. Ja odgovorim da ne može 120 poslanika da dođe da nas 120 jednog po jednog uveravaju. Svaki od njih može da dođe

u Skupštinu, da stane za govornicu i kaže, odnosno, prezentuje svoj izveštaj. Ako je izveštaj o poslovanju rentabilan, racionalan, ukoliko nema problema, neka dostave mišljenje revizora, pa ćemo videti. Kao ekonomisti, koji se deset godina bavi finansijama u finansijskom sektoru, neće mi biti nikakav problem da nađem svaku grešku i svaku grešku sam reklamirala. Više puta sam govorila da izveštaji koji su dostavljeni nisu tačni, nisu precizni. Mnogo puta se desilo sa govornice pozovem organe, da pozovem državnog revizora, da ukažem na problem, da kažem da nije u skladu sa nekim računovodstvenim zakonima, niti sa praksom. Nemam kompromise te vrste. Ono što nije u redu, ja prosto iznesem. Program srpske radikalne stranke je takav da građani moraju znati kako se novcem poreskih obveznika raspolaže. Takođe, uvek insistiramo na racionalizaciji, manjem i bržem pokrajinskom organu, na konkursima i kreditnim linijama koje su sastavljene prema potrebama građana. Na žalost, to je retkost i često se na otvorene konkurse iz godine u godinu niko ne javlja, a oni uporno drže rezervisana novčana sredstva, kako kažu, do isteka sredstava.

Da li mediji to prenose?

Ne, onog momenta kada ustanem da govorim, preko mene ili su preplejene reklame, ili se nekako pokrivaju ti delovi. Imaju mnogo problema da pokriju te delove. Bez obzira, i po cenu toga, smatram da građani Autonomne Pokrajine Vojvodine treba da znaju kako se njihov novac troši.

Mada, jednako moram da naglasim korektnost svih novinara sa kojima sam saradivala, vrlo su profesionalni. Čini se da i njima teško pada stav uređivačke politike da nešto ne treba da objavljuju. Ipak, mislim da zauzمام najviše mogućeg medijskog prostora, trenutno.

A štampani mediji?

Ako i kamera pređe kad govorim, vrlo često je skraćeno ili su reklame i tog momenta se seče. Ukoliko su neke teme koje možda aktuelnoj vlasti ne odgovaraju, automatski je skrolovano, a što se tiče medija, jako smo diskriminisani. Jako teško se naše teme objavljuju. Smatraju da to nisu teme koje bi različitim nivoima vlasti odgovarale. Jako je teško istrajati i baviti se politikom unutar Srpske radikalne stranke. Pozdravljam sve novinare koji su spremni da objave istinu zasnovanu na ekzaktnim činjenicama. Konkretno, brojkama, u mom slučaju.

Da li ste u samoj Skupštini Vojvodine doživeli rodnu neravnopravnost, dobacivanje na osnovu izgleda, ženstvenosti?

Ja se ne obazirem na to, uopšte me ne zanima. To ne primećujem. Da Vam kažem, ja sam u Odboru za ravnopravnost polova Skupštine Vojvodine. Shvatam da dame možda imaju problem da im je neko dobacio. Mene ne interesuje. Ja predstavljam program i jednu politiku koja se možda vladajućoj većini ne sviđa i nemam problem sa tim da li mi je neko po tom osnovu nešto rekao. Međutim, dame često smatraju da je dovoljno ako se izbore za to da im ne kažu poslanik, nego im kažu poslanica, ili im ne kažu govornik, pobogu, nego govornica. Ja sam i na Odboru rekla da ne smatram da je to dovoljno. Ne smatram da je suština što će mi neko reći, ne poslanik, nego poslanica, ne smatram da je to ono što je relevantno. Ono što je bitno za Skupštinu Autonomne Pokrajine Vojvodine i za ravnopravnost u pravom smislu reči, za poštovanje, je da se pre svega ispoštuje zakon koji određuje procenat žena koji mora da bude zastupljen u pokrajinskom parlamentu, baš kao što je zastupljen u republičkom parlamentu ili u lokalnim samoupravama. Da li je to situacija u AP Vojvodini? Ne, nije. Zato što je izborni sistem u AP Vojvodini potpuno asimetričan u odnosu na Republiku i u odnosu na lokalne samouprave. Ovde je i proporcionalni i većinski. Srpski radikali su podneli inicijativu pred Ustavnim sudom za ocenu ustavnosti važeće Odluke o izboru poslanika u Skupštini AP Vojvodine. Samo ako je AP Vojvodina jedna izborna jedinica, može biti ispoštovan ustav. Većinski sistem ide u korist velikim i popularnim strankama, a male stranke i stranke nacionalnih manjina primorava da se udružuju, čime se uništava politički pluralizam, a manjine su manje zastupljene u parlamentu što je protivno članu 180, stav 4, koji garantuje srazmernu zastupljenost manjina u autonomnim pokrajinama i lokalnom parlamentu. Ekonomske uštede, koje sam šematski obradila u Predlogu odluke o izmenama i dopunama pokrajinske skupštinske odluke o izboru poslanika u Skupštinu AP Vojvodine, ukazuju da kad se ukine većinski sistem, uštedelo bi se 50 posto sredstava. Onda u slučaju da poslaniku prestane mandat pre vremena na koje je izabran, kod proporcionalnog sistema se dodeljuje prvom sledećem kandidatu sa liste, dok većinski sistem podrazumeva dopunske izbore koji su izuzetno skupi i opterećuju budžet bespotrebno.

Dame pozivam i pozvala sam ih i na Odboru za ravnopravnost polova da ne baziraju svoje političko delovanje na kovanicama, da li neki kažu poslanik ili poslanica. Bitno je ono hoće li dama ustati za govornicu ravnopravno,

hoće li reći šta ima da kaže. Recimo, ja sam ekonomista, hoću li ustati da kažem ili neću ustati da kažem ono što je program moje stranke. Da, hoću – ustaću i reći ću. To je ono što mene determiniše i što opredeljuje moje bavljenje politikom i što smatram da je najvažnije od svega, a ne to da li će me neko zvati ovako ili onako, hoće li se prema meni ophoditi ovako ili onako ili da li će moja prava po ženskom osnovu biti povređena dobacivanjem. Kada je broj žena predviđen zakonom ostvaren, Poslovník dalje reguliše ponašanje i odvijanje toka sednice.

Kako ste se odlučili da studirate ekonomiju?

Čitavog života sam žena koja zna šta želi da radi. Kada sam ušla u politiku, znala sam koja će to stranka biti. Kada sam razmišljala o fakultetu, to je mogla biti samo ekonomija, smer finansije, bankarstvo i osiguranje. Volim egzaktnu, preciznu podatke, volim precizne ugovorom regulisane, volim cifre, podatke, napravila sam program sa formulama uspešnosti preduzeća. Znaete, poznavanje finansija daje dosta široku oblast mera koje firme mogu preduzeti. Koja jedinica investicionog ulaganja će biti u funkciji ostvarenja strategije preduzeća. Ipak, negde pronalazim da može biti kreativan posao.

U koju srednju školu ste išli?

Išla sam u Gimnaziju „Koča Kolarov“ u Zrenjaninu. Odlučila sam se za opšti smer da bih imala širinu. Izuzetno su mi ležali predmeti kao što su: filozofija, istorija, sociologija. Uvek sam volela da čitam političke knjige. Takođe sam volela i psihologiju, psihijatriju. Tu sam gutala literaturu. Čak sam u jednom trenutku pomislila da je možda moj odabir trebao da bude u tom domenu, ali sam se ipak odlučila za ekonomiju, za usmeravanje ekonomskih tokova.

Kada ste upisivali Gimnaziju, tada još niste znali da ćete studirati ekonomiju?

Znala sam, čitavog života sam bila opredeljena. Ono što mi je neostvarena, ogromna ljubav je psihijatrija, psihoanalize, ali imam veliki broj knjiga, možda i više nego što sam iz oblasti ekonomije pročitala. Sa te strane sam kompenzovala. Ono čime sam odlučila da se bavim jeste definitivno bila ekonomija. Ali sam uvek negovala svoj hobi. Teško da mogu da zamislim

vikend, a da u ruci ne držim Frojda, Adlera, Ničea, Kanta, Marfija, Junga. Nakon *Svetog pisma*, tom knjiga S.N. Lazareva *Dijagnostika karme* je nešto što najčešće prelistavam, svih 11 delova.

Kada ste došli u Novi Sad zbog studija, da li je roditeljima bilo teško? Da li su Vam uputili neku poruku što se odvajate od njih u tom trenutku?

Naravno da je to bio momenat koji je bio težak, ali njihova ogromna ljubav koju su mi pružili, me je pratila u svim odlukama. Oni su mi dali kućno vaspitanje, šta da činim i šta da ne činim. Ako bi mi nekad svetla velikog grada zasijala jače nego obično i dovela u nedoumicu, uvek sam znala i imala listu stvari koje nikako ne smem. Iz kuće sam ponela sve najbolje.

Porodični odnosi jesu kruna u životu. Imam porodicu koja je čuvena po ispravnosti, radu, trudu, dobrim delima. Imam razloga da budem jako ponosna. Marko Lopušina je pažljivo pokupio stare fotografije, uspomene, pisma i napisao hroniku o porodici Dragić pod nazivom *Snažni i odvažni*. Moja porodica jeste zaista snažna i hrabra, odvažna. U meni jeste takav gen. I sve što uzmem da radim, hoće li to biti oblast ekonomije, oblast sporta, oblast politike, apsolutno je uzlazna putanja, neki trend rasta koji uvek ostvarim.

Kada ste došli u Novi Sad, živeli ste u iznajmljenom stanu ili kako je to izgledalo?

Živela sam kod porodičnih prijatelja. Bila sam u stanu sa cimerkom Danijelom Čelar, koja je danas moja kuma. Zajedno smo od osnovne škole, od najranijih dana, od sedme godine. Zajedno smo spremale kontrolne, išle na letovanja, a onda i spremile prijemni i dalje polagale ispite. To je jedno od divnih prijateljstava koja zaista obogate život, učine ga lepšim, sadržajnim.

Pošto ste bili jedinica skoro dvanaest godina, kako su roditelji reagovali na prve izlaske?

Ja sam bila očeva mezimica. Nije mogao ni da se desi prvi izlazak, to je za njega bilo, bože mili, tako strašno da je praktično i nemogće pričati o prvom izlasku. Kada sam prvi put izašla u diskoteku, on je sigurno bio negde na parking u i čekao da izađem. (smeh)

Mi smo uvek bili vezana porodica. Kakav prvi izlazak, o bože. (smeh) Supruga nisam upoznala u diskoteci, upoznala sam ga na sportu. Gledala sam ga godinu i po dana kako trenira drugu decu i kako mu deca prilaze. Ono što sam prvo prepoznala kod njega je da sva deca trče za njim i da ima puno strpljenja sa njima. Smatrala sam da deca mogu da idu samo prema čoveku koji ima dobro i čisto srce i to je bio razlog zbog čega sam odlučila da sa takvim čovekom uđem u brak i osnujem porodicu.

Kada ste se venčali?

Udala sam se 2004. godine u oktobru mesecu. Organizaciju venčanja smo osmislili suprug i ja, samostalno. To je jedno od najlepših večeri u životu, kako to samo porodica i najbliži prijatelji mogu da uveličaju. Tankim nitima povezani najlepšim željama, uz tihu dobrodošlicu gudačkog kvarteta, načinili smo silne uspomene, neraskidive veze.

Sa suprugove strane dobila sam rodbinu, pre svih zaovu, Jadranku Pilipović – Minju, koja uspešno vodi firmu „Min–Impex“ već petnaest godina, a bavi se izvozom poljoprivrednih proizvoda. Lično je doživljam kao sestru, a po temperamentu zaista i ličimo. Ponosna sam što sam postala ujna njenom sinu Marku Pilipoviću, apsolventu Prirodno-matematičkog fakulteta, smer informatika IT, koji se bavi i glumom, pevanjem. Glumio je do sada u više predstava i mjuzikala.

U martu 2005. godine sam rodila ćerku. Anđelina je jedinica. Sada ide u drugi razred osnovne škole. Ona je divno dete, pažljivo, prepuno ljubavi. Ljubav joj je u bradi, u nosu, u svakom segmentu njene ličnosti. Ona je stvarno najbolji deo mene, ona je toliko lepa, toliko je dobra, saosećajna... Nikada ne bi nikoga uvredila. Čak i ako bi trebalo da iznese stav koji bi, recimo, bio u suprotnosti sa mojim ili sa suprugovim stavom, ona će se možda čak i povući, ali njena kosica otkriva njen temperament. Njoj je kosa skroz mokra u situaciji neslaganja, ona se smeška, neće nikoga da uvredi, ali je kosa odaje. Ona već sad ima formiran sopstveni stav, ima šta da kaže.

Ja sam opredeljena da detetu treba pomoći, pogotovo kada je žensko dete u pitanju, da se ispolji. Već sada radim na tome da nema strah od toga da kaže svoje mišljenje, strpljivo, argumentovano. Možda će se i ona baviti javnim poslom. Ja je već sad učim, svaka reč mora biti na svom mestu. Ona je zaista toliko pametno, disciplinovano dete, radno i sposobno, milina ju je posmatrati. Ne smatram da bi trebalo da ima neku zadržku da kaže svoje

mišljenje. I sad joj govorim da zbog svog mišljenja neće biti odbačena i da treba da baštini prave prijatelje, prave odnose i da tako treba sebe da gradi i da će samo tako moći da bude kompletna ličnost i da ima u životu prave ljude, na koje uvek može da se osloni i da računa.

Koliko imate vremena da se posvetite detetu, imajući u vidu sve obaveze koje nabrajate?

To je bio mali problem, u vrlo kratkom periodu, posebno dok sam bila u stranci i radila u Zrenjaninu. Međutim, ona je navikla, razvila je sebe da me uvek čeka da dođem. Postala je noćna ptica, nije htela da zaspi, onda je njoj veče centar, kad ja dođem prosto se probudi ponovo i željna je pažnje, tako da često noću moram da pravim, kuvam i mesim, donosim i odnosim, da bih joj zadovoljila potrebu za tom vrstom pažnje. Obe smo mnogo uživale u svakom trenutku.

Danas je potpuno drugačija organizacija obaveza. Svaki slobodan minut provodimo zajedno, učimo zajedno, ide na sport, posebno voli da ide u pozorište.

To znači da je suprug preko dana više sa njom?

Možda samo u kratkom vremenskom periodu, kada mu je njegov posao to dozvoljavao. Ali čim je malkice porasla, vrlo često, s obzirom na to kakva je priroda mog posla, bih je spakovala sa svom bebi opremom i onom bebi stolicom (vrlo dobru sam kupila), pa joj kao bebi vežem pojas i ona je išla sa mnom na posao. Ona je jako specifično dete i sa njom da provedete malo vremena, prosto ne biste verovali – ima radne navike. Iako sam radila u štampariji, ona je bila pored mene. Ako bih pravila ugovore ili fakture, ona je udarala pečat. Pustim nju, naravno, da se igra, ali ona već sad zna da u životu mora jako mnogo da radi i uči jer nema besplatnog ručka. Od prvog dana je tretiram kao odraslu. Ako sam na tribini, ja nju animiram, organizujem čitav program, njoj nikada ništa nije manjkalo. Bili su tu baka i deka, moja sestra Leonarda. Vrlo često je vreme provodila sa umetnicima, književnicima, sa svim ljudima za koje sam smatrala da u njoj mogu da probude najkreativnije segmente ličnosti, a koji ja možda i ne nosim sama. Ja ne crtam dobro, a ona crta predivno. Imala je prvu izložbu u Zrenjaninu. Razvijena je na svim frontovima, gde ja nisam. Ima i širinu. Trenutno želi da se bavi dizajnom.

Da li mislite da treba da budete otvoreniji sa njom nego što su Vaši roditelji bili sa Vama, recimo kad dođe vreme izlazaka?

Znate šta, mislim da sam joj već pružila to roditeljsko vaspitanje. Mislim da ona u životu nikada neće imati neku vrstu nedoumice. Ona će uvek znati šta ne bi trebalo. Ona to nosi u sebi. Dužnost roditelja nije u tome da ide non-stop za detetom i zvoča: „Nemoj ovo, nemoj ono.“ Više volim da je usmeravam. U nekim ranim danima detetu dajete ono što treba i onda ga usmeravate da spozna koje su prave vrednosti, kako treba da izlazi, u kakvom društvu treba da se kreće, i da to treba da budu prave vrednosti. Često, u ovako poljuljanim vremenima, što se tiče morala i posebno finansijskih vrednosti, kada se promovišu negativne vrednosti, može da dođe, posebno kod ženske dece do zabune, a jedan trenutak nepažnje može mnogo da košta. Ja sam sigurna da moje dete neće imati nikada tu vrstu dvoumljenja.

Kad se ona rodila i kad sam je uzela u ruke, nikad nisam morala da držim glavicu, vrat, ona nije bila glindžavo dete. Kad je doktorka došla da je pregleda, nije mogla da veruje. Ona je kao mali specijalac prepuzala čitav krevet, što je bilo potpuno suludo i neverovatno za njen uzrast i njenu starost. Ona je kao dete već bila fajter, bila je jaka, već tad se videlo da je mnogo drugačija. Njen gen koji nosi je potpuno drugačiji. Obično idemo suprug ili ja po nju u školu. Čim je vidim polako i strpljivo je pitam kakav joj je dan? Da li se neko od drugara šalio? Kakve su šale? Sa kim je pričala, pa tek onda za predmete i ocene.

Period bombardovanja, u kakvom sećanju Vam je ostao?

Bila sam tu, u Novom Sadu. Zaista mi je u jako ružnom sećanju ostao momenat neke bespomoćnosti, nešto što sam smatrala da Srbija nema potrebe da proživljava. Na delu je falsifikovanje srpske istorije, gde je srpski narod od 19 veka obeležen kao hegemonistički, kao uvod u pokušaj za veštačko evropsko proglašavanje srpskog naroda genocidnim. Kako su nam kreirali lažnu ideju, krivici, naravno, mora da usledi i kazna, odsecanje nečeg što je vekovno naše, kolenke našeg naroda. Ovakva veštačka teorija krivice ima za cilj upravo da opravda pravi zločin – NATO bombardovanje srpskog naroda u akciji „Milosrdni anđeo“.

Imala sam potrebu da izađem i javno kažem da mi kao narod ničim nismo zaslužili bombardovanje i da nam neko kaže da nismo krivi za

„pravedno“ oduzimanje dela teritorije. Ni za šta nismo krivi, glavu ne treba da spuštamo kad smo siromašni, ni kad smo gladni, ni kad nam govore da smo ovakvi ili onakvi, ni kada je to ogromna propaganda, kada vidite da se sve nacionalne istorije država falsifikuju i da se pravi globalna istorija koja bi odgovarala jednom svetskom poretku koji nema veze sa našom istorijom, premda se naš narod prokazuje kao genocidan, pokušava da se prikaže kao da je kriv.

Najveći svetski borac protiv novog svetskog poretka jesete dr Vojislav Šešelj. Najveći zaštitnik srpstva, pravoslavlja, svetosavlja. Najveći svetski antiglobalista. Njegove knjige najbolje svedoče o pravnom nasilju Haškog tribunala i mnogo decenija nakon što bude zatvoren i odbačen kao beskorisna čaura novog svetskog poretka. Knjige dr Vojislava Šešelja su već sada postale predmet nastavnog programa u oblasti međunarodnog krivičnog prava na mnogim univerzitetima.

Upravo Haški tribunal odbija nadležnost za zločin protiv mira, pere ruke od NATO bombardovanja. Formiran od Saveta bezbednosti, pod američkim diktatom, suprotno Povelji Ujedinjenih nacija, da sama stvara, tumači i primenjuje pravo. Dr Vojislav Šešelj upravo svojom žrtvom dokazuje da srpski narod nije kriv. To je čestit i pošten narod kome treba pružiti priliku da radi, da se dokaže. Verovatno da mi je to i bio motiv da uđem u politički život i učlanim se u SRS, da sledim „Ideologiju srpskog naroda“ (knjiga dr V. Šešelja, br 40).

Period raspada Jugoslavije. Vi ste tad bili mladi, ali se sigurno sećate hiperinflacije, da li je to uticalo na Vašu porodicu?

Kako da ne, pa svi smo jako teško živeli. U našoj porodici nije bilo veze da li je materijalno stanje i materijalna situiranost danas ovakva ili onakva. Ono što se u porodici uvek moralo čuvati jeste dostojanstvo, jeste rad i jeste disciplina, ali kompletno bombardovanje, čitava hiperinflacija i raspad države, naravno da su se odrazili kao i na svaku drugu porodicu u Srbiji.

Da li je na Vašu porodicu uticala neka politička odluka iz ranijeg perioda, tipa denacionalizacija, neki posleratni period? Mislim na Vaše roditelje.

Ne, moji roditelji su osnovali 1976. godine u Zrenjaninu svoju privatnu firmu, štampariju. Tada je bilo prosto neverovatno da neko otvori privatnu

firmu. Tada je bilo neverovatno da neko ima privatni auto, različit od peglice, juga, stojadina ili lade. U mojoj porodici su i tada vozili najbolje automobile. Radili su zaista poslove za čitav Balkan, za Li Kuper, za Beneton, za neke renomirane firme. Vrlo ozbiljan posao, vrlo kreativan posao. Kupovali su, investirali su ogromna sredstva u prave vrednosti, odnosno u mašine i širili proizvodne kapacitete.

Imali su neke predispozicije ili je to ranije bila neka mala štamparija?

Imaju dugi niz godina tradicije. U mojoj porodici je ta štamparija dugi niz godina. Moji baka i deka sa majčine strane, koji su živeli u Novom Sadu, isto su imali veliku štampariju. Prabaka i pradedu su takođe štampari. Unutar moje porodice je tradicija da su svi štampari duga niz godina. Kad me pitate za politička dešavanja, da li je nešto uticalo na njih, odgovor je ne. Dakle, štamparija mojih roditelja nikada nije koristila subvencije, kredite, beneficije, niti bilo kakve olakšice. Od 1976. godine i male štamparijice izrasle su u gigante. Do danas, nažalost, uvek su bili u grupi onih malih privrednika koji nikako nisu bili stimulisani, niti podržavani investicionim programom. Niti je moje angažovanje unutar Srpske radikalne stranke moglo da im doprinese u tom smislu.

Da li je roditeljima žao što ste u Novom Sadu i niste toliko posvećeni štampariji kao što ste bili kad ste završili fakultet?

To je sad sve pitanje. Ipak, ovo što sam uzela da radim ispred Srpske radikalne stranke, to radim zaista maksimalno posvećeno, pažljivo i tako će ostati dokle god stranka bude imala koristi od toga što radim.

Da li se Vaša sestra bavi štamparijom?

Moja sestra je otišla na studije u Italiju. Ona je u Rimu školovana. Ovog momenta je u Americi. Otišla je malo da proputuje, da vidi kako izgleda tamo.

Ona je tamo turistički?

Da, turistički. Želi da vidi i upozna čitav sistem. Ona je u Rotar aktu na poziciji predsednika kluba u Zrenjaninu i ERIC reprezentat za Srbiju. Tako je

otišla u Ameriku na internacionalnu konferenciju RAYLA 02. jula da predstavlja Srbiju i bila gost 04. jula, na Dan nezavisnosti, u Beloj kući. Ako joj se sviđa Amerika možda će nastaviti postdiplomske studije tamo. Još ćemo da vidimo kako će to izgledati. Veliki je borac. Za nju je svet malo mesto, neumorna je, a granice ne poznaje.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Smatram da jednako kao što je bitna hrana, kao što je bitan svaki korak u životu, mislim da materijalni uspon ne može biti sam po sebi cilj. Mislim da čovek u životu korača levom, pa desnom nogom. Onako kao što koračate u smislu intelektualnog napretka, materijalnog ili političkog. Kada napravite taj korak, duhovni korak svakako mora biti sledeći. U životu sve mora biti u ravnoteži, kako unutar čoveka, tako i u društvu. Da bi neko mogao da ore, neko mora da se bavi politikom i da bi se neko bavio politikom, neko mora da ore. Poštujem pravoslavnu crkvu. Sve što radim, radim tako da činim ispravna dela, jer se tako i vraća. Uvek se na kraju dana preslišavam da li sam ispravno postupila, da li sam nešto pogrešila, da li sam negde preterala, da li sam pogrešno reagovala. Izuzetno sam bogobojažljiva. Takođe, na kraju dana oprostim ako imam šta. Svaki novi dan dočekam sveža, puna optimizma, jer su dobre misli potisnule loše, baš kao što je jutro zamenilo noć. Pravoslavnu crkvu poštujem kao naše korene i tradiciju. Srpska radikalna stranka baštini tu tradiciju. Dr Vojislav Šešelj je svojim primerom i svojim žrtvovanjem ovih jedanaest godina u Hagu pokazao koliko poštuje srpstvo, koliko poštuje pravoslavlje, pravoslavnu crkvu, koliko veruje u svakog čoveka u Srbiji, onda kada su se najveće sile novog svetskog poretka okrenule protiv nas.

Imajući u vidu da ste se učlanili u SRS nakon što je Šešelj kao osnivač, kao lider, već bio u Hagu, da li ste nekada bili u prilici da razgovarate sa njim?

Imala sam prilike da čujem predsednika SRS samo na zajedničkim sastancima, na telefonskoj vezi, gde se odlučivalo o kampanjama ili direktivama za buduće tokove kretanja stranke. To su telefonske linije gde svi zajedno učestvujemo. Ono što je još jedna od vrhunskih sposobnosti dr Vojislava Šešelja je izuzetna oštrumnost, hirurški precizna dalekovidost u predviđanju političkih dešavanja.

Šta biste mogli da istaknete kao naj srećniji, najlepši trenutak u životu, a šta kao najtužniji ili najteži?

Tužnih stvarno ne volim da se sećam, trudim se da kroz vreme tužne uspomene zamenim za lepe. Ne nosim u sebi nikakve ružne emocije, prosto ih pustim i oprostim. Ne nosim u sebi bes, ljubomoru, zavist. Ne krivim nikoga, to je odlika malodušnih ljudi. Nikako ne bih mogla biti toliko lepa i zdrava spolja da nosim u srcu ružne stvari. U politici ne shvatam ništa lično. Nemam nijednu crtu da tugujem za nečim što nemam, zahvalna sam na svemu što u životu imam. Idem kroz život bez straha od neizvesnosti jer znam da na kraju tunela uvek postoji svetlo.

Naj srećniji momenat je svakako momenat kad se moja ćerka rodila. Osim tog momenta, tu je i moja sestra. Anđelina i Leonarda su ono na čemu sam najviše zahvalna, gde mi je život najviše dao.

Kako provodite praznike, godišnje odmore?

Divno, u krugu porodice, u toploj ušuškanoj atmosferi. Koristimo svaki momenat da budemo zajedno sa bakom i dedom. Svi praznici, pa i Nova godina su posebni. Tu je ogromna jelka. Kada se postavi pitanje kolika će biti jelka, odgovor je da mora biti što veće drvo da bi godina bila što uspešnija. Onda se okupi mnogo nas da je okiti. Mi smo velika porodica, mi smo svi strašno vezani i to nam je najvažnije u životu. Tako gradimo i prijateljstva.

Da li imate rituale koje poštujete? Da li farbate jaja za Uskrs? Božić? Nešto od tih tradicionalnih stvari je zastupljeno?

Obavezno. I to ne volim da zadržim samo u okviru svoje porodice. Prosto, svoje dete, svoju Anđelinu uzmem za ruku i stanemo u centru, delimo i drugoj deci farbana jaja ispred Srpske radikalne stranke. Mi zaista nosimo toliko energije i toliko ljubavi i toliko smo srećni i zadovoljni da volimo to da podelimo sa svima. Anđelina voli da čestita deci Uskrs i da im farbano jaje kao što na Badnje večer da ide kod komšija i recituje Božićne pesmice, korinđa, a oni joj uzvrate slatkišom. Ona se dobro oseća u toj razmeni.

Ovo Vam je drugi mandat u Skupštini Vojvodine? Šta je ambicija ukoliko ovo bude ceo mandat, ako ne budu prevremeni izbori, šta je sledeći Vaš korak? Šta je Vaša želja?

Ne razmišljam trenutno o svojim željama. Ja sam angažovana ispred Srpske radikalne stranke, razmišljam o koristi koju će stranka imati. Ostvarila sam svoje lične želje kroz brak, kroz svoje dete. Verujem da SRS ima plan za dugo promovisane mlade lavove. Osećam potrebu da se zahvalim dr Vojislavu Šešelju na ogromnom poverenju, jer me je kandidovao za poslanika. Ogromna je čast sa jedne strane, a da Vam kažem i velika je odgovornost što sam postavljena na treće mesto u AP Vojvodini. Trenutno sam jedini ženski poslanik koga Srpska radikalna stranka ima. Nisam gubila vreme, svakim svojim nastupom sam se trudila da ostvarim stranci što bolji rejting na najkvalitetniji način. Zato pazim na svaku izgovorenu reč, frizuru, boju garderobe, spremam se za svaku tribinu i promociju. Pazim na medijsku sliku. Sigurna sam da stranka od toga ima koristi.

Kako su, recimo, suprug i Vaši roditelji reagovali kada su Vas videli tako visoko pozicioniranu na listi i kada ste dobili mandat? Šta su vam rekli?

Moj suprug je takođe bio javna ličnost i onda on mene često pita koliko je ljudi bilo na mitingu, a ja mu odgovorim toliko i toliko, pa mi kaže da je kod njega na koncert dolazilo sto hiljada ljudi dok je svirao. On je jedan od osnivača grupe Ritam nereda. Naravno, prestao je davnih dana da se bavi muzikom, ali ima potpuno razumevanja za javni posao. Potpuno me podržava i prati. Ogromnu podršku sam imala sa njegove strane, maksimalno poverenje. Što i jeste suština za brak i za porodicu.

Što se tiče oca i majke, oni, naravno, prate moje nastupe, njima je to sve važno. Majka uvek voli da mi kaže kako sva sijam. Naravno, jako je lako da, kad sam za govornicom i pričam iz srca, zastupam ideologiju svoje stranke u koju verujem.

Novi Sad, septembar 2013.

ZLATA ĐERIĆ

(1958), SOMBOR

Iz kakve porodice potičete i kakvo je bilo Vaše detinjstvo?

Rođena sam u Somboru, 23. decembra 1958. godine, u paorskoj, salašarskoj porodici. Osnovnu školu završila sam u salaškom naselju Rančevo. Ovo su vrlo specifične sredine. Sombor je po tome poznat, ima 16 salaških naselja i 16 sela. Svako salaško naselje je imalo svoju osnovnu školu sa kombinovanim odeljenjima nižih razreda i tu su moji koreni obrazovanja i kasnijeg društvenog angažovanja. Tu su nastale moje prve spoznaje o svetu i društvenim kretanjima. Imala sam izuzetnu učiteljicu, Veru Šešević. Ona je bila sjajan pedagog, vaspitač i učitelj. Izgradila je vrlo jasne i vrlo humane, čak veoma moderne estetske i etičke stavove kod svih nas. Na obrazovnom temelju koji je postavila u nama mogli smo da se vinemo bilo gde u svet na dalje školovanje bez ikakvih problema ili trauma.

Rančevo je bio moj mikrokosmos i mislim da ga je predivno i bajkovito oslikao Zoran Maširević, režiser čiji su koreni takođe u Rančevu, u svom dokumentarnom filmu koji je oslikao metaforom Crnjanskog „Beskrajni plavi

krug i u njemu zvezda". Beskrajno sam mu zahvalna što je na taj umetnički način podigao spomenik ljudima i vremenu kojeg više nema.

Rođena sam 1958, a 1963. u naše salaše je došla struja. Bio je to mali revolucionarni iskorak naše prilično homogene, ali ipak izolovane sredine. Prvi televizor stigao je upravo u moju kuću. Troje dece u mojoj kući, brat i sestra, ja sam najmlađa. Televizija je bila istinski „prozor u svet“. Svakodnevno su se svi okupljali u našoj kući i pratili program. Samo je utorak bio slobodan dan. Pratili smo muzičke festivale širom Jugoslavije, divili se atletskim uspesima Vere Nikolić i bili ponosni na nju, znali da je ubijen Kenedi u Dalasu, videli prve ljude na Mesecu, „opijali“ se američkim kaubojskim filmovima i zabavljali nenadmašnim humorističkim serijama Lole Đukića. Moć televizije tek sada istinski vidim u pravom svetlu.

Imala sam lepo, radosno i raskošno detinjstvo ispunjeno ljubavlju velike porodice, a osim moje porodice, gde sam bila najmlađe dete, bila sam i u majčinoj i u očevoj rodbini najmlađa. Tako sam bila miljenica svih starijih sestara i braće. Sada su već vremešni, neki nisu ni među živima, ali rado me vraćaju u te uspomene. Već od petog razreda nastavila sam školovanje u Somboru. Posle toga, završila sam Pedagošku akademiju u Somboru, a Filozofski fakultet u Novom Sadu u grupi Jugoslovenska i opšta književnost. Prvo zaposlenje bila je zamena u mojoj osnovnoj školi, velika čast i obaveza.

Političko angažovanje je u mojoj kući uvek bilo prisutno na neki način. Otac je bio izuzetno aktivan pokrajinski poslanik, delegat, odbornik, višestruko odlikovan za rad. Imao je srednjoškolsko stručno poljoprivredno obrazovanje i bio je zaljubljenik u zemljoradnju. Stalno je govorio da vreme velikih koraka budućnosti ove zemlje dolazi kroz rezultate u poljoprivredi. Uvek je bio rekorder u prinosima i često je gostovao u emisijama za poljoprivrednike. On mi je bio uzor, ne u tome da se bavim politikom, već u tome da stvari ne pustim da prolaze mimo mene, a da ne pokušavam da utičem na njih. Dakle, bio je neko ko je čvrsto verovao da je sve podložno promenama i da stalno treba raditi na tome da se događaji unapređuju našim svesnim angažovanjem u njima.

Kada je krenula lavina dramatičnih događaja u ex Jugoslaviji, nisam mogla sve to posmatrati nezainteresovano. Prvo sam se angažovala u sindikatu, našem prosvetnom, spontano organizovanom u to vreme. Nisam prepoznala snagu koja može da donese rezultat, bili smo slabi i skrajnuti. Onda sam ušla u politiku i tu sam gotovo dve decenije veoma aktivna. Imam iskustvo odbornika moje skupštine opštine i evo, treći mandat u Narodnoj

skupštini Republike Srbije. Prvo sam bila u Srpskom pokretu obnove, a onda sam izašla, zajedno sa Velimirom Ilićem koji je tada bio gradonačelnik Čačka i još nekolicinom ljudi, i preuzela rizik da sami napravimo političku stranku po našoj vokaciji. Tako je nastala Nova Srbija. U Novoj Srbiji sam bila predsednik Izvršnog odbora i stekla ogromno iskustvo rada na terenu od severa do juga Srbije. Tu je nikla moja knjiga *Ispravljanje krive Drine* (psihologija srpske politike) na nezamenjivom iskustvu direktnog rada sa ljudima.

Koliko godina su stariji brat i sestra?

Moji sestra i brat su stariji od mene sedam i osam godina. Brat je najstariji, sestra je godinu dana mlađa i onda sam ja najmlađe dete. Roditelji su među nama odnegovali jednu lepu trajnu vezu ispunjenu ne samo ljubavlju razumevanjem i poštovanjem. Mi se trudimo da i među našom decom vlada bliskost i poštovanje. Moj lični uzor za stvaranje sopstvene porodice je bila baš porodica u kojoj sam rođena. Troje dece je bio moj san i ja sam ga dosanjala. Danas imam sopstvenu porodicu sa dva sina i kćerkom, a odnedavno nas je obogatila i uvećala i prva snaha. I među mojom decom je značajna razlika u godinama i to je jedan od uslova da su jedno drugom, čini mi se, vrlo značajan oslonac i podrška. Prošli smo mnoga teška iskušenja i očeličili svoje emocije.

Pre polaska u školu ko Vas je čuvao?

Nisam imala sreću da upamtim nijednu baku, ni deku, pomrli su pre nego što sam se rodila, tako da su me čuvali brat i sestra. Moji su radili na njivi, a njih dvoje su bili dovoljno stariji od mene da preuzmu ovu obavezu. Moj brat je uvek želeo mlađeg brata. Pošto je imao samo dve mlađe sestre, svoj autoritet i želju je nekako eksponirao na meni. Vrlo rano sam sa njim počela da vozim motor, traktor, upravljam poljoprivrednim mašinama, da čistim lovačku pušku, punim patrone, sviram harmoniku. Sa setom i ljubavlju se sećam tog vremena i rado pričam svojoj deci o tome. Značajna su i moja sećanja na rođake koji su živeli u našem okruženju i koji su, takođe, veoma uticali na formiranje moje percepcije života. Negovanje običaja i porodičnih okupljanja na slavama, za vreme Božića, Uskrsa, ili svadbe i prela, sve je to nešto što nas ispunjuje, ne samo posebnim sećanjima na rituale koji su to pratili, već i na emocije koje smo tada osećali, pa čak i na mirise koji su bili prisutni.

Od petog do osmog razreda ste putovali?

Ne, od petog do osmog razreda živela sam u Somboru. Somborski paori imaju jednu posebnu potrebu, a to je da „steknu“ kuću u gradu. Tu bi se obično povlačili stari i isluženi roditelji i boravila deca za vreme školovanja. Moji su, takođe, kupili kuću u Somboru, baš zbog nas dece. Tu sam živela od petog razreda osnovne škole. Dve godine smo bile zajedno sestra i ja, a kada se ona udala, ostala sam sama. Do kraja srednjoškolskog obrazovanja živela sam sama u Somboru, a posle sam otišla na studije u Novi Sad. To vreme smatram jednim posebnim ličnim univerzitetom. Brat je putovao, jer je njegova pomoć oko zemlje i kuće bila neophodna.

Dok ste išli u školu, roditelji bi ostajali na salašu, a Vi biste bili sami u gradu, iako ste imali dvanaest godina?

Rano detinjstvo je veoma važno u trasiranju životnog puta svakog od nas. Mislim da je to period koji je najosetljiviji i greške tada učinjene u podizanju dece se ne mogu popravljati. Roditelji su nam dali poverenje i zadatak: završiti upisanu školu. Nijednog momenta to se nije dovodilo u pitanje. Usput, o sebi se moralo voditi računa, preuzeti dodatna odgovornost: održavati prostor u kojem živimo, grejati, kuvati. I moram reći da mi to nije bio neki poseban napor. Ipak, moju decu danas ne vidim u toj i takvoj ulozi. Nekog posebnog komfora u našim kućama nije bilo u to vreme. To su sedamdesete godine. Nije bilo električnih peći, nego ložiš sam. Kada idem iz škole, gledam: ako mi se dimi iz odžaka, zimi kada je bilo hladno, to znači da je neko od mojih dolazio u grad, svratio i naložio mi vatru. Bila mi je to najveća moguća nagrada, jer znam da ulazim u toplo. Inače, nije svejedno kada imate dvanaest, trinaest godina, pa dođete, uđete u hladno, pa ne znate šta ćete pre, da li naložiti ili sebi pripremiti ručak. Bilo je to takvo vreme. Nije bilo kao danas gotovih peciva, brze hrane i slično. Zahvalna sam ipak na tome, jer me je to mnogo čemu naučilo, mnogo mi pomoglo da razvijem u sebi mogućnost brze reakcije, situacionog postupanja i improvizacije u svim uslovima. Insistiram i danas na zdravoj ishrani, insistiram na kuvanju i to na dobrom i kvalitetnom kuvanju. Smatram da temelj uspešnosti porodice leži i na ovom segmentu života – na okupljanju za vreme ručka, na razgovoru za vreme doručka, ručka, večere. To je jedno kvalitetno vreme zajedništva, bliskosti. Danas se to izgubilo u pokušaju da se postigne trka sa vremenom koja je unapred osuđena na propast. Vreme će uvek da nam izmiče, ali jedino što možemo da uradimo je da ga plemenito i odgovorno trošimo.

Da li je bilo možda seoskih moba ili nekih sličnih akcija pomaganja?

Mene kao dete to nije doticalo. Nisam učestvovala u tome. Roditelji jesu. Salaši iz kojih potičem bili su jedan mali zaseban svet. O tome sam već govorila. Sad tamo više nema starosedelačkog sveta, stari su pomrli, mladi su se raselili. Bili su to salaši koji nisu imali „čvrst“ put, kako oni kažu, „kameni“ put, zato su mesecima bili, zbog podzemnih voda, odsečeni od sveta. Postojao je samo zemljani put i kada padnu prve kiše oni su bili upućeni jedni na druge. To je razvilo posebnu solidarnost i osećaj za nužnost tolerantnog suživota.

Moji roditelji su živeli u jednoj maloj kući, ali kad su stekli više imovine, kupili su drugu i počeli da prave novu kuću. Moja mati je to uvek spominjala kao važan odnos ljudi prema sticanju doma, ali i odnos ljudi prema drugim ljudima i njihovim potrebama. Rado je spominjala epizodu kad su rušili staru kuću, došli su svi na mobu da im pomognu. Među prvima je došao čovek sa kojim nisu pričali, samoinicijativno, rekao je samo: „Kuća se jednom u životu gradi, tada svi pomažemo i sutra opet nećemo pričati.“ Ti sukobi su bili kao dečije svađe, a pravi životni poslovi oni koji se moraju rešiti. Tu nije bilo kompromisa, bili su uvek svi spremni da zalegnu jedni za druge. I danas sam veoma sentimentalna prema mojim salašarima, a dok sam radila u školi, uvek sam bila posebno pristrasna prema deci koja dolaze sa salaša. Znala sam koliko im znači moja podrška, moje poverenje i razumevanje.

U mojoj porodici se oduvek o svemu otvoreno razgovaralo i slušalo. Roditelji su mnogo radili i trudili se da steknu dovoljno za nas. Pamtim da nijedno ozbiljno ulaganje, bilo da je reč o kupovini zemlje ili mehanizacije, nije prošlo bez našeg aktivnog učešća. Uvek su nas pitali i saopštavali nam svoje planove. Ne znam da li su uvažavali naše stavove, ali su razvili kod nas osećaj odgovornosti i ozbiljnosti na taj način. Taj model smo brat i sestra i ja preneli u svoje roditeljsko iskustvo.

Da li ste u to vreme imali praksu da putujete nekim povodom, van mesta stanovanja?

Jako sam volela da učim strane jezike i sama sam naučila italijanski. Engleski sam učila u školi redovno. Tada je bilo jako aktuelno po novinama, ženskim časopisima, objavljivati adresu sa željom da steknete prijatelje putem dopisivanja. To me je jako zaintrigiralo. Dopisivala sam se sa ljudima iz celog sveta, uključujući i Ameriku. To se tada zvalo „penfriends“ – prijatelji preko dopisivanja. Dopisivala sam se sa mnogo mladih ljudi, a onda se to vremenom izgubilo, ostalo mi je nekoliko prijateljica u Ukrajini, Poljskoj,

Italiji, Holandiji, Rusiji. Maštala sam o tome da ih sve jednom upoznam. Od roditelja sam kao nagradu za uspešno maturiranje tražila da mi daju pare da putujem i upoznam moje prijateljice. U to, relativno sigurno vreme, nije bilo velikog rizika u takvom poduhvatu, ispunili su mi želju. Sad kad pogledam, ne znam kako bih svoju decu, a putujem puno po svetu i sada, pustila same na neke nepoznate destinacije, kod nepoznatih ljudi. Tada sam otišla u Italiju vozom, prijateljica me je sačekala, živela je u Ferari, tačnije okolini Ferare. Živi i danas tamo sa porodicom. Proputovala sam i videla mnogo. To dopisivanje je bilo jedno veliko proširivanje vidika. Ne znam kakvo drugi ljudi imaju iskustvo, ali neka od mojih prijateljstava su ostala trajna. Sad smo i mi ljudi u ozbiljnim godinama, ali veze su ostale. Prijateljica, recimo, koja živi u Šćećinu, u Poljskoj, Regina Krolikovska, onda Elizabeta Magi u Italiji, pa u Holandiji Henk van Abt, njega nisam posetila zato što je bio momak, ali je on dolazio u tadašnju Jugoslaviju na more i iskoristio priliku da se upoznamo. To su zaista lepa iskustva koja sam pamtila. Ljudmila Solovjeva je i danas u Ljvovu, u Ukrajini. Slali smo jedni drugima sitnice za rođendane, poklončiće uz ta pisma i čestitke. Imala sam čak jedno prijateljstvo u Americi, ali sa njom se nikada nisam lično upoznala, bilo je već previše daleko.

Posle osnovne škole, koju srednju školu ste upisali?

Završila sam Pedagošku akademiju „Žarko Zrenjanin“. U Somboru je postojala do tada klasična petogodišnja učiteljska škola. Najstarija učiteljska škola u ovom delu Evrope je ugašena i postala je četvorogišnja Pedagoška akademija sa mogućnošću da se nastavi školovanje na višoj pedagoškoj akademiji. Mogla sam da idem četiri godine, pa da polažem diplomski i da idem na fakultet, ili u kontinuitetu, bez diplomskog da završim višu pedagošku akademiju. Ja sam završila i polagala diplomski. Opredelila sam se za književnost, to me je zanimalo jer sam volela prosvetu i to baš nastavu književnosti.

Kako ste se odlučili za Filozofski fakultet u Novom Sadu?

Volela sam književnost, to je bio moj izbor od prvog dana, znala sam da ću to studirati. Mnogo sam čitala, mnogo sam i pisala, poeziju za svoju dušu, prozu za malo širi auditorijum. Oduvek me je impresionirala snaga i energija reči. Kasnije, na postdiplomskim studijama sam sa posebnom strašću izučavala Lava Vigotskog koji je ustanovio čak dva nivoa energije reči:

konkretni i latentni. U politici, reč ima posebnu specifičnu težinu. Neumorno zagovaram odgovornost prema javno izgovorenoj reči. To doživljam kao ličnu misiju.

Da li ste imali neku drugu želju kada ste bili mali, možda pre polaska u školu?

Kao i svi klinci, želela sam razne javne pozive. Gledali smo televiziju, pa sam prvo želela da budem pevačica, glumica, pa da budem Valentina Terješškova, ona je bila tada vrlo aktuelna i bila mi je fascinantna, kao što je bila svima fascinantna žena kosmonaut. Ostala je to do dana današnjeg. Jedno vreme sam strašno želela da budem klizačica na ledu. Maštala sam da ću biti kao Irina Rodnina, ali... Šta sve nismo mi svi maštali? Negde u osmom razredu sam definisala stav i opredelila se za profesorski poziv i književnost. U jednom momentu u srednjoj školi intenzivno sam se bavila umetničkom fotografijom, recitovanjem, i poželela sam nakratko da upišem režiju. To je bila jedina dilema koju sam imala, ne glumu, nego baš režiju. Jedina ozbiljna dilema i kolebanje, ali kratkotrajno. U Novom Sadu je tada otvorena Akademija. Međutim, te godine kada sam upisivala prvu godinu studija, ona nije primala studente, jer ih je upisivala svake druge godine. Upisivalo se šest studenata, a te godine nisu upisivali studente, nego tek sledeće. Nisam želela pauzu, nego sam upisala nešto što je bila moja prva želja. Mislila sam sledeće godine, ako sve bude u redu, da pokušam, pa čak i paralelno da studiram, ali odustala sam i ostala dosledno na književnosti.

Kako Vam je bilo u Novom Sadu, kada je trebalo da se selite? Jesu li roditelji održali neki govor, uputili poruke?

Ne. Već dugo sam bila sama i sve je bilo sasvim normalno i uobičajeno. Školovanje se nastavlja, samo sam promenila grad. U Novi Sad sam odlazila i ranije. Novi Sad i Sombor su vrlo slični. Novi Sad je, pogotovo tad, bio pitom grad. Imao je sve sadržaje velikog grada, a ipak i prisnost malih varošica. Živela sam na raznim adresama, kao i svi studenti: na Bulevaru Maršala Tita, a posle u Ulici Vase Pelagića, tamo kod Jevrejske ulice, pa u Alaškoj, Karađorđevoj... Neke od tih kuća zamenile su zgrade.

Uvek sam bila odgovorna, nisam imala nikakve posebne zahteve, ali sam imala jasnu svest o obavezama i odgovornosti. Znam da su roditelji u ranom detinjstvu to razvili kod nas. Ako ste dobili neki posao – uradite ga.

Tačka. Sramota je samo ne uraditi ga, ne odgovoriti zadatku, obavezi. Kada sam htela nešto više sebi da priuštim, radila sam preko studentske zadruge, kupila bih sebi neke krpice. Nisam htela da tražim pare za sve od njih.

Mojoj deci, ali i mojim đacima, preporučivala sam uvek samo jedno – da krađu znanje, svako znanje, kad god im se pruži prilika. Krasti znanje u svakoj prilici je isplativo i jedino bezgrešno, jer to je jedino što niko ne može da vam otme. Ovaj rat je pokazao kako ljudi preko noći stiču, rade i sve stave u jednu kesu, čak i manje od toga. Ono što su jedino poneli i što je neotuđivo je znanje. Smatram da je to jedini kapital koji može uvek da nas spasi. Tako je nas otac vaspitavao. Rad i znanje su najveća dostignuća života i pojedinca. Ponavljao je priču o kralju koji je doživio brodolom. Našao se na gotovo pustom ostrvu sam. Tamo je bio samo jedan čobanin koji je imao kćerku. Kralj se zaljubio u tu ćerku i hteo je da je oženi, ali čobanin je rekao da neće to dozvoliti, jer kralj ne zna ništa da radi. Pitao ga je kako će da izdržavati njegovu kćerku. Ovaj mu je odgovorio da je kralj. Čobanin mu je objasnio da nema veze što je kralj, jer njemu to na ostrvu ništa ne vredi. Zato mu je poručio da kada nauči nešto da radi, onda može doći da isprosi kćerku. Kralj je naučio da od pruća pravi korpe i odneo je čobaninu da pokaže korpe koje plete, te dokaže da može da izdržava porodicu. Otac nam je govorio da ni kralj nije mogao da uzme čobaninovu kćerku dok nije naučio da radi. Mojoj deci rado govorim i drago mi je što vole da rade, što su svestrani, što su samostalni, izgradili su svoju individualnost, a međusobno, puno puta i puno problema uspešno rešili, a da do mene nisu ni došli.

Da li su se Vaše liderske sposobnosti, koje sada imate, mogle prepoznati u osnovnoj školi?

Mislim da jesu. Ja sam dvadeset i pet godina radila u školi i znam da se svaka ličnost deteta jasno vidi. U petom razredu, kad preuzmem generaciju od učitelja, nikad se nisam prevarila šta će ko od njih biti i postati, čak sam vrlo često prepoznavala i profesiju koju će neko odabrati. Jedanaestogodišnje dete je gotova ličnost. Tu se posle razvijaju samo male finese. A sa sedamnaest godina ličnost ste, ili to jeste, ili to niste. Nijedno razočaranje nisam doživela u smislu da sam od nekog nešto očekivala, a da on to nije ispunio. To se apsolutno vidi. U osnovnu školu u gradu došla sam iz salašarske sredine i ono što sam uspela jeste da budem dobar đak i da budem dobar drug, čak sam bila izabrana za „najboljeg druga“ moje generacije. Tad nije postojao đak generacije, ali u srednjoj školi sam već bila vidljiva kao lider. To je pitanje

energije. Imate ili nemate energiju za to. Mi koji radimo u prosveti lako zapažamo sve finese ljudskih karaktera. Politika je vrlo slična u tom segmentu delovanja na ljude. Oblikuje ljudsku svest.

Završili ste studije književnosti i srpskog jezika na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, pretpostavljam u roku?

Jesam, mada sam se na trećoj godini studija udala i dobila sina koji se rodio dok smo živeli u studentskom domu „Slobodan Bajić“, tamo smo ga izneli iz porodilišta. Ipak, imala sam jasan cilj, solidno sam se organizovala u tim novim okolnostima, uživala u materinstvu i u roku diplomirala.

Hoćete da kažete nešto o emotivnom životu pre braka?

Mladalačke, srednjoškolske ljubavi su ostale u lepim uspomenama. Danas smo svi u nekim svojim životnim ulogama. Rado se srećemo. Popijemo po koju kafu, prokomentarišemo aktuelnu političku scenu i tu se završe sva sećanja.

Moj prvi brak bio je studentska ljubav. Taj brak se posle tri godine raspao. Ostali smo u dobrim odnosima suprug i ja. On danas živi u Crnoj Gori zbog posla. Moj najstariji sin, dete iz tog braka, je sada u Beogradu. Magistrirao je na Mašinskom fakultetu inženjerstvo zaštite životne sredine, načelnik je tog sektora na železnici i jako sam ponosna na sve što je do sada postigao. Posle toga, ako baš treba da pričamo o emotivnom životu, nekoliko godina radila sam u školi u Somboru i onda sam ušla u drugi brak sa mojim sadašnjim suprugom i sa njim imam dvoje dece, sina i ćerku. Moji sinovi, to je zanimljivo, i iz prvog i iz drugog braka su rođeni istog dana samo sa deset godina razlike. Prvi 21. avgusta 1980. godine, a mlađi 21. avgusta 1990. Ćerka je 1995. godište. Moj suprug je isto prosvetni radnik, učitelj. On mi je najznačajnija podrška u životu, ali i u politici.

Kada ste završili studije u Novom Sadu, tada ste, dakle, bili udati i počeli ste da radite u Somboru? Da li ste putovali?

Ne, mi smo došli u Sombor da živimo, jer nismo imali uslove u Novom Sadu. Bili smo mladi. Moj tadašnji suprug je počeo da sudira, ali je napustio fakultet i zaposlio se. Dobio je u Somboru posao u tadašnjoj „Zastavi“, fabrici dostavnih vozila. Kada smo došli u Sombor, živeli smo u kući mojih roditelja i

tu su bili mnogo bolji uslovi, nego dok smo u Novom Sadu bili podstanari. Još uvek sam imala status redovnog studenta i tako je bilo do kraja. Mogla sam da preskočim i ubrzam neke stvari, putovala sam iz Sombora na predavanja kao apsolvent i završila studije u roku. To mi je jako bilo bitno. To se od mene očekivalo i nisam smela da izneverim očekivanja.

Odmah kada sam diplomirala, počela sam da radim u mojoj osnovnoj školi. Zamenjivala sam koleginicu koja se tada bila razbolela. Radila sam u OŠ „Nikola Vukićević“ u Somboru prvu godinu, zatim sam tri godine radila na zamenama i onda sam dobila posao u školi u kojoj i dan danas radim. Doduše, u toj školi mi sada miruje status, ali sam ostala tamo. Posle sam upisala postdiplomske studije u Novom Sadu i nisam odbranila tezu. Borislav Pekić je bio moj izbor.

Tih godina, devedesetih, moji roditelji su došli u grad, razboleli su se oboje i došli su da žive sa nama. U međuvremenu, kupili su još jednu kuću. Ona u kojoj sam bila u detinjstvu je ostala bratu, u ovoj drugoj sam ja i dan danas. Oboje su bili zaista teško bolesni. Počela sam se tada njima baviti. Tada se rodila moja kćerka i moja ogromna energija ipak nije bila dovoljna da pokrije i postdiplomske studije u Novom Sadu i ovo. Na listi prioriteta žrtvovala sam taj deo svog ličnog potvrđivanja. Mislim da nisam pogrešila. Moja ljudska obaveza bila je da u tom momentu uzvratim roditeljima. Moram reći da su se oni trudili da mi olakšaju i oslobode me velikog dela obaveza i na svaki način mi pomognu. Ipak, već sam bila angažovana u politici, a ona troši na poseban način. Prosveta kao zanimanje mi je u tom trenutku bila veoma dragocena jer ostavlja dosta vremena za porodicu, ali i rad sa decom vas obnavlja, osvežava, osnažuje. Barem ja to tako vidim. Nikad nisam imala neki ružan čas ili čas koji bih poželela da se nikada nije desio. Svaki čas mi je bio lep i sva iskustva sa decom su bila lepa. Bilo je mnogo zanimljivih epizoda, žao mi je što nisam beležila mnogo duhovitih iskaza kojih je bilo sa učenicima i dobrim i lošim, njihova zapažanja i njihove opaske su neponovljive. Nezaboravne su stvari koje smo zajednički činili. Prosveta je jedan zaista kreativan posao, ali traži ogromnu energiju i vraća je. Za prosvetu ili jeste, ili niste. Morate se roditi, to je zaista i stvar dara.

Kad ste me pitali da li se prepoznaju liderske sposobnosti, da prepoznaju se i neću da budem lažno skromna, ja sam sa svim svojim generacijama učenika ostala u dobrim prijateljskim odnosima. Drago mi je kada se sete zajedničkih trenutaka ili kada mi danas priznaju da sam im bila uzor. I dan danas se čujemo, dopisujemo, privatno se družimo, poženjeni su, poudate,

imaju decu, posao, brige, probleme i radosti. Ove subote treba da krstim dete jednog od mojih bivših đaka.

Kada sam počinjala u ovoj stranci, kada sam otišla iz Srpskog pokreta obnove, pa smo počeli praviti novu stranku sa Velimirom Ilićem, prvi su mi priskočili u pomoć moji bivši učenici. Neki su završili književnost i drage su mi kolege, srećemo se, razmenimo stručna iskustva, ali i životna. Mojoj bivšoj učenici sam prepustila svoje radno mesto kada sam se otisnula u političke vode.

Ponosna sam na etičke principe koje sam negovala u sebi, a prenela ih na njih i srećna što ih prepoznajem u njima. U šali kažem da se to u umetnosti zove „otisak autora“. Kad kažu da je u politici sve dozvoljeno, odmah negodujem. Ni u politici, ni u životu, nije sve dozvoljeno i nije dopuštena laž. Ja to uvek tvrdim. Na tome insistiram. Ne možete da lažete ljude. I kad sam išla po tribinama, apsolutno sam uspela da se sačuvam od laži. Mogu da ispričam i da vam kažem mnogo toga što mislim i želim da učinim i da se ne slažem sa vama, a da pri tome ne lažem, da ne vređam, da ne budem primitivna. Čovek može i mora iz odgovornosti prema ljudima oko sebe i u ime kojih nastupa da neguje određen stepen kulture, civilizacije.

Kako je došlo do toga da se bavite politikom?

Devedesetih godina, kada sam počela da se bavim sindikatom, odnosno nekim ugroženim pravima, počelo je mnogo toga da mi smeta. U svakoj društvenoj krizi postanu najvidljiviji nedostaci koji su je prouzrokovali. Neradnici su postali najbučniji, poltroni najvidljiviji. To nije bila moja opcija, nisam se borila da mi ne radimo i da mi skrate časove po svaku cenu. Htela sam da svoj čas odradim, a da za njega budem adekvatno i pristojno plaćena. Smatrala sam da treba ponovo uspostaviti i proveriti već uspostavljene standarde u društvu. Mislila sam da se kroz sindikat možemo izboriti za to. To je legitimno pravo.

Zalagala sam se da u prosveti dođe do strožijih kriterijuma izbora, potvrdu toga stava sam našla mnogo kasnije u Finskoj. U zemlji koja ulaže u obrazovanje, najtraženije je nastavničko zanimanje i najplaćenije u državi. To je nešto što treba da nam služi za uzor. Oni su jedini shvatili šta je pravi napredak društva i gde treba ulagati.

Sindikalna borba mi se učinila dosta inertnom i kontrolisanom od strane vlasti, pa sam odlučila da ću se angažovati u politici. Tu sam videla mogućnost

da realizujem mnogo od onoga što sam želela da menjam u društvu u kojem sam živela. Ideja o odlasku iz zemlje, koja je tada bila tako prisutna i mogu reći čak „moderna“, samo me je nakratko obuzela, ali nisam bila spremna da počinjem tamo negde daleko u tuđem svetu od nule i da sama dugo budem na nuli. I kada bismo svi ovde gde smo dali svoj maksimum, mnogo toga bismo pokrenuli veoma brzo i to na najbolji mogući način. Kažu mudri: „Ne mešajte se u život ljudi koji se ne mešaju u svoj sopstveni.“ Zaista, dužni smo da preuzmemo sudbinu u svoje ruke uvek.

Moj prvi politički angažman je bio u Srpskom pokretu obnove. Na republičkim izborima 1997. Bila sam nosilac liste za našu izbornu jedinicu. Velimir Ilić je tada bio potpredsednik Srpskog pokreta obnove. Bio je već vrlo poznat, harizmatični gradonačelnik Čačka. Nismo se lično poznavali, ali je on bio mnogo eksponiran u medijima. Bio je već ušao u sukob sa vrhom stranke i videla sam da je nezadovoljan onim čime sam i sama bila nezadovoljna. To nas je zbližilo kasnije. O ljudima iz Sombora, iz Srpskog pokreta obnove, imam najlepše mišljenje i dan danas, nikakve sukobe sa njima nisam imala, otišla sam u želji da napravimo nešto novo i drugačije. Kada sam se prvi put javila Velimiru Iliću i rekla da bih volela da pričamo o toj novoj ideji, seo je u kola i isto popodne je iz Čačka došao u Sombor. Seli smo i ispričali se. Posle smo se nalazili u Beogradu sa drugim ljudima koji su delili naše stavove i tražili način da osmislimo novu političku opciju u Srbiji. Bilo je to vreme velikih nadanja i velikog entuzijazma. Rezultat je više nego očigledan.

Vuk Drašković i ja smo se puno puta posle toga sretali u Beogradu, ja sam bila predsednik Izvršnog odbora Nove Srbije, pa smo na izbore 2003. išli zajedno sa Srpskim pokretom obnove. Vuk i ja smo čekali celu noć rezultate i mnogo čega smo se u razgovoru dotakli bez grča, bez neprijateljstva. Kao stari saborci i prijatelji koje su politički vetrovi i rasejali i ujedinili. Pragmatično i iskreno smo se ispričali.

O politici i političkom zanatu mnogo me je naučio dr Živorad Smiljanić, gradonačelnik Apatina, socijalista. Dok ga nisam lično poznavala, kao i svi, u onom ostrašćenom vremenu imala sam o njemu neko predubedenje. Međutim, moj prvi kontakt i razgovor sa njim je stvorio kod mene odnos poštovanja i najveće i najznačajnije lekcije iz politike, mogu reći da mi je on u običnom razgovoru rekao. Vrlo često i rado ga citiram. On je samo vrlo pošteno gledao na događaje, na ljude i na posao kojim se bavi i o tome govorio uvek iskreno i otvoreno. Imao je iza sebe značajne rezultate na svakom poslu koji je radio i shvatila sam da se od njega može dosta toga naučiti. Nedavno mi je rekao, pošto smo pričali o nekim novim kadrovskim

rešenjima za nekog ko je izabran politički: „Nema od njega leba, jer je on bio loš student, dvadeset godina je studirao, a ko je loš student, sve loše radi. Nema veze koja ga stranka postavi.“ Zamislite da neko 20 godina studira, pa onda uzme neku prilično visoku funkciju, a prema svom osnovnom ljuskom zadatku se odnosio neodgovorno. Tako običnim rečima je dr Smiljanić meni o nekim političkim postulatima rekao mnogo. Jako volim da se čujem sa njim. Smatram da dobrih, pametnih i časnih ljudi ima u svim segmentima društva, kao i onih drugih. Treba samo omogućiti da se najbolji okupe u tim. To je prevashodno cilj svakih političkih izbora. U političkom angažmanu svi naši kvaliteti su na proveru i tu se sve ogoljeno i jasno vidi. Volim da kažem: svašta će proći, mi ćemo ostati, a videćemo koliko ćemo trajati. Namesti život sve.

Vi ste predavač srpskog jezika, govorite književnim jezikom. Da li biste to mogli da kažete i za predsednika stranke?

Moj predsednik stranke je čovek koji je pun energije. Neumoran je radnik i znam da niko nema toliko pređenu kilometražu Srbijom i toliko sati provedenih sa građanima Srbije u neposrednom kontaktu kao Velimir Ilić. Svoju neposrednost i otvorenost nosi svuda i prosto je to zarazno, zato kod nas u stranci vlada jedna gotovo porodična atmosfera, rodbinska povezanost. On brzo i pragmatično razmišlja, tako se i izražava, narodski, jasno i konkretno. Onako kako govori svako od nas kada nije na političkoj tribini. Možda to neki vide kao manu, ali videla sam da ljudi u unutrašnjosti vole i žele baš takvu vrstu komunikacije, da se osećaju da razgovaraju sa nekim ko im je blizak i govori onako kao i oni. Da ga razumeju.

Ja sam kod njega odvela čoveka koji je napravio, patentirao mašinu, kosačicu za vodu. Taj čovek nije iz naše stranke, ali to nije ni bitno, on se meni obratio kao građanin, pošto tri godine svi dolaze, svi mu se dive, svi odu i niko ništa ne čini. Čovek je napravio stvar koja košta manje od 10.000 evra, naši su to kupili od Holanđana za 220.000 evra. Posle jednog TV nastupa Velimira Ilića, čovek me je nazvao i pitao da li može da dođe do mene jer je shvatio da je baš on taj koji je prepoznao problem. Otišli smo u ministarstvo, taj razgovor je trajao manje od deset minuta. Sve je bilo dogovoreno i završeno. To je Velimir Ilić. On misli i radi veoma brzo.

Reći su moj alat u profesiji i pre bavljenja politike, ali u politici ih koristimo na drugačiji način. Mnogo toga treba učiniti da reč izrečena javno bude u dosluhu sa onim što činimo. Trudim se da je tako kod mene uvek. Tako

radi i moj predsednik stranke, ali on je u svom političkom obraćanju ostao dosledan onome što on jeste – lider iz naroda, iz centralne Srbije. Ne vidim to kao manu, to je svakako deo njegove političke harizme.

Da li ste zadovoljni predstavljanjem Vaše partije i Vas lično u medijima?

Mediji su danas veoma moćni i njihov uticaj na oblikovanje stvarnosti je velik. Mnogo toga im zameram. Predstavljanjem naše stranke nikada nismo zadovoljni, ali koja stranka jeste. Ja lično nisam mnogo u medijima, ali toliko je koliko je. Mislim da nismo skrajnuti, ali nema svih onih rezultata predstavljanih onoliko koliko to zaslužuju. I mi sami treba na tome više da radimo. Mediji su takvi, uzimaju ono što je najatraktivnije, što je senzacionalistički. Ima malo i udvaračke politike, pa se najvećima i najjačima dodvoravaju.

Ono što me nervira kod medija je senzacionalistički negativan pristup, vrlo često i zlonameran. Mi smo imali kampanju prošle godine kad se formirala Skupština. Naša plata je 80.000 dinara. Jedino poslanicima plata nije povećavana. U vreme formiranja novog saziva Skupštine, mi smo u leto sedam dana radili, pa smo imali pauzu. Ne pravi se pauza zbog nas, pravi se zbog službi, jer ti ljudi nas opslužuju i moraju mnogo toga da postignu. Onda su novinari napisali: „Za sedam radnih dana primili 240.000 dinara kao platu.“ Svako ko vas pogleda u gradu, šta će da pomisli? Tada sam se baš osećala loše, živim u malom gradu, srećem mnoge ljude, a brojni se zadrže samo na naslovu. Došlo mi je da ih tužim, ali ne mogu, jer oni posle u tekstu objašnjavaju da su to te tri plate za tri meseca kad smo bili u kampanji. Objasnjavaju korektno, ali kad pogledate naslov, nije lako proći pored onih koji su to videli i koji vas gledaju sa mržnjom. E, to je iskrivljavanje slike u javnosti i to je samo jedan od primera sa kojim je teško izboriti se. Mediji su često, ne mogu da kažem neobjektivni, koliko neprofesionalni. Znae koliko su se bavili našim restoranom? Dolaze ljudi iz cele Srbije, putujemo nekoliko stotina kilometara svaki dan, zar se očekuje da se hranimo po okolnim pekarama. Naši ljudi iz unutrašnjosti, kada ih primimo u Narodnoj skupštini, očekuju da budu naši gosti na ručku. Ta tema je jedno vreme „hranila“ novinare. Moje lično iskustvo je da sam u prethodnom sazivu kao opozicioni poslanik imala najviše usvojenih amandmana što govori o odnosu prema poslu, ali o tome nikada niko nije našao za shodno da piše. Poslanici odgovorno vrše svoj posao. Naše radno vreme je od 10 ujutru do 18 časova popodne. Dolazimo pre tog vremena, ostajemo često do duboko u noć, svesni smo da svaki član zakona i

svaki amandman koji usvajamo menja nečiji život. To nije mala odgovornost i mi se svi trudimo da budemo veoma korisni za građane Republike Srbije. Mi smo tu u ime njih i za njih. To je sigurno stav svakog mog kolege bilo da je u poziciji ili opoziciji. Razlikuje nas samo sa koliko uspešnosti realizujemo ono što smo preuzeli.

Kakav je Vaš stav prema rodnoj ravnopravnosti?

Aktivna sam u Ženskoj parlamentarnoj mreži, aktivna u Savetu žena Nove Srbije, član sam Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost, ali nisam nikad imala lični problem sa rodnom diskriminacijom. Postoje stvari koje vidim pomalo predimenzioniranim. Nedavno smo bili u Bosni, mi članovi Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost. Zanimljive komentare sam čula u neposrednim komunikacijama, kao na primer: „Kako smo mi došle u fazu da se borimo za prava koja su naše majke i bake imale?“ Mi u Vojvodini, a evo dolazim iz takve sredine, dolazim iz salašarske sredine, nikada nismo imali problem sa rodnom ravnopravnošću. Prošla sam kroz političku stranku gde to nikada nije bio problem. Kažem, imam lidera koji nije prema tome imao negativan stav. Kad je bilo najpotrebnije, stavio me je za predsednika Izvršnog odbora, a ni u poslu nisam nikada imala sa tim problem. Ako nisam za nešto bila birana, to je iz nekih drugih razloga, a ne iz želje da me neko diskriminiše kao ženu. Istina je da bi svet imao lepše i humanije lice da su ga uređivale žene, ali zašto je to tako, to je već kompleksno pitanje i vezano je za tradicionalne uloge žena i ekonomske uslove života.

Moj doprinos rešavanju ovog problema je da sam sinove vaspitala da poštuju žene, od toga počinje sve. Žene su 51 procenat biračkog tela, žene se kandiduju na izborima, onda mi ostaje neodgovoreno pitanje – gde su naše biračice?

Ženama je neko podvalio. Ko poznaje šah, zna šta znači manevar odvlačenja pažnje, on je prihvaćen i u vojnim strategijama. Vrlo vešto se odvuče pažnja protivnika krunom figurom, a onda se lako postigne mat. E, tako se meni čini da je upravo tema o gej pravima i rodnoj ravnopravnosti predimenzionirana, upravo da bi se neke druge važnije stvari instalirale u društvu. Šta je sa temom kancera u ekspanziji, GMO ili slično. Činjenica je da su žene ovde nekada imale više prava. Bile su već izjednačene. Ja ne želim da budem u svemu jednaka sa muškarcima, želim da budu moje ženske „slabosti“, ali i snage poštovane, uvažene i afirmisane. Mi smo doneli Zakon o rodnoj ravnopravnosti koji je prošao u Parlamentu, kako se ono kaže, glatko.

Zakon o izbornim kvotama koji je prošao takođe bez ikakvih problema. Javno mnjenje je bilo veoma naklonjeno donošenju ovih zakona. Sada smo napravile Žensku parlamentarnu mrežu i ona solidno funkcioniše, ali u praksi ni sve poslanice se još nisu uključile u ovu novu aktivnost.

Žene treba da realno sagledaju svoje potrebe i načine na koje će ih najbrže i najefikasnije realizovati. Nema razloga da nas neko sa strane tome uči. Mi smo dovoljno sposobne da se same sa tim izborimo. Mi imamo veoma kvalitetne i veoma sposobne žene u svim poljima društvenog delovanja. Pa u srpskom pravosuđu od 2200 sudija 1800 su žene. Možemo hrabro reći – pravda je u našim rukama, šta mi čekamo da pokrenemo zamajac u svoju korist. Mislim da je ekonomska kriza u stvari uzrokovala da žene više žrtvuju društveno angažovanje, pa i posao da bi mogle da postignu više poslova i obaveza u porodici. Imate lansiranu neistinitu priču o tome da su žene manje plaćene. Nije to ovde slučaj. Žene su uglavnom zaposlene u javnom sektoru, a tu su plaćene po određenim zakonima i ugovorima koji jasno definišu koeficijent za platu, bez obzira o kome se radi. U prosveti, u zdravstvu, u pravosuđu, u kulturi su veinom žene, a to su poslovi finansirani iz budžeta i samim tim sigurni prihodi. Mi treba da budemo uvek i bezrezervno poštene prema sebi, svesne da samo mi sebi možemo doneti u budućnosti ono što želimo radom, organizacijom i jasnom pozitivnom motivacijom.

Ne mislite da je bilo potrebno da se stvori kvota od 30 odsto da bi bilo toliko narodnih poslanica? Pre toga ih je bilo manje.

Istina je da nas je bilo manje, ali opet tvrdim da smo same za to krive. I nas je zakon o izborima naterao da se osmelimo i krenemo na određena mesta na listama. Žene imaju problem što ne vole da obrazlažu poraz, a muškarci ne mogu da ga podnesu. To je u našoj sujeti mehanizam koji nas pomalo čini unapred frustriranim pred opredeljenjem da stanemo pred birače. Dug je put stvaranja političkog samopouzdanja i kod žena i kod muškaraca u društvu koje je ovako politički trusno i frustrirano.

Kako je Vaša porodica reagovala kada ste prvi put postali narodna poslanica? Suprug, deca?

Veoma su lepo reagovali i shvatili svi da je to nova organizacija životnih okolnosti, pre svega. Dogovorili smo se kako ćemo usmeriti svoju energiju, svoje vreme i koji će nam biti prioriteti. Sve ostalo je išlo lakše. Ne bi se takav

iskorak mogao izneti bez porodične podrške. Između Beograda i Sombora je 200 kilometara razdaljine. Moj otac je tada još bio živ i bio sa nama u zajednici. Kada sam prvi put postala poslanica, bio je teško bolestan, nepokretan. Neizrecivo veliku podršku i pomoć dala je moja sestra, njena žrtva je bila ogromna. Mnogo je činio i moj suprug. Uspostavili smo međusobno mnogo tolerancije i veliko razumevanje. Ne bismo drugačije mogli. Toliko odsustvo od kuće, pa ne bih izdržala bez bezrezervne podrške.

Vi svakodnevno putujete? I kada imate pet dana u sedmici zasedanja?

Uglavnom putujem, a kako mi je sin oženjen, onda nekada prespavam kod njega i snahe. Ako je baš mnogo obaveza i veliko opterećenje, onda prespavam, ali uglavnom putujem. Tako sam navikla.

Nijedno od Vaše dece se ne bavi politikom? Rekli ste da sin radi u železnici.

Najstariji sin radi na železnici, baš je posvećen struci. Mlađi sin se bavi muzikom, komponuje, svira klasičnu gitaru. Pobedio je tešku bolest svojevremeno i to je promenilo sve njegove životne ambicije. Sa šesnaest godina je oboleo od raka i izborio se sa tim posle operacije i teških hemioterapija. Muzika mu je i tada bila dodatna terapija, ali danas mu je baš potpuni životni sadržaj. Kćerka je maturant u Gimnaziji. Ona se takođe opredelila za književnost, ali videćemo šta će biti. Mislim da je mnogo više za tu profesiju nego što sam ja bila. Verujem da će biti uspešnija od mene.

Znači i ona će iz Sombora za Novi Sad da putuje?

Ona će studirati ili u Novom Sadu ili u Beogradu, videćemo još gde će biti primljena. Tamo gde bude studirala, tamo će da živi. Biće to jedno novo, dragoceno iskustvo, na kojem vidim da će nadograditi svoju inače veoma suptilnu i plemenitu prirodu.

Nisam Vas pitala, kakav je Vaš odnos prema veri?

Vernik sam. Od detinjstva sam vaspitavana da verujem, to je posebno majka negovala i kroz nekoliko iskustava ličnih, sa decom, ja sam taj stav

učvrstila. Puno puta mi je vera pomogla, mir koji mi je pružila kroz molitvu, uteha koju sam u njoj našla, strpljenje i oprost koji je u meni budila u nekim vrlo problematičnim vremenima i situacijama..

U pravoslavlju sam našla principe koji su moji životni principi. Išćitala sam dela Nikolaja Velimirovića, Justina Popovića, Patrijarha Pavla, ali i profesore Vladetu Jerotića i Lazara Milina. Mnogo su mi pomogli da utvrdim svoj odnos prema pravoslavlju. Uvek sam se trudila da se očistim od negativnih misli, zavisti, gordosti, nekih loših stvari koje idu uz ovakav posao. Da praštam i verujem. U politici ste vrlo često meta zavisti, meta neistina ili poluistina, zlobe i kompleksa svake vrste. Ljudi jednostavno pričaju. Ovde nema previše osećaja za ličnu odgovornost za ono što o drugima kažu javno. Mi u politici smo stalno na meti zlih jezika. Ljudi tako zveknu, pa baš ih briga. Kad čujem da mi neko nešto loše govori o meni ili još gore, da laže, ja samo pomislim: jadan on. Ne mogu da mu pomognem ako kažem da nije tako, a on se sekira. Ne mogu da ga ubedim. Zavist jako jedi ljude. Uspela sam da nađem svoj mir i time sam jako zadovoljna. Tako sam i decu vaspitala, da ne budu nikada zlobni ni zavidni. Treba da rade najbolje što mogu, a rezultati neće izostati.

Ubeđena sam da svaka energija koju pošaljete od sebe, vraća se. Kroz iskustvo sa bolešću moga deteta, apsolutno sam se u to uverila. Sve ono što sam dobro uložila u ljude, kad mi je najviše trebalo, tad mi se vratilo. Ja sam ono što sam dobro činila naplatila tako što mi se to vratilo kroz život deteta, kroz njegovo zdravlje. On je klinički dva puta bio mrtav. Smatram da mi je dobro vraćeno kroz njegovo ozdravljenje. To je učvrstilo moj odnos prema veri. U stvari, ubeđena sam da se sve kroz život na neki način vrati. Zato se trudim da negativnu energiju nikada ne uputim nikome ma kakvo iskušenje imala, da me ne sačeka negde.

Da li ste ispunili svoje ambicije?

Većinu svojih ambicija sam ostvarila. Više nemam nekih posebnih želja vezanih za ličnu karijeru. Okrenuta sam deci i njihovoj budućnosti. Ono čime se trenutno bavim, jeste pisanje. Volela bih još po nešto da objavim i ono što je moja krajnja ambicija je da vidim rezultat svog krajnjeg političkog rada u nekom vidljivom boljitku u životu našeg društva, da mogu da kažem da što je bilo do mene, ja sam zaista učinila svom svojom snagom, ostalo je na drugima.

Ne biste se vraćali u školu?

Ako budu to tražile okolnosti. Meni je ostalo još malo do penzije. Mislim da se neću vratiti u školu, ali ako tako bude, pošto sam se vraćala već i posle prvog mandata, ako budu okolnosti takve, bez problema ću se vratiti i bez ikakvih frustracija. To je moj životni poziv. Moja prava misija.

Da li imate vremena za sebe, za svoje zdravlje? Slobodno vreme?

Imam vremena. Uvek kažem da mi nikad nije dosadno. Ne dopuštam da mi bude dosadno. Sve svoje vreme planiram, dobro sam organizovana, zato i imam vremena. Stižem i da čitam i da se družim sa prijateljima, ne baš onoliko koliko bih htela, ali zaista stižem. Najvažnije mi je vreme sa decom i sa porodicom. Volim sa bliskim ljudima da razgovaram, pa i da svake dve nedelje napravim večericu za moje drage, volim da probam nove specijalitete. U kuhinji stalno eksperimentišem. Uživam kad oni dođu, pa pričaju posle dugo o tome. Sreća je kada mogu druge da usrećim. Ako mogu nekog novim receptom da oraspoložim, ja sam zadovoljna. Već sam učinila mnogo.

Svakog jutra ustajem rano. Ceo život ustajem rano, to je jedna od tajni dobrog korišćenja vremena, samo da znate. Zapisujem sve predviđene obaveze, planiram i telefonske pozive, a uveče označim šta sam sve uradila. Ostalo planiram za sledeći dan. Lista planiranog je uvek duža od realizovanog. Učim i decu tome. U toj bici nisam baš uspešna, ali mislim da sam na tragu da je dobijem. Vreme je jedini neobnovljivi resurs i ne smete ni sebi ni drugima da ga traćite. Ja bih osudila ljude koji traće vreme. To vidim kao najveći greh. Sve ostalo ćemo nadoknaditi, ali vreme nikada.

Šta biste izdvojili kao najsrećniji trenutak u životu, a šta kao najteži ili najtužniji?

Najsrećniji trenuci su mi sigurno bili rađanje dece. Sa tim ne može ništa da se meri u životu. Sreća koju razumeju samo oni koji su je doživeli. Toga niko ne treba da se liši. Jedno kompleksno osećanje u kom vam je sreća prožeta ushićenjem i ponosom. Posebno sam bila srećna kada sam rodila kćerku, koja je jedino žensko dete u našoj široj porodici. Dugo sam želela žensko dete i već u kasnim godinama sam se ohrabrila i rodila. U teškom vremenu sam krenula u realizaciju ove želje, imala sam 37 godina i bila sam ubeđena da će biti žensko. Verovala sam da ću i tu sreću doživeti i obistinila se.

Najtužniji trenuci su svakako bili kada sam izgubila roditelje i taj momenat, ali samo momenat, kada mi je saopštena dijagnoza sina. To je trenutak koji je trajao kratko, ali mi je u trenutku srušio sve. Posle toga sam rekla da ovo ne može meni da se desi i treba mi samo hladna glava, bistra pamet i ja ću se sa tim izboriti. I njemu sam tako rekla. Imao je samo šesnaest godina i znao je dijagnozu. Rekla sam mu da smo sada svi mi i sve u nama na proveru. Bog proverava sve naše i sve u nama. Našu dobrotu, naše kvalitete, sve naše do tada učinjeno. Ono što mi je sin u tim trenucima rekao, bila je misao koja je celo njegovo biće oslikala, ali ubeđena sam i pomogla da dobije tu sudbinsku bitku za svoj tek započeti život. Kada je video svu tu decu koja se leče od raka, priznao je da nijednog momenta nije pomislio: „Zašto baš ja?“ Naprotiv, posmislio je: „Zašto bilo ko mora da oboli od takve teške bolesti?“ Ta rečenica me je nosila kasnije kroz teške trenutke, odnosno, snaga ličnosti koja može da dođe na takvu nesebičnu misao onda kada mu niko sebičnost ne bi osporio.

Mislim da sve ostalo u životu mogu smatrati srećom i lepotom. Ja sam od onih koji smatraju da nije strašno kada se čovek sam nađe u pustinji, strašno je kada se pustinja nađe u čoveku.

Beograd, oktobar 2013.

SLAVICA ĐUKIĆ- DEJANOVIĆ

(1951), Rača

foto: Jelena Vučetić

Kažite nešto o svom rođenju, poreklu i detinjstvu.

Poreklo je koren života svake osobe, pa sigurno i moj. Ja sam jedinica, vrlo željena. Imala sam rani psihomotorni razvoj uz podršku i veliku ljubav roditelja. Oni su bili mladi ljudi i rođenje deteta su doživeli kao dar prirode i jednu obavezu da investiraju u nju. Kad se setim svog ranog detinjstva uz divno dvorište u Kragujevcu, setim se i divnih trenutaka kada moji roditelji i ja pevamo, recitujemo, kad uz njih stvaram sistem vrednosti.

Rano detinjstvo je proteklo u porodičnoj harmoniji, u osećanju izgradnje samopouzdanja, formiranju jednog sistema vrednosti sa osećajem za lepo, za učenje. Sam polazak u školu, u prvi razred, je u našoj kući bio replika tog školskog dana. Vrata od špajza su bila tamnosiva, a ja sam imala kedu i sunđer i reprodukovala sam sve ono što se događalo u školi, a moji roditelji su mi bili publika.

Stigli ste već do škole, a da li ste možda do sedme godine išli u vrtić, da li ste imali veze sa bakama, dekama? Da li su bili živi?

Čuvala me je baka, mamina mama, kada god je mogla. Leta sam provela kod nje. Od mamine mame sam naučila da potok ne teče, ne žubori, nego šapuće. Ona je bila veoma topla osoba koja je presudno uticala na mene, tako da čim sam naučila da pišem, počela sam da beležim i svoja zapažanja, a ona su utemeljena u bakinom i mom odnosu. Ona je pričala beskrajne priče. Posebno sam bila vezana za nju.

Da li želite da zabeležimo godinu rođenja?

Rođena sam 1951. godine. Kao i Neruda. Priznajem da sam živela, da veoma volim svoje godine i vrlo sam ponosna na njih.

U osnovnoškolskom uzrastu, šta ste želeli da budete kad porastete? Da li Vas je to neko pitao? Da li se sećate?

Sećam se da sam pred polazak u školu maštala o tome da ću verovatno biti učiteljica, ali onog momenta kada sam pošla u školu, shvatila sam da moje životno opredeljenje treba da bude lekar. Moja kontinuirana želja, koja se obogaćivala kroz učenje, kroz rad u sekcijama, kroz moja znanja je bila da postanem lekar i to lekar za dušu.

Posle osnove škole išli ste u gimnaziju?

Išla sam u kragujevačku gimnaziju i ponosna sam na to. U toj gimnaziji je učio Jovan Skerlić. To je gimnazija koja je dala mnogo intelektualaca. Gimnazijski profesori su mi zaista bili najveći autoriteti i prvi susreti sa filozofijom, psihologijom, logikom, mislim da su definitivno opredelili moje životno interesovanje za društvena zbivanja. U gimnaziju sam odlazila kroz ulicu koja je najlepša na svetu. Tada se zvala Lenjinova, to je Ulica kestenova, koji svojim cvetovima i lišćem prave zeleni tunel kroz koji se prolazi, šapuću one prve tajne sa drugaricama, a kasnije i sa simpatijama. To je ulica u kojoj se malo izlazi iz porodice i ulazi u jedan nov svet, svet prijatelja, svet gimnazijskih drugova i shvata da život može biti lep i van porodice.

Da li se već tada videlo da ćete biti u nečemu liderka? Da li ste bili predsednica odeljenja?

Rado pričam priču o tome kako me je moj drug zamolio, moj dobar drug sa kojim se družim još od predškolskih dana, da ga predložim za predsednika odeljenjske zajednice, na šta sam mu ja odgovorila da predloži on mene. I ja sam bila izabrana. Imala sam leadersku poziciju, negovala sam je. Negovali su je malo i drugi. Uvek sam se nametala kao neko ko treba da plasira ideju. To se razvijalo tokom čitavog školovanja u radu pojedinih sekcija, gde sam pokazala određenu sklonost da moje ideje i drugi realizuju, a ne samo ja.

Da li ste trenirali nešto?

Svirala sam violinu, išla sam u muzičku školu, a bila sam vrlo aktivna i u izviđačkoj organizaciji. Učila sam razne veštine, od podizanja šatora, uređenja prostora gde se pravi određeni bivak, do toga da sam skijala, plivala... To nisu bili klasični treninzi, ali se podrazumevalo da zimi idem na skijanje, a leti provodim što je moguće više vremena na moru i naravno, kasnije, u selu.

Odlazak na studije je bio u istom mestu?

Odlazak na studije je bio moj prvi susret sa velegradom. Ostavila sam Kragujevac kao klasičnu srpsku varoš, došla u Beograd i moj prvi susret sa Beogradom je bio jedan potpuno novi svet. Prvi put sam se odvojila od svoje porodice, upisala relativno težak fakultet – Medicinski. Shvatile sam, iako to niko od mene nije tražio, da su se moji roditelji prilično žrtvovali da se ja školujem u Beogradu i imam pristojne uslove za studije i osetila sam prvi put odgovornost da treba studije da završim na vreme. To je bio moj paralelni fakultet, onaj koji se zove potpuno novi život, gde sama brinem o sebi. Pravila sam ne samo sistem vrednosti, šta mi valja činiti i kako da budem korektan medicinar i lekar, nego i kako ostvariti ljudske komunikacije i prijateljstva.

Sami ste živeli kada ste došli u Beograd?

Da, u Beogradu sam živela na Slaviji, u jednoj lepoj iznajmljenoj sobi. Tu sam od svojih gazdarica, to su bile dve sestre, naučila da kuvam. Naučila sam da uživam u tome da povremeno pripremam jela, jer su one to radile sa velikom ljubavlju i na poseban način. Tada sam krenula i u svet pozorišta, svet

muzike. Beograd je u odnosu na Kragujevac tada pružao mnogo mogućnosti gde se sve može provesti vreme, na koja mesta možemo izaći. Posebno su mi bili dragi odlasci kod mojih prijatelja, kolega i koleginica koji su živeli u studentskom domu.

Da li su Vam roditelji dali neku poruku kada je trebalo da odete prvi put za Beograd i tamo ostanete?

Roditelji su već, kad sam imala osamnaest godina, podržavali sve moje odluke. Sigurno je da su imali i određenu zebnju, jer poći iz Kragujevca u Beograd u to vreme i živeti sam značilo je i određene rizike. Ono što je bila poruka za mene, to je da idem u Beograd i da ću sama oceniti da li je to sredina u kojoj želim da završim studije i ostanem ili ću se vratiti u Kragujevac koji je takođe univerzitetski centar.

Od moje osamnaeste godine vezujem se definitivno za dva mesta u kojima živim: Beograd i Kragujevac. I onda i sada jedan deo nedelje provodim u Beogradu, jedan u Kragujevcu. Tokom specijalizacije, magisterijuma, tokom doktorata, političkih aktivnosti, veliki deo nedelje provodila sam u Beogradu, a za vikend dolazila u Kragujevac i to mi je nekako budilo sećanja na studentske dane i čini mi se da u tome leži jedan deo moje mladosti i toga što ne umem potpuno da odrastem.

Studije ste završili u roku?

Studije sam završila kao odličan student u roku i imala sam mogućnosti da ostanem u Beogradu, ali sam imala želju da se vratim u Kragujevac, da budem lekar tamo odakle sam krenula. Kada sam se vratila u Kragujevac nisam više mogla da ga prepoznam. To je već bila mini metropola. U roku od pet godina, koliko su trajale moje studije, sve se veoma promenilo jer je Kragujevac imao ekspanzivan razvoj kao industrijski grad. To je bilo vreme popularnosti kragujevačkih automobila i kako je disala Zastava, tako je disao čitav Kragujevac. Ljudi su sa svih strana dolazili sa svojim porodicama. Kragujevac je ubrzo postao i razvijeni univerzitetski centar i ja sam po završetku fakulteta prve svoje dane provela kao seoska doktorica, baš kao u romanima. Moji susreti sa pacijentima, koji su u znak zahvalnosti vadili jabuku iz grudi, kako oni to kažu, jer je dobro bio izlečen sinusitis, ili neko drugo oboljenje koje je lekar opšte prakse mogao da leči kroz seosku ambulantu, zapravo su bili moje prve društvene gratifikacije.

Koliko ste ostali na tom radnom mestu?

U to vreme se znalo, dve godine se radi kao lekar opšte prakse. Radila sam u hitnoj pomoći, u seoskoj ambulanti, i ambulanti četiri, posle sam dobila specijalizaciju psihijatrije, koju sam želela.

Ponovo sam se vratila u Beograd da završim specijalizaciju. Imala sam stručnu afirmaciju među kolegama u Beogradu. Već kao lekar na specijalizaciji bila sam prilično popularna kao vredna, kao neko ko ima dara za tu vrstu posla i svoje prve pacijente sam stekla tada, neke imam i dan danas.

Sada, kada se setite prvih radnih dana, da li se sećate bilo kakvog reagovanja po pitanju rodne ravnopravnosti, pola, komentare da ste lepi, mladi?

Znate, kod ambicioznih žena, devojaka, tog vremena bilo je toga. Ja sam paralelno sa svim tim išla i u širi društveni, socijalni život. Počela sam kao vrlo mlad lekar da radim u savetovalištvu za mlade, koje je bilo formirano pri Centru za socijalni rad. Počela sam da pišem kolumnu za lokalne novine „Svetlost“, da dajem savete za određena oboljenja, počela sam da se namećem i kao vrlo mlada, kao specijalista, postala, najpre rukovodilac svog odeljka, načelnik odeljenja, pa i relativno mlada, sa trideset i nekom godinom, direktor klinike i u četvrtoj deceniji života sam bila direktor Kliničkog centra. Biti direktor Kliničkog centra, doktorirati sa trideset i nekom godinom, bila sam najmlađi doktor nauka u Šumadiji među ženama, značilo je da neko stoji iza mene. Evo, sad bih Vam otrila tu tajnu. Iza mene i uz mene je stajala moja intuicija. Moji roditelji su mislili da bi trebalo nekad i da se odmaram. Ja sam već tad napravila sistem vrednosti da budem radoholičar.

Prekid u mojoj prevelikoj ljubavi prema poslu koji sam imala, na planu magisterijuma, doktorata, odnosa prema pacijentima, je napravilo rođenje sina. On je zaista bio pozitivan cunami u mom životu, potpuno je sve izmenio i meni je bilo potrebno da prođe njegovih godinu dana, odnosno vreme trudnoće i njegovih godinu dana, da bih ponovo počela da radim. Kada sam se ponovo vratila na posao, shvatila sam da moram da usaglašavam sve i tako je i bilo. Mama je otišla ranije u penziju i počela da čuva mog sina, da me odmenjuje u nekim obavezama, a on je u prvom razredu napisao da su njegovi mama i tata: baka i deka, a da ima brata i sestru: tatu i mamu koji uče, jer smo i moj prvi muž i ja kao lekari prosto bili u obavezi uvek da učimo i da se usavršavamo.

Sve vreme Vaš sin je odrastao u Kragujevcu, a Vi ste putovali na relaciji Kragujevac – Beograd?

Jeste. Kada je on napunio osamnaest godina došao je u Beograd, a ja sam tad bila više vezana za Kragujevac. Već sam bila direktor Kliničkog centra u Kragujevcu, bila sam jedan od najmlađih nastavnika na Medicinskom fakultetu. Vrlo mlada sam postala redovni profesor, što je podrazumevalo moje stručne aktivnosti i u zemlji, i u inostranstvu. Mnogo sam putovala. Sin, koji danas živi u Portugalu, smatra da mu je odlazak iz Kragujevca u Beograd bio više od fakulteta. Meni je bio i paralelni fakultet sa Medicinskim, a on smatra da je to bilo više od fakulteta. To je bio period kada je u Beogradu, pošto je dobro naučio španski, držao časove španskog, studirao medicinu i završio sa prosekom 10.00. To je bila potvrda činjenice da, ne samo da priznajem da sam živela, što bi rekao Neruda, nego sam živela uspešno. To što je moj sin, ne samo zbog ocena koje je dobijao, nego zbog jedne organizacije života, obrazovanja koje je imao, je ostvaren uspeh. On je završio muzičku školu, svira klavir; već kao svršeni student medicine perfektno je govorio engleski i španski, dobro je govorio francuski i imao svoj plan za budućnost. Zbog toga što u to vreme nije mogao da se zaposli ovde kao svršeni student medicine, konkurisao je i od portugalske vlade dobio stipendiju i danas tamo živi sa svojom porodicom.

Vi ste Slavica Đukić Dejanović. Vaše devojačko prezime je Đukić. Dejanović je prezime vašeg muža?

Dejanović je prezime mog sadašnjeg muža. On je jedan vrlo tolerantan čovek, ume da se raduje uspehu žene, da prihvati da ona mora i kasno uveče i rano ujutru da ode i da od nje ne očekuje da žena prosto treba da bude sa kecljom i da kuva. Nikad me nije video kao ženu uz šporet, mada ja to povremeno zaista volim. Video me je kao srećnu ženu koja treba da bira kako će i profesionalno i lično da se ponaša.

Kako je došlo do Vaše odluke da se bavite politikom? Kako ste postali političarka?

Pripremala sam doktorat i sedela sam u biblioteci Medicinskog fakulteta u Beogradu i jedan kolega mi je prišao i rekao da me je predložio za predsednika Akcione konferencije Saveza komunista. Druga okolnost je bila

kad se prvi put pojavio višepartijski sistem glasanja. Na jednoj vanstranačkoj listi, koja se zvala Demokratski pokret žena Kragujevac, žene Kragujevca su tražile da nosim tu listu i pošto smo sjajno prošle na izborima, ušle smo u Parlament. Dobila sam veoma veliki broj glasova i kad su mi čestitali što sam postala poslanik, pitala sam da li ću imati veoma velike obaveze svakog meseca. Nisam znala šta znači poslanička funkcija. Drugi su me predložili i za političku i za državnu funkciju poslanika, a onda sam se kao dobar đak trudila da zadatke prvo dobro shvatim, a onda ih i uradim. Onda se polako u meni javljalo osećanje da ako budem u društvenom životu, ako budem u politici, da ću moći da menjam svoj i živote drugih, da stvaram bolje uslove za pacijente i nas lekare, zdravstvene radnike, da mogu da menjam zakone. Uz to sam bila prepoznata kao neko ko ume da kaže, da selekcionira. Nikad sebe nisam nigde gurala, drugi su me predlagali za pozicije i u partiji, i u društvenom životu.

Kako je izgledao prelazak iz Saveza komunista Srbije u Socijalističku partiju Srbije?

Shvatila sam da komunističke ideje, bez obzira na to koliko su bile značajne u nekom momentu za najveći broj naših ljudi, kada je u pitanju zdravlje, obrazovanje, da su već preživeli i bilo mi je prirodno da se komunistička partija transformiše. U Socijalističkoj partiji Srbije sam, kao mlada žena, docent nauka, postala poželjna za razne liste za Šumadiju. Svaki zadatak koji sam dobila trudila sam se da obavim kako treba. Pri kraju četvrte decenije potpuno sam sazrela i shvatila da je socijalistička ideja vrlo bliska mojoj duši i nekim mojim drugim idealima. Postala sam posebno veliki socijalista posle 2000. godine, kada smo izgubili izbore.

Kako je došlo do toga da postanete predsednica Skupštine Srbije?

Naša partija je dobila poziciju predsednika Skupštine. Ivica Dačić me je pozvao i rekao da misli da bih to mogla da radim kako treba. Imala sam veliku strepnju, moram da priznam. To je pre svega druga ličnost države, posao je više nego odgovoran i to u periodu kada je na zakonodavnom planu trebalo mnogo raditi na evropskom putu, u delikatnoj situaciji i u pogledu strukture samog Parlamenta. Međutim, imala sam podršku svih onih koji su me predlagali, pre svega, mojih partijskih drugova, moje poslaničke grupe, a onda sam napravila veoma lepu saradnju sa svim šefovima poslaničkih gru-

pa, koji su zapravo jedan tim zajedno sa predsednikom, i garant da Skupština može da funkcioniše. To je bio težak period, kada se raspadala Srpska radikalna stranka, kada je bilo dosta sukoba, dosta teških reči. Mi smo to ipak kao Parlament pregurali i dobili čak pozitivnu ocenu od građana. Mnogo je suštinski urađeno na zakonodavnom planu i Skupština je dala veliki doprinos stabilizaciji političkog života.

Kako su reagovali Vaši roditelji kada ste postali predsednica Skupštine Srbije?

Moji roditelji, kada bi me god za nešto izabrali, imali su osećanje tuge i mislili su da me neće oni samo gubiti, već da ću ja izgubiti sebe. Oni mene poznaju, znaju koliko volim muziku, koliko volim da čitam, koliko volim i negujem prijateljstva, i bili su svesni da ću biti lišena svega toga. Svaki moj uspeh u državnim ili partijskim organima su doživeli kao žal što ću pomalo izgubiti bazičnu sebe, i to se i događalo. Ja sam postala možda samosvesnija, jer prosto kada uđete u nove sfere života, naučite nešto, ali jesam potisnula deo one prave sebe koja voli da napiše pesmu, da se budi sa knjigom koju čita, da imam puno vremena da slušam bečke klasike, da se zabavim, da mi dođu drage osobe, da pripremim jelo, da ukažem toplo gostoprimstvo onima koji mi ulaze u kuću. Zaista sam već godinama toga lišena i oni su zbog toga uvek pomalo setni.

Stekla sam utisak da Vi niste imali striktan cilj da postanete predsednica Skupštine, ali za ministarku zdravlja ste već imali predstavu da posle funkcije predsednice Skupštine želite da rukovodite ministarstvom?

Pošto ova pozicija nije bila moj izbor po duši, nego poimanje da predsednik Skupštine treba da ostane i dalje u društvenom životu aktivan, a s obzirom na iskustvo koje imam to je značilo da budem u izvršnoj vlasti. Ja sam teorijski mogla biti ili ministar prosvete, kao profesor, ili zdravstva. To su dve sfere koje dobro poznajem i gde mogu da dam svoj doprinos.

Najviše na svetu volim svoj bazični posao. Petkom, subotom, nedeljom radim sa svojim pacijentima, sa svojim studentima kojima sam mentor. Nikada u životu nisam primala platu ni kao političar, ni kao državni funkcioner, nego kao lekar i profesor. To je prosto odražavalo moj profesionalni željeni milje, da radim posao za koji sam se školovala.

Da li ste nekada imali zamerki od nekog pacijenta, saradnika iz lekarske profesije, naspram politike, u smislu ona je sad isprljana politikom?

Jesam, posebno posle 2000. i oko 2000. godine govorilo se: „Naša Slavica je sjajna, ali je u pogrešnoj političkoj opciji“ ili „Naša Slavica je sjajna, šta će joj politika?!“ Moji politički protivnici su govorili da ako moji Kragujevčani žele da ih lečim ne glasaju za mene, a svi znaju da sam sjajan lekar. Bilo je, da tako kažem, i različitih ocena od političkih protivnika, ali u principu, ja sam smatrala da je moguće da budem u politici, a da ostanem bazično vezana za principe svoje struke i profesionalnosti.

Šta bi sada, recimo, bila Vaša ambicija nakon što istekne ovaj četvorogodišnji mandat?

Znate, o tome treba da razmišljam na realan način, ako budemo imali pun mandat ja ću se približiti penziji i sa najvećom ljubavlju provoditi najviše vremena sa svojim unucima. Mnogo propuštam u njihovom odgajanju, u onim bajkama koje sam nasledila od svoje bake, koje moj sin ima od moje mame, a za koje ja ipak nemam vremena. Sigurno je da ja nikada neću moći da budem mirna i da ću nešto raditi. To nešto će biti da napravim kvalitetnije ljude od sebe u nauci. Moji doktoranti su već recenzenti najrenomiranih časopisa u svetu iz naše oblasti. Imam dva sjajna lekara od kojih je jedna već doktorirala, Milica Borovčanin, a drugi je pred odbranom doktorata, koje prosto moram da ostavim kao bolje nego što sam bila ja. Baviću se profesurom i svojim stručnim lekarskim poslovima dok god budem mogla, u zakonskoj formi koja mi bude dozvoljena. Ono što će mi bazično biti prioritet, to je mnogo više vremena za porodicu mog sina, pre svega za moje unuke.

Da li mislite da oni sada pate zato što ste toliko udaljeni?

Mi se veoma radujemo susretima koji se uvek mogu brojati danima. Ti susreti su intenzivni. U avgustu, kad god mogu, pošto ne rade obdaništa u Portugalu, ja ih čuvam. Igramo se raznih igara, uključujući i toga šta će biti za deset godina, i oni se užive u to šta će biti za deset godina, a šta ću ja biti – baka koja dolazi kod njih i koja ih prima, a kojoj je stalno mesto boravka Srbija. Trudim se da im razvijam ljubav prema Srbiji, da dobro govore naš jezik.

Koji je do sad Vaš najsrećniji trenutak, a koji najteži, najtužniji u životu?

To je vezano za moje intimne događaje.

Smrt bake mi je do sada najtužniji trenutak, mamine mame, i uopšte suočavanje sa smrću mi je bolno. Smrt mi je uvek teška, svakog pojedinca, a moje bake sigurno najtužniji događaj.

Rođenje mog sina je moja najveća radost.

Šta biste poručili Vašim unucima kada stasaju, šta treba da im bude životna poruka?

Meni je baka govorila: „Budi kuvar, ali budi Karapandža“, odnosno, ono što radiš, radi perfektno. Tu poruku ne bih menjala. Ono što radiš, ono što osećaš, neka bude kvalitetno, radi najbolje što umeš. Sve što radiš, sve što osećaš, neka zaista bude uz celog tebe, posvećeno i biće rezultata.

Da li ste zadovoljni kako ste predstavljeni u medijima?

Zadovoljna sam. Ne mogu biti predstavljena mimo realnosti u kojoj živimo. Realnost je takva da vas ili hvale bezrazložno, što je ređe, ili često kritikuju bezrazložno. Ne možete kritikovati jednog čoveka za zdravstveni sistem koji se urušavao decenijama, kao što ni za uspeh u zdravstvenom sistemu nije odgovoran jedan čovek, ministar. Sećam se, kad Parlament nešto dobro uradi retko se govorilo da je predsednica to dobro uradila, Parlament je dobro uradio, a kad nastane neki problem u Parlamentu, onda predsednica nije uspela da organizuje. Ta pozicija prvog u nečemu je u našoj kulturi, političkoj i društvenoj, takva da se usmerava više negativnog nego pozitivnog. I kad me neko hvali, nekad osećam da je to preterano, pa i to mi skoro podjednako smeta. Ja bih volela realnost, ali ni to nije moguće jer smo ljudi.

U prvom delu razgovora svoje funkcije navodite u muškom rodu, a sad na kraju u ženskom. Kakav je Vaš odnos prema samom oslovljavanju? Da li ste ministar ili ministarka?

Ja sam ministarka, a saradnici me često zovu i profesorka. Rodna ravnopravnost i kroz verbalizaciju je moja potreba.

Rekli ste da su petak, subota i nedelja dani kada radite sa studentima, pacijentima. Kad imate vremena za sebe, za svog muža?

To su kasni večernji sati i to su retki dani odmora... Imamo naše rituale, kada mi muž pripremi kafu. Svakog jutra, on se na moje veliko zadovoljstvo budi po mom časovniku neophodnosti, i slatko i kafa uz tihu muziku je naš ritual. Kad sam u Kragujevcu, to se proširi, pa su tu i moji roditelji. Oni se prilagođavaju mom vremenu, ali, na primer, sa svojom najboljom prijateljicom Nadom se nisam videla dve godine. Čujemo se, mejlom se dopisujemo. I ona mi je napisala, čini mi se, da sam definitivno izgubila sebe. „Mi tebe nismo izgubili, ti si u našim srcima“, mi je napisala.

Da li stižete da vodite računa o svome zdravlju?

Moja pozicija je sad takva da sam često u zdravstvenim ustanovama, ali ne živim zdravo, puno sedim, malo se krećem, nemam redovne obroke. Posao mi ne dozvoljava da živim onako kako savetujem drugima da treba da žive.

Beograd, septembar 2013.

ALEKSANDRA JERKOV

(1982), Novi Sad

Kažite nešto o svom detinjstvu.

Rođena sam 22. septembra 1982. godine u Novom Sadu u porodici koja je iz Novog Sada. Tata je rođen u Novom Sadu, mama u Senti, međutim vrlo rano se doselila u Novi Sad. Imam dve godine stariju sestru. Obe smo odrasle u Novom Sadu, gde smo se i rodile.

Kada razmišljam o svom detinjstvu rekla bih da je bilo prilično bezbrižno, onoliko koliko je moglo biti. Naravno da su one godine koje su došle devedesetih bile malo teže, pre svega za naše roditelje, jer smo mi tada još bile male i nismo imale prilike da shvatimo koliko je sve zaravo teško i koliko su oni veliki posao uradili da mi odrastemo u jednom koliko-toliko normalnom okruženju uprkos svemu što se dešavalo.

Roditelji su (oboje) diplomirani pravnici. Imali su potpuno različite poslove. Mama je ceo život radila u kulturi, prvo u Matici srpskoj, a zatim u Galeriji Matice srpske, a tata uvek u privredi. Mislim da mnogo dugujem svojim roditeljima u smislu prihvatanja životnih obaveza, radnih obaveza,

o tome koje stvari su u životu važne, koje nisu, osobinama koje cenim kod ljudi i u nekim životnim situacijama, odlukama koje donosim. To je nešto, ja sam duboko uverena, nešto što se nosi iz kuće, što se nosi iz porodice i zbog toga, zahvalna sam svojim roditeljima što su usadili tako duboko u mene, osećaj za pravdu, za nepravdu, šta je ispravno, šta nije, šta treba raditi, šta ne treba.

Veliki uticaj na moje vaspitanje je imao deda, mamin tata, koji je bio sudija Vrhovnog suda Vojvodine i koji je možda u meni usadio želju da se bavim politikom. On se nije bavio politikom u smislu članstva u stranci, ali je vrlo promišljao šta se oko nas dešava i mislim da su te stavri presudile da se opredelim za svoj poziv.

Sećam se scene koja može da ilustruje porodicu iz koje potičem. Pošto sam 1989. godine krenula u školu, u prvom ili u drugom razredu je učiteljica došla na čas i rekla nam da deca podignu ruku u zavisnosti od toga ko je Srbin, ko je Mađar, ko je Hrvat. U to vreme počela su da dolaze deca koja su izbeglice iz ostatka Jugoslavije. Sećam se da nisam znala šta je to, da nisam razumela šta ona nas pita i kada sam otišla kući, pitala sam svoje roditelje šta znači to pitanje, šta znači da se izjašnjavamo ko je Srbin, ko je Mađar, ko je Hrvat. U našoj kući to su bile potpuno, potpuno nepoznate stvari. Isto tako, usvojila sam osećaj odgovornosti prema onome što uzmem da radim. Mislim da odnos prema životu, prema obavezama, prema drugim ljudima, prema onome što radimo na poslu, da je to nešto što se nosi iz kuće i to se ne može naučiti kasnije u životu.

Do polaska u prvi razred, da li ste išli u vrtić, da li Vas je neko čuvao?

Išli smo u vrtić i on mi je ostao u užasnom sećanju. Nisam volela vrtić i mama i danas priča kako su joj godine mog odlaska u vrtić bile jako traumatične. Vaspitačice i negovateljice govornile su joj da me pusti, da ću plakati nedelju dana, deset dana, ili dve nedelje, i da ću kada budem videla da svakog dana dolazi po mene prestati da plačem. Međutim, ja sam godinama svaki dan plakala pri odlasku u vrtić. U ružnom sećanju mi je ostao. Godinama kasnije, kada sam kao predsednica Skupštine grada Novog Sada išla u obilazak vrtića, ne znam više koji je povod bio, ali čim sam ušla i osetila miris vrtića, vratile su mi se negativne uspomene. Sad, kad malo razmislim o svemu, vidim da se nisam lepo ponašala u njemu. Moja mama je, s obzirom na to da je radila u Galeriji Matice srpske, odnosno tada u Matici srpskoj, veoma često imala uveče nekakve obaveze, izložbe i slično, i onda nas je kasnije dovodila. Sestra

i ja imale smo luksuz da naša mama radi tek od pola osam ili osam i ona je nas dovođila kasnije u vrtić. Tamo je stvarno bilo dece čiji su rođitelji radili od šest ili pola sedam, čiji su rođitelji radili mnogo ranije. Kada bi usledilo obavezno poslepodnevno spavanje, ne samo da nisam spavala, nego ni drugoj deci nisam dala da spavaju, pa su me na kraju odvojili od druge dece. (smeh)

Naravno da su nas babe i deda, pošto je tatin otac umro pre nego što smo se mi rodile, čuvali kad god ima potrebe. Imali smo ženu koja je vodila računa o nama, koja je kuvala, koja je svaki dan dolazila, koja nam je bila kao treća baka, možemo tako reći, ali to mi je stvarno jako lepo sećanje i kada razmišljam o detinjstvu nemam nijednu stvar koju bih izdvojila kao negativnu ili neprijatnu.

Imali smo lep porodični odnos, rođitelji su ti koji vaspitavaju decu, a ne babe i dede, koji kada treba pričuvalju i pomognu. Kada razmišljam o tom vremenu, razmišljam kao o vremenu blagostanja, ne samo finasijskog, nego i svakog drugog. To se ne može porediti sa onim kada sam krenula u školu, 1989. godine.

Kako je izgledao polazak u osnovnu školu?

Išla sam u OŠ „Sonja Marinsković“ u Novom Sadu, koja se nalazi vrlo blizu naše kuće. Jedva sam čekala da krenem u školu, moja sestra je starija dve godine od mene, tako da sam plakala što ona ima domaći, a ja nemam. Uz nju, vrlo rano, naučila sam da čitam i da pišem. Naravno, pre polaska u školu znala sam i da čitam i da pišem i ćirilicu i latinicu, engleski sam učila od svoje treće godine zato što je sestra krenula, pa sam morala i ja. Mislim da mi je to stvarno pomoglo, jer sam sa četiri godine znala da čitam, da pišem, ne baš uspešno, ali do momenta kada sam krenula u prvi razred vrlo tečno sam ćitala knjige. Rado sam išla u školu i volela sam školu.

Sa sedam godina krenula sam na balet. To je nešto što se nastavilo i narednih godina. Vrlo brzo se pokazalo da sam za društvene predmete. Matematika me nije preterano zanimala, niti sam u njoj bila preterano uspešna. Volela sam sve predmete koji se danas ne zovu kako su se nekad zvali, ali sve što je imalo veze sa društvenim naukama sam volela, osim likovnog, jer sam tu bila potpuni antitalenat. Bila sam dobar đak, volela sam da učim. Zahvaljujući mami, bila sam vrlo dobro organizovana. Onog momenta kad dođem iz škole, sednem, uradim šta imam za domaći i onda sam ostatak dana mirna. To sam kasnije praktikovala i na fakultetu, pogotovo što ima više posla, više obaveza, više gradiva, više svega, ali ako se tako funkcioniše, onda

može sve da se postigne i ne samo u poslu, mislim da je to pravilo kojeg se generalno treba pridržavati.

Završili ste osnovnu školu i paralelno osnovnu baletsku školu?

To jeste jedan od napora, s obzirom na to da to jesu dve osnovne škole. Baletska škola nije kao za drugu decu neki trening, pa idu dva tri puta nedeljno na trening. Ne, to je prava škola sa posebnim predmetima, sa dnevnikom, sa izostancima, sa ocenama, sa polaganjem ispita. Balet zaista jeste izuzetno lepa umetnost, a opet izuzetan fizički napor. Sećam se da su druga deca, kada recimo idemo posle podne u školu, spavala do deset, jedanaest. Ja sam svako jutro ustajala u šest i petnaest da bih već u sedam bila spremna za čas koji počinje u sedam i petnaest. Naravno, kada idete na balet ne možete tamo da se pojavite pospani i raščupani, neumiveni i to je tako bilo i zimi i svako dana. Baletska škola je organizovana tako da svakog dana imate sat i po vremena klasičnog baleta, dva ili tri puta nedeljno, u zavisnosti od razreda, smo imali časove klavira, imali smo časove istorijskih igara, časove karakternih igara, časove folklora.

Kod nas u porodici je bilo obavezno učenje jezika, mimo onoga što se uči u školi. Mnoga deca, kada se ide na trening, odlučuju da će mesec dana trenirati jedno, pa mesec dana drugo, mesec dana nešto treće, a to kod nas nije bila opcija. Niko me nije terao da idem na balet, sama sam se za to odlučila i bila sam svesna da kada sam počela, onda treba tu školu da završim do kraja, jer sam to stvarno doživljavala kao školu. Ne bih napustila nešto samo zato što je teško ili zato što u nekom momentu nisam raspoložena. Završila sam osnovnu baletsku školu kada i osnovnu školu i dosta dugo sam se dvoumila da li da nastavim i da li da balet bude moj životni poziv i na kraju sam odlučila da tako ne bude. Onda sam igrala još malo rekreativno balet, ne u tom obimu kad sam Gimnaziju upisala, i razmišljala sam dugo o tome da li sam možda donela pogrešnu odluku. Međutim, sada kada razmišljam o tome shvatam da nisam, da je moj izbor bio pravi.

Kako ste odabrali Gimnaziju za srednju školu?

Prvo, znala sam da ću završiti fakultet, tako da nisam bila pod pritiskom da sa četrnaest godina moram da biram svoj životni poziv. U kući se podrazumevalo da ideš u osnovnu školu, srednju školu, pa na fakultet. Mislim da je prerano da deca sa četrnaest godina odluče šta će biti u životu. S obzirom

na to da sam još u osnovnoj školi otkrila da prirodne nauke nisu, što bi rekli Englezi, moja šoljica čaja, znala sam da treba da idem na društveni smer.

Sa osnovnom školom, koja nam je organizovala posete školama, išla sam u Isidorinu gimnaziju i Jovinu gimnaziju da ih vidim, pošto su to dve gimnazije koje imaju društveni smer u Novom Sadu. Kada sam ušla u Jovinu gimnaziju shvatila sam da je to škola za mene.

U Gimnaziji „Isidora Sekulić“ dočekalo nas je nekoliko učenika koji su nam taksativno ispričali šta sve imaju, pedagog škole nam je rekla koji su predmeti, koliko dece ide u Petnicu, prosto nisu pokazivali ni na koji način da je to škola koja ima dušu ili koja ima bilo šta drugo da ponudi učenicima osim onog formalnog obrazovanja.

Kada sam otišla u Jovinu, oni su napravili potpuno drugačiji doček za decu koja bi možda bila zainteresovana da upišu tu školu. Kasnije, tokom četiri godine sam shvatila da to jeste zaista način na koji ta škola funkcioniše, da je drugačija i da deca u Jovinoj gimnaziji, ne samo da zavole školu, da zavole zgradu, da zavole svoje prijatelje iz razreda, profesore, stvarno je Jovina gimnazija imala ili ima i sada poseban način funkcionisanja. To je škola sa tradicijom, sa imenima koja su kroz nju prošla, od kojih vam, ako ništa drugo, zastane dah, sa potpuno drugačijim odnosom prema učenicima i to je zaista nešto što sam tada prvi put videla, a posle, sva sreća, imala prilike i da doživim. Naravno da nije bez uticaja bilo to što je i moja mama završila Jovinu gimnaziju i moja sestra je dve godine pre toga upisala istu, tako da nam to jeste i neka vrsta porodičnog puta. Nemali broj puta su se profesori sećali roditelja dece iz mog razreda, što je još jedan kvalitet Jovine gimnazije, koji drugde ne može, makar u Novom Sadu, da se nađe. Bila sam svesna toga da je mnogo teža od svih ostalih škola u gradu i svesna toga da se u njoj mnogo više uči, mnogo više radi, da su obaveze mnogo veće, ali kako se posle ispostavilo na fakultetu i znanje sa kojim učenici Jovine gimnazije izađu iz škole je mnogo veće nego kod učenika druge škole.

Kakvu želju ste imali kada ste bili mali, šta ćete biti kada odrastete?

Kad sam bila mala htela sam da budem princeza i balerina. (smeh) To su mi dve želje bile. To princeza me je vrlo brzo napustilo, balerina nije neko vreme. Još u osnovnoj školi sam išla na takmičenje iz srpskog jezika i bila sam poprilično uspešna, među najuspešnijima u Novom Sadu i uvek sam se plasirala na više nivoe takmičenja, tako da je bilo jasno da će srpski jezik, zapravo lingvistika, biti moje opredeljenje.

Isto tako, kada sam učila strane jezike, učila sam ne samo u cilju da naučim reči, jezik, ja sam uvek volela sintaksu, semantiku, tako da sam shvatala da lingvistika jeste moje opredeljenje, prvo sa engleskim koji sam učila u osnovnoj, pa sa nemačkim koji sam učila u Gimnaziji, francuskim koji sam učila privatno, latinski koji je u Jovinoj gimnaziji važio za najstrašniji predmet... Sedelo se po osam sati dnevno i učio se samo latinski. To su bile sve stvari koje su mene oduševljavale i tada sam shvatala da lingvistika jeste nešto što je za mene.

Nisam nikada sebe zamišljala kao profesoricu srpskog jezika, iako je kod nas Filozofski fakultet u Novom Sadu napravljen u to vreme bio tako da kada završiš srpski jezik i književnost, ti si zapravo profesor srpskog jezika i književnosti, bez obzira na to da li želiš da se baviš time ili ne. Znala sam da nešto sa srpskim jezikom želim da radim i mislim da sam, otkako sam upisala Gimnaziju, znala da ću studirati lingvistiku kada dođe vreme da se upiše fakultet i nisam ni razmišljala o nekom drugom fakultetu, to mi nije bila nikakva dilema. Za temu maturalnog rada izabrala sam analizu najčešćih gramatičkih grešaka u medijima. To je nešto što mi je normalno došlo. Na studijama se onda pokazalo da mnogo više volim predmete iz istorijske lingvistike, iz opšte lingvistike, nego one iz savremene lingvistike, a najmanje one iz književnosti.

Završili ste fakultet u roku?

Zapravo, fakultet sam završila za tri i po godine. Upisala sam ga u septembru, oktobru kada počinje i završila sam u julu za tri godine. Nisam nikad bila apsolvent, nisam ništa od tih studentskih momenata imala i to zato što sam jako volela moj fakultet. Volela sam da učim, volela sam sve predmete, jedino nisam volela predmete iz književnosti koji su me jako umarali. Nisam mogla da do besvesti analiziram književna dela, pa šta je pisac hteo da kaže. Ni sada nemam baš puno živaca to da radim.

Sreća je da sam upisala srpski jezik i književnost, a ne srpsku književnost i jezik, zato što je na mom smeru osamdeset posto predmeta iz lingvistike, a samo dvadeset posto iz književnosti, tako da su to i jedine devetke koje sam imala na fakultetu, ostale sam sve imala desetke. Završila sam sa visokim prosekom, mislim 9, 67 ili tako nešto. Iz predmeta iz književnosti imala sam devetke, jer se prosto nisam pronašla u tome. Učili smo ruski jezik, poljski, i to su predmeti koje sam vrlo rado i vrlo lako savladala. Ja sam na fakultetu bila kao i u školi. Dođem sa fakulteta, sednem, naučim to što je bilo. Nisam bila

klasičan student koji ništa ne radi, pa onda sedne, pa uči za ispit. Ja sam za ispite praktično samo ponavljala ono što sam naučila do tada. Tad sam videla da mi se mnogo više dopada istorijska lingvistika, nego savremena.

Nakon što sam diplomirala, otišla bih na postdiplomske iz istorijske lingvistike ili iz staroslovenskog, međutim nisam, jer te godine u ponudi su bile postdiplomske iz savremene lingvistike, a ja sam već u toku četvrte godine fakulteta, pronašla poziv ili konkurs za postdiplomske koje sam upisala na kraju.

Da, najlošija ocena koju sam imala, sad sam se setila, je sedmica iz metodike nastave srpskog jezika i književnosti, jer je to knjiga koju nisam htela da pročitam. Taj se ispit sastoji iz dva dela. Prvi je praktični deo gde u školi sa decom obrađujete nekakve praktične predmete, iz tog dela sam dobila deset i kada je trebalo da polažemo teorijski deo ja sam shvatila da mi metodiku nastave učimo iz knjige koja je iz 1971. ili 1972. godine, koja smatra da su grafoskop i dijafilm moderna pomagala u nastavi i koja govori da su audio pomagala mnogo bolja od vizuelnih, zato što se nešto može pustiti učenicima sa magnetofonske trake kad god želimo, a da bismo im nešto vizuelno prikazali moramo čekati da se to nešto prikazuje na televiziji. Kada sam to pročitala, ja sam tu knjigu zatvorila, jer sam shvatila da kao osoba koja u 2004. godini uči kako da bude profesor srpskog jezika, nema šta da nauči iz knjige od pre četrdeset godina i sa tim stavom sam i otišla na ispit. Vrlo brzo se ispostavilo da nisam savladala to gradivo iz knjige i kada sam rekla zbog čega to nisam želela da učim, verovatno je profesorku bilo sramota zbog ostalih mojih ocena da me sruši i zbog dobre ocene sa praktičnog dela mi je verovatno iz ovog dala šesticu, zaključila sedmicu i zamolila da ne predajem u školi. Ja sam u tom momentu već znala da neću predavati u školi, tako da to nije bio neki problem, ali to je nešto iz mog školovanja što ne mogu da shvatim.

Isto tako, nikad nisam mogla da shvatim zbog čega su profesorski smer i lingvistički smer zajedno, jer onaj ko hoće da bude profesor književnosti njemu ne trebaju sve te stvari iz opšte lingvistike, iz staroslovenskog, iz srpskoslovenskog, iz beskrajne semantike, a opet, onaj ko hoće da se bavi lingvistikom i naukom, njemu ne treba pedagoška psihologija, ni sve te stvari iz metodike nastave. Mislim da je sada to sve razdvojeno, nisam sigurna, ali ako nije, to predstavlja još jedan u nizu anahronih momenata. U januaru te godine kada sam diplomirala, nisam htela toliko brzo da diplomiram, zaista nisam htela da žurim, međutim, kada sam našla poziv za postdiplomske studije, shvatila sam da moram da diplomiram u junu da bih krenula u septembru na

postdiplomske. Onda sam požurila i u tom poslednjem ispitnom roku dala šest ispita od toga tri ili četiri četvorosemestralna i napisala sam diplomski. To je deo mog života koji mogu porediti samo sa onim periodom kada sam pisala magistarsku tezu i evo sada kada pokušavam da pišem disertaciju. Ja sam u tom periodu bukvalno sedela i učila, to je bio moj svakodnevni život, ali isplatilo se.

U septembru sam upisala postdiplomske studije u Gracu. Mi smo se vodili kao studenti Univerziteta u Gracu, a u pitanju je združeni prjekat Univerziteta u Gracu, Barseloni, Luksemburgu i Borcanu. To su magistarske studije iz evropskih integracija i regionalizma koje su bile organizovane po modulima, koje su bile organizovane baš za osobe koje imaju posao kako bismo sve mogli da uskladimo sa obavezama na poslu.

Na četvrtoj godini fakulteta sam počela da volontiram u Skupštini Vojvodine, u kabinetu predsednika. Radila sam sve što volonteri rade, bila sam zadužena da pomažem u projektima međuregionalne saradnje. Vrlo brzo sam se uverila da ako neko hoće da radi, za njega ima jako puno posla, tako da sam ubrzo jako puno radila.

Prvo sam godinu dana paralelno studirala i volontirala u Skupštini Vojvodine, a posle toga sam paralelno godinu i po dana radila i išla na postdiplomske studije. One su se odvijale po modulima. Mi provedemo po dve nedelje u Gracu, ili Luksemburgu, ili u Barseloni, ili u Borcanu, mislim da su sad ubacili i Zagreb u naš modul. Onda dve nedelje slušamo predavanja i tad smo fizički tamo. Zatim dve nedelje budemo kod kuće, učimo to što smo slušali ili pišemo seminarske radove i šta smo već imali, i sledeći put kad odemo za dve nedelje, opet na dve nedelje, prvog dana imamo ispit iz onoga što je bilo na prethodnom modulu i ostalih dana slušamo taj predmet.

To je bila međunarodna grupa od nas tridestak. Te postdiplomske studije su bile poprilično skupe, koštale su, čini mi se, sedam i po hiljada evra, a ja sam od njih u startu dobila stipendiju od pet i po hiljada evra. Dve hiljade evra sam morala sama da platim, s tim što je to uključivalo samo školarinu. Troškove smeštaja dok smo tamo, boravka, putovanja i tako dalje je trebalo sami da snosimo.

Ja sam se tad prijavila na konkurs Fonda za mlade talente Republike Srbije, mislim da tog konkursa i tog fonda više nema. To je bio program za sto studenata koji su na postdiplomskim studijama u inostranstvu i to su bila ozbiljna sredstva od milion i po dinara po osobi, a to je onda bilo 15.000 evra po osobi. Ja sam dobila tu stipendiju. Uslovi su bili toliko oštri da mislim da se samo nas šezdeset prijavilo, da je nas šezdeset samo ispunjavalo uslove za

taj program. To je bio program za ljude koji imaju manje od 25 godina, koji su na postdiplomskim studijama u inostranstvu, koji su na državnom fakultetu u inostranstvu, koji imaju prosek veći od devet na osnovnim studijama i ne znam da li je bilo još nekih uslova. Prijavila sam se, dobila tu stipendiju.

Kroz tu stipendiju imam mogućnost da pratim koliko je naš sistem stipendija besmislen, jer je meni Vlada na taj način omogućila da završim studije, a ja to, niti moji roditelji, ne bismo mogli da finansiramo. Međutim, što se tiče države, te pare kao da su bačene kroz prozor. Ne samo te pare koje su uložili u mene, nego i u sve te ljude koji su ih dobili, to nisu bila sredstva koja su nas uslovljavala da mi moramo da ih potrošimo na školovanje, niti smo mi uopšte bili u obavezi da dostavimo neke fakture. Te pare su uplaćene na račun svakog od nas i one su naše, radimo sa njima šta hoćemo. Jedina obaveza koju smo imali je da u roku od dve godine magistriramo i da nakon toga pet godina moramo da provedemo u Srbiji.

Imam lični eksperiment. Nikad se nisam prijavila da sam magistrirala, niti da nisam magistrirala, niti da sad evo pet godina sedim u Srbiji, da imam posao ili bilo šta, mene niko više nije pozvao nikada iz Fonda za mlade talente, što mislim da je šteta. Ako je država uložila, ne govorim zbog sebe, nego je tu bilo ljudi koji su inženjeri, koji su studirali na drugim tehničkim fakultetima, a za koje verujem da bi mogli da doprinesu jako mnogo onome što se u Srbiji dešava, trebalo je to da iskoristi. Ako je država uložila u nekog petnaest hiljada evra, što uopšte nije mala stvar, onda bi imala prava da traži da ta osoba, posebno ako mora već pet godina da sedi u Srbiji, na neki način to vrati. Mislim da bi to bilo dobro i za one koji su stipendirani i za one koji su stipendirali. Ova situacija je potpuno nejasna meni. Te pare su kao bačene kroz prozor. To su mladi ljudi koji su završili veoma dobre univerzitete u svetu, koji možda sede pet godina bez posla u Srbiji, a država je platila za njihovo školovanje.

Tako ste Vi dve godine putovali svake dve nedelje i uspeli ste da magistrirate?

Jesam. Tad su bili izbori 2007. godine u januaru. Jedino što nisam uspela da uradim na vreme, pošto je meni u januaru 2007. godine bio rok da magistriram, prema obavezi koju sam imala na fakultetu, a 21. januara 2007. godine su bili izbori je rok odbrane teze. Ja sam ih zamolila da mi pomere, rekla sam da su izbori na kojima učestvujem, da sam kandidat, i pisala sam

molbu fakultetu da mi omoguće da do kraja februara dostavim magistarsku tezu koju sam radila na temu Ustava Republike Srbije, odnosno o mogućnostima decentralizacije Srbije. Oni su mi to dozvolili, ja sam u februaru poslala magistarsku tezu i u aprilu 2007. sam magistrirala.

Nisam želela da se upuštam u proces nostrifikacije, jer je komplikovan i toliko skup da nisam imala ni želje ni volje da se upuštam u to, međutim, onda sam čula da je jedan od kolega koji je godinu ili dve pre mene završio te magistarske studije nostrifikovao diplomu na Fakultetu političkih nauka na Univerzitetu u Beogradu, kao magistraturu, čak ne ni kao master. Dakle, on je obavio najveći deo posla, koji je sulud. Strašan je posao prikupiti svu dokumentaciju za nostrifikaciju. Čuvši da je on to uradio i ja se upustila u taj proces koji je bio lakši s obzirom na to da je jedna diploma ista kao moja priznata. Prvo, to je neverovatno skupo. Ne znam zbog čega Univerzitet i Fakultet smatraju da treba toliko para da zarađuju na nekome ko nije njihov student.

Ja sam tada prvi put u životu ušla na Univerzitet u Beogradu i ostavila tamo hiljadu evra ili nešto više. Drugo, to je strašan posao prikupljanja predmeta, opisa predmeta, spiska literature, referenci profesora, to se sve mora prevoditi, overavati kod ovlašćenog tumača. Ako Srbija učestvuje u Bolonjskom procesu, onda valjda ne treba toliko otežavati onima koji imaju diplomu iz inostranstva.

Oni na silu pokušavaju da nađu u našem obrazovnom sistemu profil koji bi odgovarao onome za šta ste se vi školovali. Postoji mogućnost da je neko drugi išao da se školuje za to što nema ovde u Srbiji, a oni ga opet guraju u neki ovde postojeći profil. Valjda bi jedina informacija koja bi trebalo da je značajna Univerzitetu u Beogradu ili Ministarstvu obrazovanja bila to da li je fakultet na kome sam se školovala priznat u Austriji, da li je učestvovao u Bolonjskom procesu i da to bude sve. Međutim, ne. Znam da ljudi sa Kembridža, sa Harvarda, sa Oksforda, imaju problema da nostrifikuju diplome zato što Univerzitet u Beogradu ili Fakultet političkih nauka ili nekakvo Nastavno naučno veće proverava ono što je Oksford, u mom slučaju Univerzitet u Gracu, procenio kao validan nastavni program. To su nelogičnosti u našem obrazovnom sistemu. Ipak sam nešto uradila, zato što sam želela i da doktoriram. Kad mi je diploma priznata kao magistratura, a ne kao master, omogućeno mi je da idem po tzv. starom programu na doktorat, tj. treba samo da pišem doktorat, nemam ispite. Pisanje ne ide onom brzinom kojom bih želela, ali nadam se da ću uspeti.

Čega ste Vi sad magistarka? I šta doktorirate?

Taj program se zvao *Master in Europe intergation and regionalism*. Pošto to kod nas ne postoji, ja sam kod nas magistar političkih nauka. Oni su našli u našem obrazovnom sistemu šta je pandan onome šta sam završila. Meni sad u diplomi, u radnoj knjižici, svuda piše magistar političkih nauka. Na FPN-u u Beogradu, kod profesora Milana Jovanovića pišem doktorsku tezu. Njega sam, to je vrlo zanimljivo, upoznala u jednoj političkoj emisiji gde smo bili suprotstavljeni jedno drugom. Pišem doktorat na temu *Parlametarne reprezentacije nacionalnih manjina*. To je nešto što sad radim. Nadam se da ću raditi mnogo više, mnogo brže i da ću uspeti i to da završim.

Hajde sad da se vratimo na stepenicu političkog angažmana, to smo preskočile.

U politiku sam ušla u srednjoj školi, ne sluteći, ni na kraj pameti mi nije bilo, da ću da se bavim politikom profesionalno.

Uključila sam se zato što sam shvatala da to što se dešava devedesetih nije u redu, da nije normalno. Imali smo osamnaeste rođendane, a nisi mogao da izvedeš na piće prijatelje, ni kući da ih pozoveš da proslaviš, a ne da se prave neka velika slavlja. U mom razredu tada jedno osamdeset posto dece nije bilo na moru nikada. Nama su neke stvari koje su morale biti normalne deci od petnaest, šesnaest, sedamnaest godina bile, ne nešto što mi nismo mogli da priuštimo, nego nešto o čemu mi nismo mogli uopšte da razmišljamo. Samo smo slušali roditelje koji su imali ovo, imali ono, putovali. To su neke stvari koje nisam mogla da prihvatim da su normalne. Ono što mi je najgore od svega bilo je to što se to prihvatilo kao naša sudbina, pa su nam govorili da ćutimo, da će to proći, da može biti i gore. Ona deca koja su bila malo imućnija, oni su razmišljali samo o tome da se to završi, pa da mogu da odu odavde. Ja nikad nisam htela da ćutim i da čekam da prođe, nikad nisam htela ni da odem, jer smatram da to nije nikakvo rešenje, a vaspitana sam tako da kada želim nešto i mislim da nešto nije u redu sama pokušam to da promenim, a ne da čekam da neko drugi umesto mene to uradi. Želela sam strašno da se priključim borbi protiv Slobodana Miloševića. U Otporu nisam videla svoj put, da li zbog ljudi koji su tamo bili, ne mogu sad tačno ni da se setim zbog čega, ali nisam bila zainteresovana za učešće u Otporu u kom su tada bili mladi ljudi.

Zajedno sa svojim najboljim drugom otišla sam u Ligu socijaldemokrata Vojvodine. To je bilo mesec i po dana pre mog osamnaestog rođendana. Mi smo pitali da li možemo da se učlanimo, da bismo hteli da pomognemo borbi protiv Miloševića i to smo i učinili. Vrlo brzo smo videli da su tamo isto tako normalni mladi ljudi koji se trude da urade nešto za zemlju u kojoj žive, za društvo u kome žive, da promene one stvari koje im smetaju. I danas tako vidim politiku. Politiku shvatam kao način da promenim one stvari koje bi mi inače samo smetale, a zbog kojih bih mogla da sedim i da kukam, da govorim to je nepravda, ovo ne valja. Ovako pokušavam da promenim i u nekoj meri uspevam.

Jedna stvar je vodila ka drugoj, kao što sam ranije rekla, kada nešto radim, onda radim ozbiljno. Nisam nikada želela da budem od onih ljudi koji bi samo sedeli, dolazili na sastanke kad ih pozovu, kad ih ne pozovu ne dođu ili dođu, pa sede i čute. Ako sam se uključila, uključila sam se sa ciljem da nešto uradim. Kroz omladinsku organizaciju to ide mnogo lakše, malo više sam se aktivirala, bavila sam se međunarodnom saradnjom u omladini, odlazila na sastanke omladine Socijalističke internacionale da vidim kako to izgleda u velikoj politici, jer su dolazili stvarno evropski lideri u to vreme. Tako sam napredovala. Nekoliko puta sam bila kandidat omladine za različite funkcije i tako sam 2007. godine bila izabrana za poslanika u Skupštini Republike Srbije.

Da li Vam je funkcija 2007. godine bila prva?

Učestvovala sam nekoliko puta kao kandidatkinja na listi, ali bez izgleda da ću proći. Godine 2007. izabrana sam prvi put u Skupštini Srbije. Bila sam tad najmlađa poslanica u najmanjoj poslaničkoj grupi, u opozicionoj poslaničkoj grupi. Nisam htela da prihvatim, to zameram i mojim mladim kolegama u Skupštini Srbije koji sede i čute sve dok stranka ne pomisli da imaju nešto pametno da kažu. Svako ko je tu u Skupštini, tu je sa razlogom i ima šta pametno da kaže.

Na prvoj sednici na kojoj sam učestvovala ja sam se javila za reč, jer sam uvek doživljavala da ako sam tu treba da se javim za reč. Nisam razmišljala o tome da je to neobično, da to drugi ne rade, tako da sam vrlo brzo skrenula pažnju na sebe svojim nastupom u Skupštini. Ja sam stvarno to doživela kao da sam u Skupštinu došla da radim, a ne da sedim tamo i da ćutim. Kroz sukobe sa Srpskom radikalnom strankom, sa Tomislavom Nikolićem, sa Vučićem, koji su u to vreme bili radikali, nekako sam i ja porasla i sazrela. Bilo je nekoliko

trenutaka kada sam razmišljala šta će to meni i kada sam padala u potpuno očajanje zbog stvari koje sam doživljavala, posebno kao mlada žena u politici.

Da li možete neki problem da navedete, neke teške situacije?

Imali smo zanimljivu situaciju kada je Srpska radikalna stranka donela na Skupštinu Srbije knjigu Vojislava Šešelja „Afera Hrtkovci i ustaška kurva Nataša Kandić“. Oni su tu knjigu držali za govornicom i celo pre podne su se smenjivali na govornici jedan za drugim, jedan za drugim i takve stvari govorili o Nataši Kandić da je to bilo strašno. Bez obzira na to šta ko misli, govornica je tog dana postala govornica za satanizovanje jedne žene, jedne građanke Republike Srbije nad kojom se izživljavaju poslanici koji to rade neprimerenim rečnikom, neprimerenim ponašanjem. To je bilo strašno. U tom momentu ja sam se kao pripadnica opozicione, najmanje poslaničke grupe, kao najmlađi poslanik u Skupštini Srbije, nekoliko puta javljala za reč, molila Olivera Dulića, koji je u to vreme bio predsednik Skupštine, da reaguje. Videla sam da niko neće da se suprotstavi, da poslanici sede i čute. Onda sam u jednom momentu počela da razmišljam da li sa mnom nešto nije u redu kada meni takve stvari smetaju ili će pre biti da nešto tu generalno nije u redu. Ja sam se u jednom momentu javila za reč, ustala i tu knjigu sam bacila na zemlju i rekla sam kolegama iz Srpske radikalne stranke da treba da ih je sramota. Ako hoće promociju knjige, neka to organizuju onako kako se organizuju promocije knjiga, pa nek dođe ko želi, a ne da sa skupštinske govornice maltretiraju ženu, zloupotrebljavaju građane. Rekla sam ostalim kolegama da treba da ih bude sramota što sede mirno i tiho dok se to dešava; Oliveru Duliću, koji je danas moj stranački kolega, da i njega treba da bude sramota što je predsednik Skupštine u kojoj se to dešava, i da je mene sramota da budem poslanica u Skupštini u kojoj niko ne reaguje na takvo ponašanje.

Onda se javio današnji predsednik Republike koji je meni rekao tom prilikom kako ima jedna ptica koja se zove kanarinac i koja je svima slatka i simpatična, ali kad vam se pokaki na glavu, s tim da mislim da nije upotrebio tako pristojan izraz, onda je to previše čak i od tog kanarinca, pa tako i sa mnom, da bi na kraju zaključio da on mene ne bi ni za snajku uzeo.

On narodnoj poslanici, drugom narodnom poslaniku u Skupštini Srbije, koji je izabran isto kao i on, govori da on mene ne bi uzeo ni za snajku, čime zapravo pokazuje da žena je ili snajka ili ne valja ništa. Kako treba kvalitet da bi se ušlo u njegovu kuću, kako ja te kvalitete ne posedujem i onda nastavlja i dalje i kaže da doduše imam neke kvalitete koje pokazujem načinom na koji se

oblačim ili mojim uskim pantalonama, ali to za njegovu kuću nije dobro. Deo poslanika se u tom momentu pokupio i demonstrativno napustio salu. To je događaj o kome se posle dugo, dugo raspravljalo. To je jedan od momenata kada sam, ne zbog Tomislava Nikolića, nego zbog izostanka reakcije, ja to u tom momentu od njega nisam očekivala bolje ponašanje, bila razočarana.

On je pripadao stranci koja je čupala mikrofone, polivala vodom, valjali su se po podu Skupštine, dolazili u pidžamama, iznosili su ih iz Skupštine, nije mene to iznenadilo, nego da tako nešto može da se izgovori u Skupštini.

Razne kolege umeju da vam u nekoj emisiji udele kompliment koji je namenjen samo tome da vas diskredituje, zato što nema on meni u emisiji zbog čega da deli komplimente. Ministar Mrkonjić, bivši, je poznat po tome da govori rečenicu: „Takva kritika iz usta tako lepe žene, pa to mnogo manje boli.“ To su neke stvari koje su apsolutno nevažne. Kad mi kažu da sam suviše mlada, ja njima odgovorim da su suviše stari da bi o tome govorili, zato što prosto to nema veze.

Ministar Velimir Ilić nikog ne iznenađuje kada me naziva devojčicom. Ne reaguje na moje protestovanje, koje je najmanje zbog mene, nego što ne može drugog narodnog poslanika da naziva devojčicom. Meni je tadašnja predsednica Skupštine Slavica Đukić-Dejanović odgovorila da je on to mislio kao kompliment. Ja sam njoj rekla da je to kompliment kao kad bi se njoj obratio terminom „bakice“. On, kao prvo, nema razloga da mi udeljuje kompliment, drugo, ako želi da mi udeljuje komplimente onda se to ne radi na govornici, to se ne radi u televizijskoj emisiji i to se ne radi u političkoj diskusiji, zato što u političkoj diskusiji on i ja treba da smo ravnopravni. Skupština treba da nas tretira kao ravnopravne. Ukoliko on smatra da nismo ravnopravni, onda postoji institucija koja njega treba da opomene. To su situacije koje s vremena na vreme pokazuju šta oni misle o ženama, o politici, o mladim ženama u politici. I onda vrlo brzo shvatite da morate da budete mnogo spremniji od njih.

Nakon izbora 2008. godine postali ste poslanica vladajuće koalicije. Da li Vam je bilo lakše u drugom mandatu?

To je potpuno drugačija vrsta poslaničkog delovanja. U tom mandatu smo uspeli da uradimo mnoge stvari. Jedna od stvari na koju sam najviše ponosna ide u prilog onome što sam govorila kada sam objašnjavala da sam počela da se bavim politikom da bih mogla da promenim stvari za koje mislim da nisu dobre.

Nama je u jednom momentu došao Zakon o veštačkoj oplodnji, koji se zapravo zove Zakon o lečenju neplodnosti putem biomedicinski potpomognute oplodnje, koji je u svom osnovnom nacrtu, onako kako je došao u Skupštinu, predviđao da žene bez partnera ni pod kojim uslovima ne mogu da se podvrgnu veštačkoj oplodnji, ni plaćenju, ni neplaćenju, ni uz posebnu dozvolu, nikako one nisu mogle da se podvrgnu veštačkoj oplodnji. To je značilo da praktično u 21. veku medicinsku uslugu uslovljavamo nekome venčanim listom.

To je nešto na šta sam reagovala. Dala sam amandman zajedno sa još dvema kolegicama. Ja sam pokrenula tu priču, pridobila sam njihovu podršku, uspele smo u tome da se usvoji tekst po kojem žene ipak mogu, uz dozvolu ministra, čime ipak nisam bila oduševljena, ali je bolje od onoga što je bilo, da mogu da se podvrgnu veštačkoj oplodnji. To je neka od onih stvari koja se ne čini spektakularnom, međutim jeste jako važno, jer mislim da će mnogim ženama pomoći u životu. Istinski sam verovala da takvo stanje nije normalno. Zakon ima naziv Zakon o lečenju neplodnosti. Ispalo je da nekoga ne biste lečili od neplodnosti zato što nema muža ili partnera i to je nešto za šta sam uspevala da se izborim.

Kada je na dnevnom redu bio Zakon o izboru narodnih poslanika, predložila sam amandman po kom se osoba manje zastupljenog pola nalazi na svakom trećem mestu, a ne na svakom četvrtom, ne pridajem sebi, niti imam nameru, zasluge za to što je amandman usvojen. Usvojen je, naravno, odlukom svih poslanika, ali da se nisam usudila da ga podnesem nijedna od poslanica ne bi predložila taj amandman. Nijedna nije želela ni da glasa za njega sve dok im nije bilo rečeno da smeju da glasaju za njega. To su neke stvari koje su obležile mandat od 2008. do 2012. godine.

Na izborima 2012. godine, treći put sam izabrana za republičku poslаницu, bila sam to sve do januara 2013. godine, dok nisam podnela ostavku i na tu funkciju i na sve ostale funkcije.

Kampanja 2012. je ostala više upamćena po kampanji za gradonačelnicu Novog Sada i po tužbi koju sam kasnije dobila od Tomislava Nikolića, zajedno sa još dva dnevna lista, kada sam postavila pitanje načina diplomiranja Tomislava Nikolića. Kada sam izabrana za predsednicu Skupštine grada Novog Sada, postala sam prva žena na toj funkciji i izuzetno mi je bilo drago.

Zanimljivo je sve ono što se dešavalo kada je vlast u Novom Sadu „prekomponovana“, kako se to na današnjoj političkoj sceni naziva. Naprednjaci su uz pomoć neverovatne gimnastike, uvereni da je većina jedini

aspekt demokratije, oni koji su izgubili na izborima preuzeli vlast u Novom Sadu. To je ogromno iskustvo, posebno kada sagledam pretnje koje sam dobijala, shvatanje da danas lokalna politika funkcioniše tako da nekoga možete da ucenite, koga imate čime da ucenite – njega ucenite, koga možete da potkupite – njega potkupite, a koga ne možete ni uceniti, niti hoće da bude potkupljen, onda njega zastrašujete, pretite mu. To se meni desilo.

Preneta mi je poruka da ili ću zakazati sednicu grada Novog Sad u roku od 12 sati ili mi neće biti ni bavljenja politikom ni života u Novom Sadu. To sam prijavila policiji i onda me je zvao detektiv neki iz krvnih delikata, što je sve poprilično strašno. Najgore od svega je što sami treba da date procenu na osnovu koje će tužilac da postupa. Pitali su me da li se osećam ugroženom fizički i bezbednosno. Kako da dam procenu tom policajcu kad ne znam? Meni prvi put u životu prete. To verovatno on može da proceni da li su ozbiljne ili ne, da li taj neko ima nameru da mene povredi ili ne. To su specifičnosti naše politike, koje ne verujem da ljudi koji se bave o politikom drugde u Evropi imaju.

Zbog čega ste u januaru 2013. godine napustili Ligu socijaldemokarata Vojvodine?

Prvo, mislim da u Srbiji postoje samo dve strane, na jednoj strani je Demokratska stranka, na drugoj strani je Srpska napredna stranka. Kako vreme prolazi, sve više vidim da je tako, posebno imajući u vidu nove izlive simpatija prema Aleksandru Vučiću, prema svemu onome što radi, prema onome što Vlada Srbije radi, koje dolaze iz svih drugih stranaka, osim iz Demokratske stranke, uključujući i Ligu, odnosno predsednika Lige socijaldemokrata Vojvodine Nenada Čanka, koji odjednom ima razumevanja za to. Nisam samo zbog toga napustila, to mi je samo potvrda da sam dobro postupila u januaru.

Stvarno mislim da imamo samo dve strane, da samo Demokratska stranka može da pobedi Srpsku naprednu stranku, a smatram da je Srpsku naprednu stranku neophodno pobediti.

Otišla sam zato što sam smatrala, i dalje smatram, da sve one stvari za koje sam se zalagala, celo svoje političko delovanje, mogu da ostvarim pre u Demokratskoj stranci, nego u Ligi, a politikom se valjda bavimo da bismo nešto uradili, da bismo mogli nešto da ostvarimo. Otišla sam u stranku koja je danas, najblaže rečeno, meta progona, meta političkih obračuna, koja je predmet pokušaja neverovatne kriminalizacije, gde članove stranke

proganjaju, hapse, privode. Mi imamo više od sedamdeset čalnova stranke koji su privođeni, koji su bili u pritvoru, ili su u pritvoru, stotine njih koji su pozivani na informativne razgovore. Optužbe protiv njih su vrlo često, ne vrlo često, nego u većini slučajeva potpuno besmislene, posle toga to istraga utvrdi, oni budu pušteni, to niko ne zna. Iako se oni na naslovnim stranama hapse, proglašavaju lopovima, kriminalcima, sudi im se, određuju se krivična dela, dužine kazne i sve, onda kada se posle ispostavi da od toga nema ništa i puste ih, onda toga nigde ne bude u javnosti. Otišla sam u stranku koja nije u zavidnoj situaciji.

Što se mog ličnog položaja tiče, otišla sam na niže funkcije nego one na kojima sam bila, javne funkcije, s obzirom na to da sam podnela ostavku i na mesto odbornice u Skupštini grada Novog Sada i na mesto poslanice u Skupštini Srbije.

Mnogi su me odgovarali i savetovali da to ne činim, zato što su smatrali da sam svoj mandat zaradila, osvojila, da mi ga niko nije dao, da sam aktivno učestvovala u kampanji, da sam ga verovatno zaslužila i više od mnogih koji prenose svoje mandate sa liste na listu, iz manjine u većinu, s obzirom na to da sam svojim imenom i prezimenom izašla konkretno u Novom Sadu, da lista na kojoj sam ja osvojila svoj mandat je nosila moje ime, nisam bila sakrivena iza stranke. Meni se činilo da je poštenije, čistije i moralnije ako ne želim više da budem u Ligi socijaldemokrata Vojvodine, a nisam više želela da budem tamo, da vratim sve što sam dobila zahvaljujući svom nastupu na listi Lige socijaldemokrata Vojvodine. Svuda gde sam bila, ja sam podnela ostavku.

Došla sam na javnu funkciju, manju, s obzirom na to da je savetnik predsednika Vlade Vojvodine manje nego narodni poslanik i odbornik u Skupštini grada.

Što se stranačke pozicije tiče isto sam portparol Demokratske stranke, kao što sam bila i portparol Lige socijaldemokrata Vojvodine. Ima sad već deset meseci kako se to desilo i nisam se pokajala.

Da li ste imali neke neprijatnosti zbog promene stranke?

Ne, rešila sam da to uradim iz razloga koje sam navela. Duboko verujem da je to bila ispravna odluka. Sa svima sam u Ligi socijaldemokrata Vojvodine razgovarala pre nego što sam to uradila i čini mi se da su i oni imali korektan odnos prema tome. Ostavka jeste lični čin, stvar koju ne treba da komentarišu drugi, osim onih koji su je podneli. Kažem, nisam otišla u stranku

koja je na vlasti, nisam oštetila Ligu socijaldemokratsku Vojvodine ni na koji način, u smislu da sam ih ostavila bez mandata ili bez poslaničke grupe ili bez nečega drugog. Mislim da je svima koji su želeli da znaju zbog čega sam to uradila bilo jasno zbog čega sam to uradila, jer sam sa svima razgovarala. To nije odluka koju sam donela preko noći. Veoma dugo sam razgovarala sa svima, pokušala da objasnim pre svega svoje razloge i oni koji su želeli da ih razumeju to su uspeli.

Da se vratimo na trenutak kada ste prvi put postali poslanica 2007. Kako su reagovali Vaši članovi porodice, roditelji? Šta su Vam rekli?

Oni jesu. Juče smo baš razgovarali. Svi mi koji govorimo u medijima imamo isti problem sa roditeljima, u smislu da mi sugerišu da treba da pustim i nekog drugog da govori. Naravno, roditelji kao roditelji stalno se brinu. Većito su zabrinuti. Kad nema razloga, oni izmisle nešto za šta će biti zabrinuti.

Naravno da su bili ponosni i srećni kada sam ušla u Skupštinu. Ja sam sa 25 godina postala poslanica što jeste veliki uspeh. U to vreme sam već i magistrirala. Nisu nikada, ni sada, iako je prošlo šest godina otako se aktivno, javno bavim politikom, nisu se navikli, nisu nikada srećni kada idem u neku emisiju, pa se tamo raspravljam. Mama mi kaže da se tamo ne svađam, da treba da budem dama, a ne shvataju da je to takav posao i nisu srećni nekim preteranim eksponiranjem. Tu nešto roditeljima smeta, uvek se brinu da ću biti meta nečija, da će na neki način neko da se sveti i to je problem svih koji se na takav način eksponiraju. Ima, naravno, u politici ljudi koji jako puno rade i koji se ne eksponiraju na takav način. Ja sam se za to opredelila, tako da uz stalne brige i neverovatan nedostatak vremena koje bih morala da provodim sa porodicom, jesu zadovoljni.

Kako provodite praznike, vikende, godišnje odmore? Spomenuli ste da veliki broj ljudi iz Vaše generacije nije bio u prilici da putuje. Da li ste Vi bili u prilici da letujete negde?

U tim godinama mnogo manje. Mi smo kao deca išli na more uvek u Istru i tamo smo provodile mesec dana sa roditeljima. Kada je krenula kriza nismo išli svake godine. Msilim da smo možda tri ili četiri puta bile sestra i ja na moru, roditelji nisu.

Upravo zbog toga što nemam tokom nedelje, pa ni tokom vikenda, vremena da provodim sa porodicom i prijateljima, svaki trenutak praznika volim da provedem sa njima. Ljute se na mene drugarice što kao neću da idem nigde. Međutim, toliko su mi retki i dragoceni ti trenuci da budem sa roditeljima, sestrom i njenim mužem da jedva čekam takve prilike. Praznike uglavnom provodim kod kuće sa užom i širom porodicom i sa prijateljicama kada god mogu, mada, sada kada razmislim, jedno pet, šest proteklih nedelja nisam nijedan dan imala slobodan, čak i subotom i nedeljom sam radila. Bili su izbori u Vrbasu, to je bila ozbiljna kampanja. Za vikend koji dolazi imamo glavni odbor stranke, sutra će verovatno biti nekih pripremnih aktivnosti. Nemam ni vikend.

Mi koji se bavimo medijima stvarno nemamo ni noć, ni dan, ni vikend, ni praznik, tako da slobodno vreme jeste nešto što mi zaista nedostaje. U tim trenucima volim da budem sa porodicom, imam drugarice sa kojima se ne družim onoliko koliko bih htela. Volim da odem i do grada, da čitam, gledam televiziju i filmove, u pozorište da idem, međutim to su sve stvari koje su mi malo uskraćene.

Niste spomenuli ni u jednom trenutku emotivan život. Kada ste počeli da izlazite uopšte?

Mislim da sam prvog momka imala u osmom razredu. Izlazim od šestog, sedmog razreda. Nisu to izlasci. Sećam se da smo imali izlazak do devet ili do deset, sad ako se to može nazvati izlascima onda – da. U gimnaziji počinje vreme kada se izlazi.

Nisam tip koji voli da izlazi. Imam nekoliko mesta na koja volim da odlazim, na koja odlazim već godinama i ne menjam baš rado ta mesta. S vremena na vreme se pojave novi klubovi koji su užasno moderni, međutim ja ne idem tamo. Imam svoj Novi Sad koji volim, koji verovatno ne izgleda onako kako ga doživljavam, ali to je nešto što ne menjam i od čega ne odustajem.

Naravno da momci nisu nešto oduševljeni ženama koje se bave politikom. Devedeset posto ljudi sa kojima sarađujem su muškarci, to nijedan dečko, muškarac, ne voli da ima. Tu su muškarci koji su na veoma važnim pozicijama, svako se oseća, ne ugroženim, ali prosto verujem da nije prijatno. Naravno da je jako teško i porodici kad je sa mnom i drugaricama koje me trideset godina znaju, kada sam non-stop na telefonu, non-stop šaljem mejlove, gledam vesti, čitam vesti, reagujem, pišemo saopštenja, smišljamo

izjave. To je takav posao da iziskuje neprekidnu aktivnost. Kada gledam film, deset puta tokom filma pogledam mejl da li se nešto desilo, da li je nešto stiglo, gledam vesti – da li treba reagovati na nešto, ko će reagovati, kako će reagovati. Nije baš lagodan život i stvarno mnogi ljudi ne mogu ili ne žele da me prate. Ja to ne želim da menjam, tako da prosto mislim da mora nekako da se nađe neko ko će to da prihvati, jer to je nešto što ne samo radim, nego jesam.

Politika je mnogo više od posla. To nije posao od sedam do tri, ili od osam do četiri, sa kojim završite, dođete kući i nemate obaveza. Nije posao, ne samo u smislu radnog vremena. Mi to živimo, mi to radimo zato što verujemo u to, zato što smatramo da je to potrebno, ne znam da li ljudi koji se ne bave time mogu da razumeju, ni tu vrstu ulaganja u sebe u koju se ulaže mnogo vremena, resursa, niti mogu da razumeju zbog čega se neke stvari tako strašno doživljavaju. To je nešto što ne mogu mnogi ljudi da shvate. I naše porodice imaju problema to da shvate, a ne neko sa strane.

Vi ne živite sa roditeljima?

Ne živim sa roditeljima, već osam, devet godina. Kad je moj deda umro, roditelji su prodali stan koji je mama nasledila i meni i sestri su kupili stanove. Oni su to odmah prebacili na naše ime i ja sam upravo deo one stipendije o kojoj sam govorila uložila i kupila sebi stan koji sam pre godinu dana prodala, podigla sam kredit i kupila sam veći stan. Već od 2005. živim sama. Svakodnevno sam u kontaktu sa roditeljima i svake nedelje, kad god sam u mogućnosti, imamo ručak. Imamo vrlo bliske odnose.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Nisam religiozna, ateista sam. Kod nas u kući se nije nikad posebno obraćala pažnja na to. Baka sa tatine strane je slavila slavu, pa smo, kada je ona umrla, preuzeli tu slavu. Slavimo sve verske praznike i Božić i Uskrs, međutim oni nemaju toliko religiozni karakter koliko je prilika da se porodica okupi, da se družimo, da provedemo lepo vreme zajedno, ali generalno, porodično, nismo religiozni.

Moja sestra je udata za momka koji je Hrvat i onda kod njih idemo na katolički Božić i katolički Uskrs, kod njega i njegove mame. Na taj način slavimo dva Božića i dva Uskrsa. Tako je bilo i ranije, jer je žena koja je čuvala mene i sestru, o kojoj sam govorila, bila Mađarica. Moja je mama poreklom iz

Ade, gde je osamdeset posto Mađara, tako da u porodici imamo puno ljudi koji slave katoličke praznike.

Mnogo više volimo rođendane u porodici. Mama kaže da je to tata uneo u porodicu, da su u njegovoj porodici rođendani bili važni. Rođendani su kod nas najveći praznici.

Kakva je briga o zdravlju?

Mama me grdi što ne jedem redovno (smeh) i mislim da je to njena najveća zamerka. Ne spavam dovoljno i ne jedem redovno. To su mi dva najveća greha uz večiti nedostatak fizičke aktivnosti. Stvarno nemam vremena da vežbam. Pokušavam nešto. Imam onaj *Nintendo vi*, pa imam *zumba* aerobik, pa pokušavam nešto da igram, ustanem u šest, sedam ujutru, pa onda igram po kući. Tih dana, kada to imam, osetim boljitak, međutim, nemam naviku.

Kada sam prestala da se bavim baletom, tad sam potpuno prestala sa svakom fizičkom aktivnošću. Imala sam zdravstvenih problema, pa sam bila oslobođena fizičkog, čak se ni time nisam bavila. Izgubila sam naviku da se bavim sportom. Kad god mogu da šetam – šetam, kad god mogu negde da idem peške – ja idem peške, ali to je to, ništa više od toga.

Nažalost, nemam vremena, veoma često ne raspoložem svojim vremenom i nemoguće mi je da idem na treninge ili bi to izgledalo tako da jednom dođem, tri puta ne dođem, pa dva puta dođem, jednom ne dođem. Ostala mi je ta ljubav prema plesu, tako da mi *zumba* aerobik stvarno prija. Nekad ujutru uspem da odigram.

Da li ste zadovoljni svojom slikom u medijima?

Ne znam kakva je ta slika. Volela bih da slika govori o meni da sam odlučna, hrabra, mlada žena. Prema onome što meni kažu ljudi, jeste tako. Oni koji mi tako kažu, verovatno, nisu svi. Zapravo, oni koji mi ne kažu takve stvari su u drugoj grupi.

Sad političari imaju čitav niz načina komunikacija sa građanima, da to ne moraju da budu direktni kontakti putem Fejsbuka (Facebooka) i Tvi-tera (Twittera). Vidim da mnogi ljudi, opet iz tih komentara, misle da sam arogantna, što ne odgovara istini, ali to je upravo ono o čemu sam govorila – žena u politici. Muškarac u politici kada je samouveren i kada je žustar u

objašnjavanju svojih argumenata, onda je on odlučan, on je stamen, a žena u politici ako je takva, onda je ona histerična, odmah počne da se raspravlja o njenom privatnom životu i to je nešto što, čini mi se, prati sve žene u politici. Nikad nisam čula da se za nekog muškarca u politici kaže da je histeričan. Za svaku ženu u politici, svaki treći komentar je da je histerična. Nikad nisam čula da se komentariše kako muškarac u politici izgleda, a za svaku ženu u politici se komentariše. Ne retko čitam na društvenim mrežama komentare o mom fizičkom izgledu, u novinama, takođe. To su toliko nevažne stvari za posao kojim se bavim. Što bih ja morala da budem lepa da bih se bavila politikom? To su komentari ljudi. To nije važno. Uopšte nije važno kako izgledam za bavljenje politikom. Ne kandidujem se za mis, nego se kandidujem za poslanika ili za gradonačelnika, ili tako nešto. Ne znam kakva je ta slika. Drugi bi trebali da govore o tome kakva je slika o meni u medijima. Niti sam objektivna, niti treba to da komentarišem.

Kada pogledate svoj život, šta biste rekli, šta Vam je bio najteži trenutak, a šta Vam je bio najsrećniji?

(Smeh) Ne mogu sad da izdvojim. Mislim da mi je stvarno kad sam sa dvadeset pet godina magistrirala, postala poslanik, bio najlepší period, a najteži, ne znam, ima puno teških trenutaka.

Ima momenata kada pomislite da vam je stvarno teško. Mi smo kao omladina Lige pokrenuli, kada su ubijena ona dvojica gardista na Topčideru, neku akciju gde smo pisali ministru odbrane, predsedniku Vojislavu Koštunici i drugim državicima. Mi to nismo uopšte medijski radili, niti sa namerom da to promovišemo, nego smo pisali u želji da se prekine sa tim balističkim izveštajima, sa skrnavljenjem uspomene na ta dva momka. Tražili smo da se otkrije istina. Otac jednog od dvojice momaka je zvao da se zahvali za to što radimo i rekao da je njegov sin živ, da bi on bio srećan što ima takvih ljudi, koji tako nešto rade za njega. To su neki trenuci koji vam pokazuju da je dobro to što radimo. Sve su to lepi trenuci. Isto tako, ima mnogo teških trenutaka, ima mnogo situacija u kojima shvatite da je nešto moralo drugačije, ne mogu da nabrojim. Prosto, ima svakakvih trenutaka i ne bih mogla da izaberem ni najbolji, ni najteži trenutak.

Kakve su Vaše ambicije?

O ličnim ambicijama stvarno ne razmišljam. Ljudi me često pitaju šta bih htela za sebe, u smislu koje funkcije. Nemam nikakvu želju da budem nešto, ali kada razmišljam o onome šta bih htela da uradim, jeste da Srbija jednog dana bude u Evropskoj uniji, da bude društvo u kom će se normalno živeti, u kom će ljudi hteti da žive, i u kom će ljudi moći dostojanstveno da žive.

Beograd, oktobar 2013.

ELVIRA KOVAČ

(1982), Zrenjanin

Kakvo Vam je bilo detinjstvo, iz kakve porodice potičete?

Prvo sam dete, sa roditeljima smo jako kratko živeli u Zrenjaninu, na samoj periferiji grada, a onda smo se 1987. godine preselili u Mihajlovo. Tamo su moji sagradili kuću. Mama je iz Pančeva, tačnije iz Vojlovice, tata iz Mihajlova. Svi smo Mađari u porodici, ali bez obzira na to što smo živeli u Mihajlovu, godinama sam buđena u šest ujutru i išla u srpsko obdanište, da bih, paralelno sa maternjim mađarskim, naučila i srpski jezik. I dok smo živeli u Zrenjaninu do '87. godine (oni su se venčali '81, ja sam rođena '82. godine), a i posle dok smo živeli u Mihajlovu, ja sam dolazila u Zrenjanin, najpre u jaslice, a potom u obdanište. Zabavište i osnovnu školu sam pohađala u Mihajlovu i tu se već rodio i moj brat. Od tad nas je četvoro.

Mihajlovo je selo koje pripada Zrenjaninu?

Da, to je naseljeno mesto na dvanaest kilometara od Zrenjanina, vrlo blizu. Tamo su mi živeli baba i deda, tatini roditelji, tu su moji sagradili kuću i

dan danas tamo žive. Ja sam do pre dve godine živela u Mihajlovu sa manjim pauzama. Tokom studiranja sam se selila za Suboticu, pa u Novi Sad i Beograd, gde sam radila. Jedan period života sam živela u Beču, ali do pre dve godine, do same svadbe u Mihajlovu.

Vaši roditelji su Zrenjaninci, odnosno otac je iz Mihajlova, a majka Zrenjaninka?

Otac je iz Mihajlova, a majka iz Pančeva, odnosno Vojlovice, koja je jedan deo Pančeva. Tamo većinom žive Mađari i Slovaci. Ona ima tetku koja se preselila u Mihajlovo kao učiteljica i tako su se moji roditelji upoznali još davne 1976. godine i tako je mama '81. došla u Zrenjanin. Ne u Mihajlovo, jer su oni najpre živeli u Zrenjaninu. Čitava moja rodbina sa mamine strane je u Pančevu, a zanimljivo je da je mađarska zajednica u Pančevu jako mala i da su oni nekako drugačiji, jer su došli iz Transilvanije i pričaju dijalektom koji se koristi u Transilvaniji. Jako volim tu sredinu i volim da odem u Pančevo. Zaista su specifični, spadaju u neke od najjužnijih mađarskih zajednica.

Vi se ne sećate svog rođenja u Zrenjaninu nego su Vam prva sećanja vezana za Mihajlovo?

Faktički, ne sećam se samog početka, ali nekoliko godina – da. Imala sam pet godina 1987. godine kada je završena kuća u Mihajlovu i kada smo se preselili tamo. Taj deo grada gde smo mi živeli je sama periferija, tu je Vodovod, po tome je poznat u Zrenjaninu i tu su takozvane barake, kućice u kojima smo i mi živeli, a preko puta je velika poljana gde su se deca igrala kada se kosilo žito i toga se sećam, te 1986–87. godine. Tu smo se igrali, pravili bunkere posle košenja žita i sećam se tog bolnog rastanka, ne samo sa društvom, već i sa starijim komšijama koji nisu mogli da imaju decu, pa sam im ja bila najbliža. Spakovali smo se i otišli u Mihajlovo. Spakovali smo čak i psa, koga se isto sećam. Tako smo '87. prešli, a '89. se rodio moj brat i tad sam krenula u osnovnu školu.

Dok ste bili u Zrenjaninu, dok niste krenuli u obdanište, ko Vas je čuvao?

Ja sam relativno rano krenula u jaslice. Mama me je čuvala dok je bila na trudničkom, a posle sam jako rano krenula u jaslice. Faktički sam para-

lno progovorila dva jezika, jer su kod kuće sa mnom pričali isključivo na mađarskom, a u obdaništu nisam imala nikog ko zna mađarski, pa sam postala bilingvista od malih nogu. Išla sam prvo u jaslice, a potom u obdanište, sve do tog predškolskog, koje sam upisala u Mihajlovu.

Kada ste prešli u Mihajlovo, tamo ste opet bili u celodnevnom boravku pre polaska u školu ili je to bilo samo zabavište?

Još uvek sam išla u obdanište u Zrenjaninu. Budili su me u šest sati ujutru i vozili me tih dvanaest kilometara, jer je mama išla na posao u Zrenjanin i tata je putovao. Vodili su me, jer ja nisam htela da odustanem od obdaništa, mada sam u Mihajlovu imala „full time“ babu, što bi se reklo, i dedu i porodicu sa tatine strane, ali čak i leti, kada je samo dežurno obdanište radilo, ja sam i tad insistirala da idem, jer sam jako volela to društvo. Do 1988. godine sam išla u obdanište, ali tada sam već morala da krenem u predškolsko, a znalo se da ću upisati istureno odeljenje OŠ „Sonja Marinković“ u Mihajlovu, pa da bih se pripremila, predškolsko je ipak bilo na mađarskom, pa i da upoznam drugove i drugarice sa kojima ću ići u osnovnu školu, predškolsko sam pohađala u Mihajlovu. Zabavište u Mihajlovu i dan danas funkcioniše tako da počinje u sedam, pola osam i traje najduže do dvanaest, pola jedan. Na početku, dok se deca ne naviknu, tamo su do deset sati, posle do pola jedan, a posle su tu babe i tako dalje. (smeh)

Šta biste izdvojili iz školskog perioda?

Bila sam štreber, to je činjenica, od samog početka. Ja se ne sećam toliko tih delova života, ali postoji jedna zanimljiva anegdota iz zabavišta. Drugarica mi je pričala da sam se jednom igrala sama zato što sam bila miljenica vaspitačice, a ostali nestašni su za to vreme bili u ćošku. To njih i dan danas boli. To mi je ispričala drugarica u Gimnaziji. Ja se toga, naravno, ne sećam. U osnovnoj školi sam po mami bila jako mirna i dobra i niko nije trebalo da radi sa mnom. Imala sam domaći zadatak i svoje obaveze koje sam izvršavala, ali nisam nikada tražila da neko sedi sa mnom i radi domaće zadatke. Bila sam naporna jer sam tražila da saslušaju sve moje recitacije, pesmice i tako dalje.

Najzanimljivije je bilo to što sam u prvom razredu osnovne škole učestvovala na takmičenju iz matematike za četvrti razred i osvojila prvo mesto i onda su moji roditelji shvatili da bi trebalo više da se radi sa mnom, da idem na takmičenja iz raznih predmeta, da idem u specijalnu školu i onda sam

od šestog razreda krenula u vikend školu za mlade matematičare i krenula na raznorazna takmičenja. Grad Zrenjanin je za svu talentovanu decu koja su na opštinskim, okružnim i republičkim takmičenjima iz matematike osvojila neka mesta organizovao subotom školu za mlade matematičare i tu smo se mi družili i ozbiljno radili od pola osam do dvanaest, jedan.

Svake subote sam dolazila u Zrenjanin u tu školu za mlade matematičare i od šestog razreda sam krenula na dodatne vannastavne aktivnosti, tad su se pojavili prvi računari, pa sam išla na informatiku, na engleski. Bez obzira što sam išla u školu u Mihajlovu, imala sam izvađenu mesečnu kartu i svaki dan dolazila u Zrenjanin na te vannastavne aktivnosti. Roditelji su hteli da ulažu u mene i to se isplatilo, jer sam zaista učestvovala na dosta takmičenja i osvajala razne nagrade.

Da li ste trenirali nešto, išli na neku sekciju kulturno-umetničkog društva?

Sport mi nikada nije išao u životu i to mi je uvek bilo jako teško. Kao najveći štreber, posle i đak generacije i Vukovac, kako u osnovnoj, tako i u srednjoj školi, sam uvek strepila da ću imati četvorku iz fizičkog. Sticajem okolnosti, moj razredni u Mihajlovu je predavao fizičko i biologiju i on me je jako forsirao. Jednom mi je dao četvorku na polugodištu, da me motiviše da više radim. Kod kuće sam radila sklekove i trbušnjake svako jutro i svako veče da bih nekako popravila tu ocenu i bila u kondiciji. U osmom razredu sam ujutru morala dolaziti pola sata ranije u školu da bih vežbala da se penjem na konopac. Sport je nešto što mi nikada nije išlo, rekla bih da sam jednostavno smotana.

Išla sam na raznorazne sekcije, čitalačka značka je bila aktuelna u osnovnoj školi i nju sam pohađala redovno od petog do osmog razreda. Osvajala sam nagrade Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, odseka za mađarski jezik i književnost. Osvojila sam mnogo knjiga, kako za sebe, tako i za mihajlovačku školsku biblioteku, jer sam bila jako mala za tako ozbiljnu literaturu. Mihajlovo je nekada imalo posebnu seosku i posebnu školsku biblioteku, ali posle se sve to spojilo.

Šta ste želeli da budete kad porastete? Da li su Vas nekada to pitali kao devojčicu?

Ne sećam se toga, ali je pre dve godine jedna od mojih bivših nastavnica koja mi je predavala muzičko od petog do osmog razreda rekla da se tačno

seća da sam ja u sedmom razredu rekla da ću biti direktor i da je to bilo vrlo zanimljivo (smeh), jer ona smatra da se to donekle i ostvarilo, pošto se bavim politikom i da su oni već tada videli da ću da se bavim tako nekim muškim poslom, jer svaka devojčica obično kaže da će biti učiteljica ili nastavnica, pa možda kasnije glumica ili umetnica, a ne direktor.

Imala sam drugaricu koja je jako lepo crtala, pa je uvek pričala da će biti umetnica, jedino sam ja rekla da ću biti direktor. Ja se zaista toga ne sećam, ali ona tvrdi da sam bila vrlo istrajna u tome. (smeh)

Kako ste odlučili u koju ćete srednju školu poći?

To je bilo jako teško, jer sam htela da upišem Matematičku gimnaziju u Beogradu, pošto sam se tada dosta bavila matematikom, išla sam u vikend školu za mlade matematičare i imala dobre rezultate, ali moja mama nije htela ni da čuje za to da se već sa petnaest godina odvojim od njih. Jedina opcija je bila neka srednja škola u Zrenjaninu, pa da dođem kući svako veče. Popodne, predveče sam se bavila glumom, imala sam razne vannastavne aktivnosti, išla fakultativno i na treći strani jezik. Učila sam engleski, nemački i francuski. Mama nije htela ni da čuje da odem u Beograd, ali sam ja jedno vreme ozbiljno spremala prijemni, jer spremajući prijemni za Zrenjaninsku gimnaziju, spremate matematiku i maternji jezik, mađarski, ali za Matematičku gimnaziju u Beogradu, malo ozbiljnije matematiku i srpski. Na kraju je ipak pala odluka da idem u Gimnaziju, ali u Zrenjaninsku gimnaziju, pa nisam otišla u Beograd. Bar ne tada.

Jeste li se posle kajali? Kako Vam je bilo u Zrenjaninskoj gimnaziji?

Nisam se kajala. Zrenjaninska gimnazija je poznata po tome da je vrlo jaka. Mađarsko odeljenje postoji godinama i ja sam se upisala u mađarsko odeljenje koje je tada bilo veće nego ikad, najveće u proteklih dvadeset i pet godina. Nas je bilo trideset i dvoje, konkurencija je bila izuzetno jaka i bilo nas je pola momaka, pola devojaka. Nisam se kajala. Bilo mi je teško prvih mesec, dva, zato što me nisu prihvatili, bila sam prva na listi. Morate znati da je „Sonja Marinković“, gde sam ja išla u Mihajlovu, istureno odeljenje „Sonje Marinković“ iz Zrenjanina. Slični, ako ne i isti, nastavnici predaju i u Zrenjaninu. I tu generaciju jakih učenika su plašili time da postoji neka Elvira Kovač u Mihajlovu koja je posle bila i đak generacije, pa su oni već u startu mene mrzeli, jer su mislili da sam neka štreberka, drugačija od njih, da ću im

smetati. Čak mi je jedan dečko na početku zalepio neki papirić na leđa sa nemačkim natpisom „Du bist ein blödes Wunderkind“ što bi na nemačkom otprilike značilo „Ti si jedno glupo čudo od deteta“. Posle mesec dva, kada sam prvi put izašla sa njima, sa grupom mladića i devojaka iz Zrenjanina, i kada sam počela da im pomažem oko domaćih zadataka, kada su videli da uopšte nisam zatvorena, da sam naprotiv, komunikativna i spremna za druženje, onda su te razlike nestale i onda smo se super družili i vrlo često bi mi ponudili da ja dođem pre podne u grad, ako popodne idemo u školu, pa da radimo zajedno šta god, od biologije do filozofije, sve smo učili zajedno.

Tada nisam držala privatne časove, to sam počela tek kasnije na fakultetu, ali sam u Gimnaziji mnogo radila sa ljudima. Voleli su da koriste moje beleške, da im ja pojednostavim neke stvari. Sećam se, jedan od mojih najboljih drugova me je veče pred kontrolni nazvao da mu prepričam ono što smo radili iz filozofije, jer mu je tako bilo lakše. I snimio je to na diktafon, jer mu je bilo jednostavnije na taj način da shvati šta treba da spremamo, nego čitajući. Jako smo puno radili zajedno, a i družili se, i mislim da je to jako pomoglo da se nađem u tom društvu i da postanemo i do kraja ostanemo jako jaka generacija.

Kada ste počeli da izlazite? U Gimnaziji? Na prvoj godini?

Pa tako, možda. Mihajlovo je mala sredina i u Mihajlovu svako svakog zna i tamo su drugačiji izlasci i ja sam, mislim da je to danas nepojmivo, i u Gimnaziji imala izlaz do dvanaest, pola jedan, jedan, pa me je kasnije tata puštao najkasnije do pola dva, a to je bilo kada sam već bila pred kraj Gimnazije. Mihajlovo ima sedam ulica, jedan kafić. Jedno vreme nismo ni imali mesto gde bi se omladina okupljala i to je jedan od razloga što smo mi napravili omladinsku organizaciju u Mihajlovu u moje vreme. Bila sam treći ili četvrti razred Gimnazije i mladi nisu imali prilike za neko zabavljanje i izlaženje, pa sam najviše izlazila sa društvom iz Zrenjanina, baš u grad.

I gde biste onda spavali u Zrenjaninu?

Kod drugarice sa kojom se i dan danas družim. (smeh) Uglavnom su momci i devojke iz Zrenjanina dolazili u Mihajlovo kada je recimo bila slava sela, to je najveći događaj. Tada su se organizovali koncerti i bilo je mnogo ljudi, onda su oni spavali kod mene, a kada smo izlazili u grad, onda sam ja spavala kod drugarice koja mi je i dan danas ovde komšinica.

Kakve su veze sa babama? Da li su obe babe žive, Vi ih se sećate?

Danas je, nažalost, živa samo jedna. Druga baba se i na samom kraju života dosta dobro držala i odjednom je umrla. Zanimljivo je da je tatina mama, baba Franciška, vrlo retko, lepo ime, živela u Mihajlovu celog života i slabo se kretala, ali je bila jako dobra, mala, sitna i fina žena. Njoj je bilo strašno što ja dosta putujem. Kada sam 2005. išla na studentsku razmenu u Beč, njoj je bilo strašno što ću ja pet meseci da živim u Beču bez tate i mame, mada sam tad već bila student završne godine. Ona nije shvatala čemu ta silna putovanja.

Ili još zanimljivije, imala sam estetsku operaciju i to je babi opet bilo jako strašno, što se ja izlažem riziku. Ona je bila tipična žena sa sela koja ne bi ulazila u neke avanture i to je sve njoj bilo jako čudno, a jedini hendikep je bio što nije znala srpski, jer u Mihajlovu svi pričaju mađarski. Malo je kao devojkica učila rumunski, pošto je rumunsko selo Jankov Most jako blizu, ali nije znala srpski, no pred kraj života se snalazila. Znala je preko telefona da objasni šta joj treba. Bila je baš jako fina i mirna žena.

Ja sam od treće godine studija, pa sve do kraja, primala stipendiju izvršnog veća AP Vojvodine i potom radila u Izvršnom veću Vojvodine, jer je to bio projekat za mlade talente, za studente koji imaju prosek iznad devet i po i mesečno mi je na kućnu adresu stizala stipendija. Taj novac je bar dva do tri puta bio veći od poljoprivredne penzije, koja je i dan danas žalosna, a baba je sećam se, od zadnjeg čeka penzije hiljadu dinara dala meni, nije shvatala da je moja stipendija veća od toga, a posle toga je vrlo brzo i umrla. Živeli smo u istom dvorištu, ali je stric, sticajem okolnosti, dugo godina bio u Nemačkoj, deda je umro, pa je baba bila sama u toj kući. To je vrlo tužna priča. Ona je jedina osoba, za sada, koja mi je bukvalno izdahнула pred očima. Mama i ja smo bile uz nju, dok je tata išao po hitnu pomoć. Kada živite u selu, a zovete hitnu pomoć, morate da idete u centar sela da ih sačekate.

Druga baba je vrlo savremena žena, ali „opasna“, jer je svašta prošla u životu. Jako brzo je izgubila muža, ima troje dece, sedmoro unučadi, sada već dosta i praučućića. Juče joj je bio rođendan i pitala sam je koliko ima godina, kaže sedamdeset i nešto. Nedavno je bila kod nas, ona puno putuje, ima veštački kuk, ali ide redovno na more, u banju. Odnos sa njom je hladniji, jer živi u Pančevu, ređe se viđamo, i zato što ona nekako smatra da je muško dete na prvom mestu, a imala je i brata i sestru. Imam utisak da se ona tako ophodi i prema svojoj deci, jer ima dve ćerke i sina, svoju mamu, tetku i ujaka i kod nje je ujak uvek na prvom mestu. Što se tiče unučića, tu ona ne pravi

razliku po polu, ali pravi razliku po tome kome kako ide, u smislu, žao nam je, pomažemo onima kojima je teško, a ovima za koje mislimo da su se sami izborili i dobro im ide ne treba preterano da se bavimo. Ne kažem da nam je loš odnos, ali ređe se viđamo i ona misli da ja mogu sama da se snađem, da meni ne treba ničija pomoć.

Kakav je Vaš odnos sa bratom?

Nekada je velika razlika u godinama, razlika od šest i po godina, predstavljala veliki problem. On je bio mali, „smetao“ mi je u pubertetu, naročito kad bi mi došle drugarice, on je pravio probleme, bio je jako nestašan. Stvari su se promenile kada sam otišla na studije. Bio je tinejdžer i tada mi je prvi put rekao da me voli. Valjda je shvatio da mu nedostajem, jer sam studirala u Subotici i nisam dolazila kući svakog vikenda. Dolazila sam svakog drugog vikenda, nekad i ređe, i onda je njemu bio potreban neko da ga posavetuje, jer su moji roditelji njega dobili kasnije. Mene sa dvadeset i nešto, njega sa trideset i četiri. On je jedva čekao da ja dođem kući, pa da mi ispriča kako mu se menja telo, kako prepoznaje sebe, jer on nije mogao o tome da priča sa mamom i tatom. Mislim da je to bio najlepši period našeg života, tada smo se približili.

Posle sam ja živela u Beču, pa smo bili udaljeni, pa sam godinu, dve, radila u Novom Sadu, opet smo se nekako udaljili. U poslednje vreme je naš odnos sve bolji i bolji, mada je drugačiji. Ja živim sa suprugom, on živi sa svojom devojkom. On je trenutno pred kraj studija, studira DIF u Novom Sadu. Mislim da bi voleo da konačno radi, da zarađuje, a još uvek ima pet, šest ispita i još uvek mora da traži pare od roditelja. Radio je on leti neke poslove, ali je problem što ne možete vi paralelno i da studirate i da radite. Mislim da je ekonomska samostalnost to što najviše smeta i njemu i njegovoj devojci koja je u sličnoj situaciji, pošto studira. Zadovoljna sam odnosom, ali njemu sam ja uvek bila starija sestra. U poslednje vreme mi se čini da on jedva čeka da počne da radi, obožava svoju struku. To je bila jedina stvar koju je želeo da radi, da bude nastavnik fizičkog. Njegov odnos prema meni je zadovoljavajući, mada je bilo i lepših perioda u životu. Mislim da je najlepši period bio dok sam ja studirala, a on bio malo mlađi.

Kako je izgledao prelazak iz Zrenjaninske gimnazije na fakultet u Subotici?

Do poslednjeg momenta nisam znala šta ću da studiram. Želela sam da studiram filozofiju. Svoj maturski rad sam pisala iz filozofije. Da li je to

zbog profesora, nisam sigurna. U Zrenjaninskoj gimnaziji je nekada filozofiju predavao Goran Ibrajter. Zbog njega su mnogi zavoleli filozofiju. On je posle otišao u pozorište i dobili smo vrlo strogu nastavnicu koja je mnogo tražila od nas, ali ja nisam odustala od te ljubavi prema filozofiji, čitala sam dosta i pisala maturalni rad iz filozofije i onda sam htela i da studiram filozofiju. Moji roditelji su se uplašili šta ću ja sa time da radim u životu. Pokušali su da me odgovore od te ideje. Narocito mama. Tata je došao na ideju da upišem Ekonomski fakultet, a ja sam mislila – što bih ja pobogu to upisala, i na kraju sam stvarno upisala ekonomiju.

U to vreme je mnogo više nas Mađara van granice matične zemlje, nego danas, upisivalo studije u Mađarskoj. Mnogi su išli u Budimpeštu ili u Segedin, ali tamo mora da se pohađa nulta godina, ne znate ni kako će uskladiti te programe, šta ćete moći kasnije da upišete, tako da sam ja odustala od te ideje u startu i otišla na prijemni u Suboticu, položila ga i razmišljala kako li ću tu da se snađem, jer ranije nisam imala stručne predmete. Ljudi koji dođu iz Ekonomske škole znaju šta je računovodstvo, statistika... Ovi iz Gimnazije – nemaju pojma. Onda se ispostavilo potpuno suprotno. Ovi iz ekonomske nisu znali šta su integrali, matematiku su jedva položili, a mi iz Gimnazije smo bili mnogo jači.

Tada sam počela da držim privatne časove i upoznala pola smeru, naročito ove što su slušali predavanja na mađarskom. Super sam se uklopila i zaista sam na fakultetu uživala od prvog momenta do poslednjeg, mada je najbolja godina bila treća, kada nas je bilo manje. Studije na Ekonomskom fakultetu u Subotici podrazumevaju da se na trećoj godini fakulteta bira smer i ja sam izabrala smer na kojem nas je bilo malo – Poslovni informacioni sistemi. To je tada bio relativno nov i koristan smer i bilo nas je maksimum tridesetak. Mislim da nas je opstalo petnaest, dvadeset. Non-stop smo radili domaće zadatke zajedno i stvarno smo se združili. Tada sam već bila izabrana za studenta prodekana, tu je počela moja politička aktivnost. Mesto studenta prodekana uopšte nisam shvatala politički, jer su me kandidovali zato što sam bila štreber i zato što sam dosta radila domaće zadatke i pomagala celoj grupi. Uživala sam u tome što mogu da branim interese studenata na Nastavno-naučnom veću. Tada je Srbija uključena u TEMPUS projekat i krenula je razmena studenata. Meni, kao nekome ko je imao jedan od najvećih proseka, je ponuđeno da biram gde ću da idem. Otišla sam u Beč i onda sam funkciju studenta prodekana morala da zamrznem iliti da je predam nekome ko će moći da zastupa interese studenata. To je bilo 2005. godine.

Ja sam 2001. upisala fakultet. 2005. sam otišla u Beč. Tamo sam bila jedan semestar i nisam se ni vraćala u Suboticu, jer mi je do kraja studija ostalo

svoga dva ispita. Vratila sam se u Mihajlovo, mada mi je to bilo jako teško. To mi je jedan od najtežih perioda života. Nedostajalo mi je društvo. Oni su tada proživljavali apsolutnu ekskurziju i sve ostalo, a ja sam bila u Beču, nisam bila sa njima. Nekako mi poslednji semestar nedostaje, mada sam u Beču stekla drugo društvo i prijatelje, iskusila svašta. To su bili sami počeci TEMPUS projekta u Srbiji. Problem je što sam u Beču položila pet ispita, ovde je priznato samo tri. Ocene na fakultetima u Austriji su od jedan do pet, kod nas su od šest do deset, pa se to teže i prevodi.

Kada sam se vratila kući morala sam još da polažem dva ispita. Diplomski rad sam pripremila u Beču, pa sam to samo prevela sa engleskog na srpski.

Gde ste bili u Subotici, u domu ili u privatnom smeštaju?

Nisam bila u domu, bila sam u privatnom smeštaju. Iznajmila sam stan i od prvog do poslednjeg dana sam bila u tom istom stanu. Cimerke i docimerke su se konstantno menjale, neke su obnavljale godinu, neke odlazile, dolazile, to je bio jedan veliki dvosoban stan za četiri devojke. Ja sam 1. februara 2005. otišla u Beč i do tada sam bila u tom stanu.

Da li je to bio finansijski napor za Vaše roditelje, kada je trebalo da studirate, ili nije?

Moj otac je jednom izjavio: „Ako su svi studenti ovakvi, ja bih mogao bar dvoje odjednom da izdržavam.“ Na početku su mi zaista puno pomagali finansijski, redovno su plaćali kiriju za stan i troškove režije. Od prve godine sam primala raznorazne stipendije, od najobičnije, pa do stipendije za najbolje studente, pa je onda i Mađarska počela dosta da nam pomaže kako bi motivisala studiranje u Srbiji, da naši đaci ne bi morali da idu više za Mađarsku, već da Mađari u Vojvodini mogu ovde da studiraju i ostaju. Dobila sam jako dobru stipendiju, ne sećam se tačnog iznosa, ali znam da je moglo od toga da se živi. Na trećoj godini sam morala da odustanem od svih ostalih stipendija, jer sam dobila stipendiju Izvršnog veća, koja je uvek bila oko 100 evra mesečno. To je jedna od retkih stipendija koja se prima i tokom jula i avgusta. Dakle, konstantno sam imala priliv novca i onda sam počela da radim u privatnoj školi u Zrenjaninu. Bilo je zamorno samo zbog putovanja, jer u tom periodu sam morala da dolazim kući svakog vikenda, ali s obzirom da sam tad već imala dosta izbornih predmeta napravila sam sebi takav raspored na trećoj godini da sam od ponedeljka do četvrtka imala

predavanja, u četvrtak uveče sam vozom išla kući, petkom i subotom radila u privatnoj školi i nedeljom se vraćala. Fino sam zarađivala, imala sam jako puno đaka i tad je počela moja velika ljubav prema deci. U jednom periodu sam imala dvadeset i devetoro đaka iz Mihajlova. Jednostavno su deca obožavala da dolaze na engleski kod mene. Imala sam četiri grupe i više individualaca.

Znači, od treće godine studija ste putovali u Zrenjanin da biste držali časove engleskog?

Da, u školi „Lingua educo“ u Zrenjaninu. Moj tata je u tom periodu rekao da oni ne osećaju da imaju studenta, jer sam zarađivala u privatnoj školi dosta dobro, a i dobijala sam stipendiju Izvršnog veća. Kao što sam spomenula, stipendiju sam primala i tokom jula i avgusta, ali sam bila u obavezi da radim letnju praksu u Izvršnom veću, pa sam posle treće i četvrte godine radila tamo i čim sam diplomirala, primili su me.

Šta ste radili u Izvršnom veću Vojvodine?

U Izvršnom veću su me primili kao diplomiranog ekonomistu, jer su oni, kada su raspisali konkurs za te stipendije, tačno odredili sa kojih fakulteta, kojih smerova žele da prime kadrove. Nije se promenila vlast jer su Demokratska stranka i njeni koalicioni partneri bili na vlasti duže vreme, ali promenili su se ljudi. Dok sam radila praksu, ja sam dodeljena Sekretarijatu za zdravstvo i socijalnu politiku. Mene su tamo naučili šta je delokrug ekonomsko-finansijskog sektora. Sastavljala sam zahteve za plaćanje i toliko sam naučila da sam posle i sama radila dok su neki bili na letovanju. Dok sam završila studije, sekretar na čelu Sekretarijata za zdravstvo i ti zamenici, pomoćnici sekretara koji se postavljaju politički, su se promenili. Pre nego što je došao Atila Čengeri, sekretar je bio dr Božić. Nikada nisam imala problema sa njim lično, zato što je on radio i u bolnici kao doktor i bio veoma zauzet. Njegov pomoćnik, koji je direktno bio zadužen za naš sektor, ekonomsko-finansijski i za mene lično, je bio u problemu kada sam se pojavila i rekla da sam njihov stipendista i da ne želim više stipendiju, jer sam diplomirala, htela bih da radim. On je najpre pokušao da me nagovori da odem u neku privatnu banku, da nije tu baš tako divno, ali sam ja imala ugovor sa njima i oni su imali obavezu da me prime. To je bilo najtežih godinu dana u mom životu.

Počela sam da radim i na početku sam radila poslove koji su bili u mom delokrugu, onda je jedno vreme tražio da dolazim pola sata, petnaest minuta

ranije i da ostajem toliko duže. To je bio skoro mobing, ali sam se čvrsto držala. Možete da zamislite mene posle funkcije studenta prodekana, posle fenomenalnih pet meseci u Beču, kada sam upoznavala svet, putovala, imala super stipendiju TEMPUS projekta, da dođem u Izvršno veće gde sam primala 80 posto minimalca, jer sam bila pripravnik. Radila sam od osam, imala šefa koji tada nije imao ni ženu ni decu, isto je bio na poslu od pola osam, a u petnaest do osam je proveravao da li sam stigla. Radilo se do četiri, on je mene u četiri i petnaest slao po sendvič. Tražio je da fotokopiram minimum po dvesto strana dnevno, što uopšte nije bio moj posao, ni kreativan, ni zanimljiv, i bilo mi je jako teško. Onda sam se žalila, jer ipak su stipendisti bili primljeni i „nagrađeni“ zbog visokog proseka. Ne bi trebalo da im se ubije želja za radom odmah na prvoj godini. Onda se taj odnos mog šefa i mene promenio i počeo je da me šalje na razne seminare, što je konačno bilo zanimljivo. On do tad nije znao da se bavim i politikom, ali sam išla na seminare NDI-a i morala sam da tražim slobodne dane, a on mi je to odobravao. Dozvoljavao mi je da se spremam za državni ispit. Spremala sam pet predmeta i dozvoljavao mi je da na poslu čitam materijale, objašnjavao mi je neke stvari. No, nikada naš odnos nije bio fenomenalan. Tu sam radila nešto više od godinu dana.

Sekretarijat za zdravstvo i socijalnu politiku je jako velik i tu spada sve, od sanitarne inspekcije, preko boračko invalidske zaštite, pa do socijale i zdravstva, tako da me je u jednom periodu slao da nedelju dana radim sa sanitarnom inspekcijom, što nije imalo veze sa mojom strukom, ali sam ja ipak sa sanitarcima obilazila teren, pa sam onda nedelju dana bila u boračko-invalidskoj zaštiti i tako dalje. Bilo je vrlo teško naći me. U tom periodu je Korhec Tamaš pokušavao da me pronade i nije uspevao, niko nije znao gde sam, jer me je šef prebacivao iz jednog sektora u drugi. Kada su me našli, predložili su mi da budem kandidatkinja na republičkoj listi Saveza vojvođanskih Mađara, to je bila 2007. godina. Tada sam se prvi put kandidovala, misleći da nikada neću biti narodna poslanica, bar ne brzo. No, kao fakultetski obrazovana mlada žena sa diplomom, položenim državni ispitom, znanjem engleskog, po skoro svim kriterijumima sam bila dobra kandidatkinja za listu SVM-a.

Rekli su mi da im samo treba moja dokumentacija, ali da uskoro neću biti izabrana. U februaru se već znalo ko su poslanici, ali skoro do maja nisu zasedali, radili su dakle, mesec–dva i negde krajem juna, početkom jula su me kontaktirali. SVM je posle dužeg vremena ponovo ušao u Skupštinu Srbije. Imali smo tri poslanika, dva muškarca i jednu ženu. Ta žena je posle mesec i po dana ozbiljnog rada u Skupštini shvatila da joj je to jako teško. Ako vi imate muža, decu, porodicu, kao što je ona imala u tom periodu, to je zaista

jako teško. Tada je bilo više sednica o Kosovu, radilo se i vikendima, nije bilo radnog vremena, što se ni danas nije promenilo. (smeh)

Ona je vratila mandat, poslala je pismo Predsedništvu stranke, pa je stranka morala da nađe drugu ženu iliti tog trećeg poslanika i tada su me kontaktirali i rekli mi da razmislim o toj ponudi. Tada sam već bila primljena na neodređeno vreme u Izvršno veće, prošao je pripravnčki staž, pa sam imala punu platu. Imala sam nekoliko dana da razmislim da li ću da zamrznem radno mesto u Izvršnom veću i da pređem u Skupštinu Srbije, što uopšte nije bilo jednostavno. Rečeno mi je da pričam sa ljudima koji me poznaju, sa roditeljima, prijateljima i da popričam sa drugim narodnim poslanicima. Gospodin Varga i Pastor mlađi su mi brutalno iskreno ispričali kako izgleda rad u Skupštini Srbije i da često nema vremena za privatni život i da ne mogu da se planiraju obaveze, već samo od danas do sutra, radi se i vikendom, i noću... Sredinom jula 2007. godine sam zvanično prešla u Skupštinu Srbije i tada mi je prvi put verifikovan mandat.

Kada ste se učlanili u Savez vojvođanskih Mađara?

To je jedna vrlo zanimljiva priča. Godine 2001. smo u Mihajlovu organizovali ogranak Vojvođanske mađarske omladine, zbog toga što omladinci nisu imali šta da rade, a bilo nas je sve više i više...

Došli smo na ideju da napravimo omladinski klub u Mihajlovu, a nismo znali to sami, pa smo pozvali Andreu Kikić iz Subotice, koja je tada vodila Vojvođansku mađarsku omladinu, tada nevladinu organizaciju, vrlo blisku SVM-u, koja je kasnije prerasla u omladinski forum same stranke. Ja sam se tu učlanila i 2001. godine sam učlanila i 150 ljudi iz Mihajlova. Onda sam otišla na studije i sticajem okolnosti, pošto sam bila u Subotici, često su me zvali kao koordinatora i često sam išla na seminare sa raznim ljudima u Segedin i Suboticu. Počeli smo malo politički da se angažujemo. Dugo se nisam učlanila u samu stranku, već sam radila preko Vojvođanske mađarske omladine, kasnije omladinskog foruma SVM-a, pa su me slali na razne seminare NDI-a 2005. godine. 2006. sam postala regionalni trener NDI-a i počela da i sama držim političke obuke. Obučavala sam opštinske odbore SVM-a, naravno kao volonter, ali da bi to imalo težinu i da bi bilo ozbiljno neko od članova Predsedništva SVM-a je uvek išao sa nama. Nisam ja sama išla, npr. u Čoku, da im držim predavanja, jer me ne bi shvatili ozbiljno sa mojih dvadeset i pet godina, već je neko iz Predsedništva stranke išao sa mnom, predstavio me i podržao. Obilazili smo najjače odbore SVM-a.

Cele 2006. i 2007. sam to radila kad god sam stizala i tada me je predsednik Kasa pitao da li sam ikada potpisala pristupnicu ako sam toliko angažovana, jer je nikada nisu videli. Mislim da sam je zvanično potpisala u martu 2006. Bila sam u omladini, pa mi je nekako bilo prirodno što je SVM, kao najveća mađarska stranka, pravi izbor i uvek sam glasala za SVM i radila za stranku, ali nisam bila učlanjena sve do marta 2006. godine.

Bili ste iznenađeni kada su Vas pitali da budete zvanično kandidatkinja na listi poslanika?

Bila sam jako aktivna i čini mi se da sam dosta uradila za stranku dok sam držala te obuke, ali sam onda, sticajem okolnosti, počela da radim. Zvanično sam diplomirala u aprilu 2006. godine, dok sam se vratila iz Beča, pa još položila dva ispita. Od 15. juna sam počela da radim u Novom Sadu, preselila se tamo i otkazala svu decu, više nisam mogla da držim ni privatne časove, mada sam posle ponovo počela da radim vikendom, ali to je neka druga priča...

Dok sam živela u Novom Sadu, odnosno posle u Sremskoj Kamenici privatno, nekako sam se udaljila od centrale, nisam bila blizu Subotice. Nisam se odmah prebacila u novosadski Gradski odbor, nisam išla redovno na sastanke.

U Zrenjaninu je rukovodstvo stranke bilo staro i dosta zatvoreno. U Mihajlovu sam znala šta se dešava i pratila aktivnosti stranke, ali u Zrenjaninu, dakle, na nivou Gradskog odbora kome pripadam, slabo. Oni me nisu kontaktirali. Kada se sastavlja lista, stranka uvek pošalje broj ljudi koji svaki opštinski, gradski ili okružni odbor može da kandiduje i mene Zrenjanin tada nije predložio. Ni Novi Sad me zvanično nije predložio, već sam Korhec Tamaš koji je koordinirao stipendiste, pa me je poznao, a tada sam pripremala i državni ispit koji sam polagala kod njega, pa je on znao da sam tu negde. Tada je zakonski uslov bio da najmanje svaka četvrta kandidatkinja na listi bude predstavica manje zastupljenog pola, iliti žena, ali nije bio bitan redosled. SVM je već tada vodio računa o tome da na listi bude dovoljno i poljoprivrednika i studenata i žena i mlađih i starijih. Baš zbog toga što sam tada imala manje od trideset godina, što sam žena, što sam fakultetski obrazovana, on je mislio da ne bi bilo loše da budem na listi, ali je zanimljivo da mi je tada naglasio da nikada neću biti narodna poslanica, bar ne u skorije vreme. (smeh)

Kasnije, sticajem okolnosti, sam ipak postala. Bila sam jako iznenađena, pošto kada sam predala papire i kandidovala se, svi su me ubeđivali da me

neće skoro zvati. Mislila sam da treba da prođe barem pet do deset godina. Kada sam prvi put pozvana na razgovor, kada mi je ponuđeno da razmislim, jer je poslanica vratila mandat, onda sam se baš iznenadila i bila možda malo uplašena na početku, ali sam zaista, od prvog momenta, imala otvoren i vrlo iskren odnos sa „momcima“, kako ih ja zovem, sa Balintom i sa Lacijem, jer oni su bili vrlo otvoreni. Balint mi je sve objasnio, sa svima me upoznao, sve mi pokazao, oni su ipak već pola godine duže bili u Skupštini od mene, ali imala sam utisak da oni tada nisu bili sigurni da sam ja sposobna za taj posao i morala sam da se dokažem, jer se prethodna poslanica nije isticala, nije ni imala vremena, a možda ni mogućnosti zbog porodičnih obaveza.

Dve nedelje nakon što sam počela da radim u Skupštini Srbije dobila sam prvi ozbiljni zadatak – da držim govor o Zakonu o visokom obrazovanju i ja sam se ozbiljno pripremala za to i onda je Balint zaboravio na mene i potrošio mi sve vreme za raspravu. Meni nije ostalo dovoljno vremena da pričam i to je bio najveći šok u mom životu. Kao prava žena, prvo nisam htela da se svađam, ali sam bila jako uvređena, pa je onda ta svađa ili taj problem što je on mene zaboravio i potrošio i moje vreme dok je pričao izgledala tako da sam ja pola plakala, pola vikala i histerisala i rekla šefu poslaničke grupe da ako sam ja tamo da budem fikus i da se smeškam, a ne da radim, odmah mogu da vratim mandat i od tada nam se potpuno promenio odnos. Od tada sam vrlo često ovlašćeni predstavnik poslaničke grupe, dobijam i dvadeset minuta, a ne samo tih šest–sedam. Nikada nisam bila zamenik šefa poslaničke grupe, ali vrlo često sam išla na sastanke šefova poslaničkih grupa. Kad god je trebalo da se pregovara, nešto reši, vrlo često su slali mene. I dan danas se zaista oko svega dogovaramo.

Svi mi imamo svoja zaduženja, neko je za visoku politiku, neko za evropske integracije, neko za poljoprivredu, dok sam ja za zdravstvo, obrazovanje i slične oblasti. Balint meni kaže dve–tri rečenice ili nekoliko teza i ja na osnovu toga znam da pripremim svoj nastup, kako da se postavim, ali mislim da je morao da se desi onaj prvi peh sa tim da mi je potrošio sve vreme i da ja nisam stigla da ispričam svoje, pa da mu kažem da sam tu i da želim da učestvujem, da budem aktivna, da pričam i radim, a ne samo da se smeškam.

To je bio prvi mandat 2007. godine koji je trajao samo do 2008.?

Ja sam došla sredinom jula 2007. godine i odmah smo počeli ozbiljno da radimo, odmah je bila sednica o Kosovu u avgustu, pa mala pauza i taj septembar, oktobar, tu se stvarno radilo, pa novembar i decembar, a posle ništa, došla je Nova godina, januar, februar i tačno se sećam...

Raspisani su izbori za maj 2008. godine?

Tačno se sećam 8. marta! Vojislav Koštunica je najavio da nema ništa od ove Vlade i raspisani su izbori za maj. Ja sam tada, zato što Skupština nije radila, opet počela da radim sa decom, roditelji su se konstantno raspitivali za časove, ali nisam radila više za privatnu školu, već samo u Mihajlovu, bila sam i Deda Mraz i bavila se decom, imala sam njih dvadeset i devetoro, ali su me onda pozvali iz stranke i rekli da ću biti u centralnom izbornom štabu, jer treba ozbiljno da se radi kampanja i zamolili me da se preselim u Suboticu. Bukvalno sam dva i po meseca živela, jela, spavala u SVM-u, tog marta, aprila, maja. Tada sam već bila četvrta na listi, a pre toga, to nisam rekla, a zanimljivo je, sam bila čak 221. na listi, kada sam prvi put bila izabrana, jer tada redosled nije bio bitan (smeh), a svakako su me naknadno zvali. Postojala je bojazan da neće uspeti da nađu ženu koja je fakultetski obrazovana i poznaje nekoliko stranih jezika. Bilo je bitno znanje engleskog jezika, jer smo već tada dobili mesto u skupštinskoj delegaciji u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope. Moja prethodnica, Andrea Galgo Ferenci, je bila izabrana, ali pošto je ona vratila mandat, mi smo i dalje imali tu funkciju u Savetu Evrope, pa smo morali da nađemo nekog ko dobro zna engleski.

Zaista smo odlično odradili kampanju, kažem, ja sam spavala u Domu Mađara, gde je centrala SVM-a, radila od osam ujutru do pola jedanaest uveče, kako posao tih sekretarica koje su radile danonoćno u vidu slaganja raznoraznih papira, tako i obilazakterena i pripremu raznoraznih manifestacija, ali sam uživala u tome. Nikada pre toga nisam toliko bila uključena u rad centralnog izbornog štaba.

Radilo se svašta, to je meni bilo i kreativno i zanimljivo i onda su bili izbori i osvojili smo četiri mandata. Taj mandat je verifikovan u julu 2008. i ostala sam u skupštinskoj delegaciji u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope i taj odnos sa šefom i sa „momcima“ je postajao sve bolji i bolji. Postali smo sve aktivniji, podelili su se poslovi, Varga se tad koncentrisao na evropske integracije, Balint na visoku politiku, Arpad na poljoprivredu, a ja na tzv. „soft“ teme i u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope sam dosta napredovala. U tom periodu sam izabrana na raznorazne funkcije, kako Evropske narodne partije, pošto je Savez vojvođanskih Mađara dobio posmatrački status u EPP-u, u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope sam postala potpredsednica EPP-a, pa sam bila izabrana za potpredsednicu jednog odbora i zaista uživala u tome.

Možete li da kažete pun naziv tog Odbora?

U međuvremenu se to menjalo, prvo je to bio Odbor za kulturu, obrazovanje i nauku, bila sam potpredsednica tog Odbora pri Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope, a to se menja iz godine u godinu. Sledeće godine sam reizabrana, to je dakle 2008, 2009. i posle više nije moglo. Nekada je postojao Odbor za rodnu ravnopravnost koji je posle reformi dobio na težini time što se nije bavio samo rodnom ravnopravnošću, već je postao Odbor za nediskriminaciju i jednakost (Committee for Non discrimination and equality). U okviru tog Odbora postoji pododbor za nacionalne manjine i tu sam predložena za predsednicu, a u međuvremenu sam u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope počela da radim na jako puno stvari, najpre na pravima omladine, pa sam pratila položaj Romkinja, odnosno njihovu situaciju u zemljama članicama Saveta Evrope, pa na problemima neformalnog obrazovanja. Pune dve godine sam radila na pravima mladih, pa sam predložena za predsednicu pododbora za manjine. Međutim, tu je došlo do problema, jer je tada formiran novi skupštinski saziv, dakle, to je već 2012. i na početku je sve bilo vrlo čudno, nisu shvatali značaj parlamentarnih delegacija.

NSRS ima devet stalnih parlamentarnih delegacija, najznačajnija je Parlamentarna skupština Saveta Evrope, pa imamo Parlamentarnu skupštinu OEBS-a, Parlamentarnu skupštinu NATO-a, Mediterana, Crnomorske ekonomske saradnje itd. Mi smo insistirali da ja ostanem u delegaciji Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, međutim kada je predložena nova delegacija, mene tu nije bilo, ni kao člana, ni kao zamene. Ja sam četiri godine vrlo aktivno radila u toj delegaciji, od 2008. do 2012, a pored mene su tu uglavnom bili šefovi poslaničkih grupa, jer im je to bilo značajno za njihovu biografiju, ali nisu bili uopšte aktivni u radu te institucije.

Problem je bio što je i novi saziv razmišljao na isti način. U delegacije su stavljali nova velika imena vladajuće koalicije, za mene nije bilo mesta. Zbog toga sam imala prekid u članstvu u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope od nekoliko meseci i bez obzira što sam predložena, ova Parlamentarna skupština nije mogla da me izabere za predsednicu tog pododbora za manjine. Oni su me čekali i posle dva tri meseca je konačno ispravljena ova nepravda, jer su neki shvatili da sam ja tamo ipak aktivna. Čak je i predsednik Parlamentarne skupštine hteo da urgira, ali sva sreća bio je dovoljan dogovor gospodina Ištvana Pastora, predsednika SVM-a i predsednika NSRS Nebojše Stefanovića da me vrate u delegaciju, pa sam nastavila svoj rad tamo.

Doduše, izgubila sam neke izveštaje, njih su u svojstvu izveštioca preuzeli neki drugi poslanici, mene nije bilo nekoliko meseci. Međutim, zatrudnela sam i zaista nisam htela da rizikujem, pa prilikom poslednja dva zasedanja nisam putovala za Strazbur i ovo najnovije zasedanje koje će biti krajem septembra, početkom oktobra, ću propustiti. Zanimljivo je da ovom prilikom i predsednik Srbije, gospodin Tomislav Nikolić, putuje u Strazbur i predloženo je da ga cela delegacija prati, pošto će imati obraćanje u Parlamentarnoj skupštini SE, tačno u periodu kada se očekuje termin mog porođaja.

I sada me kontaktiraju raznorazni odbori, pitaju da li želim da nastavim rad. Svima sam rekla da želim, samo što treba da se porodim i trenutno zaista ne smem da letim.

Videćemo kako će to da funkcioniše sa bebom, jer je zanimljivo da u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope imamo nekoliko poslanica koje su dovodile svoje bebe i videla sam da im nije jednostavno. Postoji rizik letenja sa bebom, a drugi problem je kako tamo rešiti redovan odlazak na odbore, pododbore, sastanke sa bebom ili recimo da se beba ostavi u prostorijama nacionalne delegacije, gde sekretar delegacije naravno nije zadužen da čuva bebū.

U svakom slučaju ovo Vam je treći mandat u Skupštini Srbije – kada se gleda hronološki?

Kada je prošao taj pun mandat od 2008. do 2012. opet smo imali izbore u maju. Tada se nisam preselila u Suboticu, ali sam bezbroj kilometara prošla u toj kampanji. Tada sam već bila treća na listi, pošto smo izmenili zakon i od tada je uslov da svaka treća kandidatkinja bude predstavnica manje zastupljenog pola, iliti žena.

Da li to kada kažete „bila sam treća na listi SVM-a“ u stvari znači da ste Vi prva žena SVM-a kandidatkinja?

Pa da, mnogi to tako tumače. Zanimljivo je da je Sonja Liht, odnosno Beogradski fond za političku izuzetnost pred sam kraj prošle kampanje organizovao Akademiju liderki, da pokažemo da mi možemo zajedno, bez obzira što se u kampanji svi, da se figurativno izrazim, „pljuju“. Mi smo organizovale zajedničku konferenciju, gde su se uglavnom pojavile žene koje su bile treće na listi, iliti prve žene na listama svojih partija, a sada su narodne poslanice.

Pošto je prvi put bio bitan redosled na listi, u SVM-u su se vrlo strogo odredila pravila za sastavljanje liste.

Tu smo negde propustile etapu koja se tiče Vašeg privatnog života?

U avgustu 2009. godine je donet novi Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, pa smo 2010. prvi put imali direktne izbore za nacionalni savet mađarske nacionalne manjine.

Prvo su se popisivali Mađari, odnosno svi pripadnici nacionalnih manjina, a pošto Mađara ima najviše, bilo je najteže sastaviti poseban birački spisak Mađara, jer je minimum 50 posto svih plus jedan, a to je u našem slučaju bilo više od 100 000 ljudi.

Izbori su bili u junu, osvojili smo tri četvrtine glasova, pa smo napravili veliku „žurku“ zahvalnosti za naše aktiviste, kojih je zaista bilo jako puno. Žurka je bila u Kanjiži, organizovali smo autobuse iz cele Vojvodine, pa i iz Zrenjanina. Pala je kiša, pokisli smo, žurka je propala, pa smo došli kući ranije. To veče sam upoznala svog supruga.

Sticajem okolnosti, tadašnji dečko jedne od mojih najboljih drugarica je radio sa osobom koja je postala moj suprug. Upoznali smo se preko njih.

Od 2009. godine sam predsednica Ženskog foruma SVM-a, pa sam od onda aktivna i u EPP Women, leti sam obično išla na sastanke koje je organizovala Doris Pak, tačnije na Akademiju ženskog liderstva. Suprug i ja smo se jedno mesec–dva dopisivali SMS porukama, jer sam uvek bila na nekom putu i kada sam konačno došla kući otišli smo zajedno na more. Imali smo desetak slobodnih dana na moru za upoznavanje i tako smo počeli. Posle pola godine me je zaprosio i za godinu dana je bila svadba. Dakle, upoznali smo se u junu 2010. godine, a svadba je bila u septembru 2011.

On i dalje radi tamo gde je tada radio?

On je dvanaest godina radio u „Kožari“, jednoj od retkih fabrika koja je preživela sve ove godine i koja i dan danas proizvodi. Menjala je naziv i vlasnike, privatizovana je.

Novembra 2011. godine on je sporazumno iz „Kožare“ preuzet u „Srbijagas“. Trenutno radi u „Srbijagasu“ u Zrenjaninu kao skladištar.

Da li ste hteli da kažete da je prilično brzo proteklo upoznavanje i period do svadbe i zajedničkog života?

To je bio period kada sam dosta putovala i bila prilično zauzeta. Sećam se, jednog dana sam se od umora srušila u Skupštini i prespavala u hotelu. Nisam mogla ni da dođem kući, jer smo prethodnu noć glasali u pola noći. Zaista je bilo naporno. Vratili su me ranije sa jednog službenog puta, pa sam noć provela na aerodromu. To je bio dosta iscrpljujuć period mog života.

Mislila sam da je moj život preterano komplikovan, da u njemu nema prostora za drugu osobu i za porodični život. Ako aktivno radite u Skupštini, Skupština je u konstantnom zasedanju, a vi živite u Zrenjaninu, onda od kuće krenete u sedam, osam ujutru, a ostajete u Beogradu minimum do šest nekad do osam, dok stignete kući to je deset uveče. Ručate tamo, kod kuće vikendom odradite kućne obaveze. Smatrala sam da tu nema prostora za drugu osobu, jer kada ćete se zabavljati i kada ćete posvetiti bar malo kvalitetnog vremena toj osobi?

On je od samog početka bio spreman da se prilagodi tome, ali je i njemu bilo teško, jer je radio od šest, nekad i vikendom, nekad i produženo, pa se nikad nije znalo kada je slobodan, ali vrlo brzo smo počeli da živimo zajedno, pa je bilo lakše, bar smo se uveče viđali, ali vam je opet žao što sa nekim provedete samo sat i po vremena noću budni i sutradan ujutru svako ponovo žuri na svoj posao.

Nekako sam uskladila i posao i pripreme za svadbu i hvala mojim drugaricama koje su organizovale fenomenalno devojačko veče i sve ostalo.

Ubrzo smo počeli da živimo kao podstanari. Došli su sledeći prioriteti u životu kojima smo se ozbiljno posvetili.

Ja sam, sva sreća, tokom trudnoće bila vrlo aktivna i išla sam u Skupštinu do samog kraja. Skupština je jedan kolektiv, kao na bilo kom poslu. Pored 250 poslanika imate i barem još toliko službenika. Zanimljivo je kako svi oni gledaju na vas. Ja sam taj svoj posao od 2007. shvatala kao bilo koji. Razlika je samo u tome što radim u Skupštini Srbije, gde su konstantno uključene kamere i snimaju nas čak i po hodnicima, ima tu dosta novinara, itd.

Ljudi uglavnom misle: „Jao Bože, ona je sad trudna, gledaj sa kolikim stomakom dolazi.“ Meni je to bilo sasvim normalno. Problem je što kod nas još uvek nije rešen problem poslanica na porodiljskom. U novom sazivu imamo mnogo više žena nego ranije, od juna prošle godine do sad se rodilo već šest–sedam beba. I nijedna od tih majki poslanica nije u potpunosti iskoristila pravo na porodiljsko odsustvo.

One vrlo brzo nalaze žene koje im čuvaju bebe i vraćaju se u Skupštinu, sad da li od straha da će izgubiti mandat i svoju poziciju ili zbog nečeg drugog, to zaista ne znam. Ja imam vrlo korektnu, dobru saradnju sa svojim šefovima. Naš šef poslaničke grupe je spreman na to da ja do septembra sledeće godine budem na porodiljskom, videćemo.

To pitanje nije rešeno kod nas. U savremenim zemljama, u ovakvim slučajevima postoji zamena. Poslanica koja se porodi godinu dana ne radi i do tada postoji zamena za nju. Kada poželi da se vrati, ona to može slobodno uraditi. Bila je neka priča, kada smo donosili Zakon o Narodnoj skupštini, da ćemo to uvesti upravo zbog porodilja i zbog onih koji idu na duže lečenje ili usavršavanje u inostranstvo, ali taj predlog nikada nije ni razmatran.

Kako se sada fizički osećate?

Dobro. Trudnoća je jedno fenomenalno stanje, naročito zbog toga što se nama, ako mogu tako da kažem, iznenada desila. Skoro da smo bili spremni za vantelesnu oplodnju, jer su nam doktori rekli da nemamo mnogo šansi za prirodnu trudnoću i onda se ona jednostavno desila. Upravo zbog toga mislim da je ovo jedno veliko čudo.

Žene su uglavnom uplašene i kod trideset posto njih u početku organizam nije ni svestan trudnoće, pa se desi krvarenje ili se pojave neki drugi simptomi, ali ništa to nije opasno. Sada, pred kraj, svi me pitaju kako podnosim vrućine. Jednostavno, kao i svi ostali, svima je toplo, nije samo meni. U Skupštini, naravno, ništa nije teško fizički. Mnogi me pitaju da li su te stolice dovoljno udobne – jesu.

Navikla sam na konstantan rad Skupštine, naime, mi smo vrlo često konstantno zasedali, čim se završi redovno zasedanje mi imamo vanredno, radimo čak i onim danima koji po poslovniku nisu radni.

Avgust je mesec za kolektivni godišnji. U septembru će se prvi put desiti da sednicu o rekonstrukciji Vlade gledam na TV-u. Navići ću se, i kad bude potrebe onda ću i otići, jer sam čula da stižu predlozi zakona iz moje sfere interesovanja. Pitala sam predsednika Skupštine da li razmišljamo o zabavištu, o obdaništu u okviru ovog visokog doma, jer to je veliko pitanje u svim parlamentima i oni ozbiljniji su to i rešili. Mi to u ovoj zgradi verovatno nećemo moći, ali on je rekao da se radi na tome. Raduje me što trenutno nisam jedina trudna narodna poslanica, koliko znam, imamo bar još jednu. Naš poslanički klub 2007, kada je formiran, nije pisao novogodišnje paketiće, nismo imali dece. Ove godine ćemo pisati sedam paketića, a od toga ima-

mo samo jednog novog poslanika koji ima dvoje dece. To znači da smo nas četvoro za šest godina od nule stigli do petoro dece. To je najlepší deo mladosti i privatnog života.

Naš zakon dozvoljava da i otac uzme period porodiljskog odsustva, da li ste nekada ozbiljno razgovarali sa svojim suprugom o tome?

Jesmo. Jedino je obavezno da prva tri meseca majka bude sa detetom, a preostalih devet – kako se roditelji dogovore.

Majka mora da otvori porodiljsko odsustvo najranije 45, a najkasnije 28 dana pre termina i onda joj se taj period oduzima od ukupnih godinu dana. Kada istekne tih ukupnih godinu dana roditeljskog odsustva, ona mora da se vrati na posao. Beba, dakle, ima otprilike jedanaest meseci, kada se majka vraća da radi.

Negde sam pročitala da kod nas svega jedan posto muškaraca koristi pravo na porodiljsko odsustvo. Moj suprug bi bio voljan da to iskoristi, međutim, finansijski nam se to ne isplati. Tako da ću ipak ja biti ta koja će biti kod kuće sa detetom, a prvih mesec dana će on biti tu sa mnom, jer uopšte nije koristio godišnji odmor ove godine, čekajući porođaj.

Imate li neku vrstu straha od porođaja?

Iskreno, do sada nisam razmišljala o tome. Beba je još uvek jako aktivna i svakog dana je osetim, vidljivo mi se mrda stomak i kažu da dok je to tako, onda je to znak da je sve u redu, kada se beba umiri dva–tri dana onda treba odmah da se javim doktoru, jer se beba spremila i želi da izađe. Toliko žena se porodilo i mnoge, ne samo jednom, već više puta, tako da mislim da to nije toliko strašno. Pristalica sam prirodnog porođaja.

Sada sam krenula i u školicu za trudnice, što smatram jako pozitivnim i nadam se da ću u budućnosti uspeti da razgovaram sa Ministarstvom zdravlja da ovakve programe podrže. Zbog ogromnih vrućina školica je odlagana po mesec dana. Nemaju jastuke, imaju samo strunjače za trudnice i onda one ponesu peškir, notes i vodicu, pa sestra tako razgovara sa njima i uči se disanje, dele utisci i iskustva. Vrlo je korisno, naročito za prvototkinje.

Pre neki dan sam shvatila da ja zapravo ništa ne znam, ali žene koje su iskusne, koje su već majke kažu da kada stignete do porođaja, onda jednostavno znate. Majka mi je celog života pričala da porođaj jako boli, ali da se zaboravi sve čim se vidi beba. Trudnoća je za sad, a prošla sam veći deo

nje, fenomenalna. Ja sam i svom svekru rekla, ako je svaka trudnoća ovakva, mogla bih i četvoro da rodim i on se jako iznenadio. (smeh)

Znate li pol deteta?

Rodiću dečaka, ukoliko ne bude devojčica. (smeh)

Današnja tehnika je toliko moderna da ukoliko privatno vodite trudnoću i rade vam ultrazvuk na najboljim aparatima, onda se skoro sve vidi, ali mi nismo imali te sreće da na 4D ultrazvuku vidimo bebu, zato što mu je glavica bila na dole, pa nismo videli lice, ali nekoliko puta nam je potvrđeno da je dečak.

Genetika je čudo i dokazano je da otac deteta određuje pol, da ništa ne zavisi od majke, možda u jako malom procentu. U porodici mog supruga skoro da uopšte nema devojčica, tako da se nismo iznenadili kada su nam rekli da je dečak. (smeh)

Mi se, dakle, spremamo za Viktora, ali videćemo.

Kako vodite računa o sebi? Da li ste imali vremena za redovne zdravstvene, stomatološke, godišnje sistematske preglede?

Postoji nekoliko problema. Dok sam, na primer, radila u Izvršnom veću, tamo su preko sindikata organizovali rekreaciju za žene i sve mi koje smo od osam do četiri sedele u kancelariji smo dva puta nedeljno išle na rekreaciju. U Skupštini toga nema. Tako da na rekreaciju gotovo ne idem, ne sećam se kada sam poslednji put na taj način posvetila pažnju sebi.

Što se ostalog tiče, postavila sam poslaničko pitanje u Skupštini u vezi sa zdravstvenim osiguranjem. Naime, jedan od ogromnih problema zdravstvenog osiguranja je da nama, koji smo izabrana, postavljena ili imenovana lica, zdravstvena filijala nije više po prebivalištu, već tamo gde nam poslodavac uplaćuje doprinose. To znači da za bilo koju prehladu, bilo koji pregled, treba da idem u Beograd kod doktora, da tamo izaberem doktora opšte prakse, ginekologa i tako dalje. To je postao problem.

Većina poslanika se leči privatno, i ja, naravno, ako mi je nešto jako hitno. Godinama idem kod zubara privatno. Zrenjanin ima nekoliko dobrih zubara, a taj kod koga ja idem od Gimnazije je vrlo otvoren za saradnju. Znaju gde radim i da nekada ne mogu da stignem u planirano vreme. Isto tako je i sa privatnim ginekologom koga posećujem. Ja se javim kada krenem iz Beograda, a ona me primi.

Vaša zdravstvena knjižica je overena u Beogradu iako Vam se previvalište po ličnoj karti vodi na Zrenjanin?

Do decembra prošle godine sve je bilo u redu. Često sam išla u Save-tovalište za žene i sve je bilo OK. Januara ove godine je došlo do promene i dobila sam novu overenu knjižicu, na njoj piše Stari grad i onda mi je rečeno da moram da izaberem doktora opšte prakse i ginekologa u Starom gradu i onda je moj karton službeno poslat za Beograd. Nerealno je da poslanik koji je bolestan i ne živi u Beogradu ide u Beograd kod lekara za bilo šta.

Nećete ići u Beograd da se porodite?

Ne, ali problem predstavljaju i najobičnije analize. Da biste u Beogradu dali krv, morate od kuće, iz Zrenjanina, da krenete najkasnije u šest ujutru, da biste stigli tamo na vreme, da ne pričam o tome da kada morate da odnesete prvi jutarnji urin, morate da ga šetate u autobusu ili u kolima, zavisno kako idete. Kao trudnica u trećem trimestru ne smete ni da vozite. Možda nekima ovo odgovara, možda imaju stanove u Beogradu, možda neki žive u Beogradu, ali verujem da velika većina putuje. Najviše ima nas poslanika, ali ima tu i ljudi koji rade po ministarstvima i to je potpuno nelogično.

Što se tiče frizera, tu imam ogroman problem, jer frizer nije tako pun razumevanja kao zubar ili ginekolog. Kada sam slobodna, onda je obično subota, tada su svadbe, krštenja i sve ostalo i frizer ne može da me primi. Meni, 'fala Bogu, jako brzo raste kosa, pa se snalazim nekako.

Mnogo mi je lakše od kada živimo u Zrenjaninu. Dobila sam možda sat vremena za jutarnje peglanje i spremanje u odnosu na ranije, dok sam iz Mihajlova kretala na posao. Vidim da i mnogi muškarci vezuju kravate tek kada stignu u Skupštinu. Svi imamo slične probleme.

Da li ste zadovoljni kako ste predstavljeni u medijima kao poslanica?

Ne baš. Doduše, bilo je i dobrih i loših momenata, ali manje dobrih. Postoji nekoliko stvari koje se tiču medija. Jedna je da sam ja od onih narodnih poslanika koji puno putuju, pa me onda često prozivaju zbog toga. Saberu kruške i jabuke, odnosno koliko je koštala avionska karta, hotelski smeštaj, ja naravno dinara ne vidim od toga i onda objave da sam za pola godine uzela milion i po dinara i onda baka mog supruga pita gde su nam te pare, jer ljudi veruju tome šta napiše „Kurir“.

Jednom sam zvala „Press“ da pitam novinara, koji se potpisao imenom i prezimenom, kako može da napiše da sam ja kao „obična“ poslanica potrošila više para od Slavice Đukić Dejanović, dok je ona bila predsednica, na ta silna putovanja i onda sam mu nabrojala sve moje funkcije u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope i na njegov mejl htela da pošaljem sve govore iz Strazbura, jer oni nikada ne prenose šta mi tamo radimo i koliko je značajna parlamentarna diplomatija. On mi je jednostavno odgovorio da to ne prodaje novine i da on nije napisao da sam ja „obična“ poslanica, već je to urednik dodao da tekst bude sočniji.

Druga stvar koja me jako nervira su izbori za najlepšu poslanicu. Jednom je čak i „Politika“ objavila kakve torbe nose poslanice, pa su pisali i o našim cipelama, snimali su ko tačno kakvu torbu ima i kakve cipele i onda su to objavile relativno ozbiljne novine. To ophođenje prema ženama je katastrofalno.

Srećom, ima i nekoliko pozitivnih primera. Desilo mi se npr. da je „Danas“ radio jedan ozbiljniji intervju sa mnom kada sam spremala izveštaj o pravima omladine za Parlamentarnu skupštinu Saveta Evrope.

Što se tiče same Skupštine, desi se da je, recimo, u utorak rasprava u načelu o nekom predlogu zakona, pa jedan dan pauze, pa rasprava u pojedinostima. Mediji o tome skoro ništa ne prenesu. Imamo trinaest poslaničkih grupa, obično izvuku nešto malo od toga šta su rekli ovlašćeni predstavnici. Mogli bi da objave deo iz svačijeg govora. Ili da ti novinari u holu pitaju svakoga da ukratko sumira svoj govor. To je ranije dobro funkcionisalo. No, u poslednje vreme, osim Marijinog zakona i izmena i dopuna Zakona o radu vezanih za porodilje i trudnice, ovo ostalo skoro ništa nije objavljeno. O setu obrazovnih zakona smo raspravljali dve, tri nedelje – ništa. Čini mi se da se u poslednje vreme drastično smanjilo izveštavanje iz Skupštine.

Mislim da javnost, osim onih koji gledaju Skupštinu, ne zna šta se tamo dešava. Novine uopšte ne citiraju. „Dnevnik“ ima „zanimljivosti“ dole na prvoj strani i prenose tvitove nekih poslanika. Ja, na primer, ne koristim Twitter. Imam Fejsbuk profil i koristim ga i za političke svrhe, što je normalno. Pišem blog i zanimljivo mi je, jer je blog način da kažem nešto na drugačiji način i da nekako dođem do ljudi. Imam pozitivnih iskustva sa tim. Ljudi to čitaju, reaguju i javljaju se, ali mediji vrlo slabo. Mediji prenose tvitove samo „jako poznatih“ poslanika, koji su možda kandidati za buduće ministre i koji se obavezno međusobno pljuju.

Imala sam negativno iskustvo čak i sa „Otvorenim parlamentom“, što me je jako iznenadilo, jer sa njima zaista imamo dobru saradnju i mislim da

oni pomažu i nama time što su napravili taj sajt „Otvoreni parlament“ i što su tu svi naši govori. Nekad mi je lakše da tu nađem svoj govor iz 2007. ili 2008. godine, nego da tražim među svojim beleškama. Jednom su napravili poduži tekst o tome da li su poslanici iz Zrenjanina aktivni, šta rade, kako rade, i pisali su isključivo o Juditi Popović i o Bojanu Kostrešu. Kada je šef naše poslaničke grupe pitao kako su mene potpuno zaboravili, oni su rekli da je to radila njihova saradnica iz Kikinde koja nije znala da je Mihajlovo u opštini Zrenjanin. To je bio njihov odgovor. (smeh) Da ne postojim u opštini Zrenjanin je bio skandal i još vam kažu da je to napisao neko iz Kikinde!?

Zaista imam vrlo malo pozitivnih iskustava. Mislim da žene uopšteno nisu zadovoljne. Ono što je npr. zanimalo novinare kada sam se udala – tražili su slike sa venčanja. Pitali su me da li bih učestvovala i da li bih pomogla u pravljenju dužeg teksta, jer tog leta se osmoro, što poslanika, što poslanica, venčalo i to je njima bilo jako zanimljivo. Trebalo je da ih povežem sa ostalima i da odgovorim na pitanja kao što su da li sam donela album u Skupštinu da pogledaju ostali poslanici i šta mi kažu oni koji su već u braku. To su toliko privatne stvari da ne znam zašto je to zanimljivo. Nismo mi estradne ličnosti. Smatram da je greška da neki poslanici idu u „Veliki brat“ ili slične reality emisije.

Da li Vas zovu za privatne rubrike iz ženskih nedeljnika, da li se interesuju kako izgleda Vaša dnevna soba, spavaća?

Mene ne, ali sam čula od nekih poslanica da ih zovu. Sonja Liht, odnosno Beogradski fond za političku izuzetnost je organizovao tzv. ženski seminar, gde su bile uglavnom poslanice i Meho Omerović (smeh), nas četrdeset. Dosta se pričalo o saradnji sa medijima i šta novinare interesuje. Videla sam i da su poslanika muškarca slikali, pokazao je čitav stan, sve, ženu, dvoje dece i nameštaj, sobe. Mene privatno ne zovu. Uglavnom me zovu za neki kraći komentar, da li „Večernje novosti“, „Danas“ i to su obično ozbiljne stvari – finansiranje redovnog rada ili kampanje, jer sam učestvovala u radnoj grupi koja je radila na Nacrtu zakona o finansiranju političkih aktivnosti i kad god je pitanje iz te oblasti, uvek mene zovu. Često me zovu kada je nešto vezano za Zrenjanin.

Da li Vas Zrenjaninci prepoznaju kao republičku poslanicu iz Zrenjanina?

To zavisi od sredine. Mislim da sada već da. Ranije slabije. Sada svakako, pošto me ima po novinama kao što su „Magyar Szó“, „Hét Nap“ ili u emisiji „Napjaink“ na RTV-u, i naravno, često posećujem ovdašnja mađarska naseljena mesta, kao što su Mužlja, Belo Blato, Lukino Selo, Mihajlovo.

Kao trener NDI-a sam čak i u petom, šestom mesecu trudnoće držala političke obuke, tako da me ljudi dosta viđaju i prepoznaju me. U samom gradu, kako kad. Ovde se politička struktura promenila i ljudi su malo zbunjeni, mada mi se dešava da me zaustavljaju na pijaci, komentarišu i dobacuju videvši ko sam.

Da li Vam to smeta ili prija? Nosite kesu voća i povrća i sreli su Vas, da li je sada Vaša dužnost da odgovorite na pitanje sa puno razumevanja ili kažete nekad: „Izvinite, žurim.“?

Do sada su to bila pozitivna iskustva. U poslednje vreme često idemo na pijacu, svake subote, i onda je uglavnom starijim sugrađanima zanimljivo da komentarišu trudnoću i da pitaju kako sam i da kažu: „Neka bude živo i zdravo.“ Imam malo negativnih iskustava, mada se dešava da dođu u stranku. Ranije sam mnogo vremena provodila u gradskom odboru, gde dođu ljudi i žale se na sve i svašta. U Zrenjaninu ima nekoliko „relativno novih“ fabrika, gde je zaposleno dosta ljudi i onda dođu da se žale kako nemaju pravo da proslave katolički Božić, jer ne dobijaju slobodan dan za praznik. Oni misle da mi sve možemo da rešimo. Ne shvataju da je vlasnik privatnik, koga ne mogu kao poslanik da nazovem i kažem da pusti npr. dvadesetoro Mađara iz Mužlje, jer je njima Božić, ako su baš u toj smeni. Ljudi su nezadovoljni zbog toga. Dok smo imali otvorenu kancelariju za komunikaciju narodnih poslanika sa građanima bilo je svega. Kada su to bili realni problemi, tada smo mogli da ih rešimo. No, nekada su ljudi očekivali novac, posao, što nismo mogli da im obezbedimo. Jedan od osnovnih problema je što oni ne shvataju da mi nismo Nacionalna služba za zapošljavanje. Razumem da je jako teška situacija, ali te probleme mi političari ne možemo da rešimo.

Kada sagledate svoj život, imate trideset i jednu godinu, šta biste rekli, šta je bio najsrećniji period u Vašem životu?

Najlepši je možda upravo ovaj period sada, mada mi svi kažu da spavam i da se odmaram, jer moram da se pripremim za period koji tek dolazi. Sada sam pred kraj trudnoće i to na kraju zdrave, lagane, aktivne trudnoće. Na mom ličnom planu ovo je najlepší period. Sa druge strane, imam drugih stvari koje nisam stigla da završim.

Uvek sam razmišljala da li da upišem postdiplomske studije. Nakon studija sam bila u Beču, pa sam posle toga odmah počela da radim, otišla u Beograd i nekako su mi uvek dolazile nove stvari u životu. Na privatnom planu, drago mi je što smo konačno sami u svom stanu. Volela bih da imamo veliku porodicu, da imamo više dece, ali sa druge strane jako volim rad u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope. Razmišljala sam da ako više ne budem radila u Skupštini Srbije, pokušam da radim za tu organizaciju. Ne znam kako ću uspeti da uskladim to da imam miran, skladan porodični život sa suprugom i da imamo dece, ne samo jedno, već više, a plus i da putujem. Zaista ne mogu to da zamislim i ne znam kako ću to da izvedem, ali verovatno, kako su mi sve ostale stvari dolazile tokom života, da će i to nekako da se reši.

Niste ni u jednom trenutku spomenuli period raspada Jugoslavije i bombardovanje. Kako su uticali na Vaš život?

Baš taj period 1999. godine mi je možda bio jedan od težih u životu.

Ja sam obožavala Gimnaziju, to sam pričala. Od prvog dana do poslednjeg, to društvo, momke, devojke, i bilo mi je jako žao što smo jednu godinu izgubili. Sećam se te 1999. godine, ja sam još učila, spremala kontrolni, kada su prekinuli TV seriju i najavili da počinje bombardovanje.

Grad je postao nekako čudan. Ništa se nije dešavalo, nismo išli u školu, u Mihajlovu su ljudi bili prestrašeni. Nama se ništa nije desilo, gledali smo ka Novom Sadu, videli smo šta se dešava, ali najbliži nam je bio Banatski Dvor. Kada su tamo bombardovali most, autobusi su morali da idu okolo, pa je onda i Mihajlovo bilo prometnije. Ljudi su bili prestravljeni, imali smo jako puno vojnika iz Zrenjanina koji su bili na ulazu u selo, ulazili su u selo, igrali bilijar, nije bilo struje.

Meni je jako nedostajalo društvo i Gimnazija, a s druge strane mi je bilo žao onih koji su nedužni, samo zbog svoje nacionalne pripadnosti, morali da budu isterani, sve im je bilo oduzeto i porodica ugrožena.

A raspad Jugoslavije?

Toga se ne sećam toliko. Meni je kao detetu bilo najstrašnije to što smo mi godinama letovali u Medveđi, blizu Opatije. Bivša firma u kojoj je mama radila je imala kamp kućice tamo i onda smo baba, deda, brat i ja išli tamo, bilo nam je fenomenalno, a odjednom smo bili primorani da idemo u Buljarice u Crnoj Gori, jer nismo mogli više da idemo u Hrvatsku. Kao detetu, to je meni bilo najstrašnije, jer nisam razumela zašto.

Posle, kada sama bila peti, šesti razred bilo mi je nenormalno što ako hoću da idem u Mađarsku ili bilo gde moram da uplatim sto dinara uplatnicom da bih mogla da pređem granicu. Jako sam puno putovala u to vreme na razna takmičenja, kampove u Mađarskoj, i svaki put kada sam izlazila iz Srbije morala sam da uplatim uplatnicom sto dinara. Jednom mi nisu prihvatili uplatnicu, pa su me izbacili iz voza i naterali da ponovo uplatim taj novac. To mi je bilo jako strašno i to što sam nekoliko puta pokušala da odem u Nemačku i u Australiju kod nekih rođaka i što sam noćima stajala u redu za vize. Nikad nisam dobila vizu, jer su svi mislili da ću da se udam negde u inostranstvu i da se neću vratiti. U lošem sećanju su mi ostale i sankcije, jer je jedna od mojih prvih stipendija u osnovnoj školi bila litra ulja, kilogram brašna, šećera, itd. Sledeći put smo dobili neku obuću.

Mi taj period nismo doživeli tako drastično, jer su moji roditelji otvorili prodavnicu u Mihajlovu. Posle smo iznajmili lokal, pa je neko drugi otvorio prodavnicu, ali smo opet imali neohodne stvari kao deca, naročito moj brat koji je rođen 1989. Kao mali je opet imao te stvari, dok sam ja sa mamom pravila karamelu i postojao je recept za pravljenje čokolade i karamele, jer su sve police u prodavnici bile prazne. Mislim da je to bilo najteže, kao i kada novac nije imao nikakvu vrednost.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Ja sam katolkinja po ocu, s tim da je mama reformatorka. Oni u Vojlovici su specifična mađarska zajednica – svi su reformatori. Ima nekoliko manjih mesta u Vojvodini gde su reformatori, ali najmanje osamdeset posto Mađara su katolici. Jedno vreme sam išla u crkvu svake nedelje i čitala sam, kod katolika je to obično sredina liturgije, pre samog popa. Ja sam se time dosta bavila svake nedelje, pa sam išla na silne kampove, tako da poznajem, kako biskupe, tako i popove.

Onda je nastao problem oko toga da se venčam u crkvi sa nekim ko nije moje vere. Mi smo išli na pripremne časove za venčanje kod katoličkog biskupa. Moj suprug je zaista odradio to zajedno sa mnom i onda, kada nam je trebao papir da se venčamo, je ipak ispalo da je nemoguće da se venčamo i u jednoj i u drugoj crkvi. Možete da se venčate, recimo, kod katolika, a da vam pravoslavci daju blagoslov ili da se venčate kod pravoslavaca, pa da vam katolici daju blagoslov. Ceremonije su iste, da vi ne uvredite porodice. I jedna i druga porodica odgleda ceremoniju venčanja, samo što se to naziva venčanje i blagoslov. U zavisnosti ko vas prvi upiše u knjigu. Onda su se oni međusobno posvađali ko će prvi. To je bio toliki problem da sam se razočarala. (smeh) Pokušala sam sve. Išla sam i kod ruskih pravoslavaca da ih pitam da li možemo kod njih da se venčamo. I oni su me pitali zašto sam ja kao katolkinja uopšte došla kod njih. Katolici su na kraju rekli da će oni da nam izađu u susret i da nam daju papir da ne moramo da se venčamo tu gde pripadamo po prebivalištu, znači u zrenjaninskoj biskupiji. Išli smo na medeni mesec u Rim, i oni su rekli da možemo tamo da se venčamo i da će oni tamo da nam ugovore svedoke. U Rimu smo bili nedelju dana i oni nisu našli nikog da nas venča, jer je bio period godišnjih odmora. To je zaista zastrašujuće da crkva kojoj toliko verujete i ljudi sa kojima ste iskreni i otvoreni ne mogu da vam nađu nekog da vas venča. Prvobitna opcija je bila da se venčamo na mađarskom i srpskom, pa na engleskom. Tada sam se jako razočarala i od tada ne idem tako često u crkvu.

Mi slavimo, naravno, i suprugovu, onosno, svekrovu slavu, jer sticajem okolnosti nemamo svekrvu koja je živa, ali slavimo i sve drugo, ali mnogo ređe idemo sad u crkvu, upravo zbog ovog problema.

Verujem da ćemo dete da krstimo. Ja i dalje održavam kontakt sa nekim popovima i biskupom i verujem da nešto postoji, ali je mnogo problema nastalo zbog ovozemaljskih ljudi i oni bi mogli da razmisle o tome kako guraju ljude od sebe. Možda bi se neko i približio da su oni drugačiji.

Da li imate neki običaj koji je u vezi sa verom, sa praznicima? Kako provodite Božiće i Uskrse?

Imamo dosta običaja. Što se tiče same slave, to je klasično i uglavnom je proslavljamo u Kleku, tako što spremam sa babom. Što se tiče ostalih praznika, Mađari su vrlo strogi i oni su u principu tradicionalisti i pridržavaju se svega. Mamini iz Pančeva, samim tim što su reformatori, imaju drugačije običaje. Po meni se najzanimljiviji običaj koji, nažalost, mi nikada nismo slavili

tiče devojaka i samog Božića. Naime, na Badnje večere dolaze maskirani momci kod devojaka i cenkaju se koliko poljubaca će im devojka dati da bi oni skinuli maske. Kod nas je to klasično korinđanje, ne recitovanje, već pevanje. Kod nas dolaze deca, pa im mi dajemo slatkiše, dok u Pančevu pevaju stariji. I dan danas i moj ujak i tetka i cela rodbina na Badnje večere obilazi rođake i pevaju. Ima dosta pravila oko toga šta se sprema za praznike, naročito ako je posna hrana. Na primer, kokaju se kokice. Što se tiče Uskrsa, ja farbam jaja dva puta. Trinaest dana pre Božića je Luca, kada se prave pogačice sa čvarcima i unutra se stavljaju pare, tada se sprema i žito koje treba da naraste za četrnaest dana. Devojke imaju „zilion“ simpatičnih običaja. Jedan je da se pišu imena muškaraca – onoliko koliko ima dana do Božića, jedan papir ostaje prazan, a jedan je sa znakom pitanja. Onda se do Božića to stavlja ispod jastuka i svako jutro se izvlači po jedan papirić i baca, a onaj koji ostane na kraju je ime budućeg supruga. (smeh) Ima dosta zanimljivih običaja. Mi smo u Mihajlovu sakupljali običaje i kada sam bila u šestom razredu RTV nas je snimao i napravio emisiju na temu starih običaja.

Šta Vam je sad ambicija, imajući u vidu da imate trideset i jednu godinu i već treći mandat u Skupštini?

To je vrlo dobro pitanje. Razgovarala sam sa nekoliko ljudi u vezi sa tim, pošto znam da uvek moram da imam rezervnu ideju o tome šta ću dalje, jer je činjenica da ne može da se bude narodni poslanik daveka i da se ljudi vremenom istroše.

Mnogi su me pitali da li sam zainteresovana za diplomatiju. Mislim da je to bilo više u šali. Meni se sve ovo desilo iznenada. Činjenica je da je od mog prvog dana u Skupštini Srbije prošlo šest punih godina. Ja tada ovo nisam planirala i nisam mislila da ću tako brzo postati narodni poslanik. Meni je ovaj posao ponuđen posle razgovora koji je trajao dosta dugo, sa tadašnjom izvršnom potpredsednicom stranke.

Sa druge strane, volela bih možda i da radim kao trener NDI-a, dakle, da se bavim trenerskim poslom. Zaista volim da radim sa ljudima i jako me raduje što je SVM prepoznao značaj mog rada. Mi smo sada prvi put posle onoga 2007, kada smo radili sa opštinskim odborima, držali treninge za funkcionere. 2010. godine, kada smo imali prve direktne izbore za Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine, smo radili sa aktivistima. Sada smo prvi put organizovano obišli sve odbore. Vidim da ljudima prijaju treninzi, da svi traže nove i to bih volela da nastavim da radim, a to je trenutno sve na

volonterskoj bazi. Iskreno se nadam da će budućnost ove zemlje izgledati tako da će se isplatiti ostati ovde, jer to je drugi problem. Niko ne priča o tome, ljudi jednostavno misle da narodni poslanici imaju basnosne plate. Naša osnovna plata je sedamdeset i šest hiljada, imamo poslanički dodatak od trideset hiljada, svi doniramo pet posto plate svojoj stranci. Nije to toliki novac. Ne kažem, u ovim uslovima može se živi od toga, ali nije to nenormalno i vremenom na mnogim radnim mestima možete više da zaradite, a da ne pričam o inostranstvu. Kada sam 2005. godine živela u Beču, tamo je u studentskom domu u kome sam ja živela spremačica primala platu od 900 evra. Mi ovde 2013. godine kao narodni poslanici nemamo tu platu. Mnogi sad uzimaju mađarsko državljanstvo, moji prijatelji, poznanici, i idu u Švajcarsku, Nemačku, Austriju. Strašno je, to nije rešenje, ali moramo da radimo na tome da nečim zadržimo te ljude. Ja se nadam da će zaista i mojoj porodici i mom suprugu, svima nama, biti isplativo da ostanemo ovde. Čime ću tačno da se bavim, to zaista ne mogu sad da kažem. Možda je to diplomatija. Jako mi se sviđa način rada u Savetu Evrope i kako se to nagrađuje, ali i oni su sad u reformama.

Kako su Vaši roditelji reagovali kada ste postali poslanica?

Tata je taj koji me je uvek „forsirao“ da završim fakultet, da se učlanim u političku stranku, da budem društveno aktivna, da idem na seminare, jer danas se ceni kad si žena i to fakultetski obrazovana. On je godinama bio u Savetu mesne zajednice, bavio se problemima sela, učestvovao u organizovanju svega i svačega. Svojevremeno, bio je i u omladinskoj organizaciji. Nekako je hteo da kroz mene ostvari svoje nedovršene ambicije.

Nedovršene fakultetski ili kako?

Više društveno, politički. Mama je završila fakultet, tata nije. On ima svoju struku i već godinama radi kao elektrodistributer i zovu ga Struja, a ja sam Strujina ćerka.

Kada sam tati javila da mi se najavila izvršna potpredsednica stranke za razgovor, on je znao da će mi nešto biti ponuđeno. Jedva je dočekao da mu javim šta. Taj razgovor je bio zaista dugačak, jer nije mogla žena odmah da mi kaže povod razgovora. Tata me je u međuvremenu nazvao, a razgovor je još trajao i ja sam mu rekla da ću mu kad završim javiti novosti, jer ni ja nisam znala šta se od mene želi. Kad sam mu javila, mislim da je i on prvo pomis-

lio na Skupštinu Vojvodine, pa je njegova reakcija bila: „koja Skupština?“ Ja sam mu odgovorila: „Narodna, u Beogradu“ i on je bio jako iznenađen, jer je očekivao da će sve to da mi se desi kasnije. Nedavno sam videla da on ima zbirku mojih intervjuja, obraćanja, slika... On to sakuplja iz raznoraznih novina i čuva za sebe. I dan danas se trudi da kada govorim u Skupštini, bez obzira na to da li je na poslu ili negde drugde, to odgleda ili bar da isprati. Osim ako govor traje dvadeset minuta ili još duže, pa ne stiže.

Mama uopšte nije politički aktivna. Mislim da je nju na samom početku bio strah i ona je kao prava žena bila uplašena od mog prvog ozbiljnog intervjuja. Na primer, dok sam radila za Parlamentarnu skupštinu Saveta Evrope izveštaj o pravima omladine, Meksiko kao zemlja u statusu posmatrača je pozvao predstavnika Parlamentarne skupštine Saveta Evrope i ponudili su da plate smeštaj, s tim da je PSSE platila put jednoj osobi koja je otišla na Svetsku konferenciju o mladima. PSSE je za ovu konferenciju izabrala mene kao najmlađu poslanicu u to vreme. Oputovala sam, dakle, u Meksiko Siti. Mislim da je to mami bilo najstrašnije, jer je u to vreme bilo dosta kidnapovanja tamo. Rekli su mi da posle osam uveče ne smem da izlazim sama.

Koji će biti maternji jezik Vašem detetu?

Moje dete će biti dete iz mešovitog braka. Suprug i ja se spremamo da igramo uloge, da ja sa detetom pričam isključivo na mađarskom, a on isključivo na srpskom da bi dete naučilo oba jezika paralelno. Nadam se da će da nam ide. Imam poznanicu koja je to jako dobro odradila. Kod njih je, doduše, lakša situacija jer je ona Mađarica, a suprug iz Austrije, pa oni međusobno komuniciraju na engleskom. On sa decom priča samo na nemačkom, ona samo na mađarskom, ali oni međusobno imaju svoj jezik koji decu ne zanima. Znaju da je to jezik tate i mame. Ja sam tu decu videla. Devojčica je znala da sam ja mamina drugarica i obratila mi se na mađarskom. Žive u Briselu, gde se u obdaništu koristi francuski i to je deci najnormalnije. Kod male dece je to fenomenalno, kako oni sve to upijaju i tačno znaju. U Mihajlovu, u svom rodnom selu, sam videla situaciju da u mešovitom braku gde i tata zna malo mađarski i mama naravno zna srpski, pričaju neki miks dva jezika i deca pričaju tim miksom. To je problem, jer onda dete ne nauči ni književni mađarski, ni srpski. Moj suprug je ubeđen da će dete znati bez problema srpski zbog okoline i mađarski zbog mene, babe i dede, ali najverovatnije će ići u mešovito obdanište, pa ćemo posle videti da dete ide u mađarsku

školu, da nauči književnost, istoriju. Imali smo problem kada smo birali ime, jer morate naći ime koje dobro zvuči i na mađarskom i na srpskom, koje ide uz prezime, itd. Ja već nekoliko meseci čitam priče uveče mom stomaku na mađarskom, mada kažu da je sada još nebitno šta pričate detetu, jer se on samo navikava na vaš glas i ništa ne razume. Dete nam se rađa kao dvojni državljanin, jer ja imam i mađarsko i srpsko državljanstvo.

Zrenjanin, avgust 2013.

Napomena: Viktor je rođen 4. oktobra 2013. godine.

ALEKSANDRA MAJKIĆ

(1979), Kikinda

Kažite nešto o sebi, o porodici iz koje potičete. Kakve su veze sa bakama, dekama?

Rođena sam 1979. godine u Kikindi. Margita, moja majka, takođe je rođena u Kikindi. Po nacionalnosti je Mađarica i svi njeni preci živeli su na ovim prostorima još od perioda kada je Vojvodina pripadala Austrougarskoj. Roditelji joj, nažalost, nisu živi. Babu (njenu majku) nisam ni upoznala, jer je umrla pre mog rođenja. Žao mi je zbog toga, kažu da je bila jako dobra i vredna žena. Mama je izgleda povukla na nju. Deda je bio veseljak, pravi veseli Mađar koji je na svakoj svadbi voleo da pleše do iznemoglosti i koji je do svog poslednjeg dana živeo sa ogromnom energijom, zainteresovan za sve. Mama kaže da često podsećam na njega. Nažalost, osim nekih najosnovnijih izraza, ne znam mađarski jezik, ali kupila sam rečnik i obećala sebi da ću ga naučiti. Braco, moj otac, rođen je u Bosni, u okolini Sanskog mosta. Njegovi roditelji, sa porodicom, u Kikindu su došli posle Drugog svetskog rata, u periodu kolonizacije. Otac ima veliku porodicu, tri rođena brata i dve rođene sestre. Baba Milica (očeva majka) sa ponosom na zidovima svoje dnevne sobe drži slike svoje šestoro dece, 14 unučadi i šestoro praunučadi.

Što bi se reklo – velika „bosanska“ porodica. Često se smejemo da je otac dobio ime Braco (mali brat), jer su na prethodnu decu istrošili sva ostala srpska imena. Međutim, braći i sestrama nije smešno kada nam baba poželi toliko dece, unučadi i ostalih, koliko ih ona ima... Obično nedeljom odem do babe na kafu. Ona kuva najjaču kafu od svih koje znam. Uz kafu slušam priče o Drugom svetskom ratu, o tome kako je ona bila skojevka, a pokojni deda partizan. Zapisala sam mnogo njenih priča, da se ne zaborave.

Roditelji su se odmah nakon završetka srednje škole uzeli i ubrzo smo došle moja godinu i po dana mlađa sestra Ljiljana i ja. Takođe su odmah nakon završetka srednje škole, kako je to u ono vreme bilo, počeli da rade, da dograđuju kuću, kupuju pokućstvo. Od njihove dve plate smo, pored toga, svake godine išli i na zimovanje i na letovanje, u kupovinu garderobe u Mađarsku i to je tako bilo dok nije počeo rat devedesetih. Onda je počela kriza.

Sestra i ja smo veoma rano krenule u vrtić, upravo jer su nam oba roditelja radila, a nije imao ko da nas čuva. Mamina mama je, kao što sam već rekla, veoma rano umrla od raka, a druga baba nije htela da nas čuva da ne bi morala da čuva i svu preostalu unučad, jer bi to za nju bila prevelika obaveza. Sestra i ja smo često imale dadilje. Bilo je teško pronaći pravu dadilju. Jedna od njih je, kako su roditelji kasnije saznali, bila sklona alkoholu. Druga nas je puštala da se igramo na neograđenoj terasi na prvom spratu. Zato je bilo najbezbednije da nas, dok su na poslu, ostave u vrtiću, zabavištu, što je, po meni i iz ove perspektive, bilo najbolje rešenje. Rano smo naučile da budemo samostalne i svoje. Sa pet, šest godina same smo išle u zabavište i nazad. Od samog početka osnovne škole smo ostajale same kod kuće dok su roditelji radili. Nije bilo dovođenja, odvođenja, taksiranja, kao što danas rade sa klincima. Jedno vreme smo išle u zabavište na IPP Banatu, gde su bila deca radnika dok su roditelji na poslu, jer je otac tamo radio. Nakon toga smo zajedno prešle u vrtić Kolibri, pa u Leptirić, gde smo ostale najduže. Obe smo pevale u horu zabavišta i svirale u orkestru. Mislim da smo bile dobra deca, mada se mama sa tim često ne slaže. Često me podseti na to kako sam sa drugaricom preskočila ogradu i pobegla iz zabavišta. Naravno, nikom se nisam javila, otišla kod drugarice, rekla njenim roditeljima da moji znaju gde sam i ceo dan sa Desankom gledala u mapu bivše Jugoslavije i razgovarala o tome koliko bi nam vremenski trebalo da preplivamo Jadransko more. Moji su me našli tek uveče. Mama je bila prestravljena i uplakana, tata besan, a ispred kuće me je čekala svita uplakanih komšijskih baba.

Ljilja je bila nestašnija od mene. Jedan period se kretala samo unazad, kao Kića iz crtanog filma, pa su je tako i zvali. Tukla se često sa devojkicama iz ulice, zabavišta i škole. Ja sam bila tu da je branim kad zakuva, a to je bilo često. (smeh) Inače, često smo se igrale na ulici. U našoj ulici, Braće Lakovića, bilo je tri ekipe klinaca, na svakom ćošku po jedna ekipa. Trčali smo, iznosili na ulicu ćebad, sitan nameštaj, pravili „kuće“, kopali „bazene“, organizovali maskenbale, prodavali cveće i igračke, igrali „zastavice“, „policajaca i lopova“, „partizana i Nemaca“... U ono vreme niko nije hteo da bude lopov i Nemač. Družili smo se, smejali, radovali se kad nas roditelji puste da ostanemo duže na ulici. Unutra smo ulazili prašnjavi i izderani, ali zdravi.

Ponekad smo imali sukobe sa ekipom klinaca iz drugih ulica. Sećam se da smo nekoliko dečaka iz susedne ulice gađali kamenjem dok su oni bežali na biciklima, jer su nam „ušli na teritoriju“.

Velik deo klinaca sa kojima sam odrasla i dalje živi na Pesku, kako zovu ovaj kraj. Sa mnogima se i dalje družim, popijem kafu, piće, što se najčešće završi pričom o našem bezbrižnom i toliko drugačijem detinjstvu.

Ljilja se nedavno iselila sa Peska i započela odvojen život od roditelja. Poprilično smo bliske. Odrasle smo zajedno i 30-tak godina smo spavale u istoj sobi. Bilo je perioda kada je ona ujutro radila, a ja ne, pa sam prilikom jutarnjeg buđenja prvo pogledala u njen krevet. Ako je još spavala, značilo je da nema devet časova. Ako je nije bilo, značilo je da je prošlo devet i da je otišla na posao. Dugo vremena nakon što se iselila mi je trebalo da se naviknem da nemam „sat“ u krevetu pored. Imamo mnogo zajedničkih tema, mnogo zajedničkih prijatelja, izlazimo zajedno, putujemo zajedno. Bar jednom godišnje odem zajedno sa njom i mamom na kraće ili duže putovanje, a često odemo i do kafića, poslastičarnice. Ljilja trenutno radi na lokalnoj TV stanici, a pre toga je dugo radila na lokalnoj radio stanici. Bavi se projektima, svestrana je.

Nakon vrtića ste krenuli u osnovnu školu? Kako je taj period izgledao?

Pre osnovne škole naučila sam da čitam i da pišem. Volela sam da mi čitaju priče. Ponekad su bili prezauzeti i nisu hteli da mi izlaze u susret, a mene je povređivalo kad neće da mi ispričaju jednu priču pet–šest puta, jer „Mače koje je pocepalo pantalone“ i „Magarence Bibiribi“ po meni je trebalo čitati do iznemoglosti. Onda sam ih pitala da mi pokazuju slovo po slovo i vremenom sam naučila sama da čitam i pišem, tako da mi polazak u školu

nije bio nikakav problem. Brat Dragan i ja smo prvog dana škole sami otišli u školu i seli u „magareću“ klupu. Dosta klinaca iz kraja je sa nama krenulo u istu školu, Osnovnu školu „Jovan Popović“, tako da je i društvo bilo poznato. Dragan ima ne tako lepe uspomene na vežbanje lepog rukopisa sa mojom mamom, sa cepanjem listova svesaka, sa kritikama što sveske imaju „uši“. Ja sam morala da slušam, a on je ubrzo odustao od zajedničkog učenja.

Volela sam našu učiteljicu. Učiteljica Jelka Krstin bila je poznata po tome što je uvek izvela dobar i složan razred. Moj razred je poslednja generacija koju je izvela i čini mi se da je i kod nas dobro obavila zadatak da budemo tu jedni za druge kada treba. Bili smo složni i kad treba jedno drugom da pomognemo i kada treba da se napravi neki nestašluk, naročito kada samo ušli u pubertet, u sedmom, osmom razredu.

Kada smo završile četvrti razred, nas nekoliko devojčica smo, u početku jednom mesečno, a kasnije ređe, išle kod učiteljice u kućnu posetu. Kod nje sam popila prvu kafu u svom životu i mislila sam da je to jako velik korak u mom odrastanju.

Do osmog razreda imala sam petice iz svih predmeta. Od četvrtog, pa do sedmog razreda, išla sam na takmičenja iz matematike, fizike i srpske gramatike i uvek bila prva ili među prvih troje i na opštinskom i na međuopštinskom takmičenju. Išla sam na mnoge sekcije, pevala u horu. Istovremeno sam išla i u osnovnu muzičku školu u Kikindi i završila šest godina klavira. U tom periodu sam naučila da najbolje delujem kad sam pod pritiskom i u „gužvi“. U osmom razredu osnovne škole me je udario pubertet, te iz svog ličnog bunta nisam više htela da idem ni na kakva takmičenja. To je verovatno prouzrokovalo da nemam sve petice u osmom, te da ne dobijem Vukovu diplomu. Bila sam odlična, ali sam imala nekoliko četvorki, a specijalnu diplomu (koje se dobijaju za uspeh iz nekog predmeta u toku osnovnog školovanja) sam dobila samo iz srpskog jezika. Bila sam besna i ubeđena da sam dobro postupila kad sam odbila da idem na takmičenja.

Nisam imala problema sa učenjem. Često sam lekcije za odgovaranje za sledeći čas učila za vreme malog odmora. Često sam pomagala lošijim đacima. U osmom me je devojčica, koja je bila jedna od najlošijih učenika, pitala da sedimo zajedno. Sedele smo zajedno u poslednjoj klupi u srednjem redu i onda je ona počela naprasno da napreduje u odnosu na ranije godine, pošto je non-stop prepisivala od mene, a ja sam joj dozvoljavala. Posle mesec-dva su je premestili, nisu dozvolili da sedimo više zajedno. Dešavalo

se da sufliram ljudima koji su odgovarali na tabli, pa da zbog toga dobijem jedinicu. Tako sam iz hemije imala sve petice i jedinice. Petice kada treba da odgovaram, jedinice kada im šapućem. Sada ne verujem da bi u školama bilo moguće dobijati jedinice za „sufliranje“.

Nas pet devojčica: Sonja, Sanja, Jaca, Zvezdana i ja smo bile najbolje drugarice. Vikendom bi se sastajale kod jedne od nas u kući. Pravile smo kolače, družile se i šaputale prve tajne. Vidimo se u prolazu, drago mi je kad ih vidim, ali je svaka otišla na svoju stranu. Sonja i Sanja su u Beogradu, Jaca u Londonu, a Zvezdana i ja smo se vratile u Kikindu.

Nakon osnovne škole izabrali ste srednju školu uz pomoć roditelja, psihologa? Kako je taj izbor izgledao?

Moji roditelji su uvek smatrali da ne učim dovoljno, da se ne posvećujem dovoljno školi, da ne iskorištavam svoje mogućnosti. Mama je želela da upišem srednju muzičku školu, kako bih odmah posle srednje škole mogla da se zaposlim, a često je spominjala i to da teba da upišem neki zanat, jer je smatrala da neću završiti srednju školu uz tako malo učenja, a ako i završim, da će sa fakultetom biti veliki problem. Bivša razredna, Ljubica Ljiljak, predlagala je da upišem Karlovačku gimnaziju. Ja sam se odlučila da upišem Gimnaziju, prirodno- matematički smer. Kako i tačno, zašto, ne znam. Verovatno zato što su mi ležali prirodnjački predmeti, pa sam išla linijom manjeg otpora.

Razred u Gimnaziji je bio veći u odnosu na osnovnu školu. U osnovnoj školi nas je bilo dvadeset i četvoro, a u Gimnaziji nas trideset i pet, šest. Iz tog perioda nosim čvrsta prijateljstva. Sa sadašnjom kumom Lidijom, koja je išla sa mnom u razred i najčešće sedela sa mnom u klupi, sam se konstantno družila u srednjoj školi, a kasnije i na fakultetu. Razred se rasuo na sve strane. Najviše nas desetak od celog razreda ostalo je u Kikindi. Neki su otišli u inostranstvo, a većina je u Novom Sadu i Beogradu. Svi koji su imali neke šanse da ostanu tamo gde su studirali su to iskoristili. Bila sam odličan đak i u srednjoj školi, ali se nisam preterano isticala. Veoma retko sam izlazila.

U toku srednje škole često sam menjala mišljenje o tome šta ću studirati. Najpre sam želela medicinu, pa arheologiju, pa arhitekturu, da bi se na kraju odlučila za Pravni fakultet, verovatno pod uticajem onih serija „Advokati iz Los Anđelesa“ i drugih serija o advokatima. Uvek sam bila neko ko je isterivao pravdu i ko je želeo da sve bude pravedno, odnosno, onako kako sam ja smatrala da je pravedno, pa sam upisala prava misleći da će mi pravo

omogućiti da se lakše borim sa vetrenjačama. Mislim da nisam pogrešila. Mislim da Pravni fakultet daje više šansi za zaposlenje nego većina ostalih, da daje širinu. Bilo da je u pitanju sudstvo, advokatura, državna uprava ili privatne firme, pravnici su svuda potrebni. Pravo mi je puno pomoglo i u politici. Dosta stvari povezuje politiku i pravo. Mislim da sam napravila pravi izbor i ne kajem se zbog toga.

Kako je izgledao period studija? Gde ste studirali?

Studirala sam u Novom Sadu. To je bio drugi period odrastanja za mene.

Po prvi put sam uvidela da moram dobro da „zagrejem stolicu“ da bih položila ispit. Daleko od toga da pre fakulteta nisam ništa učila, ali kad sam shvatila da za svaki predmet na fakultetu treba da učim i sedim satima i satima, počele su „noćne more“ za mene. Šok je bilo i odvajanje od mamine kuhinje, ishrana u tada očajnim novosadskim menzama, čekanje paketa hrane autobusom nedeljom u pet, raspoređivanje nikada dovoljno velikog džeparca na nedelju dana, stalno seljakanje iz stana u stan i upoznavanja raznoraznih stanodavaca i poslodavaca. Ali, sve je to bilo ogromno iskustvo za mene. Ubrzo sam se na sve navikla, upoznala novo i zabavno društvo, uživala u Novom Sadu, šetnjama, studentskim žurkama. Volela sam da izlazim, da se družim, da putujem. Koristila sam sve studentske varijante za jeftina putovanja. Žao mi je što tada nije bilo studentskih razmena koje sada postoje. Novi Sad sam upoznala uzduž i popreko. Volela sam ga i mislila sam da se neću vratiti u Kikindu.

U toku studija često sam radila. Roditelji su mi davali za osnovne, egzistencijalne potrebe, ali ja sam uvek želela da živim lagodnije, koliko je to u tom periodu krize bilo moguće. Radila sam u mega marketima, trafikama, kafićima, preko studentske zadruga skoro kroz cele studije, sa pauzama. Radim nekoliko meseci, pa shvatim da sam zapostavila učenje, onda dam otkaz, pa kad mi ponovo zafali novca, onda se opet zaposlim na nekoliko meseci i tako u krug.

Kada sam apsolvirala, iz finansijskih razloga sam se vratila u Kikindu. Postojala je mogućnost da ostanem u Novom Sadu i da istovremeno radim i učim ili da se vratim kući i spremam ispite koji su mi preostali. Odlučila sam se za drugu varijantu, koja mi onda nije nimalo prijala, ali je očigledno bila prava.

Vi ste studirali u Novom Sadu, a sestra sa kojom ste jako bliski je za to vreme bila u Beogradu?

Da, sestra je istovremeno studirala novinarstvo u Beogradu. U Novom Sadu tada nije postojao osek novinarstva, kao što je sada. Ona je želela baš novinarstvo i roditelji su joj izašli u susret. Odlazila sam kod nje u Beograd, dolazila je ona u Novi Sad kod mene. Bila su to lepa vremena.

Kad ste diplomirali?

Diplomirala sam 2011. godine. Iste godine počela sam da radim kao advokatski pripravnik. Pre toga sam se već uključila u stranku, tada je to bila Srpska radikalna stranka.

Kako je došlo do toga da postanete članica Srpske radikalne stranke?

Za Srpsku radikalnu stranku sam glasala od svoje osamnaeste godine. Ne pod uticajem porodice, kao što su mnogi mislili. Imala sam svoju fikciju za pravdom. Želela sam da se učlanim u SRS, ali kad sam iz Novog Sada došla u Kikindu ta stranka je bila na vlasti i izgledalo mi je neprincipijelno da se učlanim negde gde vlast već postoji. Smatrala sam da politička borba treba da se vodi od početka. Međutim, sasvim slučajno, preko nekih ličnih kontakata, ponudili su mi da se aktiviram u omladini SRS i ja sam to prihvatila. Dugo pre toga sam bila u Novom Sadu, vodila sam aktivni društveni život, a kad sam se vratila u Kikindu nisam želela da budem neaktivna, da se učaurim u prosek nezadovoljstva i pasivnosti, pa sam, pre svega, iz tog razloga ušla u stranku za koju sam glasala godinama pre toga. Međutim, sve je odmah krenulo ozbiljnijim tokom. Već posle mesec–dva dana članstva u stranci ponudili su mi da budem u Timu za informisanje stranke i u Upravnom odboru Doma zdravlja. Počela sam da se bavim poslovima koji imaju veze sa državnom upravom i ozbiljnije uplovila u politiku. Redovno sam sa ostalim članovima Tima držala konferencije za medije, a ubrzo sam (2008. godine) bila predložena i za odbornicu u Skupštini opštine Kikinda i poslanicu u pokrajinskoj skupštini.

Bez obzira što sam bila politički angažovana, održala se želja da budem advokat, tako da sam kao advokatski pripravnik radila do imenovanja za predsednicu skupštine.

Kada je veći deo članstva iz Srpske radikalne stranke prešao u Srpsku naprednu stranku, da li je kod Vas bilo nedoumica kom krilu se prikloniti?

Nije uopšte bilo razmišljanja, s obzirom na to da je 95 procenata ljudi koji su me okruživali u stranci u lokalnu i koje sam tada izuzetno cenila prešlo u Srpsku naprednu stranku. Tada su bila ona dešavanja u Skupštini Srbije kada je poslanica SRS predsedavajuću gađala cipelom i ja sam jasno znala da ako treba da biram između dve strane, gde jednu stranu predstavlja poslanica koja u 21. veku cipelom gađa kolege po Skupštini, sigurno neće biti ta koja nju podržava. Nije bilo nikakve dileme. Odmah nakon toga, na osnovu blanko ostavki, u lokalnoj skupštini odbornicima SNS, među kojima sam bila i ja, oduzeto je sedamnaest odborničkih mandata. Naredne tri godine smo bili bez ikakvog uticaja u kikinjskoj skupštini. Organizovali smo konferencije za medije, kritikovali rad lokalne samouprave i vodili pravnu borbu za povraćaj mandata, koju smo na kraju i dobili.

Vi ste na pokrajinskim izborima 2008. bili kandidatkinja za poslanicu u Skupštini AP Vojvodine?

Bila sam sedamnaesta na listi. U prvoj raspodeli nisam dobila mandat, nego sam ga dobila kao sledeća na listi, kada je čovek koji je bio na listi pre mene poginuo negde kod Novog Sada. Kada je došlo do dodele mandata, Administrativni odbor Skupštine AP Vojvodine je potvrdio moj mandat. To je potvrdila i Skupština na koju sam otišla, ali je odmah nakon toga predstavnik radikala, u prethodnom dogovoru sa Demokratskom strankom, izašao na govornicu i predao moju navodnu, lažno potpisanu, blanko ostavku. U to vreme su se „frljali“ blanko ostavkama. U međuvremenu, Ustavni sud je zauzeo stav povodom blanko ostavki i ja sam pre nekoliko meseci, nakon dugogodišnje pravne borbe, dobila presudu po kojoj mi je mandat nelegalno oduzet. Interesantno je to što su na blanko ostavci lažirali moj potpis tako da su me potpisali ćirilicom punim imenom i prezimenom, verovatno misleći da se svi članovi tadašnjeg SRS-a potpisuju ćirilicom. Podnela sam krivičnu prijavu za falsifikovanje isprave zbog lažnog potpisa još 2009. godine. Do danas nisam dobila nikakav odgovor od Javnog tužilaštva u Novom Sadu.

Ali pošto je istekao mandat tog saziva, sad nemate satisfakciju?

Pošto je mandat tadašnjim poslanicima istekao 2012. godine, a ja sam odluku suda dobila 2013. godine, ne mogu da se vratim u poslaničke klupe AP Vojvodine. Jedino što sad mogu je da tražim da mi isplate naknadu štete za neisplaćene zarade, što ću i uraditi. Prethodno sam vodila postupak pred Ustavnim sudom koji je, sve ukupno, trajao pet godina.

Tako ste u stvari ostali bez poslaničkog mesta u Skupštini Vojvodine do sada? Ali ste bili kandidatkinja SNS za odbornicu u Kikindi na izborima 2012. godine?

Bila sam šesta na odborničkoj listi. Svaka treća osoba na listi bila je ženskog pola. Nije lako biti žena u politici, ali priznajem da nam je nekad lakše nego muškarcima, manja je konkurencija. Manje žena je spremno da svoje slobodno vreme žrtvuje zarad ideala neke stranke. Često se desi da žena po zakonskom automatizmu dospe na neku listu „ničim izazvana“, ali se takođe često desi i da žene ne budu nagrađene za svoj trud, iako su uložile istu energiju kao pojedini muškarci. Nisam osetila nepravdu među svojim kolegama u svojoj stranci, ali je svakodnevno gledam i primećujem. Žena u politici ima sve više, ali sigurno ne dovoljno.

Kako je izgledao Vaš angažman u predizbornoj kampanji 2012. godine? Šta su bila zaduženja?

U predizbornu kampanju ušla sam kao jedan od potpredsednika stranke u Opštinskom odboru i kao sekretar stranke u severnobanatskom okrugu, što je, uz niz usputnih aktivnosti, sa sobom nosilo velike obaveze. Dešavalo se da danima pred izbore ne izlazim iz stranke, odem kući da prespavam i opet nazad. Sve je to sa sobom nosilo i pisanje nekih silnih izveštaja, analiza, rad na terenu, konferencije za medije. Rad u kampanji sa sobom nosi neki pozitivan adrenalin, mnoštvo događaja koji tada izgledaju mučno, a nakon određenog vremena smešno, ali ko god da se politikom u periodu predizborne kampanje bavi ozbiljnije, pred kraj svake kampanje kaže: „Neka pobedi ko hoće, samo neka se ovo ludilo završi!“ Mada, niko to stvarno ne misli.

Da li ste zadovoljni kako ste predstavljeni u medijima, Vi kao političarka?

Zadovoljna sam. Do sada uglavom nisam imala nikakvih problema sa lokalnim medijima ili možda nisam očekivala povlašćeniji odnos, s obzirom da sam u okviru svog političkog delovanja uglavnom bila u opoziciji. Jednom se, sasvim naivno, u lokalnim novinama pojavila moja potpuno nebitna i iskrivljena izjava koju je „lokalni lovac na tužbe za uvrede i klevete“ iskoristio i tužio me za klevetu, ali smo na sudu, na jedvite jade, sklopili poravnanje. Onda (pre pet–šest godina) sam to doživela kao katastrofu, naročito jer je moja izjava pogrešno prenetu, nije imala uticaj ni na šta bitno za grad, a i nisam očekivala da će se iko „uhvatiti“ za pogrešno prenetu reč. Sad na to gledam kao na lošu stranu bavljenja politikom i na nešto što možeš da očekuješ svakog dana.

Da li je funkcija predsednice Skupštine opštine Kikinda kruna Vašeg dosadašnjeg rada?

Čast mi je da obavljam ovu funkciju, ali nadam se da politikom neću prestati da se bavim kad mi istekne mandat predsednice skupštine. SNS kao stranka, kao i većina ljudi u stranci, imala je težak period u prethodnih nekoliko godina. Bili smo stranka u osnivanju, stranka koja do prethodnih izbora 2012. godine nije imala nikakav izvor finansiranja. Nismo bili parlamentarna stranka. Nismo imali nijednog odbornika u SO Kikinda. Mnogo nas je bilo bez posla. Mnogi su bili šikanirani samo zato što su članovi SNS-a. O pojedinačnim slučajevima nismo pričali, jer smo želeli da sačuvamo dostojanstvo. Za stranku je to stvarno bio težak period. Ovo je na neki način kruna naše dosadašnje borbe. Ali ne smatram svoju funkciju privilegijom, nego obavezom. Mislim da i moji najbliži saradnici isto razmišljaju.

Da li ste razgovarali sa nekim u partiji prethodno. Kako je došlo baš do toga da dobijete tu poziciju?

Meni je ta pozicija ponuđena samo nekoliko dana pred sednicu Skupštine na kojoj je trebalo da se desi prepakivanje. Bila je specifična situacija (kao i sve ostalo što mi se desilo u politici), jer se vlast nije formirala

planski, odmah nakon izbora, nego čuvenim „prepakivanjem“. Naravno da sam pristala na obavljanje ove funkcije, pre svega jer ova pozicija ima dosta veze sa pravom, sa propisima o lokalnoj samoupravi. Obavljajući ovaj posao struku ne zapostavljam, kao što bi bilo da sam član opštinskog veća za projekte i za socijalnu zaštitu, što sam prvobitno želela.

Kako su reagovali Vaši članovi porodice kada ste postali pred-sednica?

Drago im je, naravno da im je drago, iako to neće uvek da pokažu. Mama je oduvek bila protiv mog stranačkog angažmana, jer je smatrala da politika nikom ništa nije dobro donela. Ona je imala druge planove za mene. Kad sam se učlanila u stranku kao „pionir“ govorila sam kako ću jednog dana biti republički poslanik. Kod kuće su mi se smejali, a prošle godine sam bila na listi kandidata za republičke poslanike. Nije bilo šanse da uđem u Skupštinu Srbije jer sam bila daleko na listi, ali mislim da je uspeh uopšte biti na poslaničkoj listi trenutno tako velike i jake stranke u Srbiji.

Sada ste ipak zaposleni? Sada imate ugovor o radu?

Ovo je sad zaposlenje po ugovoru na neodređeno vreme, iako je po meni apsurdno da bilo koji funkcioner bude tu „za stalno“. Mi smo ti koji će prvi biti smenjeni sa prvom promenom vlasti. Ovo mi je prvo stalno zaposlenje, što mi trenutna opozicija ponekad zamera. Iako sam radila na desetak različitih mesta nemam ni dana radnog staža, nekoliko ugovora o delu i to je to. Nije bitan samo moj slučaj, bitne su generacije mladih ljudi čije su godine rada „bačene“. Ali zašto je to tako, treba da se zapitaju oni koji su zemlju vodili prethodnih desetak godina.

Kakav je Vaš odnos prema ravnopravnosti polova?

Feministički. Zalažem se za potpunu ravnopravnost polova, u svim segmentima. Mnogi me kad to kažem ne shvataju ozbiljno, neki mi i zameraju, ali ja na taj način i živim. Većina žena, nažalost, ne. Obrazovanje i ekonomska nezavisnost žena je preduslov za ravnopravnost, ali to je nešto na čemu treba dugo raditi i potrajaće.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Ateista sam. Cenim tuđe opredeljenje, tj. ukoliko neko veruje u Boga, Alaha, šta god, nemam ništa protiv. Volim i običaje koji idu uz crkvu. Mama mi je Mađarica, a otac Srbin. Kad krenu praznici od sredine decembra, pa do kraja januara, slavimo sve i svašta. Prvo ide Mikulaš, 6. decembra, pa Lucindan 13. decembra, pa katolički Božić, to sve ispoštujemo, kako zbog mame, tako i zbog druge rodbine, pa onda Nova godina, pa pravoslavni Božić. Takođe, uz prijatelje proslavljam i Svetog Nikolu, Svetog Jovana... Svi ti običaji su lepi i okupljaju drage ljude oko kuće, stola...To sve slavim i ispoštujem zbog uverenja drugih ljudi, ali sam ateista. Potpuno i jedino u šta verujem je energija.

Kako provodite slobodno vreme?

U poslednje vreme skoro pa i da nemam slobodnog vremena, kako zbog posla, tako i zbog stranke. Kad ugrabim slobodno vreme gledam da ga provedem sa društvom, sa meni dragim ljudima sa kojima mogu da pričam, da se opustim i da se smejem.

Ranije sam više čitala. Imala sam običaj da čitam sva dela jednog autora, da poredim likove, scene, razmišljanja. Televiziju uopšte ne gledam, veoma retko. „Hvata me strava“ kad ugledam neki reality show. Vesti čitam uglavnom na internetu ili iz novina. Volim da pojačam muziku. Verovatno komšije nisu baš srećne zbog toga.

Od kad sam počela da se bavim ovim poslom dolaze mi razni ljudi, sa raznim zahtevima. Ima mnogo onih koji kukaju, koji se žale, što i razumem, nije lako opstati danas. Ali, onda se osvrnem oko sebe i uvidim da sam zaista ponosna na to kakvim sam se ljudima okružila. Najuzi krug ljudi sa kojima provodim vreme su borci od kojih učim i koji, bez obzira da li imaju problem ili ne, znaju da se nasmeju i krenu dalje. Mislim da su ljudi sa kojima provodim vreme do sada moj najveći uspeh u životu.

Da li želite da kažete nešto o emotivnom životu?

Prilično sam zatvorena što se tiče emocija i o tome pričam veoma, veoma retko i sa malim brojem osoba. To mi je verovatno jedna od najvećih mana.

Da li imate vremena da vodite računa o svom zdravlju?

Ozbiljnije zdravstvene probleme, na sreću, nisam imala, ako izuzmem bronhijalnu astmu, koju „pothranjujem“ svojim porokom – cigaretama. Kod lekara ne idem gotovo nikad.

Godinama unazad, sa manjim ili većim pauzama, idem na rekreativne treninge – aerobik, tae-bo, pilates, step aerobik, trčanje, plivanje, u zavisnosti od slobodnog vremena i raspoloženja. Kada na trening idem redovno, dva-tri puta nedeljno, organizam sam traži dalju aktivaciju. U poslednjih nekoliko meseci sam zbog novih obaveza zapostavila treninge, ali to ću uskoro promeniti. Rolere sam kupila pre tri godine i naučila da ih vozim, iako mnogi smatraju da nisam u godinama za to.

Da li je ambicija da postanete republička poslanica ili nešto drugo?

Ja bih volela da budem ambasadorica u Francuskoj (smeh), ali naravno da znam da je to za sada nemoguće. Francusku obožavam, lepa mi je. Ima dobra vina, dobre sireve. Sviđa mi se njihov jezik, kultura. Kao zemlja imamo dugogodišnje prijateljstvo sa Francuzima. Ko zna, možda mi se jednom i ispuni želja.

Šta biste rekli šta Vam je najsrećniji, a šta najtužniji, najteži trenutak u životu?

Ne znam, ne mogu da izdvojim nijedan. Najtužnijih trenutaka, na svu sreću, nije bilo. Ništa nije bilo toliko tragično da bih sad mogla da izdvojim, nadam se da će tako i ostati. Što se tiče najsrećnijih trenutaka, isto ne znam. Ima puno sitnih trenutaka koji se nadograđuju jedan na drugi i nijedan ne bih mogla da izdvojim kao pojedinačan.

Kikinda, oktobar 2013.

GORDANA POP LAZIĆ

(1956), Beograd

Recite nešto o svom poreklu.

Rođena sam u Beogradu, 5. aprila 1956. godine. Prvo sam dete u porodici, imam pet godina mlađeg brata i moja sećanja datiraju upravo od trenutka kada je mama krenula u porodilište.

Moj otac i majka su iz centralne Šumadije. Tata je zanatlija, metalosavijač, a mama dugo nije radila. Tek kada je meni bilo petnaest godina ona je počela da radi kao kuvarica u jednom restoranu. Oboje su tako dočekali penziju, školovali su mene i brata. Živeli smo vrlo skromno, moram da kažem, u jednosobnom stanu i bili smo vrlo bliski. I dan danas smo veoma upućeni jedni na druge. Roditelji su mi, hvala Bogu, živi.

Brat ima svoju porodicu, ali kada govorim o njemu, govorim na način na koji bih govorila o svojoj deci. Ne mogu ta osećanja da razdvojim, volim ga kao i svoju rođenu decu. Možda zbog razlike u godinama, jer sam se na neki način starala o njemu, ali i on je kao muškarac meni bio stalna potpora u

životu, naročito nakon mog velikog gubitka, kada sam izgubila supruga. On je i dan danas muškarac na koga se moja deca i ja oslanjamo.

Kako je izgledalo Vaše detinjstvo i kakve su veze sa bakama i dekama?

Moje bake i deke su živele na selu i moj susret sa njima je bio preko leta. Obično su moji roditelji planirali da to bude avgust mesec, kada ima najviše radova na selu, da mogu da pomognu svojoj braći i sestrama. Oboje su iz velikih porodica. U porodici moje majke je bilo osmoro dece, a u porodici mog oca petoro. U to vreme je valjda bilo normalno da bake i deke ne maze mnogo decu, nisu imali ni mogućnost da neke poklone, prezente, prave, pa da ih se zbog toga sećate ili da ih zbog toga volite. Oni su nas vodili u baštu da iščupamo luk ili da uberemo paradajz, neku voćku, a najlepše je bilo kada zavučete ruku u neki ćup u kome su bila jaja, pa vam onda to daju na poklon, jer je onda bilo normalno da kucnete jaje, stavite malo šećera i popijete, zdravlja radi. Eto, to je bilo nešto što su oni mogli da nam priušte.

Deda, očev otac, je umeo lepo da priča o prošlim vremenima, s početka dvadesetog veka. Njega smo revnosno slušali i brat i ja. On je bio učesnik Balkanskih ratova i Prvog svetskog rata i puno nam je pričao o tome. Tada su bake i deke bili nekako nenametljivi. Oni su verovatno više uživali u nama, nego što su imali potrebu da nas vaspitavaju, da treniraju strogoću i zato su nam valjda ostali u tako lepoj uspomeni, mirni i tihi. Ne sećam se da je nekada bilo vike, galame. Bili su autoritet, poštovali smo ih.

Sećam se da nikada nismo seli za sto da ručamo, ako deda ne bi seo. On je morao prvi da sedne. Kada on okači šešir i sedne, onda svi mi drugi sednemo i naravno, prvo se on posluži, pa onda svi ostali. Meni se to dopadalo. I moji roditelji su spontano uveli tu naviku kod nas u kući. Tata se iščekivao da dođe sa posla. Ako bi mama slučajno radila drugu smenu, neko od nas, brat ili ja, smo bez nekog posebnog zadatka, bez da nam neko to kaže ili naredi, osećali potrebu da budemo tu, da tati postavimo ručak i da budemo sa njim na ručku, da ne ruča sam. Sećam se da sam, to je već mnogo kasniji period, kada sam bila student, odlazila na predavanja pre podne, završim ta predavanja do jedan, pola dva, dok se vratim kući to je već dva i nešto, tata dolazi u pola tri, postavim ručak, ručamo i ja se spremim i ponovo idem na fakultet, na vežbe, a nije mi baš bilo tako blizu. Putovala sam na drugu stranu Beograda. To mi je ostalo kao jedna lepa uspomena. To nije

nešto što je meni bilo teret. Ako to uporedite sa današnjim porodicama, gde svako ruča kad stigne, gde niko nikoga ne uvažava na taj način, pogotovo ne onako spontano, ogromna je razlika. Dugo godina je bivalo tako i kod mene u kući. Sada su moja deca već pošla svojim putem, ali vrlo često dođu i sačekam ih upravo tako da ručamo svi zajedno. Sve u svemu, imala sam srećno detinjstvo.

Do polaska u prvi razred, da li ste možda išli u vrtić?

Ne, moja majka tada nije radila i vodila je brigu o meni i mom bratu i naravno, svim ujacima i tetkama koji su prolazili kroz našu kuću. Ona je zaista bila požrtvovana i kao sestra. Trebalo je to sve tolerisati, nije bilo tako lako u to vreme, moram da kažem, oskudice, ali nikad nisam osetila da su moji roditelji nezadovoljni. Oni su uvek uspevali da servisiraju ono neophodno. Iz godine u godinu je nama standard rastao. Jeste moj otac puno radio, ali sada, kada pogledam u nazad, on već ima 82 godine, zaista je isključivo svojim radom, zajedno sa mojom mamom, koja bi bila odličan premijer, uspeo da sagradi sebi divnu kuću, da pomogne svojoj deci, bratu i meni, i dan danas pomažu svoju unučad. Oni zaista mogu da kažu da su uspeli u životu i ne kriju da su srećni.

Tata je uvek bio veseo. Kad sam bila mala, imala sam taj osećaj da, kad se tata pojavi na vratima, kao da je sunce ušlo u kuću, zato što je majka uvek bila tu, a njega smo ređe viđali. Mama nas je, naravno, zastrašivala tatom, ako nismo dobri: „Reći ćemo to tati, pa ćete vi videti.“ U retkim prilikama kada je to i morala da uradi, tata bi nas pozvao na preslišavanje. Sve se završavalo ukorom. Uvek je bio blage naravi, ali smo ga bez obzira na to veoma uvažavali i poštovali i trudili smo se da ništa ne uradimo da razočaramo njega i majku. Izuzetno smo poštovali to što toliko radi. Imali smo osećaj sažaljenja.

Ako me pitate koji je moj motiv bio posle na studijama da završim fakultet, to je bilo samo, dobro ne samo, ali prevashodno da se na neki način odužim svojim roditeljima koji su ulagali u mene. Nisu tražili mnogo, nisu me stalno ispitivali kad imam ispit, da li sam položila ili nisam, zašto, toga uopšte nije bilo. Ja sam imala potpunu slobodu da biram svoju budućnost. Ali i kada su stizali rezultati, nije to bilo ništa spektakularno, to je normalno, odlično, fino, idemo dalje. Fakultet sam upisala 1974. god., moj brat pet godina kasnije. To je sve išlo normalno. Doći ćemo posle do onog perioda kada smo počeli da pravimo karijeru.

Da li je majka nekada pravila razliku u vaspitavanju ženskog i muškog deteta?

Ne, nikako. Moja mama je izuzetan psiholog, ali stvarno, uvek sam joj se divila. Nisam uspevala da budem kao ona. Moglo bi se reći da se očekuje od nje, koja potiče iz primitivnije, seoske sredine, da će dati prednost muškarcima u kući. Međutim, ona to nikada nije radila.

Moj brat i ja smo uvek imali iste obaveze. Mogli smo da se dogovaramo međusobno, ko će šta u kući da radi, ali je sve moralo da bude uredno. Niko nije smeo da izađe iz kuće, a da za sobom ne ostavi apsolutan red. Moto je bio – „Ja ne znam s kim ću da uđem u kuću kad se vratim sa posla“, ili ako su izašli negde tata i mama, to mora da bude sve uredno.

Ustajanje, doručak, usisavanje, brisanje prašine, pošto smo živeli u malom stanu, sve je moralo da bude na svom mestu i to je donekle i danas tako i kod mojih starih roditelja i kod mog brata, a kod mene možda najmanje. Tata i mama nisu nikada imali oprečne stavove po pitanju našeg vaspitanja. Velika je vrednost kada imate toliko ljudi oko sebe koje volite i koji vas vole.

Išli ste u osnovnu školu koja se nalazila u Beogradu?

Promenila sam nekoliko osnovnih škola, iako smo se samo jednom selili. Tada smo živeli na Banovom brdu, a to naselje je počelo naglo da raste. Gradile su se četiri škole i kako je naselje raslo, tako su nas iz jednog dela Banovog brda selili u svaku narednu izgrađenu školu. Ja sam prvi razred završila u jednoj zgradi koja je danas prestižna kafana – restoran Devetka na Košutnjaku. (smeh) Drugi i treći razred u školi „Miloje Pavlović“, pa onda „Filip Kljajić“, pa „Josif Pančić“ i Gimnaziju na Banovom brdu.

Da li su Vam te škole bile fizički bliže kada su bile novoizgrađene?

Ne, svaka je bila udaljenija za po jednu autobusku stanicu (smeh), ali takav je bio raspored. Ne znam zaista zbog čega, ali to mi uopšte nije smetalo. Čitavo društvo, čitav razred se selio i mi smo menjali učitelja doduše, ali nismo imali neki hendikep zbog toga. Ne mogu da se setim da mi je to bila neka trauma. Traume se nisu ni priznavale u to vreme.

Da li ste u toku osnovne škole bili članica nekog kulturno-umetničkog društva, da li ste išli na neke sekcije, bavili se sportom?

Išla sam na fotografsku sekciju, to i dan danas volim da radim. Bavila sam se streljaštvom. Imam dobro oko, iako sad imam malo jaču dioptriju, ali i sa naočarima dobro gađam. Ubacila sam se i u hor, iako ne znam da pevam. Tu sam zabušavala, ali mi je bilo vrlo važno da se i u to društvo umešam. Jako volim muziku, ali, nažalost, Bog me nije obdario talentom (smeh) i to je tako trajalo jedno godinu dana, pa sam onda videla da nema smisla. Profesorka, valjda da me ne uvredi, nije htela da me izbací. (smeh) Bilo nas je očigledno više takvih. To su bila moja interesovanja.

Sport me nije preterano zanimalo. Možda ovi klupski sportovi, kao što su odbojka i rukomet. Za košarku nemam predispozicije. (smeh) Gimnastiku, nisam naročito volela. Nikada se na razboj nisam popela, priznajem, ali sam zato jako dobro radila vežbe na gredi i parterne vežbe, a sve što je bilo vezano za visinu nije dolazilo u obzir.

Da li su se tada prepoznavale Vaše liderske sposobnosti? Da li je bilo ikakvog nagoveštaja da ćete postati to što jeste?

Možda tek u Gimnaziji. Ja sam u stvari bila jako stidljivo dete i imala sam dozu nesigurnosti vrlo dugo, možda i do tridesete godine. Tu godinu obeležavam kao neku prekretnicu. Možda sam tek tada postala potpuno svesna sebe i svojih kvaliteta. Sve vreme do tada sam imala osećaj inferiornosti, priznajem. Ne znam zbog čega.

U Gimnaziji se u trećem razredu desilo da sam postala članica neke vodeće petorke. (smeh) To je neko društvo, neka školska elita, ne po ocenama, društvenom statusu, naprosto interesantni za druženje. Bili smo veseli, družili smo se i uvek smo se nešto bunili. Dakle, ako se planira odlazak u opservatoriju, pa ne povedu sva odeljenja, nego odluče da tamo mogu da odu samo učenici prirodno-matematičkog smera, onda mi odmah organizujemo štrajk i učenici društvenog smera tog dana ne dođu u školu, a ja sam bila na društvenom smeru. Zatim se danima o tome raspravljalo, što je bilo strašno u to vreme. Onda je profesor filozofije, koji je bio veoma poštovan u školi, uzimao na sebe zadatak da sa nama razgovara o tome šta mi to želimo da postignemo, kako ne razumemo u čemu je stvar, zašto je to tako i čemu štrajk, šta ćemo time postići. Tu smo se mi učili demokratiji. To je bila, recimo, '72. ili '73. godina. Tada sam počela malo više da se interesujem za društvene nauke – sociologiju, filozofiju.

Istini na volju, u mom razredu u Gimnaziji su uglavnom bila deca intelektualaca i bilo je možda nas petoro, šestoro čiji su roditelji bili radnici. To je nekako nas, ne mogu da kažem svrstavalo u drugi red, ali razlika je i tada bila primetna. Iako kažu da su tada sva deca bila ista. Nosila se uniforma. Nosila se kecelja, ali se ispod kecelje i pored kecelje videlo da postoje razlike. Razlikovala su se predznanja koja su ta deca imala, ali se to sve izgadilo do trećeg razreda Gimnazije. Posle sam sve to nadoknadila. Postala sam svesna nekih svojih kvaliteta. Nisu to bili kvaliteti u smislu da imam sve petice, nisam ih imala, ali znala sam šta hoću i da to što hoću mogu i da postignem.

Moram da kažem da kad sam htela da upišem Gimnaziju moji roditelji su bili protiv, te su me posavetovali i rekli da sam devojka i da postoji šansa da se možda zaljubim i poželim rano da se udam, pa ću ostati bez zanimanja. Predložili su mi da upišem frizersku školu ili medicinsku. Ja sam htela samo Gimnaziju, iako nas je iz tadašnjeg razreda osnovne škole samo petoro upisalo. Završila sam Gimnaziju i kad je trebalo da upišem fakultet niko mi se više nije mešao. Pitali su samo šta ću da upišem. Ja sam rekla da ne znam, da hoću da upišem psihologiju, ali da tamo imam male šanse za upis, jer su primali samo trideset studenata. Onda sam otišla na Pravni fakultet, jer sam osećala da u meni čuči veliki borac za pravdu i pravičnost. Imala sam taj osećaj. Kroz studije sam vrlo brzo shvatila da ne mogu da budem adovokat, jer ne mogu da branim onoga za koga znam da je kriv. Ne mogu da budem sudija, jer mi je teško da dam sebi za pravo da sam došla do apsolutne istine. Uvek bi postojao crv sumnje da li sam pravilno procenila. Nisam mogla sa tim osećajem krivice da se nosim. Uvek su postojale olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, a to meriti može samo onaj gore i tako sam rekla da pravosuđe ne dolazi u obzir. Onda mi se uprava nikako nije dopadala, jer sam mrzela šaltere i samo sam molila Boga da kad završim fakultet ne završim u upravi, nego u privredi, ali se, na žalost, desilo upravo to da sam završila u upravi.

Kad sam diplomirala, čekala sam tri godine posao. Ni tada se nije lako zapošljavalo. Ja sam svaku godinu davala u roku i svoj apsolventski staž produžila posle, jer sam se udala na četvrtoj godini studija i sebi sam dala za pravo da malo to produžim.

Hoćete da kažete nešto o tome kako ste upoznali supruga?

Nisam od onih devojaka koje su mnogo izlazile. Iako sam rođena u Beogradu, nisam mnogo koristila prednosti velegrada. Išli smo rado u pozorište i na koncerte. Sa indeksom smo imali jeftinije karte za pozorišne

predstave, imala sam običaj da ceo repertoar odgledam, ali nešto me diskoteke, u to vreme nije bilo kafića, nego kafana, nisu naročito privlačile.

Udvarača je na fakultetu bilo, nije da nije bilo, ali sam bila vrlo izbirljiva. Nije bilo mnogo momaka u mom životu, to su bile neke kraće veze. Nisam bila nešto frustrirana zbog toga. Imala sam divno društvo. To moje društvo iz Gimnazije, neki čak i iz osnovne škole, su moje društvo i danas.

Svog muža sam upoznala na trećoj godini studija. Tek sam upisala treću godinu kad sam ga upoznala na rođendan naše zajedničke drugarice. Nije bila ljubav na prvi pogled sa moje strane, ali posle mesec dana truda mi smo počeli da izlazimo. Posle šest meseci, moj muž je otišao u vojsku, pa je to trajalo petnaest meseci u ono doba. Mi smo se dopisivali, i to svakodnevno. Kada se vratio, još godinu dana smo se zabavljali i onda smo se venčali. Imala sam 23 i po godine tada, a on 27 i po. Čekali smo na prvo dete tri godine. Imamo troje dece, ali smo se trudili oko svakog (smeh) zato su i ovako divna. On je moja velika ljubav i srećna sam što sam ga imala. Danas mi mnogo nedostaje.

Vi ste se udali, potom diplomirali, rodili dete, pa se tek onda zaposlili?

Nakon rođenja deteta sam se zaposlila. Ne mora uvek da bude sve idealno.

Da li je bilo straha zbog činjenice da još niste diplomirali, udali ste se i želite dete, a još nemate posao?

Tada je situacija bila mnogo bolja. Mi smo živeli u kući mog supruga, odnosno njegovih roditelja, nismo bili bez krova nad glavom. Moj muž je radio u banci i nekako smo mogli nas dvoje od te plate da živimo. U toj kući svako je imao svoj stan, nismo živeli u zajednici sa njegovim roditeljima. Nismo imali do te mere egzistencijalni problem da smo se plašili da imamo decu zato što nemamo dovoljna primanja. Naravno, znali smo da je mnogo bolje da i ja radim i da prosto budemo ravnopravni u porodici. Nakon studija, moje sedenje kući, da izigravam domaćicu, nije bilo moje opredeljenje, iako ja i dan danas, ovo sad iskreno kažem, jako volim kuću i sve poslove u domaćinstvu. Zaista volim da se bavim time i srećna sam kada svojoj porodici mogu da priuštim sve, od uštirkanog stolnjaka, supe, do kolača. Da umesim hleb, meni to nikada nije bio problem. Ali sam želela da radim, naravno.

Prosto nije bilo mogućnosti za posao, i tada su trebale veze, kao i danas. Sasvim slučajno sam se javila na neki konkurs u opštini Zemun i tamo zatekla koleginicu sa fakulteta koja je već godinu i po dana radila i koja se već dokazala tamo, uvažavali su je. Onda je ona, valjda, sekretaru za inspekcijske poslove rekla neku lepu reč o meni i ja sam taj konkurs prošla i tako sam se zaposlila u upravi, u odeljenju za inspekcijske poslove. Radila sam prvo na predmetima tržišne inspekcije, pa sanitarne inspekcije, pa komunalne inspekcije, pa građevinske inspekcije, sve sam to prošla, pa sam nakon toga otišla u građevinski odsek.

Naravno, rodila sam još jedno dete, pa onda treće dete i tako je prošlo nekih desetak godina. Posle izbora 1996. godine, na kojima je Srpska radikalna stranka pobedila na lokalnim izborima u Zemunu, počinje i moja politička karijera.

Nisam bila član nijedne stranke. Ako pročitate moju biografiju na Vikipediji, videćete da sam bila član Socijalističke partije Srbije, ali nisam. Neko je to napisao, a ja nisam intervenisala. Nisam bila član partije, ali to ne znači da nisam pratila političke događaje i da to nije bila neka sfera mog interesovanja. Jesam, bila sam poprilično upućena, poznavala sam političku scenu. Tada se zahuktavalo, stvarao se višepartijski sistem. Dosta se u društvu pričalo o tome. Svi su se nekako opredeljivali, pa je tu bilo sučeljavanja stavova, da li je bolji Drašković ili Šešelj, šta je dobro, a šta loše kod Miloševića i tako. Kada su radikali došli na vlast, u opštini Zemun nisu imali kadar za sekretara opštine, što je bilo prvo mesto u upravi, praktično saradnik predsednika opštine, a predsednik opštine je bio Vojislav Šešelj. Ja sam se nekako, ne znam kako, ali znam da sam se nametnula da me oni zapaze, tj. da me on zapazi i da mi ponudi to mesto. Tada sam već trinaest godina radnog iskustva imala. Kada mi je ponuđeno mesto sekretara, ja sam tražila nekoliko dana da razmislim o tome. Onda sam sve stavila na kantar. Mislila sam da pravilno odmeravam i znala sam da tu ima jako puno obaveza, da je to velika odgovornost. Ja jesam jako odgovorna osoba, ali sa druge strane, ovo je bio fantastičan izazov. Vojislava Šešelja ste mogli da vidite samo na televiziji. Njegovu energiju smo osećali svi, sad sam videla i izbliza njegove sposobnosti, a od njega sam mogla i mnogo da naučim.

Što se tiče članstva u stranci, kada sam preispitala ceo program koji mi nije bio stran i pre toga, ja sam tu pronašla sebe. Patriota sam, tako sam odgajana od malih nogu. Prva knjiga koju je meni moj otac kupio jesu „Narodne junačke pesme“. I danas sam vrlo emotivna dok se prisećam pojedinih pesama i istorijskih događaja. Imam dozu emocija koja je nepoželjna za političare.

Meni je bilo važno da obezbedimo socijalnu pravdu, bez obzira na to što smo se zalagali za liberalniji stav u ekonomiji i u društvu. Znamo šta se dešavalo devedesetih godina, ja sam smatrala nekako da će samom činjenicom što ću biti blizu tih ljudi koji, videlo se, imaju šta da kažu i mogu mnogo toga da urade, to meni postati mnogo jasnije. Htela sam da vidim kako će to da izgleda izbliza, i da dam svoj doprinos.

Nisam sebe videla u politici. Ne, ja sam želela njima da pomognem. Dakle, stranci da pomognem da dobro obave posao u opštini Zemun. Taj posao sam odlično radila. Vrlo brzo smo Šešelji i ja uspeli da se razumemo, nekad i samo razmenom pogleda. Njemu je očigledno odgovarao moj način rada. Ja sam stvarno bila disciplinovana što se posla tiče, imala sam dovoljno širine, to mogu s pravom da kažem. Imala sam odličnu saradnju sa kolegama, oni su mene fantastično pratili, a i ja njih, tako da smo bili odličan tim koji je radio i danju i noću. Tu se nije znalo radno vreme. Možete misliti u ono doba devedesetih godina, ne zna se radno vreme. Ako treba geometri da idu na teren i razmeravaju nešto, onda su bili oni placevi za izbeglice aktuelni, oni će to da rade pod reflektorima, celu noć. Niko ne traži da im se plati. Prosto smo imali želju da nešto uradimo, da budemo neka ogledna opština, da imamo rezultat.

Onda su se desili parlamentarni izbori 1997. godine i ja nisam bila na stranačkoj listi, a nisam to ni očekivala. Mi smo dobili 82 mandata, pregovori sa Srpskim pokretom obnove su propali. Vojislav Šešelji je išao na razgovore sa Slobodanom Miloševićem oko moguće koalicije. Izlazi on iz kancelarije, javi mi se i kaže da ide na razgovore da vidi šta će biti. Poželim mu sreću i kažem da mi javi kakav je rezultat. Stigla sam kući, kad u šest sati meni zvući telefon, zovu me da hitno dođem u stranku, tada sam već bila član stranke.

Predsednik mi je dao jedan papir na kome su rukom bila ispisana imena i funkcije koje treba da preuzmemo. Moje ime je bilo pored Ministarstva za lokalnu samoupravu. Pogledam to, pogledam njega i upitam ga šta će moje ime na tom spisku. On me pita šta se dešava, da li mi ne odgovara Ministarstvo, pita me da li bih možda nešto drugo. Odgovorila sam mu da neću, ali mi nije jasno šta ću ja tu. Ja zaista nisam mislila, niti očekivala, niti sebe videla, niti bilo šta činila da bih tu bila. Mislila sam da ima mnogo zaslužnijih članova, ako mogu tako da kažem, koji bi trebali da budu ministri. On mi je rekao da ne zna nikoga ko poznaje lokalnu samoupravu bolje od mene. Sve nas je poslao kući, rekao nam da se lepo obučemo i da sutra u devet dođemo u Skupštinu. Sad, šta me je snašlo, snašlo me je. Javim tati i mami, a tata mi kaže: „Idi kupi nešto prigodno da obučeš, onako kako dolikuje.“ Bili su iznenađeni, ali manje

od mene i nekako bez ikakve euforije. Verovatno im je bilo milo, ali nisam osetila da se oni pitaju otkud to. Stvarno sam otišla i kupila kostim.

Sutradan, kada sam došla u Skupštinu, još nisam mogla da verujem šta se dešava, malo me je bilo i strah, priznajem. Brinula sam da li ću moći da odgovorim svim tim obavezama. Mogla sam da kažem i neću, ali opet, zašto ne bih probala. Nisam se do sada nikada obrukala, ukazana mi je jedna velika šansa. Država nije bila u bog zna kakvoj situaciji, nekako se osećalo to, na Kosovu se zahuktavalo. Sve je bilo onako intrigantno. Moram ovo da kažem, bez obzira ko čita, u šali naravno, jer mi se i šalimo, nismo samo ozbiljni tamo, jesmo svi uplašeni pomalo, ali malo se i šalimo da razbijemo to sve, jer čekamo da se dole obavi rasprava, pa da položimo zakletvu. Treba da se glasa o Vladi. Mene predsednik pita u šali, naravno: „Šta kaže tata što ćeš postati ministar?“ Ja sam ga upitala da li hoće da mu kažem iskreno šta mi je rekao, jer bili smo uvek i ostali na određenoj distanci: „Jaka mi je to i država i Vlada u kojoj ja kao penzioner moram da oblačim ministra!“ (smeh) Ovo sam rekla zbog toga da napravite neku razliku između onoga što se danas dešava i onoga što nije bilo tako davno kad pogledate, ali je drugo vreme bilo zaista.

Ja sam prilično ozbiljno shvatila posao. Prionula sam odmah na izradu Zakona o lokalnoj samoupravi. Naravno, mi smo radili ono što nam predsednik stranke kaže, jer je on bio potpredsednik Vlade, tada nije bio prvi, drugi, treći potpredsednik, bio je potpredsednik Vlade zadužen za ekonomiju, pre svega. Imali smo svakodnevne sastanke kod njega u kabinetu, radne zadatke i rokove, kad šta treba da uradimo, kakvi su planovi za naredni period, s kojim ćemo zakonom izaći, kakva je situacija u pojedinim oblastima i imali smo uvek ono: „Nemoj slučajno da su nekome prsti zamašćeni, visiće na sred Terazija.“ Dakle, nema poslovnih ručkova, nema nikakvih para za reprezentaciju, nema ništa osim gole plate i to je stvarno bilo tako. Ne mogu da kažem da nije. Jeste. Službena kola su postojala samo za ministre. Gospodin Žarko Obradović, koji je do skoro bio ministar za obrazovanje, bio je zamenik ministra u mom ministarstvu, kad sam ja bila ministar. On nije imao službeni auto i morao je da traži moje odobrenje ukoliko bi želeo da putuje negde kao zamenik ministra, ako je bio pozvan negde, da mu se odobri putovanje i korišćenje službenog auta. Ukupno je bilo, valjda, tridesetak automobila, tridesetak vozača u celoj Vladi. Sad ih ima 200, sigurno 200. U mom ministarstvu bilo je osamnaestoro zaposlenih, sad ih ima 118. Država je ista, a tad je bila veća, tad je bila još savezna.

Bila sam u dva navrata na Kosovu i Metohiji na pregovorima koje je profesor Marković, kao predstavnik Vlade, vodio sa Šiptarima i naravno, obi-

lazila sam opštine. Za dve godine smo prešli 250.000 kilometara. Ja sam bila u svakoj opštini, a kad je započeo rat 1999. godine, odnosno kada je započela agresija, onda sam svakodnevno bila tamo gde se dogodilo najveće bombardovanje – da li je to bila Kuršumlija, Prokuplje, Novi Sad, mostovi, Aleksinac, Niš i tako dalje. Tog jutra kad čujem šta je bilo, ja zapucam i idem tamo da vidim kakva je situacija i šta treba.

Radili smo neprestano, nije bilo dana da nismo normalno radili, kao Vlada, tokom celog bombardovanja. Decu sam jednostavno odvela kod roditelja, a suprug i ja smo ostali kod kuće. U početku smo nešto silazili u podrum kuće, a onda smo shvatili da nas ništa ne može spasiti, da to bombardovanje nije kao što smo mi očekivali. Znao, svi smo imali sliku bombardovanja iz Drugog svetskog rata. Ne znam kako ste Vi to zamišljali, Vi ste mladi. Tog dana kada je započelo bombardovanje, koje se iščekivalo, mi smo imali naznaku da će se to desiti, rečeno nam je u Vladi, ne tako direktno, ali prosto se to osećalo i rečeno nam je ukoliko bude sirena, to više nisu probne sirene, to je stvarno bombardovanje. Ja sam u takvim uslovima, naravno, pozvala mog brata da dođe kod mene, da budemo svi zajedno. Najstarija ćerka mi je na času engleskog jezika u institutu, kao da se ništa ne sprema da krene po zlu. Kažem svom bratu i ukućanima da ako se budu oglasile sirene znaju da je to tada stvarno agresija, da odmah siđu u sklonište. Dok smo o tome pričali, čule su se sirene. Pazite koliko čovek ne veruje da to ipak može da se desi jednoj evropskoj zemlji, bez obzira što znate iz prve ruke sve. Uzela sam telefon da nazovem službu za obaveštavanje i tad me je brat uhvatio za ruku i pitao: „Gordana, da li si čula da je pala bomba?“ Prva je pala u Surčinu, druga je pala u Žarkovu, a to je nama vrlo blizu vazdušno. To se čulo, a ja kao da nisam čula, nisam želela da čujem. Muž je krenuo po ćerku, ušao je na čas engleskog jezika i prekinuo nastavu. To je bilo udaljeno jedno 500 metara od naše kuće i dok su se vraćali on njoj daje instrukcije, to smo uvek pričali kao anegdodu: „Znaš, sine, ako sad počne bombardovanje, ti lezi, a tata će preko tebe.“ Moj muž je bio jako visok, dva metra, i dosta krupan, pa mu je ona odgovorila: „Tata, bolje da poginem od bombe, nego od tebe, jer ako legneš preko mene, gotova sam.“ To sad pričamo kao šalu i kao anegdodu, a u stvari, bilo je jako teško prihvatiti tu činjenicu. Uvek smo molili Boga da sačuva decu, a mi moramo da radimo svoj posao i tu nije bilo nikakve dileme.

Imali smo dodatnu odgovornost za sve zaposlene u ministarstvu, jer su bila organizovana dežurstva. To me je prilično brinulo. Ne mogu da budem non-stop u ministarstvu, smenjivali smo se na dežurstvu. Uvek tamo nekoga imate, uvek nekoga ostavite, da li zbog telefona ili zbog ne znam čega, ali to

je bilo takvo pravilo i uvek se plašite – šta ako udari, pa se čoveku ne znam šta desi. Velika je to odgovornost. Ako se sećate, mi smo hteli da izađemo iz Vlade zbog potpisivanja Kumanovskog sporazuma juna 1999. godine. U stvari, mi smo želeli da napustimo Vladu, ali je onda Milutinović doneo Zakon da ne možemo da napustimo Vladu.

Imali smo sastanak u stranci na kom je Vojislav Šešelj objašnjavao da mi moramo da poštujemo taj zakon. Moje mišljenje je bilo da ne moramo da poštujemo Zakon i da ne moramo da se vratimo u Vladu. Smatrala sam da treba da ostanemo van vlasti, ali naravno, to je bilo interno u priči u našim prostorijama. Donela se odluka da ipak u tako teškoj situaciji mi ne smemo da dozvolimo da se ide na izbore, nego treba da završimo mandat i da idemo dalje u obnovu zemlje jer smo, naravno, najviše poverenja imali u svoje snage.

Imali smo prilično dobru saradnju i dobro je funkcionisala ta Vlada, ne mogu da kažem da nije, nije bilo problema.

Počela je obnova. Tu se nije znalo ko gde ide i šta se radi. Mislim da je za godinu dana obnovljeno skoro sve što je porušeno za vreme bombardovanja. To je bilo nekih 54 mosta, ne znam više koliko puteva i čega sve, ali se niko od nas nije slikao i seckao crvene vrpce. Ono što je lepo, to je da mi uopšte nismo to prikazivali kao nešto što smo mi uradili. To je stvarno urađeno iz državnog budžeta, od državnih para, od para poreskih obveznika. Mi smo to shvatali kao svoj zadatak, niko od nas, ja bar mislim niko od nas, evo, polazim od sebe, nije se uživao u tu ulogu da smo mi ministri, nije imao vremena da uživa u samoljublju. Svi smo bili veoma odgovorni. Takva su vremena bila. Sad kad kažeš neko je ministar, pa to je ipak nešto, nema takvih mnogo, bude ih dvadesetak u državi, u zemlji od sedam i po miliona stanovnika.

Nismo uživali nikakve privilegije, osim što smo imali službeni auto 24 sata, a nekad smo imali i noćne sednice Vlade. Nije bilo dozvoljeno da se ministri sele, ako su iz Niša, živeli su u Nišu i putovali su.

Mi smo sledeće izbore, 2000. godine, pošteno odradili na terenu. Nije bilo lako nakon svega onoga što se desilo. Ljudi su želeli neki boljitak. Niko nije želeo ni da misli, ni da priča o devedesetim godinama i o raspadu Jugoslavije, o agresiji. Pojavio se na političkoj sceni DOS koji je puno obećavao. Istini za volju, ja sam i želela da se ostvare ta njihova velika obećanja. Iako sam znala koja je to struktura ljudi, način na koji se sve to odigralo, bilo je jasno da je upleten ceo Zapad, zapadne obaveštajne službe, da su oni organizovali ceo 5. oktobar. Računala sam da ne može to da bude neki veliki krah, pa biće još izbora, pa ćemo se dokazivati. Narod uostalom, ima pravo uvek da bira. Ja sam uvek u sebi nosila taj demokratski duh. Ne moramo uvek da budemo

na vlasti. Mi smo bili, ako se narodu dopalo, oni će nas birati opet. Ako nismo zadovoljili, oni će birati druge, napraviće neki drugi izbor. Da li su stvarno bolji ili nisu, videćemo na nekim sledećim izborima. Međutim, odmah je situacija u Parlamentu ukazivala na to da su ljudi osioni, da u supstanci nema demokratije, iako su im puna usta demokratije. Sve je to bilo do te mere napeto i do te mere neprijatno da je to počelo da narušava i zdravlje mnogih narodnih poslanika koji su bili onako malo emotivniji. Meni je to bio najteži period u političkom radu, dakle, onaj period od 2000, pa tamo negde do 2004. godine.

Prvi put ste bili na listi na izborima u septembru 2000? Da li se sećate koja ste bili na listi?

Tada sigurno među prvih deset, a posle toga uvek među prvih pet. Za mene lično, u političkoj karijeri najveći zadatak bio je, a po mom mišljenju i najveći izveden, zahtev za izglasavanje nepoverenja Vladi Zorana Živkovića.

Tu sam imala ekspozije koji je zabeležen kao najduži govor u Parlamentu do sada, ali to zaista nije bila moja namera. Mesecima sam se pripremala, od kad je ta Vlada počela da radi prikupljala sam materijale o svakom ministarstvu. Kada sam došla do toga da to treba uobličiti i stilizovati kao materijal koji ćete dati kao obrazloženje uz zahtev za izglasavanje nepoverenja Vladi, to se ispostavilo kao idealno da ga ja napišem. U želji da što više kažem, da iznesem što više argumenata, to je trajalo dva sata i 50 minuta. Uopšte to vreme nisam osetila, niti sam gledala u sat koji je stajao naspram mene. Samo sam osetila u jednom momentu da me noge izdaju i da ću se onesvestiti. Tu je bilo i puno uzbuđenja zbog odgovornosti za svaku izgovorenu reč, svi ministri su sedeli ispred mene, gledanost te sednice je bila ogromna, kao i interesovanje javnosti novinara. Napravila sam kratku pauzu, popila čašu vode, nekako sam se snašla u tome da kažem da ću nastaviti kasnije, da dam mogućnost da se neko iz Vlade javi i kaže nešto po otvorenim pitanjima i u svoju odbranu. Ulazila sam u salu sa gomilom papira, to su bili dokazi o onome što sam govorila, da se vidi da ne pričam napamet, statistički izveštaji raznih institucija i tome slično. To je trajalo danima i na kraju je Vlada sama podnela ostavku i raspisani su izbori. To sam pripisala sebi kao svoj veliki učinak, naravno i svih mojih kolega koji su učestvovali u tome. Mislim da smo to dostojanstveno izveli. Stvarno kvalitetno.

Moram da kažem da me ministri koji su danima slušali moje optužbe i dan danas sreću i vrlo rado pozdravljaju i da nikada nisu bili ljuti na mene,

međusobno smo se zaista uvažavali kao kolege, ali naprosto nismo se slagali oko određenih poteza, u pitanju su bile dve politike. Tu morate da napravite razliku. Ja sam uvek pravila razliku. Programski se ne slažem sa ovim vašim postupkom, to vodi do toga i toga. Lično tog čoveka apsolutno ne mrzim, ne interesuju me njegove privatne stvari, kada se sretnemo popijemo kafu zajedno, pitamo se za zdravlje, znali smo ko koliko dece ima, kako su deca. Nas je tamo 250 i ne moramo sa svih 250 da pijemo kafu, ali nađete bar pedesetero. To je klub ljudi među kojima se krećete svakodnevno, kao u jednoj velikoj firmi.

Zanimljiv je period u mom političkom radu, kada sam bila na funkciji potpredsednice Skupštine i predsednice opštine Zemun. Pošto se SRS 2004. godine ponovo vratila na vlast u Zemun, ja sam mogla da budem i na jednoj i na drugoj funkciji, a posle toga sam se opredelila za funkciju predsednika opštine do 2008. godine. Podnela sam ostavku na funkciju narodnog poslanika i potpredsednika Skupštine. Možete li Vi sad da zamislite da sam se vratila u opštinu Zemun, gde sam započela svoj radni vek, gde poznajem kolege od kojih sam učila posao, neki su učili od mene, gde sam bila sekretar opštine i bila sam im nadređena, a sad im dolazim kao predsednik opštine. To je bila teška situacija.

Ljude jako volim i uvek im dam šansu. Evo, Vas danas upoznajem i hoću da mislim sve najlepše o Vama. Ako se u budućnosti dokaže da Vi niste zaslužili toliko moje poverenje, to je loše po Vas, po mene nije, ja tome nisam doprinela, ne želim da doprinesem. Otvorenog sam srca u razgovoru sa Vama i verujem u sve ono što ste Vi meni rekli i zašto ćete da koristite ovaj intervju. Tako sam isto postupala sa svojim kolegama, ali sam mnogo puta, priznajem, bila povređena zbog toga. Nekoga zavolim, vidim da ima potencijal, radim na tome da mu dam šansu da napreduje, podignem ga i više nego što treba, a onda me iznevere, izigraju to poverenje. E, to jako zaboli. To mi se dešavalo. Mislim da nije dobro da čovek nema određenu rezervu prema ljudima, ali prosto ne možete da pobegnute od sebe. Hoću sebi da dozvolim da budem ono što jesam, ali sam se vremenom naučila da naprosto ne treba da imam bilo kakva očekivanja i da ne smem nikoga i ništa da idealizujem.

Čini mi se da sam sasvim slučajno sastavila ženski tim. Na svim važnijim funkcijama su uglavnom bile žene i fantastično smo radile. Uradile smo sve što smo želele. Na ženski način sa svima smo uspostavile dobar kontakt, sve smo pozivale kod nas u opštinu, da vidimo šta koga žulja i da svi zajedno napravimo prioritete i dinamiku radova. Naravno, svi očekuju od opštine da im pomogne: vrtići, bolnica, fakultet, srednje škole, osnovne škole i tako dalje.

Moram da priznam, i to sa zadovoljstvom, da smo imali fantastičan odnos, da prosto niko nije mogao da veruje da mi hoćemo da svi znaju kad je red na koga i sami naprave svoje prioritete. Kažu da im treba to, to i to, naprave od jedan do deset šta im je najvažnije, pa smo radile stavku po stavku. Znalo se šta ćemo uraditi ove godine, sledeće godine, pa tako četiri godine. Mi smo završili mandat, tako da je svaka institucija dobila koliko je moglo da se dobije i to smo gledali da bude stvarno ravnoteža, nije bilo nekih koji su protežirani. Usput smo potpuno sredili opštinu Zemun, tako da ona bude prijatnija za rad službenicima i naravno, građanima zbog kojih postojimo. To sam osećala kao dug svojim kolegama. Primanja su bila najbolja što su mogla da budu, ali ako smo nešto delili što je moglo da se podeli, onda to nije bilo procentualno, od plate, pa da onaj koji ima najveću platu, ima procentualno najveći dodatak, nego svima isto. Ako je pet hiljada dinara, to je pet hiljada dinara za sve, deset hiljada, deset hiljada za sve. To je, nećete mi verovati, bio novac koji je mnogo značio. I dan danas kad me vide kažu da je najlepše bilo u to vreme, jer su se svi osećali tako važno. (smeh)

Kad je Vojislav Šešelj došao kao predsednik opštine, rekao nam je da napravimo raspon plata, od najnižih do najviših. Ja sam tada kao sekretar opštine išla na to da to bude 1:3. To je bilo daleko bolje nego svugde u državi. Svugde je bilo 1:5, 1:6, a kada sam ja bila predsednica opštine, to je čak bilo 1:2,80. Ako je načelnik uprave imao 75.000 dinara platu, onda izračunajte kolika je bila najmanja plata, ali je fond plata bio isti. Nismo uzimali ništa više para nego što je bilo predviđeno u odnosu na druge opštine, ali je raspon plata bio manji. Na račun velikih, mi smo podizali one manje, tako da i ovaj sa manjom platom može da živi iole pristojno. To je bio naš pogled na to kako bi država u malom, opština, iako ona to ustavno, zakonski, nije, mogla da funkcioniše. Po mom mišljenju, država je samo jedno domaćinstvo u kojem vladaju ista pravila, potpuno ista pravila kao u klasičnom domaćinstvu. Samo je bitno da li hoćete da se protežete više nego što vam je budžet dugačak ili ste spremni da se protegnete onoliko koliko imate. Mi, zbog kompleksa koji imamo, smo uvek spremni da se zadužujemo više nego što možemo. Ta je euforija jednog trenutka u životu i mene uhvatila, naročito kad su počele razne kreditne kartice, pa su mi još kao potpredsedniku Skupštine davali mnogo veći minus nego što bih mogla da ga imam u odnosu na moju platu. U jednom trenutku sam molila Boga samo da te kartice nestanu, da vratim dugove i da ugasim kartice. Ne baratam više karticama, nema pozajmljivanja, nema dugovanja. Koliko imaš para, toliko možeš da živiš u ovim teškim vremenima.

Moram da kažem da nisam politički aktivna od 2012. godine. Poslednji mandat u Narodnoj skupštini mi je bio od 2008. do 2012. i bila sam aktivna u kampanji 2012.

Da li možete da kažete nešto o kampanji 2012. godine? Šta su bila Vaša zaduženja? Kako je sve izgledalo?

Jedan od razloga zašto više nisam politički aktivna jeste i to što se meni učinilo da ne dajemo maksimum od sebe kao politička partija, da smo nekako izgubljeni. Došlo je do onog raskola 2008. Do tada se stvarno znalo ko je ko. Naravno, predsednikova je uvek bila uvažavana. Tomislav Nikolić je kao zamenik predsednika imao ogroman autoritet u stranci i više puta smo bili u predsedničkim kampanjama, pa u kampanjama za Narodnu skupštinu, bilo je puno izbora. Znete i sami da su se predsednički nekoliko puta ponavljali, Tomislav je bio kandidat, to smo zdušno podržavali. Te kampanje su išle planski i znalo se gde se ide, kako se ide i šta mi hoćemo: kakvu poruku da damo građanima. Posle raskola, nismo se najbolje snašli. Naša je greška i sebe tu uključujem, što možda nisam imala dovoljno ni snage, možda ni autoriteta, ni argumenata da dokažem drugima da treba na drugačiji način da radimo. Nekako smo postali amorfni, nismo jasno bili prepoznatljivi, nismo to bili mi, oni stari radikali. Teško je u kampanji da tačno osetite šta je to za šta možete da se uhvatite, a da to bude različito od drugih političkih partija i da građani osete kao da ćete zaista uspeti u tome. Birači mogu nekad da kažu: „Jeste, oni su u pravu, ali nemaju snage da to urade.“ Nama se izgleda to desilo. Ovi nešto hoće, vidi se da hoće, ali neće oni uspeti to, nema ovde ko to da iznese. Navršilo se deset godina otkako je naš lider u Hagu, to je ogroman hendikep. Onda druga prepoznatljiva ličnost koju smo profilisali kroz sve te izbore, Tomislav Nikolić, formira novu političku partiju. Mi smo ostali sa jednim rukovodstvom u kome se niko posebno ne ističe, a to je ipak neophodno. Mislim da kod nas građani još uvek prepoznaju lidere i na osnovu lidera cene političku partiju i tako se opredeljuju na izborima. Na izborima 2012. godine zabeležili smo očekivano loš rezultat. Tačnije, mnogo lošiji nego što smo očekivali. Posle toga, naše delovanje kao vanparlamentarne stranke je potpuno suženo, nema mogućnosti za delovanje, barem ne u medijima, a i sve aktivnosti svele su se na naše interne aktivnosti u okviru stranke.

Ja sam procenila da je vreme za povlačenje, nije to nikakvo bežanje, ali ne mogu da sedim i da klimam glavom i da se bavim sama sobom u toj političkoj partiji, a da ne radim ono što je osnovno u jednoj partiji, a to je da

ubeđujem birače da budu uz SRS, da približavaju svoje stavove građanima. Da li mi je to teško palo? Moram da priznam da jeste.

Onda je usledilo jedno veliko razočaranje. Ne mogu da nađem posao nigde. Niko ne može ništa da mi ponudi. Gde god kucnem, kome se god obratim kaže da moram da znam kakva je situacija i da sam ipak neko ime u politici, ne žele da me ponize, da mi ponude bilo šta. Tako sam se suočila sa činjenicom da ne mogu da nađem posao. Tražim ga već godinu dana i javlja se egzistencijalni problem i to ozbiljno utiče na mene, pogotovo što sam imala kao životni moto to da moram da budem nezavisna, da ne zavisim ni od koga. Uvek sam se uzdala samo u sebe. Imam još uvek obaveze prema deci, školujem najmlađu ćerku. Kako god, osećam se kao radno sposobna žena, imam veliko iskustvo. Nemam uslova za penziju, ali kod nas tako završavaju političari ako nemaju neki svoj biznis koji su paralelno negovali. Ja to nisam mogla.

Da li ste otišli da se prijavite na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje?

Jesam, prijavljena sam. Moram da priznam da je to bila paradoksalna situacija. Došla sam da se prijavim, a službenica mi kaže: „Gordana, pa Vi ste bili u Upravnom odboru ove institucije!“ (smeh) Ja sam joj odgovorila da jesam bila svojevremeno, ali da su se sad vremena promenila, pa sam kao i milion drugih u ovoj situaciji. Nije strašno meni, ostala sam bez posla, pa i milion drugih je bez posla, ali shvatam njihov hendikep. Šta da radim da sačuvam zdravu pamet, razmišljam. Porodica je tu da me podrži, tu mi je brat, tu su mi otac i majka, u mogućnosti su da nam pomognu, ali meni je potrebno da idem na posao, da budem angažovana, korisna sebi i drugima. Godinama radim 24 sata, ali to nije samo figurativno rečeno, ja sam stvarno u tome bila neprestano. Verujte, i sada sanjam da sam negde na putu ili da nešto pripremam, proučavam neku materiju, sa nekim se oko nečeg sporim.

Kako je politički angažman, u stvari, to Vam je bio posao, uticao na Vašu porodicu, na Vašeg supruga, troje dece? Oni su svi bili mali kada ste postali ministarka?

Jesu, ali sam imala neverovatnu podršku od njih i razumevanje. Moj suprug me je vrlo često vozio svugde po Srbiji, kako bismo što više bili zajedno. Ljudi misle da mi imamo službene automobile, da nam stranka

plaća sve što radimo i daje nadoknadu, ali to nije tako. Uglavnom se sami snalazimo. Dešavalo se da se vratimo u tri ujutru, a opet, idemo na posao u sedam sati. To je bilo jako teško. Deca su tada bila u rasponu od petnaest do sedam godina, njih tri devojčice, i morale su da se osamostaljuju. Bez obzira na to kada bih stigla kući, ako imaju šta da mi kažu ili ako je trebalo da popričamo, ja bih sedela nekad i do zore da pričamo. Imali smo neverovatno, i danas imamo, jako veliko poverenje jedni u druge. Morala sam da ustajem prilično rano kako bih pripremila sve što je potrebno za decu, uključujući i ručak. Onda odem u Skupštinu i učestvujem u radu Skupštine. Uvek sam bila domaćica, bavila sam se tim poslom, išla na roditeljske sastanke, vodila decu lekaru i obavljala poslove kao i svaka druga majka. Da li je bilo lako? Nije.

Ipak, moram da priznam, na neki način i deca i suprug su bili moje žrtve, zbog same činjenice da sam javna ličnost. Zbog toga mi je jako žao i osećam izvesnu dozu krivice. Zavaravala sam se dugo godina da su mi oni na prvom mestu, ali se ispostavilo da to nije baš tako. Nikada se nije dogodilo ili retko se dogodilo da odbijem neku poslovnu obavezu zbog porodice.

Zdravlje je poprilično stradalo. Pritisak je počeo da skače, tako da sam često morala u hitnu ili kod lekara u Skupštini, ali nisam jedina. Mnogi od nas su poprilično pogubili zdravlje, to su jako veliki stresovi. U svetu kažu da ljudi mogu da podnesu psihofizički dva izborna ciklusa, više od toga se ne upuštaju. Kod nas, nisam ni brojala koliko je političkih ciklusa bilo od kada sam politički aktivna. To je jako veliko trošenje. Sama činjenica da se pojavite na tribini ili na mitingu pred deset hiljada ljudi i da treba da govorite zahteva ogromnu energiju. Možda nekome i nije, meni jeste. Nisam osoba koja bi tako lako izašla pred publiku. Nije se trema toliko promećivala, ja sam se tu izverzerala, ali nisam neki veliki fan javnih nastupa. Išla sam ja na razne televizije, velike televizije, duele, ali to meni nikada nije prijalo, ma koliko da sam se pravila da je to meni lagano. (smeh) To je za mene uvek bilo jako stresno, jer sam se plašila hoću li moći da pobedim u duelu, hoću li da opravdam poverenje, hoću li da postignem cilj sa kojim sam pošla... Zato nemojte da se pitate zašto nema više žena u politici. Članovi moje porodice su bili i moji najveći kritičari, imali su velika očekivanja, što me je dodatno obavezivalo, ali su u isto vreme bili i moja velika inspiracija.

Gađanje cipelom, da li je to bio najdramatičniji čin u Skupštini?

To gađanje cipelom su mediji, a i mi kao stranka, loše iskoristili. To nije bio planiran gest, mada se uglavnom svi gafovi planiraju. Tada je na dnevnom

redu bio Zakon o davanju saglasnosti na Statut AP Vojvodine. Rasprava je bila vrlo žučna, a gospođa Gordana Čomić je jednog po jednog od mojih kolega iz Srpske radikalne stranke opominjala, oduzimala im reč i kada je došlo do gospodina Martinovića, koji je bio tada zamenik šefa poslaničke grupe zadužen za tu tačku dnevnog reda, videla sam da ako bi njemu oduzela reč, onda bismo mi bili zaista hendikepirani u daljoj raspravi. Nije dozvoljavala da se išta kaže, ali baš ništa. Da bih spasila njega od poslednje opomene i izbacivanja, ja sam to uradila, pobunila se. Shvatila sam da će i on da ode. Ja sam to onda uradila u nameri da skrenem pažnju javnosti, da prekinem takav način vođenja sednice. Imamo pravo da kažemo šta mislimo, pa glasanje će posle pokazati većinu. Niko ne može da mi uskrati pravo da govorim. Nikad mi nije bilo jasno zašto menjaju poslovnike. Od 2000. godine, svakih godinu dana su se samo skraćivala prava narodnog poslanika. Ako nas je narod poslao tamo da nešto kažemo, a mi nemamo mogućnosti za to, onda to gubi smisao i nije u redu. Bez namere da nekog vređam, govorila sam o svim problemima, nije bilo zaštićenih, o svakome sam govorila ono što mislim. Neka vrednuje to ko kako hoće. To su neki protumačili kao nekulturan potez. Jeste nepoželjan, ali nije usamljen, i kad nemate u svojim rukama moć, a ja ne mogu da isključim Čomićku, ona mene može, šta preostaje... Ja sam morala na neki način da zaštitim SRS, odnosno naše demokratsko pravo da iznesemo svoj stav. Posle toga je sve išlo malo drugačijim tokom. Bilo je stresno, ne mogu da kažem da nije, nisam se dičila svojim postupkom, ali sam postigla cilj. Na silu mora adekvatno da se odgovori, inače će vas uništiti. U momentu sam razmišljala šta da uradimo, šta da uradimo da to zaustavimo i to mi je bilo jedino na raspolaganju. Ne mogu da kažem da se stidim, jer bih se više stidela da sam bila u ulozi gospođe Čomić. Njen način vođenja sednice za mene je potpuno neprihvatljiv. Cipela je upotrebljena kao gest neslaganja sa njenim načinom rada i ona je to tako i shvatila.

Koliko često ste putovali kao narodna poslanica?

Ne često. Jednom samo kao član Zakonodavnog odbora i redovno na zasedanje OEBS-a. To nije bilo često, ali sam kao predsednik Skupštine opštine putovala u Siriju i u Palestinu. Putovala sam kao predsednik opštine i kao predstavnik stranke, jer je trebalo da potpišemo neki sporazum sa BAAS partijom i da se bratimimo sa Rif Damaskom u Siriji i to je bilo zaista predivno iskustvo za mene, susret sa tom kulturom. Jako mi teško pada kad gledam danas šta se dešava u toj zemlji.

U Siriji je bilo oko osamnaest posto pravoslavaca. Njihovi, odnosno pravoslavni verski objekti su bili podjednako održavani i cenjeni kao i muslimanski, jedni kod drugih odlaze na svetkovine. Bila sam u manastiru, gde oni ulaze sa velikim poštovanjem prema svim relikvijama koje se tamo nalaze.

Oni su narod koji vam u jednom telefonskom razgovoru kaže toliko lepih reči, tipa: „Sunce me je ogrejalo kad sam čuo tvoj glas.“ Kod njih je uobičajeno da tako kažu. Lepa reč gvozdена vrata otvara. Zamislite kad vam se neko tako obrati, pa morate da se osmehnete, da vas obuzme milina.. Bili smo veoma dobro primljeni. Tada smo učestvovali i na demonstracijama protiv SAD-a i njihove politike prema Siriji i rata. Svi naši susreti sa predsednikom BAAS partije, sa guvernerom Rif Damaska bili su srdačni.

U hotelu smo dobili poziv od premijera Sirije da se sretne, što nas je veoma iznenadilo. Dala sam dva intervjua za njihove medije. Pretpostavljam da je i to uticalo na njihov poziv bez plana. Ušli smo u salu da sačekamo premijera. On je došao, mene su predstavili na arapskom jeziku, potom njega i onda je on pogledao u mene i rekao čistim srpskim jezikom: „Mogu li da Vas oslovljavam sa Goco?“ (smeh) On je studirao u Beogradu, govori srpski fino, mi smo posle nastavili, naravno na arapskom, ali je to bilo baš lepo osećanje. Isto se dogodilo i u Palestini. Ko uživo nije video šta se dešava u Palestini, taj zaista ne zna koji je problem te države i naroda. Oni imaju životni problem, oni se bore za svaki pedalj zemlje. Po mentalitetu, i jedni i drugi su vrlo slični nama.

Mi važno za gostoljubiv narod, ali sa njima ne možemo da se takmičimo. Palestinci su hteli da nas, pored svih zvaničnih poseta koje smo mi imali u Skupštini i u Vladi, gde je svaki drugi govorio srpski, ugoste i u Udruženju studenata bivše Jugoslavije. Tamo su vrlo ugledni ljudi, mnogi su postali biznismeni. Kad ih vidite, svi deluju skromno, ali ima imućnih ljudi. Napravili su lep sportski kompleks za odmor, a kad smo mi otišli, oni su se postrojili u špalir i predstavljali su se tako što je svako rekao gde je i šta je studirao na prostorima bivše Jugoslavije – u Sarajevu, Skoplju, Zagrebu, Beogradu i tako dalje. Jedan od njih studirao je na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu, pitao me je da li petnaestica i dalje ide istom trasom. (smeh) Možete li zamisliti kad se nađete tamo s tim ljudima, koji vas primaju kao rođenu sestru, koji sve znaju o vašoj državi i koji nose prelepe uspomene, možda samo zbog toga što su bili mladi, mladost je sama po sebi lepa, a to vreme su proveli ovde, i puna su im usta Srbije. Puštali su pesme Zdravka Čolića i Tome Zdravkovića. To je bilo neverovatno iznenađenje i iskustvo. Ti ljudi su stvarno ambasadori naše zemlje i kulture.

Sigurno znate i iz priče koliko je studenata iz Afrike, iz Azije i sa Bliskog Istoka bilo ovde. Čujem da će opet doći iz nekih zemalja 5000 studenata. To je fantastična stvar, samo što treba održavati kontakte sa njima. To su mi bila jedina putovanja i prelepa iskustva. Nešto što nikada ne biste odredili kao turističku destinaciju, niti biste imali priliku da sve to vidite iz prve ruke i da uđete u kuće i porodice i da shvatite način života i mentalitet tih ljudi.

U međuvremenu, izgubili ste supruga.

Moj suprug je bio stub porodice. Tada smo bili 28 godina u braku, već je šest godina kako je umro.

Možete da zamislite šok, budi me zvono na vratima, izlazim misleći da je zaboravio ključ i vidim ga gde sedi na kućnom pragu. Deca trče za mnom i ne znam šta da radim, ali zaista ne znam šta da radim. Ne mogu da se setim svih pojedinosti, kao da sam ih izbrisala iz sećanja. Tog momenta mi je bilo bitno da pozovem Hitnu pomoć, onda brata i jednog njegovog prijatelja iz komšiluka da mi pomogne da ga unesemo u kuću dok ne stigne Hitna pomoć, i sećam se da sam sklanjala decu. Govorila sam im da dolaze lekari koji će da rade svoj posao jer tati nije dobro. Već sam znala da je on preminuo.

Imao je problem sa pritiskom, bio je jednom u bolnici na ispitivanju, ali takav ishod nismo očekivali. Bili smo na slavi dan pre toga i vratili se uveče kasno, a ujutru u jednom trenutku ga više nije bilo. Onda shvatite koliko je život stvarno trenutak koji najčešće ne iskoristimo najbolje što možemo. Na sahrani, 2007. godine, verujte, ako nije bilo tri hiljade ljudi, nije bilo ni manje, što njegovih prijatelja, što mojih prijatelja, zajedničkih, naravno, familije. On je zaista bio omiljen u društvu. Voleo je život i zato mi je žao što nije dočekao da zajedno uživamo u svojim unucima. To je prelepo iskustvo, veliko zadovoljstvo. Unuka me je vratila u život, obožavam je. Očekujem da ću imati puno unučića i radujem se tome unapred.

Čime se on bavio?

Moj suprug je radio u Invest banci. Invest banka je propala, pa se posle zaposlio u jednoj privatnoj firmi. Znate kako je, uvek ste pod lupom kada se bavite javnim poslom. Trudila sam se zaista, i zbog sebe i zbog stranke koju sam prigrllila kao porodicu svoju, da opravdam poverenje koje mi se ukazuje, da svojoj deci ne budem na sramotu, nego na ponos i onda je uvek važno pravilo da moramo da se stegnemo zbog ovoga, zbog onoga da budemo

skromni i mislim da je on kao jak muškarac uspeo da prihvati da mene podržava, a da naš brak ne trpi nikako. Malo ko bi to uspeo. Odemo, recimo, na večeru u neku ambasadu, a onda domaćin kaže da će sad oni muškarci o poslu da pričaju, a da se gospođe malo zabave. Gde će moj muž u toj situaciji, a gde ću ja? (smeh) Imali smo problem. Da li da budem ovamo ili da budem onamo? Logično je da idem za poslom, je l' tako? S druge strane, njega stavljam u situaciju da sedi sa ženama i priča o cveću i garderobi i ostalim stvarima. Uvek smo se šalili na tu temu.

Tu vidite da žene nisu baš ravnopravne u svemu. I mnogo im je teže da se bave politikom, jer od njih se ipak očekuje da sve dugo bude fantastično, mada malo ima žena koje imaju brak, koje imaju decu, kod kojih sve štima. Izgubi se tu strpljenje. Taj posao zahteva priličnu odvojenost od porodice i malo koja porodica to izdrži. Mora da bude prilično jaka porodica, da postoji velika ljubav i poverenje, pa da to opstane. Zato se i mali broj žena odlučuje da se bavi politikom.

Nikad nisam odlučila da se bavim politikom kao zanimanjem, ali se to desilo, a onda sam imala potrebu i obavezu da to radim najbolje što mogu. Da li sam mogla bolje? Možda i jesam. Da li je bilo dobro za mene što sam ušla u sve to? Ne znam ni danas, ali se ne kajem. Mnogo sam toga naučila, mnogo ljudi upoznala, stekla brojne prijatelje, ali i prilično sam zdravlja izgubila. Moram da kažem da mi je i sada jako lepo što se ne bavim više tim poslom.

Mogu da kažem da od gubitka supruga nisam ista osoba. Odgovornost prema porodici mi se udvostručila, a trebalo mi je mnogo vremena da koliko-toliko naučim da živim bez njega.

I danas imam osećaj kao da je negde otišao i naprosto znam da se neće vratiti, ali negde drugde on postoji i motri na nas. Možda je to nezrelo, ali je tako. Ne izbegavam da pričam o njemu, ni deca ne izbegavaju, ali smo u početku, jednostavno, ostavljali sve to po strani, mada mislim da to nije bilo dobro. Nismo možda na pravi način preživeli gubitak, ali nismo znali kako drugačije, mora neko da vam pomogne u tome.

Posle su se ćerke udavale. Dve, tri godine posle njegove smrti udala se moja najstarija ćerka, pa onda za godinu dana srednja. Koliko god ti trenuci bili lepi i one i ja shvatamo koliko nam on nedostaje. Od tada, sve što vam se dešava, uvek su pomešana osećanja.

Najstarija ćerka ima devojčicu koja sad ima tri i po godine i pita me skoro: „Bako, pošto je deka slobodan gore, možemo li da ga pozovemo telefonom? Da li on ima telefon?“ Ona, naravno, na svoj način razmišlja o tome. Ja joj kažem da nema, a ona mi kaže da onda sigurno ima skajp. Nas dve se

obožavam. To je stvarno velika radost. Odlazim po nju u vrtić u pola tri da je uzmem, da ne bi ostajala do šest, dok njeni roditelji rade i onda imamo tri sata samo za sebe. Tad radimo sve što ona voli. Šetamo se, igramo, crtamo, čitamo, pišemo, spremamo ručak i mesimo kolače. Ona ima sreće da ima dve tetke, baku i teču stalno tu, pogotovo zato što su drugi baka i deka u Kanadi i onda moram da zamenim sve njih. To je sve skupa veliko zadovoljstvo.

Počela sam da Vam pričam o tome kako je teško iz potpune predanosti poslu preći u fazu – sve vreme mogu da koristim kako samo ja hoću. Šta da radim da sačuvam zdravu pamet. Moj svekar je nama ostavio u nasledstvo malo imanje pod Kosmajem i onda sam osetila obavezu da nastavim da održavam to imanje. Sagledala sam to sa lepše strane. Malo ću da renoviram kućicu i počecu da sadim baštu, odnosno da proizvodim zdravu hranu. Onda sam se upisala na neke seminare da savladam teorijski šta treba da se radi i kako i posadila sam sve povrće koje mi je bilo na raspolaganju. HTZ oprema za baštu, motika, ašov i grabulje, šešir na glavi i leto posvećeno povrtnjaku. Počeli su već da pričaju šta radim i šta to sejem, i kao za vraga, nikome ove godine u selu paradajz nije uspeo, a moj paradajz je bio prilično krupan. Tikvice, verovali ili ne, pola metra. Sejala sam sve, krompir, luk, šargarepu, peršun, papriku, paradajz, čeri paradajz, tikvice, rotkvice, rotkve, salatu, spanać, blitvu, brokoli (smeh), karfiol, praziluk, svega je toga bilo u mojoj bašti i sve je fantastično uspelo. Ja oduševljena. Ništa nije bilo lepše nego kad je to počelo da stiže, pa uzmem plastične gajbice, naberećem svega po malo, pa odnesem to kao prezent meni dragim ljudima. Svi se, naravno, oduševavaju. Uzmem jagodicu, pa stavim u list blitve i pojedem. To je nešto što ne može da se opiše, to vam odmah izmami osmeh. Tako sam odlučila da se sledeće godine bašta proširi mnogo više, kako bih proizvela sve što je potrebno za naša tri domaćinstva, dakle, moje dve ćerke, za mene i najmlađu ćerku i da uvek imamo da nekome nešto odnesemo na poklon.

U čemu je tajna? Šta ste naučili? Odnos đubriva, preparata?

Ne, nisam đubrila, nikakvim veštačkim preparatima nisam tretirala. To je bilo samo zalivanje, okopavanje, milovanje, pipkanje (smeh), dobra energija i ništa drugo, verujte mi. To uopšte ne traži mnogo rada. Ne mogu da shvatim kako neko ko ima parče zemlje ne proizvede za sebe toliko da ima hranu. Ne treba više od jednog ara zemlje, da se proizvede sve što jednoj porodici u toku godine treba i da se konzumira zdrava hrana. Mi stvarno

jedemo jako lošu hranu. Ove godine je sve eksperiment, ali ozbiljno sam se zainteresovala za organsku baštu.

Zanimljivo je koliko su svi bili oduševljeni svakom od tih namirnica, koliko je to drugačije nego ono što kupite na pijaci. Jedino što sam tim biljkama dodavala, to je zeolit da malo očistim zemlju od teških metala i ništa, ništa više. Pepeo, ako ima neka bubica, da je uništim, jer smo naravno, na tim seminarima učili kako da se suprotstavimo raznim štetočinama. Pronašla sam neku staru knjigu iz 1942. godine „Kako uzgajati povrće“ i to je nešto što je potpuno u skladu sa ovim pravilima za organsku hranu. Ništa novo, samo se treba vratiti u prošlost.

Kakvo Vam je zdravlje?

Ja sam prilično zdrava, osim što sam imala problem sa pritiskom kada su neke izuzetno stresne situacije. Najstresnija je bila situacija 2008. godine, kada nam se raspala stranka, kada su odlazili Toma i ta frakcija, to mi je zaista jako teško palo. Mislila sam da sam pred nervnim slomom. Nisam to doživela teško kao političar, nego kao čovek. Nisam to očekivala i to mi je bilo kao kada u jednoj porodici dolazi do neke deobe i izdaje. Bukvalno tako, jer sam bila odličan prijatelj sa Tomislavom Nikolićem. Mi smo se posećivali, dolazili na slave, svadbe i tako dalje. I odjednom se dešava nešto tako strašno, što nije bilo ni u najavi i što nije bilo svojstveno našoj stranci koja je uvek važila za homogenu. Mi smo gajili porodične odnose među sobom, dobre međuljudske odnose. I kad je to nestalo, polako je počela stranka da gubi na ugledu. Mislim da je to neophodno, kao u svakom kolektivu, ako je menadžment dobar, dobri odnosi, idemo napred, ako ne, ako jedni drugima rade o glavi, onda to ne može da urodi plodom, to je prosto tako. To je bilo jako teško. Nisam od tada sa Tomom progovorila ni jednu jedinu.

Malo sam razočarana onim što nam se dešava, a to je uloga koju su nam dodelile velike sile, a mi iz neznanja ili bahatosti pristajemo na to. Meni stvarno teško pada zato što nemamo drugu državu, nego ovu koju imamo. Mi živimo u njoj, naša deca žive u njoj, mnoga deca beže i ne verujem da to rado čine, ali to je zbog toga što ne vide perspektivu.

Imamo mnogo problema, od onih osnovnih, a to je poremećen sistem vrednosti, loše obrazovanje, kriza porodice, nezaposlenost. Ne mislim da je sreća da se pobeogne u Nemačku, u Kanadu, trbuhom za kruhom, ali zaista nikog ne okrivljujem zbog toga. Žao mi je što ti mladi ljudi ne mogu da

ostanu ovde gde im je sigurno i bolji i lepši život. Mi smo rođeni pod ovim podnebljem, nama je jedino ono prirodno, sve nam odgovara, osim što nemamo šansu da se iskažemo u punom kapacitetu i da živimo pristojno. Mnogi ljudi misle da im je obećeno da će proživeti život bez ikakvih problema i da imaju pravo na to, ali nama to niko nije obećao, život je pun obrta. Život je pun uspona i padova, niko to neće da nam kaže. Nema više mudrih razgovora sa starijima, što sam ja nekada, recimo, imala sa dedom ili sa roditeljima u mladosti. Svi misle da su predodređeni da budu menadžeri, da budu vlasnici velikih firmi, da voze dobre automobile, da idu na letovanja po belom svetu i tome slično. Ne znaju da samo mali broj ljudi tako nešto sebi može da priušti i pitanje po kojoj ceni, da je ovo kapitalizam, da su sa ove strane kapitalisti, a sa one strane vredni radnici, ali to ne znači da ti radnici treba da budu žedni i gladni, nego da njihov rad treba da bude adekvatno plaćen. Vlasnici stranih kompanija žele odličnog radnika sa zaradom od 250 evra.

Možda sam idealista, ali da imam priliku sa bilo kim da razgovaram u belom svetu, morala bih da postavim granice, do ovde možemo mi da razgovaramo, a dalje ne možemo. To je moja kuća, to vam je kao kad imate ogradu oko svoje kuće. Ako je na jednom mestu razgradite, tu će da vam prolazi ko stigne, a ako imate ogradu, lepo zaključanu kapiju, ne može da prođe ko kako hoće i da vam rovavi po dvorištu, da vam uništava dvorište. Sve u svetu funkcioniše po sistemu ucena i biraju se ljudi koji mogu da se ucenjuju.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Iskreni sam vernik.

Pretpostavljam da je smrt supruga najteži, a šta biste izdvojili kao najlepší trenutak u životu?

Moja deca su to lepo primetila: „Mama, ti ne umeš da se obraduješ.“ Ja se obradujem, oduševim, ali ne umem to da pokažem. Možda sam to naučila od svojih roditelja, jer ni oni nikad nisu bili euforični i prosto se plašim da to pokažem, da ne izbaksuziram nešto. Ne umem da se obradujem čak ni kada neki poklon dobijem, iako mi je drago, lepo mi je, zahvalna sam na pažnji, ali jednostavno to ne umem da pokažem, ne znam zašto. To svima smeta u mom okruženju. U poslednje vreme pokušavam da to ispravim. Imam troje dece

i svima želim sve najbolje. Kažem neka Bog da svima sve dobro, pa neka ni mene i moju decu ne zaboravi. Šta je najsrećniji trenutak... (duža pauza)

Svaki dan proveden sa mojom decom i meni bliskim ljudima za mene je velika sreća. Ne očekujem ništa spektakularno od života i zato ne živim za sutra kada će se to desiti, nego za svaki novi dan koji će nam doneti sitne radosti.

Vaša politička karijera je na neki način prekinuta, to nije bio plan, nije bila strategija. Kada pogledate iskustvo koje ste stekli, šta bi bila Vaša ambicija koja nije ispunjena?

Nemam neispunjenih ambicija. Sve ovo što se dešavalo nije bila moja ambicija. Moja jedina ambicija u životu jeste bila da imam posao, da radim od osam do četiri i da imam porodicu, da imam decu. Oduvek sam znala da ću imati troje dece. To je bila jedina moja ambicija, sve ostalo je bila slučajnost. Ja dobijem zadatak i uradim ga najbolje što mogu. To kako se to zove, da li je to predsednik opštine, da li je to ministar, da li je to narodni poslanik, u to se uopšte nisam uživala. Uvek sam živela na potpuno isti način, družila se sa istim ljudima, čistila dvorište, ulicu, išla na pijacu, u prodavnicu, ništa se u mom životu nije menjalo. To je samo jedna velika obaveza i odgovornost, ništa drugo, za malo para. Zato ne verujem današnjim političarima koji dovode savetnike iz inostranstva, koji će navodno da rade za sto hiljada dinara i da žive u ovoj zemlji. Izvinite, ali sa sto hiljada dinara ne možete da platite kućnu pomoćnicu, stan i sve ostalo, a došli ste iz nekog belog sveta ovde da budete savetnici.

Dva put sam otišla na godišnji odmor u poslednjih šesnaest godina. Jednom u maju mesecu na Tasos i jednom u junu mesecu na nedelju dana na Krf. To su bili moji godišnji odmori, ali to je zaista tako. Moram da Vam kažem da ima dosta ovakvih kao što sam ja, a ljudi imaju pogrešnu predstavu o političarima, mada rušim sve stereotipe o političarima, jer sebe ni ne smatram političarem. Ja sam samo bila deo te družine koja je uradila nešto što je bilo u potpunom saglasju sa onim što bih inače uradila, ništa drugo.

Nisam Vas pitala, šta ste hteli da budete kad ste bili mali?

Htela sam da budem učiteljica. I danas mi je žao što nisam bila učiteljica. Strašno volim decu i mislim da je to najlepše okruženje koje čovek može da

zamisli, da radi sa decom koja ga bezuslovno vole i poštuju. Šta možete lepše da zamislite? Stvarno mi je žao što nisam.

Šta rodna ravnopravnost podrazumeva po Vašem mišljenju?

Sve ono što Ustav predviđa. Sve ostalo mislim da je naduvano. Možda se nećete složiti sa mnom, ali mislim da nismo isti, muškarci i žene. Bog, kad je stvorio muškarca, stvorio je i ženu. Mi po prirodi stvari nismo isti, predodređeni smo za različite stvari. Ali kad je u pitanju posao, mogućnost da se iskažete u bilo kom poslu, morate biti ravnopravni. Neću da govorim o pravu glasa ili pravu učestvovanja u političkom životu, sindikalnom udruživanju, ali nisam feministkinja. Smeta mi kada se toliko priča o rodnoj ravnopravnosti, zato što onda priznajemo da nismo ravnopravne. Ja ne mislim da nismo, u smislu da nam nije sve dostupno. Naravno, ima onih koji krše zakone i oni moraju biti sankcionisani.

Pravno je sve dozvoljeno, ali ako pogledamo društveni koncept, patrijarhalno okruženje?

Nije to patrijarhalno okruženje. Mislim da se to pogrešno tako zove i da ako popričate malo sa etnologima ili sa ljudima koji bolje razumeju našu porodicu kroz vekove, videćete da je žena imala izuzetno važnu ulogu, da je žena vrlo poštovana bila.

Sada imamo neki problem koji ja ne mogu da definišem zašto i kako je muškarac predodređen za velike stvari, a žena treba da bude samo vrat koji će da nosi glavu. Doduše, vrat koji nosi glavu je stub, bez njega nema ničega. Nema glave bez vrata, osim na giljotini. Kada smo se izborile za ravnopravnost, podelile smo i odgovornost za egzistenciju, ali nismo podelile i obaveze u porodici. Žene su i dalje ostale domaćice, a muškarcima je pao kamen sa leđa jer više nisu samo oni bili odgovorni za materijalnu sigurnost porodice

To je moje viđenje. Uvek sam bila, većinom, u muškom okruženju, bili su mi konkurencija, ali nisam bila u situaciji da mi je nešto nedostupno zato što sam žena, jednostavno su me uvek poštovali kao koleginicu. Nikada nisam imala nikakve neprijatnosti. To mi je nekako uvek baš bilo drago.

S druge strane, ja sam jedno veliko dete. Tu sam družinu ljudi oko sebe doživljavala kao jedan razred u školi, mi smo bili kompaktni, tu smo da se družimo, da se pomažemo, da odgovorimo nekoj obavezi, da osmislimo nešto, da budemo kreativni, da pomažemo jedni drugima i da postignemo

cilj zbog kojeg smo se okupili. Sve to nam i nije bilo teško jer smo delili iste vrednosti. I dan danas, kad se ne viđamo tako često, te kolege su po celoj Srbiji, pa se čujemo telefonom, tako jednom u mesec dana, pa se pitamo za zdravlje, porodicu, decu, to je jako lepo. Drugo, partijski rad vam omogućava da gde god se nađete u Srbiji imate kuću gde možete da zakucate na vrata, jer svugde imate aktiviste, neki opštinski odbor, imate neke kancelarije, uvek možete tamo da odete.

Prešla sam sto puta Srbiju uzduž i popreko. Šta bih tražila iz Beograda u Crnoj Travi, da nemam neki poseban razlog? Van autoputa, malo ko skrene levo ili desno, a ja sam sva sela prošla, da ne pričam o našim opštinskim mestima. Tako sam, na kraju krajeva, shvatila koliko nam je lepa zemlja, koliko je svaki okrug različit, morfološki, geografski, kulturno, ništa lepše kada odete u Niš, pa počnete da pričate kao Nišlija ili u Vranju odmah prihvatim južnjacki akcenat. Tako sam, upoznavajući svoju zemlju i ljude, počela više da cenim i svoj narod i svoju zemlju.

Po gradu stalno idem autobusom. Ljudi me prepoznaju, pa me nekad zaustave, hoće da me pitaju nešto, hoće da kažu svoj sud o nečemu. Pokažem strpljenje za tako nešto. Nekada se to oduži, pa bude neprijatno, jer možda negde žurim, ali šta ćete, oni smatraju da imaju pravo na to. Ja ih saslušam, dam neki savet, podelim svoje mišljenje sa njima i lepo se razidemo. Ima jako lepih stvari u tom poslu, ali ima naravno, i one druge strane. Kako jedni odu sa vlasti, oni su najgori, oni su kriminalci. Pa dođu neki novi i oni se idealizuju dok ne postanu bivši i onda opet po istom šablonu. To generalizovanje, to mi je jako smetalo. Svakog čoveka morate da posmatrate kao pojedinca.

Šta govorite svojoj unuci, šta treba da bude njena deviza kojom će se rukovoditi u životu?

Da radi ono što ona voli, samo ono što ona voli, što je ispunjava, što nju čini srećnom. Ako je ona srećna, svi će biti srećni oko nje. I čast, treba čuvati čast.

Beograd, oktobra 2013. godine

MILICA RADOVIĆ

(1976), Bihać

Rođena sam 1. marta 1976. godine u Bihaću. Vodim poreklo iz građanske, intelektualne porodice. Majka je bila lekar, a otac je bio profesor fizičkog vaspitanja. Živeli smo u malom, ali prilično kulturnom i sređenom gradu. Sada, kada vraćam film u to vreme i kada poredim svoje odrastanje sa odrastanjem svoje dece, mislim da sam imala zaista privilegiju što sam bila u jednom manjem gradu, jer nam je sve bilo dostupno. Deca su, čini mi se, bila slobodnija i nezavisnija od roditelja. Ako ne živite u centru grada ili negde gde nisu u blizini parkovi ili škole, vi ste dužni da svoju decu odvozite na određeno mesto gde će se družiti itd. Sa tog aspekta, zaista mislim da je bila privilegija odrastati u malom gradu, jer su roditelji imali više vremena za nas, nego što sam ja to danas u prilici sa svojom decom. Život u velikom gradu podrazumeva i trošenje vremena na neke stvari koje su toliko nekonstruktivne, kao što je konkretno vožnja, gubitak vremena u prevozu itd.

Vi ste išli tamo i u osnovnu i u srednju školu?

Tamo sam pohađala osnovnu školu i od devedesete godine, nekoliko godina ili godinu dana pred rat, došli smo u Beograd jer smo ovde već imali stan.

Životna priča mojih roditelja je takva da su se oni upoznali još za vreme studija u Beogradu. To je bilo ranih sedamdesetih godina XX veka i onda su hteli da oforme svoj život i da zajedno žive u Beogradu. Međutim, mama je „na prevaru“ ubedila tatu da se vrate u Bihać na godinu dana zbog njenih roditelja i obećala da će se vratiti ponovo u Beograd. Tih godinu dana je preraslo u šesnaest godina, iako su svake godine planirali da se vrate. Zbog komformističkog odnosa prema životu i prednosti koje mali grad pruža ostali su tamo mnogo duže nego što su planirali. Neposredno pred rat, godinu ili dve dana, smo se vratili ovde. Imali smo stan, što je bila jedna ogromna rešena životna stvar.

Mama je vrlo brzo dobila posao i brzo je postala načelnik odeljenja za transfuziju u Urgentnom centru.

Tata se u to vreme bavio svim i svačim. To je bilo najteže vreme inflacije. Radio je kao komercijalista, da bi tek kasnije dobio posao u školi.

Osnovnu školu sam tamo završila, a onda sam srednju školu završila ovde, to je bila Zemunska gimnazija. Period privikavanja nije mi baš najlakše pao. Prva godina je bila, da kažem, najkomplicovanija, ne u smislu savlađivanja gradiva, nastavnog programa, već u smislu drugačijeg životnog konteksta. Bilo mi je važno da se družim sa dosta ljudi, a to nije bilo moguće u trenutku kad sam došla, jer znate, u srednjoj školi postoje grupice, takvo je odrastanje. Sada ne znam da li je taj koncept promenjen ili nije, ali kada poredim druženje u manjem gradu i ovde, to mi je u većem gradu bilo komplikovanije. Život u malom gradu je nosio ogromne prednosti koje sam uvidela kada sam došla u veliki grad. U drugom razredu srednje škole to je krenulo u potpuno novom životnom smeru, skroz sam se privikla...

Dok ste bili u Bihaću, rekli ste da su tamo bili roditelji Vaše majke, da li su Vas oni možda čuvali ili ste išli u vrtić?

Formalno sam bila upisana u vrtić, iako sam možda pet puta otišla u vrtić, ne više.

Naša baka je imala petoro unučadi i ona je sve nas podigla, i to je meni bio najbezbržiđnji deo detinjstva. Zaista sam volela to okruženje. Sećam se da mi je svaki dan u vrtiću bio nova trauma. Nisam volela vrtić, nisam volela kolektiv, ali sa ove tačke gledišta, kada upoređujem tu stranu sa ponašanjem moje dece i sa onim kroz šta su oni prošli kroz vrtić, mislim da je taj koncept ipak mnogo bolji, jer deca u vrtiću mnogo ranije sociološki sazrevaju i uklapaju se u kolektiv, pa bivaju mnogo spremnija za život. Meni nije nikakav problem da kažem da sociološki nisam bila spremna i da mi je zbog toga

uklapanje u novu sredinu teže palo, bila sam prilično povučena i nesigurna u sebe. Mislim da se deca koja su prošla jaslice i vrtić mnogo lakše uklapaju u kolektiv i svesnija su sebe i potreba drugih i prosto života u kolektivu.

Da li se sećate još nečega iz perioda detinjstva?

Sećam se da kada sam došla u Beograd jako su mi falili brzo organizovani izleti, neke destinacije koje su nama u Bihaću dostupne bile. Mi smo imali kuću na moru i svaki petak, ili svaki drugi, nastojali smo da provedemo fenomenalan vikend. Kuća se nalazila u okolini Zadra i to je nama bio način života. Nijedan petak, nijedan vikend mi nismo proveli u gradu, nego smo odlazili na razne destinacije okolo. Tu su bila Plitvička jezera, Plješevica kao planina, išli smo na skijanje svakog vikenda kad je zima. Leti smo odlazili na more i to je zaista bio prelep period života.

Pošto je moj tata difovac, roditelji su nas mnogo forsirali da se bavimo sportom. Nikada neću zaboraviti, kada je zima i kad padne sneg te bihačke zime su bile izuzetno jake, kako smo uživali... Naravno, nismo imali klizalište, jer su to bile sedamdesete godine, to nije funkcionisalo, a ni službe koje čiste sneg nisu funkcionisale kako treba i prvog dana nakon padanja snega ulice su bukvalno bile zaleđene. Sećam se da smo moja mama i ja uzele klizaljke i po celom gradu klizale. To je, recimo, potpuno nezamislivo ovde. Saobraćaj je bukvalno bio obustavljen u vreme kada su ulice bile zaleđene i to je bilo ogromno klizalište koje smo mi koristili. Takvo odrastanje moja deca i deca današnjih generacija neće moći da osete. Mi smo imali slobodu, bezbrižnost. Bukvalno smo odrastali ispred zgrada. To moja deca danas nisu u mogućnosti. Znam da smo imali ogromno dvorište sa velikim košarkaškim i odbojkaškim terenom ispred zgrade. Ogroman, mi smo to zvali cvećnjak, iako se to zbog dečije igre kasnije pretvorilo u ogroman proplanak za igre. Sećam se da smo zimi pravili igla, pa smo se zavlačili unutra, pa smo jednom, sakrivajući se od roditelja, ćutali u iglu satima dok su nas roditelji tražili. Ti dečiji nestašluci su, čini mi se, bili češći nego što je to danas, a opet je sve bilo tako bezbrižno. Period odrastanja pamtim kao zaista prelep, najslobodniji deo života.

Jeste li jedinica?

Ne, imam brata koji je tri godine mlađi. U tom periodu razlika možda nije bila velika, ali nismo imali zajedničko društvo. Mi smo jako vezani, ali nismo imali zajedničko društvo, sem dvorišta napolju, gde smo bukvalno

svi bili zajedno. Pamtim izlazak ispred zgrade gde je bilo nas četrdesetoro, pedesetoro dece. To je zaista bilo tako. Nije bio problem ni razlika u godinama, generacijski jaz uopšte nije predstavljao nikakvu prepreku za ostvarivanje kontakata, za druženje, za bilo šta.

Iako nismo imali isto društvo, bili smo jako vezani. Onog trenutka kada smo napunili petnaestak godina, tada smo postali najvezaniji i to traje do dana današnjeg. On je sad čovek, pre nekoliko meseci se oženio, čeka bebu i to je sada potpuno drugačiji život, ali tu smo uvek jedno drugom da pomognemo i vidamo se svakodnevno, što je za beogradske prilike, a ne živimo tako blizu, velika retkost.

Jeste li Vi i brat trenirali nešto u nekom klubu?

Mi smo bili sportski orijentisani od najranijeg detinjstva jer je naš otac smatrao da je sport način života, ne samo u fizičkom smislu, nego i u sociološkom. Govorio je da dete kroz sport nauči određena pravila života koja kasnije mogu samo dobro da koriste. Trenirala sam sve, od odbojke, košarke, do skijanja. Skijam od treće godine, ali s obzirom na to da su okolnosti bile takve da su nam za pola sata ili sat vremena sve skijaške staze bile dostupne. Onda smo svaki vikend provodili, dakle, petak, subotu i nedelju na planini, a danas, da bismo otišli negde na skijanje treba nam i dosta para i mnogo dobra organizacija. Onda se drugačije živelo, svi smo imali skije. Čak i oni najsiromašniji su imali improvizovane skije i među nama nisu bile prisutne razlike i surevnjivosti. Trenirala sam u okviru škole košarku i odbojku, potom atletiku. Sport je zauzimao najveći deo našeg vremena u najranijem odrastanju. I dan danas bavim se sportom, naravno koliko mi vreme dozvoljava zbog svih obaveza i zbog dece.

Šta ste upisali posle završetka gimnazije?

Posle završetka gimnazije upisala sam Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu. Imam vrlo neobičnu priču o odabiru fakulteta. Za razliku od druge dece, pre nego što ću završiti srednju školu, ja sam jedno dve godine posvetila obilasku svih fakulteta, čitala sam sve informatore i dobijala sam informacije šta je to što mene najviše zanima. Htela sam da budem fotoreporter. Zašto fotoreporter? Zato što je to po meni bilo zanimljivo zanimanje koje podrazumeva konstantno putovanje, kontakt sa ljudima, izveštavanje, i to je deo javnog života gde sam sebe pronalazila. Onda sam

shvatila da to nije najbolji izbor, pa me je generalno žurnalistika privlačila i onda sam sa drugaricom, koja je danas docent na Pravnom fakultetu, u drugoj godini srednje škole otišla na Fakultet političkih nauka gde smo intervjuisale što profesore, što studente da nam daju informacije kako izgleda studirati na Fakultetu političkih nauka, koji su predmeti, ko su profesori... Na kraju smo donele zajedničku odluku da je najbolje da upišemo Pravni fakultet, jer nam on daje najširu moguću podlogu i najšire obrazovanje i danas, sutra, možemo da biramo lepezu zanimanja koja nas interesuju, ne moramo da budemo vezane za žurnalistiku, iako bismo i to mogle da radimo sa obimom znanja koje smo stekle na fakultetu. Tako smo upisale Pravni fakultet.

Mene su jako zanimala udruženja, međunarodne organizacije. Pre nego što sam došla na fakultet, znala sam da ću da se bavim nekim načinom studentskog života, jer mi je to bilo vrlo interesantno. Nisam ni znala koji me ispiti, odnosno šta me čeka u prvoj godini, ali sam znala gde se nalazi Međunarodno udruženje studenata prava. To je evropsko udruženje studenata prava ELSA i oduvek sam htela da budem član tog udruženja. Upoznala sam jednog prijatelja, koji je bio stariji od mene, na fakultetu i pošto je to udruženje bilo prilično zatvorenog tipa u kojem se dvoje–troje ljudi smenjivalo godinama, mi smo odlučili da napravimo određenu promenu, ne samo u kadrovskom smislu, nego i u suštinskom smislu onoga čime bi udruženje trebalo da se bavi, da ga otvorimo da i drugi studenti Pravnog fakulteta od njega imaju koristi, u smislu da odlaze u strane zemlje, da vide kako pravni sistem u raznim zemljama funkcioniše, šta je to što je dobro, šta je to što je loše, šta je to što bi moglo u sistemu obrazovanja, kada je Pravni fakultet u pitanju, da se promeni na bolje. Uložili smo ogromnu energiju, trud, volju i želju da stvari funkcionišu mnogo bolje i onda smo organizovali skupštinu, recimo 2005. godine. Studenti na glavnim položajima se smenjuju, mnogo više putuju i mislim da smo uradili jako veliku stvar. Nikakvu korist studenti prava od tog udruženja u to vreme nisu imali, jer su im vidici bili skućeni, nisu bili u mogućnosti da vide kako stvari funkcionišu u drugim zemljama i mislim da je važno što smo omogućili tako nešto. To bi verovatno uradio neko drugi, ali za to je potrebna i energija i hrabrost u isto vreme, kao i odlučnost da istrajemo na tom putu. To nije bilo lako uraditi, jer su postojale strukture na fakultetu koje su to čuvale prilično dugo i vrlo smo ponosni na to što smo upeli da sprovedemo reorganizaciju.

Godine 1995. ili 1996. je formiran Studentski parlament i onda su organizovani izbori na Pravnom fakultetu. Bilo je nekoliko kandidata i ja sam među njima u prvom sazivu Parlamenta, ali na žalost nisam prošla na

izborima, iako mi je falilo jako malo. Neki drugi kolega iz Parlamenta je prošao, koji je sada u Skupštini Srbije, kao i ja. U drugom sazivu sam bila predstavnik Pravnog fakulteta u Studentskom parlamentu i to zaista smatram vrlo korisnim za moj sadašnji poziv, jer smo tu stekli određena iskustva, ne samo u radu studentskih organizacija, nego o načinu političkog organizovanja studenata.

Učestvovali smo vrlo aktivno u studentskom protestu 1996–1997. godine i to zaista pamtim kao period koji je obeležio četiri meseca mog boravka na ulici. Za ta četiri meseca nisam bukvalno dotakla knjigu na fakultetu i za to vreme sam naravno produžila svoje studije, ali kada se vratim u taj period čini mi se da bih uradila isto, jer to je bila prilika, ne samo da ostvarimo cilj zbog kojeg smo se okupili na ulici, nego i prilika da se studenti između sebe mnogo više povežu. Odatle datiraju neka moja najčvršća prijateljstva, koja i danas traju.

Diplomirali ste 1999. godine? Šta se nakon toga desilo?

Te godine sam diplomirala na Pravnom fakultetu. Nekako za vreme studija mi je ideja da radim u sudu postala kristalno jasna. Odmah, bez ikakvog gubitka vremena, sam otišla na polaganje pravosudnog ispita, odnosno na pripremu za pravosudni ispit, što znači da sam tražila mogućnost da svoj pripravnički staž obavim u nekom od beogradskih sudova. To je prvi problem sa kojim sam se suočila u profesionalnom iskustvu, jer sam shvatila da nije ni najmanje lako ući u sud, bez obzira što sam imala prosek 8,61. Zaista je porazna činjenica da kada konkurišete na nekoliko mesta shvatite da vi koji imate od te cele grupacije koja je primljena najviši prosek niste primljeni, nego su primljeni ljudi sa prosekom 6,5 ili nešto višim i onda shvatite da pozadina cele priče nije prosek, nije kvalitet, nego nešto drugo. To je moje prvo bolno iskustvo koje sam doživela, jer sam rad u sudu u to vreme doživela kao svoju najveću ljubav. Prvi put nisam prošla, drugi put nisam prošla, treći put nisam prošla...

Onda sam počela da tražim opciju da kao volonter uđem u sud i moram da priznam da je i to išlo prilično teško, ali na kraju sticaj okolnosti me je odveo u Treći opštinski sud u to vreme. Obavila sam svoj pripravnički staž u Krivičnom odeljenju i u Parničnom odeljenju i smatram da sam mnoge stvari naučila upravo kao pripravnik. Postoji predrasuda da pripravnici ništa ne rade u sudu, da nose burek i tako dalje, to nema veze sa istinom. Zavisno od vašeg interesovanja, koliko želite da se angažujete na tom poslu, vi ćete toliko

biti u mogućnosti da nešto spoznajete. Mislim da sam odlično iskoristila svoje vreme u sudu...

To su bile dve godine?

Da, dve godine je trajao pripravnčki.

Sve vreme ste volontirali? Nikada niste dobili novčanu naknadu za rad?

Dve godine sam bila volonter. Dobijali smo naknadu za prevoz, ali to je toliko beznačajno da ne vredi uopšte komentarisati. U tom trenutku finansijska nadoknada i finansijska korist mi nisu bile glavni motiv. Cilj mi je bio da odlazim na posao i da zaista spoznam što više stvari, da ulazim u proces postupka, u proceduru, da znam kako danas, sutra, da napišem presudu, što iz krivične, što iz parnične materije, da znam kako sudija treba da se ponaša u postupku, sa kakvim autoritetom treba da nastupi, ali iza tog autoriteta treba da stoji znanje. Mislim da sam dobro iskoristila svoj rad u srpskom pravosuđu i posle toga sam po završetku stažiranja položila pravosudni ispit i to zaista pamtim kao najveću frustraciju kada je moje obrazovanje u pitanju, jer je to bio period kada smo u jednom danu polagali gradivo iz svih mogućih predmeta. To je cela građanska pravnica i ne samo to, nego i građansko pravo, krivično pravo, da ne kažem ustavno, upravno, trgovinsko, šta god hoćete. To je zaista bio popriličan stres za sve nas. Kasnije su valjda shvatili da je takav način polaganja ispita kod nas nemoguć i da retko ko može da bude u situaciji da sve to drži u glavi, da poveže sve materije u jednom danu i onda su ispit podelili na dva ili tri dana. Nikad neću zaboraviti da sam neposredno pred izlazak na ispit prvi put u životu popila pola bensendina, nisam znala od tolikog stresa šta da radim. Sve materije, čini mi se, da su mi se u glavi pomešale. Izlazak na pravosudni doživljam kao ogroman stres i kad bih sad trebalo ponovo da polažem, sigurno se ne bih tako lako opredelila za tu opciju.

Posle položenog pravosudnog ispita, neka pravda ipak postoji, bukvalno sledeći dan ili dva dana nakon toga, pozvala me je kuma, koja je u to vreme radila u Drugom opštinskom sudu i pitala da li narednog dana mogu da dođem na posao. Bila sam iznenađena, nisam znala koji posao je u pitanju, odakle tako lako posao, znam koliko mi je bilo potrebno da uđem u sud kao volonter. Drugom opštinskom sudu u to vreme trebalo je stručnih

saradnika. Pitala me je da li hoću da radim i rekla da bi to bila idealna prilika. Naravno, nisam se ni sekunde dvoumila. Tako da sam se spremila i tog dana otišla u Drugi opštinski sud na razgovor sa predsednicom suda. Dobila sam posao. Odmah sam dobila poziciju stručnog saradnika i kao stručni saradnik radila sam u Istražnom odeljenju, u stvari u Krivičnom odeljenju, pa sam kasnije otišla u Istražno odeljenje, gde sam naletela na sudiju sa kojim nije postojao generacijski jaz, jer je on bio stariji od mene svega pet godina, ali je bio fantastičan i dan danas sam sa njim u kontaktu i on me je zaista naučio masu stvari u istrazi. Kasnije mi je, što mi je bila velika čast, ne znam da li je prošlo maksimalno šest meseci ili godinu dana, predsednik suda, uz odobrenje mog principala, ponudio da samostalno vodim Istražno odeljenje, odnosno da vodim Veće Istražnog odeljenja. Radila sam bukvalno sudijski posao sama i to je trajalo sigurno godinu, godinu i po dana. Nakon toga su bili izbori. Bila sam na listi kandidata, pošto sam član stranke još od 1995–1996. godine.

Da li govorite o izborima 2004. godine?

Govorim o izborima 2003. godine. Na tim izborima ja sam bila 53. na listi Demokratske stranke Srbije i bukvalno na mom, na 53. mestu, se podvukla crta, tako da sam postala narodni poslanik u Skupštini Srbije i izabrala sam tu dužnost, ali sam umirovila radni staž u sudu, tako da me mesto i dalje čeka. S obzirom na to da je od tada do danas prošlo skoro deset godina pitanje je da li bih se vratila pod ovakvim okolnostima u sud ili ne.

Kako ste postali članica Demokratske stranke Srbije?

Demokratska stranka Srbije bila je jedina stranka u kojoj sam videla svoj politički angažman. Pratila sam, kao i svaki student prava, političku scenu i ona me je zanimala i pre nego što sam otišla na Pravni fakultet. U Demokratskoj stranci Srbije sam videla da su ideološki principi i načela delovanja jasni i da se od njih ne odustaje. Svakako da me je privukao ispravan pogled na demokratiju i jak nacionalni koncept. To je bio jedan od osnovnih razloga zašto sam ušla u Demokratsku stranku Srbije. Za svakog čoveka koji nije živeo u matici sve vreme svog života, to osećanje, ne nacionalne pripadnosti, već osećanje pripadnosti svojoj državi je važno. Nacionalni državni interes je u meni, bez ikakvih podstrekivanja bilo koga sa strane, roditelja, porodice, okruženja, bio jako izražen još od najranijeg životnog doba.

U Demokratskoj stranci Srbije videla sam priliku da se politički angažujem. Tada sam imala 19 godina i to je bilo zaista ono što sam u tom trenutku tražila. Za razliku od drugih stranaka, mi smo imali ideologiju i ona je bila jasna. Imali smo principe od kojih nismo odustajali i imali smo doslednost, što nas i danas karakteriše na političkoj sceni, nismo prilagođavali svoje principe delovanja političkom trenutku, što nas je nekada jako mnogo koštalo, ali smo bili istrajni i dosledni do kraja u ostvarenju svojih ciljeva. Kažem da se i danas vidi da smo usamljeni na političkoj sceni kada su neke stvari u pitanju za koje smatramo da su osnov funkcionisanja države. Mislim da je to jedina politička stranka koja potpuno odgovara svim onim mojim shvatanjima i poimanju političkih dešavanja i uopšte politike na političkoj sceni Srbije.

Koje godine ste se učlanili u DSS?

Decembra 1995. godine, za vreme studija. Imala sam prijatelja Andriju Mladenovića sa kojim sam išla zajedno u Zemunsku gimnaziju i preko njega sam dobijala obaveštenja šta stranka radi, šta organizuje, kakav je omladinski život u stranci, ali to mi nije bio prevashodni razlog učlanjenja u stranku, nego sam zaista osećala politiku stranke. Možda je ta ideja o učlanjenju sazrevala brže zato što sam imala nekog pored sebe ko mi je bio podstrek da se to jednog dana i desi, u pozitivnom smislu. On mi je bio motivacija da je to ono što ja zaista želim i u tom smislu se moj koncept i političko sagledavanje nije ni promenilo.

Dakle, 2003. su Vas prvi put stavili na listu kandidata za narodne poslanike? Sa 53. pozicije ste ušli u Skupštinu Srbije i od tada ste konstantno poslanica? Da li ste se na toj lestvici brojno peli?

Na poslednjim izborima 2012. godine bila sam treća, što mi je ogromna čast. Kao prva žena u stranci bila sam na listi i na to sam vrlo ponosna. Od 2010. godine sam potpredsednik stranke i mislim da su u stranci prepoznali moju istrajnost, doslednost i vernost. Mislim da sam zbog toga i dobijala određene funkcije u stranci i ukazivano mi je poverenje.

Da li je bilo dileme kada je trebalo da se kandidujete za potpredsednicu stranke?

Moram da priznam da je to bio period kada sam dobila drugo dete, a ona je tada imala svega nekoliko meseci. Meni nije padalo na pamet da se bavim

nečim višim u odnosu na ono što sam imala u tom trenutku, kada su funkcije u pitanju, jer to bi predstavljalo dodatnu obavezu sa kojom ne znam kako bih izašla na kraj. Posao poslanika vas ipak mnogo okupira, oduzima mnogo vremena, ne samo kroz boravak u sali, nego i na određenu pripremu zakona. Da biste bili kvalitetan sagovornik, kad imate ministra koji predlaže zakon u Skupštini, taj zakon morate jako dobro da proučite, da podnesete amandmane, da uporedite sa praksom u drugim zemljama, da vidite šta je to što je dobro u zakonu, šta je loše i da li su se neka rešenja koja zakon nudi već negde pokazala kao dobra ili kao loša. Sve to podrazumeva određeno vreme. Meni je u to vreme i posao poslanika, sa detetom od tri meseca, predstavljao ogromnu obavezu, jer zaista mi nije bilo lako da se organizujem.

Tu postoji još jedan hendikep, možda širim pričju, ali mislim da je veliki problem što je ovo zanimanje u prošlosti, ne kažem sad, ali u prošlosti bilo namenjeno prvenstveno muškarcima i što neke stvari koje svaka žena na poslu treba da ima, a to su, ne bih rekla podsticaji, to su elementarne stvari, ako se žena odluči da rodi dete, podrazumeva se da ona ne bi trebalo da radi neko vreme. Kada sam se sa prvim detetom porodila, već petnaestog dana morala sam da se pojavim na poslu i to je zastrašujuće, to je nešto na šta ja ne želim da se vraćam. Neću nikad zaboraviti, tada je bilo glasanje, to je bila vlast koja je imala 126 ili 127 poslanika i ja sam morala prisustvovati. U toku glasanja su me zvali i muž i njegova majka da mi kažu da dete plače i da ne znaju šta da rade. To je bilo zastrašujuće, ona je verovatno bila gladna, donosili su mi je u Skupštinu da je dojim. To su bile stvari koje su nepojmljive. Ne govorim to javno da bih se žalila na uslove, ali zaista mislim da je veliki izazov za ženu, koja je u isto vreme poslanik i majka, da obe uloge obavlja na perfektan način. Mislim da nam status u tom smislu nije najbolje regulisan, jer vas ne može da zameni niko. Ako hoćete da budete poslanik, morate da budete poslanik sve vreme.

Međutim, sa drugim detetom, zato se vraćam na pričju o potpredsednici, bilo je lakše. Drugo dete sam rodila, Sofiju, u novembru 2009. godine, a u februaru 2010. godine sam bila izabrana za potpredsednika stranke i ja sam rekla da taj posao ne mogu da obavljam dovoljno kvalitetno. Znam da me je predsednik pozvao i zamolio, jer mu je želja bila da budem potpredsednica stranke, a ja to nisam dočekala sa preteranim oduševljenjem iz razloga koje sam navela. Njemu sam objasnila da je u tom trenutku to za mene nepojmljivo i nezamislivo i da ne znam kako mogu da obavljam tu funkciju na zadovoljavajući način, da ne kažem na solidan. Onda je on, shvatajući poziciju u kojoj se nalazim, rekao da će me osloboditi obavljanja poslova potpredsednika stranke na određeni period, recimo od šest meseci do

godinu dana, i da ću se polako uključivati u potpredsedničke aktivnosti, što sam naravno prihvatila. Jako mi je drago što je materinstvo dobilo primat i da je to nešto što je najvažnija stvar u životu, sve ostale stvari su prolazne. Sada, kad sagledam sve to, mislim da je stranka ispala više nego korektna.

Sa Sofijom se nisam pojavljivala u Parlamentu sigurno tri, četiri meseca, što je za mene u tom trenutku predstavljalo ogromnu, ogromnu stvar i veliku privilegiju, s obzirom na to da je u tom trenutku masa zakona iz moje oblasti prolazila kroz skupštinsku proceduru, a nisam bila tu i smatram da nisam ni na koji način doprinela pozicioniranju stranke u tom periodu. Sa druge strane, mislim da bi u budućnosti po tom pritanju trebalo uraditi nešto, jer mi sad imamo jednu poslanicu koja svaki čas treba da se porodi, a koja nije u Skupštini od kad smo počeli da radimo u redovnom jesenjem zasedanju. Trebalo bi nekim sistemskim rešenjima ohrabriti ženu na materinstvo i omogućiti joj minimum uslova da bar u najkraćem vremenskom periodu bude sa svojom bebom, jer je to najvažniji period za odrastanje jednog deteta.

Niste spomenuli udaju, da li ste venčani sa ocem dece?

Godine 2005. godine sam se udala za Ivana Radovića. Sa njim sam se zabavljala pre toga godinu i po dana. Veza nam je bila vrlo intenzivna. Mi smo posle šest meseci počeli da živimo zajedno i shvatili smo da je to – to. Posle šest meseci zajedničkog života nismo imali potrebu da postavljamo jedno drugom pitanje da li mi danas–sutra planiramo da se venčamo ili ne, jer se to nekako podrazumevalo. Neke stvari koje danas za mlade bračne parove predstavljaju deo folkloru, mi smo propustili. Nismo se ni verili, već je odmah bila svadba. Shvatamo se, razumemo se, što mislim da je danas jako važno, poštujemo se i delimo zajednički obaveze. Ne postoji nikakva podela na muške i ženske poslove, nego znam da mi je on bio najveća pomoć kad se i prvo i drugo dete rodilo. Ne mogu da kažem da je on meni bio najveća pomoć, jer bi to podrazumevalo da je najveći deo obaveza i zadataka bio na meni, nego smo zajednički delili stvari, tako da istim intenzitetom i sa istom posvećenošću ulažemo svoju energiju u odrastanje i vaspitavanje deteta, što je naravno i kod Srne i kod Sofije do danas ostalo.

Već ste bili u vezi kada ste postali narodni poslanik, kako je vaš suprug reagovao? Šta su roditelji rekli?

Svi su bili oduševljeni jer sam imala 27 godina i moram da priznam da sam bila bebasta. Nisam očekivala da ću da budem izabrana. Znala sam da

će stranka dobro da prođe na tim izborima, ali nisam imala očekivanja da ću lično da postanem narodni poslanik. Moram da priznam da mi to nije bilo realno očekivanje. Svi su bili iznenađeni što sa 27 godina postajem poslanik, prilično rano životno doba. Pitali su kako ću znati da govorim u Skupštini, na koji način ću držati govore, pitali su se i da li shvatam koliki je to psihički stres. To su sve bile normalne reakcije iz mog okruženja i moram da priznam da sam sa velikim strahom ušla u Pralament, jer nisam imala iskustva u tom smislu.

Nikad neću zaboraviti svoj prvi govor. Bili smo još u staroj Skupštini, odnosno u Kralja Milana (tada smo još izlazili za govornicu) i ja nikad neću zaboraviti da sam prvi govor održala nakon što sam na pauzi saznala da se to očekuje od mene. U dva sata mi je predsednik poslaničke grupe rekao da ću da govorim o sledećem zakonu. To je meni bio stres, jer sam znala da imam svega nekoliko sati da spremim govor. Na kraju je sve ispalo vrlo uspešno, ali nikad neću zaboraviti da su mi noge bukvalno od straha klecale i da sam se držala za onu govornicu da ne bih pala, jer je to bio zaista veliki izazov. Tada sam mislila da su aktivni poslanici ti koji su stariji, iskusniji, koji poznaju parlamentarnu proceduru, saživali sa parlamentarnim načinom života, a ja ništa od toga zaista nisam znala. Onda sam shvatila da nekada zaista treba da se probije led. Od onda sam vrlo intenzivno uključena u politički život, u smislu parlamentarnog rada, i mislim da sam u ovih desetak godina, koliko sam poslanik, devet godina, naučila mnogo toga i danas sa lakoćom, da ne kažem rutinski, obavljam tu dužnost u smislu nastupa, ali i u smislu pripreme zakona i dalje je ostalo isto. Ne želim da me neko poistovećuje sa poslanicima kojih na žalost ima, a u čijim izlaganjima je sadržano mnogo improvizacije. Ne pripadam toj kategoriji i za svaki zakon, bez obzira na iskustvo kao poslanika, se jako pripremam, jer smatram da su zakoni nešto od čega zavisi život svih nas i ako sa dozom nonšalantnosti uđete u sve to samo da bi isplivali u određenom nastupu to nije dobro zato što to ostavlja posledice na sve nas građane koji poštujući te zakone živimo. Kada bismo svi bili malo odgovorniji, imali bismo mnogo manje grešaka prilikom donošenja zakona. Dešavalo se da se, kad zakon počne da se primenjuje, vidi da se u nekim stvarima nije najbolje isplaniralo i da se vraća u skupštinsku proceduru na neku vrstu dorade posle svega nekoliko meseci primene. Da stvar bude još gora, obično se dešava da je već neko u Skupštini, obično poslanici opozicije, ukazivao na moguće probleme, a da vlast u tom trenutku prosto nije imala sluha za naše argumente i ostajala je pri svojim shvatanjima, što se kasnije pokazivalo kao loše.

Da li ste zadovoljni kako mediji predstavljaju Vaš rad?

Postoji javna strana Skupštine i ako ćemo o tome da li sam za javne prenose Skupštine – da, jesam. Danas postoji ideja o tome da treba na parlamentarnom kanalu da se prenosi parlamentarni život. Ja mislim da su prenosi skupštinskih zasedanja tekovina demokratije i da smo se upravo za to u demokratskoj borbi borili i da to treba da postoji, jer na žalost postoji velika kontrola kada su mediji u pitanju. Poslaničke grupe koje danas govore potpuno suprotno od onoga što vlast čini nemaju mogućnost da dođu do medija i da prezentuju svoje stavove. Ukidanjem svega toga mislim da bi one ostale u izolovanom kutku, bez ikakve ideje kako da se razbije medijska blokada. Naravno da nisam zadovoljna kako mediji danas funkcionišu jer smatram da su više nego ikad, govorim u današnjem trenutku, pod kontrolom vlasti. To je nekako uvek bila redovna pojava, ali danas se to čini na jedan potpuno nedemokratski način.

Šta Vam je najlepši, najsrećniji trenutak u životu, a šta najteži?

Najsrećniji, svakako, rođenje mog prvog i drugog deteta, znači Srne i Sofije Radović. To je trenutak koji ne može da se poredi ni sa jednim drugim životnim trenutkom, a najteži trenutak mi je kada sam izgubila majku.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Moram da priznam da sam rasla u porodici koja nije religiozna, iako je moj otac iz srca Šumadije i njegovi roditelji su bili vernici. Slava se slavila u ono vreme kada je bila zabranjivana. Doba komunizma je učinilo svoje i moji roditelji nisu bili religiozni. Ja jesam vernik, ali u smislu poštovanja onoga što vera govori. Ako me pitate koliko često odlazim u crkvu, odgovor je po potrebi. Ne idem svake nedelje, odlazim kad osetim potrebu, kada mi je potreban duhovni mir. To može da bude tri puta u toku jednog dana, ako osetim potrebu ili jednom u tri meseca. Nemam nikakav formalistički odnos prema tome. U crkvi zaista osećam mir i spokojnost.

Mislim da s obzirom na to da sada imam decu koja su još relativno mala, Srna ima sedam godina, Sofija tri, sad će četiri u novembru, mislim da imam i obavezu da ih odvodim u crkvu da bi one donekle spoznale taj način života i da bih im crkvu približila. Nekad odem i čisto iz tog razloga, da bi one provele određeno vreme na liturgiji i da bi prosto o nekim stvarima počele

da razgovaramo. One jesu male, ali kao i sva deca imaju mnogo pitanja kada je crkva u pitanju i kada njima nije jasno, na primer, zašto tamjan tako miriše ili zašto se sada peva ili šta govore molitve, tu sam da im objasnim. Mislim da donekle imam obavezu prema njima da im pokažem, a na njima je da prihvate to kao način života ili ne.

Kako provodite slobodno vreme i da li imate vremena za sebe, za brigu o svom zdravlju?

Moram da Vam priznam da imam malo slobodnog vremena iz razloga što sam jako posvećena svojoj porodici. To je moja prva obaveza u životu. Pokušavam da prođem kroz svaki dan sa decom, kroz sve što se dešavalo u tom danu, da postanem njihova drugarica, kao što sada jesam i mislim da imam jako blizak odnos, jer mnogo vremena provodimo pričajući, prepričavajući njihov dan u vrtiću, njihov dan u školi. Mislim da je jako važno da deca osete u vama osobu koja ih razume i kada greše i kada su u pravu i da prosto mogu da vam kažu sve. Taj odnos želim da gradim sa decom. Ako to uradim, onda sam uradila najveću stvar u životu, jer sam decu izvela na pravi put i deca u meni vide nekog ko je ne samo njihov zaštitnik, u smislu da ću biti tu kad god njima treba, nego i određeni korektivni faktor u njihovom vaspitanju.

Čak i mlađe dete, Sofija, sa potpunom opuštenošću, sa slobodom mi danas kaže da nije bila dobra u vrtiću, da je bila u kazni, na šta ja ne odreagujem na način koji bi nju zbunio i otuđio od toga da ona to meni kaže i sledeći put i odvratio da ona bude i sledeći put otvorena prema meni, nego prosto razgovaramo i ja joj na kraju kažem svoje mišljenje, ali to mišljenje nikako ne treba da bude radikalno sprovedeno i radikalno rečeno, nego prosto prilagođeno njenom uzrastu i njenoj životnoj dobi. Imam određenu grižu savesti zbog toga što nisam bila u najranijem periodu njima sto posto posvećena, upravo zbog posla. Posle tri meseca počela sam da radim, ćerke su u najranijoj životnoj dobi podizale bebisiterke, ali sam uvek gledala da budem najveći deo vremena sa decom, a da bebisiterka bude sa njima nekoliko sati, koliko je u tom trenutku adekvatno. Gledala sam da kad govorim dođem u Skupštinu neposredno pre govora, a da se vratim odmah posle tog govora, da bih provela vreme sa decom. Osećam grižu savesti jer sam za razliku od drugih majki počela jako rano da radim. To je možda moja greška, možda i nije. Najvažnije mi je da u toku dana znam šta jedu, znam da ih izvedem napolje, da ih odvedem na pozorišnu predstavu, u bioskop, da

kvalitetno vreme provedem sa njima. Čitam uveče, ali posle svega toga vrlo brzo zaspim, jer sam prilično umorna. Zakone spremam tek kada ih uspavam uveče, nikada ne koristim vreme u toku dana. To vreme želim da provedem sa njima, ali kvalitetno, a ne da obavljam svoje poslovne obaveze. Moram da kažem da je isto tako vrlo teško da se čovek organizuje i da na kvalitetan način poveže te dve stvari, jer i jedan i drugi zahtevaju mnogo kvalitetnog vremena.

Kako gledate na rodnu ravnopravnost? Da li ste poslanik ili poslanica?

U gramatičkom smislu ja sam poslanik, jer poslanica u našem društvu ima potpuno drugačije značenje. Ne ispravljam nekog kad mi kaže poslanica, iako mi to ne zvuči adekvatno. Bavimo se poslom za koji su nekada važile predrasude da je muški posao i moram da priznam da kroz moju stranku i kroz bavljenje politikom nikad nisam imala problem zbog toga što sam žena. U mojoj stranci, koja je prilično konzervativna, je to privilegija i pre propisanog normativa i pre nego što smo usvojili Zakon o rodnoj ravnopravnosti nekako se primat davao ženama, upravo zbog toga što su žene bile retke u politici.

Ako me pitate da li sam imala problem zbog toga što sam žena u politici, odgovor je nikad. Imala sam privilegije. Kada sam počinjala, opštinski odbori, pa kasnije i izvršni i upravni odbori su vodili računa da u svom telu imaju ne samo mali broj žena, nego što veći broj žena, ali koje su kvalitetne i koje su se radnim angažovanjem iskazale.

Ako me pitate da li su žene danas ravnopravne sa muškarcima, odgovor je da nisu. Nisu ravnopravne u masi stvari. Jedan od osnovnih razloga je to što mislim da su žene žrtve tranzicije više danas nego muškarci, ali ne gledam prvenstveno na tu temu na taj način. Ovde sada iznosim samo činjenice. Mislim da su žene mnogo više nezaposlene nego što su to muškarci, da one mnogo više čekaju na posao nego muškarci, da se suočavaju sa određenim vidom diskriminacije onog trenutka kada zasnivaju radni odnos i da je to možda danas najveći problem kada su žene u pitanju. Potpuno je nepojmljivo da vas poslodavac pita prilikom zasnivanja radnog odnosa o vašim porodičnim planovima, o tome koliko dece imate, da li planirate porodično odsustvo, da li planirate trudnoću, da li planirate da imate još dece. To su pitanja koja su zabranjena, koja ne smeju da se postavljaju, a žena na njih u takvim situacijama odgovara. Taj poslodavac se češće odlučuje za muškarca kao

zaposlenog nego za ženu, upravo zbog ovih stvari. Takođe je neprihvatljivo da poslodavac na osnovu razgovora ponudi blanko ugovor o sporazumnom raskidu radnog odnosa u slučaju da ostanete u drugom stanju. To je nešto što predstavlja najstrašnji vid diskriminacije, ali je danas, nažalost, realnost u Srbiji.

Čini mi se da je najveći problem u nama ženama. Zašto? Zato što mi na sebe ne gledamo sa mnogo poštovanja. Ovo govorim zbog toga što su rađene mnoge ankete koje su upravo govorile o tome da žena, kada se zaista suoči sa problemom diskriminacije pri zapošljavanju ili pri pronalaženju posla, nikad ne odlučuje da javno o tom problemu govori, nego problem krije u sebi i radije ćuti. Lično smatram da je to veliki problem. Ako žena nije postala svesna sebe i svoje vrednosti, niko nju neće odbraniti. Ovde govorim kao pripadnica manje zastupljenog pola, ali smatram da inspeksijske službe u situacijama za koje sam govorila ne funkcionišu. Da li zbog toga što su možda korumpirane, ne mogu o tome da govorim, jer o tome nemam dokaza, da li iz nekog drugog razloga... Vrlo često se njihovi izveštaji podudaraju, saglasni su sa izveštajima koji zastupaju interese poslodavaca. O tom problemu koji predstavlja ogroman problem u društvu se ne govori mnogo. Ne govori se mnogo, jer žene nemaju hrabrosti da o tome govore. Mislim da žena treba da bude mnogo više zaštićena od društva i da postoje mnogo rigoroznije sankcije za takav vid ponašanja, nego što je danas slučaj. Sa druge strane, jako je licemerno govoriti o tome da Srbija treba da se bori sa problemom bele kuge, a ne činiti ništa da se položaj žene kao majke u tom smislu popravi.

Kada pogledamo demografske pokazatelje, oni su alarmantni. Srbija se danas zaista nalazi u ogromnoj opasnosti kada je demografski problem u pitanju, jer smo mi nacija koja je po podacima koje imam, a sada su podneti zvanični podaci novog popisa, od 2002. do 2011. godine izgubila 242.000 stanovnika, izgubila je 24 hiljade domaćinstava. Mislim da su to podaci koji nam ukazuju da je poslednji trenutak da se kao narod probudimo, jer neka predviđanja demografa kažu da će Srbija za 50 godina imati manje milion i po stanovnika, a da za 250 godina postoji ozbiljna opasnost od biološkog izumiranja naroda, što, čini mi se, danas ni vlasti, ni ogromnoj većini naroda nije postalo jasno. Koliko god bili važni problemi sa kojima se mi kao država suočavamo kada je u pitanju gubitak teritorije na Kosovu i Metohiji, kada je u pitanju teška ekonomska kriza, one su opet nezamislivo manje od onoga što je danas problem naglog izumiranja nacije. Mislim da on nije adekvatno danas zastupljen ni u medijima, a ni u svesti onih koji donose važne državne i društvene odluke.

U ekspozeu premijera borba protiv bele kuge naglašena je kao prvi cilj, a mi nismo uradili ništa na tom planu. Čak nije ukinut ni porez na bebi opremu, kao neka najmarginalnija mera u svemu tome. Da ne kažem da ženin položaj ni na koji način nije olakšan, da žena koja želi danas da bude majka suočava se sa nizom problema. Mislim da na sistemski način treba da ohrabrujemo ženu da se odlučuje na materinstvo, ali da pritom ima određene sistemske stimulanse koji bi olakšali njen položaj u društvu kao majke i kao, u isto vreme, poslovne žene, jer danas je jako teško da pomirite i podvedete pod istu ravan ulogu predane majke koja učestvuje u odrastanju svoje dece i sa druge strane da budete radno angažovana žena od koje se očekuje da bude i poslovno uspešna. To su dve stvari koje bi društvo moralo ženi da obezbedi, ne izbor između jedne i druge, nego da one budu u nekoj korelaciji.

Da li ste Vi bili aktivni u kampanji pred izbore 2012. godine? I da li možete da opišete kako je izgledalo vaše angažovanje?

Da, da, jesam vrlo. Naš koncept kampanje se zasnivao na držanju predizbornih mitinga. Držali smo mitinge po većim gradovima. Tu je bio predsednik i obično pet ljudi koji su se smanjivali, ali mi se čini da sam bila često zastupljena u njegovom timu i držali smo mitinge po svim većim gradovima u Srbiji. Ljudi su malo umorni od politike, apatični su, a negde smo i mi političari doprineli tome da se oni danas tako osećaju. Msilim da su ljudi umorni od svih političkih predstava. Ono što je danas neophodno narodu koji živi u Srbiji je direktan kontakt sa biračima. Mi svi moramo da umemo da prepoznamo njihove najosnovnije, najesencijalnije potrebe.

Juče sam bila u kampanji u Vrbasu. Razgovarali smo sa ženama koje su bile zastupljene kao Udruženje tkalja u jednoj mesnoj zajednici u Vrbasu. Ja sam im rekla da nisam došla tu kao predstavnica DSS-a, bez obzira što sam ja narodni poslanik koji pripada DSS-u. Rekla sam im da sam tamo da bih sa njima razgovarala o realnim problemima i onda sam čula niz problema sa kojima se svaka žena ponaosob suočava i to su problemi koji zaista zahtevaju veći angažman države u njihovom rešavanju. Mislim da država ne obraća pažnju mnogo, niti shvata na koji način, kako ljudi žive i da nemamo baš upešan recept za rešavanje ogromnih problema sa kojima se danas ljudi u Srbiji suočavaju.

Šta je sada Vaša ambicija, posle toliko mandata u Skupštini Srbije?

Moja ambicija je da uvek budem dobar čovek i mislim da ako sam ostvarena u svom poslu, a jesam, dugi niz godina sam uspešna na pozicijama na kojima se nalazim, i želim prvenstveno da budem ostvarena kao dobra majka koja izvodi svoju decu na pravi put. To mi je jedna od najvećih ambicija u životu i to bi me najviše činilo srećnom, ali mislim da šta god bude i šta god da čovek postigne u životu mora da ostane dobar čovek, shodno tome da li se nalazi na jednoj poziciji ili na drugoj poziciji, ili se možda ne bavi ničim u životu. On uvek treba da bude isti, a to je danas ogroman izazov. Ja bih uvek da ostanem ista jer do sada sam bila ista, i u srednjoj školi, i u osnovnoj školi, i danas kao narodni poslanik, i juče kao stručni saradnik u istrazi, i mislim da je to jedna od najvećih vrednosti koje čovek može da ima, ali u tome uvek treba da istrajava i da teži da se ne promeni, ako misli da je dovoljno dobar.

Beograd, oktobar 2013.

GORDANA RAJKOV

(1944), Beograd

Kakvo je bilo Vaše detinjstvo i porodica iz koje potičete?

Rodila sam se u Beogradu, u zimu 1944. godine, pred Novu godinu, u dosta skromnoj radničkoj porodici. Tata je bio zanatlija, obučar, mama je bila krojačica. Tata je radio u obučarskoj zadruzi, a mama nije radila. Ona je imala dosta težak period za vreme rata, jer je bila u logoru na Banjici. Pretrpela je razna mučenja, bila je jako bolesna. Od kada pamtim svoje detinjstvo, ona je imala tešku srčanu manu, tako da smo život proveli u stalnom strahu da li će joj se nešto dogoditi, ali ona je šila kod kuće, a od restlova koji ostanu od mušterija, mama je meni pravila raznu odeću. Ne pamtim mnogo stvari iz svog detinjstva, osim da smo bili dosta siromašni, da smo oskudevali u svemu posle rata. Od svega toga, kao korisna stvar mi je ostala veština pripreme hrane sa malo namirnica, jer je moja mama izmišljala sve moguće recepte. Inače, mama je iz Slavonije, a tata iz Vojvodine. Ta bogata kuhinja koja postoji, pa razni trikovi, kako ni od čega da napravite jelo za celu porodicu mi je kasnije koristila, nisam se uopšte brinula kad su bile sankcije da ću biti gladna, od nečega ću uvek nešto napraviti.

Imam brata koji je od mene mlađi dve godine. On živi već jako dugo, preko četrdeset godina, u Nemačkoj. Otišao je čim je završio školu i odslužio

vojsku i tamo je još uvek. Moji roditelji su umrli jako rano. Bili su dosta bolesni, i tata i mama. Tata je umro od karcinoma pluća, a mama je imala jako teško srčano oboljenje, umrla je kada je imala četrdeset osam godina, a tata pedeset i jednu. Kada je tata umro, ja sam imala sedamnaest godina, a kada je umrla mama devetnaest. Završila sam osnovnu školu, a zatim Gimnaziju u Beogradu. Te godine kad su nam umrli roditelji brat je završavao školu, zanat, i otišao na odsluženje vojnog roka u mornaricu koja je trajala tri godine. Ja sam tada tek upisala fakultet, kada smo brat i ja ostali sami. Kada je on otišao u Nemačku, ja sam od svoje dvadeset i treće godine praktično ostala sama. Tada sam već болоvala od mišićne distrofije, koja je dosta teška i progresivna bolest. Nju su dijagnostikovali kada sam imala deset, dvanaest godina, jer sam počela teško da hodam, da padam pri hodu. U to doba je bila medicinska doktrina da, kako je to bolest mišića kod koje mišići stalno sve više propadaju, vi te mišiće što manje koristite da bi se duže očuvali. Mojoj mami su savetovali da me ispiše iz škole, da samo sedim kod kuće i mirujem, što je njoj kao jednoj razumnoj ženi zvučalo prilično nelogično, jer sam bila jedno aktivno, živo dete, odličan đak, tako da je odbila da to uradi, na svu sreću, jer su mnogi roditelji to inače radili. Ona me je stalno podsticala da učim školu i koliko mogu da budem aktivna. Mi smo obišli čitavu bivšu Jugoslaviju, išli u Beč, trudila se na sve načine da pronađe mesto gde bi se našao lek za tu bolest.

Nakon Gimnazije, studirala sam matematiku na Prirodno-matematičkom fakultetu, iako sam želela da studiram fiziku, to mi je bio omiljeni predmet, i to atomsku fiziku. No, ja, eto, završih sasvim slučajno na matematici, što i nije tako loše, jer mi je je posle koristilo u životu. Kada sam završila fakultet, već sam se jako teško kretala, pa često i padala. Teško mi je bilo da idem i na predavanja, ali ja sam uporno čeljade, pa sam uvek nastavljala dalje. Kako sam završila matematiku, jedino sam mogla da radim u školi kao profesor, što je bilo neizvodljivo. Prvo, tad nije postojao nikakav adaptiran prevoz. Drugo, znate kako izgledaju škole, sve imaju stepenice, odeljenje može da bude na spratu, ja treba da pišem na tabli, a ne mogu ruku da podignem. Prosto, to nije bilo moguće i onda sam dugo godina držala časove kod kuće, deci, privatno. Taj deo života sam jako volela. Jedina stvar koja u tome nije baš najbolja jeste što ne izlazite napolje, provodite vreme u kući. Ja sam po ceo dan držala časove, imala puno đaka. Mislim da su me deca nekako stalno održavala mladom, jer su kao deca imali razne štosove i bila sam u toku šta se događa. Većito su dolazili sa razlozima zašto nisu uradili domaće zadatke ili nešto drugo, ali je to divan posao jer vidite šta ste uradili kad poprave ocene, pa postignu uspehe. Kupovala sam im čokolade kao nagradu kad su nešto

dobro uradili. Dugo godina sam posle toga dobijala razglednice, poruke za Novu godinu od tih đaka koje sam nekada vodila. I dan danas sretnem ljude koji vode svoju već davno odraslu decu i koji kažu: „Hej, profesorka, sećate li se Vi mene?“ Ja se, naravno, teško setim, ali to je bio baš lep posao koji sam stvarno volela da radim.

Da li su bake bile u Beogradu ili ste putovali po Vojvodini i Slavoniji gde ste rekli da su poreklom roditelji?

Bake su bile u Beogradu, obe. Dedu nijednog nisam nikada upoznala. Jedan deda, sa tatine strane, je poginuo u Prvom svetskom ratu, a drugi deda je bio streljan na Banjici za vreme Drugog svetskog rata. Baka sa tatine strane je bila tipična vojvođanska baka, teta sa povezanom maramom i stalno nas je uzimala u zaštitu kad bi se mama i tata ljutili.

Druga baka, sa mamine strane, poreklom je iz Slavonije, koje je u to doba to pripadalo Austrougarskoj, a njen otac je bio Austrijanac. Ona je bila prava austrijsko-nemačka sorta – red, rad i disciplina i samo red, rad i disciplina. Nije iskazivala previše nežnosti prema deci. Kad baka dolazi, nastane gužva po kući – sve se raspremalo, sve se sklanjalo da nije nered. Ja sam od bake povukla tu crtu – red, rad i disciplina. Ona je bila strašni sud i sve je moralo da bude perfektno urađeno, do kraja kako treba. I tako i ja većito postavljam visoke zahteve i za sebe, ali, nažalost, i za ljude oko sebe, što znam da nije dobro, ali ne volim kada je posao urađen na pola, mora sve da bude po redu. Baka me je istrenirala za taj deo.

Tatina majka je dosta rano umrla, a baka sa mamine strane je poživela osamdeset i neku godinu, baš je bila vitalna i sjajna. Dugo godina je živela sama i kad kod nje dođete to je sve na svom mestu. Kuva ručak sebi, ona ima na stolu postavljen stolnjak, tanjir, kašiku, viljušku, nož, sve redom, salvetu, činiju za supu sa kašikom, kao da je tu pet gostiju došlo. Sjajna je bila baka, samo što je, eto, bila na nekoj distanci. Sa tatine strane sam još imala i tetku, koja nije više živa, i imam sestru od tetke, a sa mamine strane sam imala dve tetke i ujaka. Oni su svi umrli, čak i deo njihove dece. U kontaktu sam sestrom od tetke sa tatine strane i njenom porodicom.

Nikad Vam nisu tepali, neku lepu reč izgovorili?

Lepih je reči, naravno, bilo, ali me nikada nisu nešto posebno mazili. U to doba, kao što rekoh, to nije bio običaj, barem ne u našoj porodici.

Nijedna od baka me nije posebno mazila. Mama je bila više na baku, ta austrougarska varijanta. Ona je, naravno, bila vrlo posvećena, nežna i brižna majka i trudila se maksimalno da nam stvori ni iz čega što više može, ali nije umela da iskaže tu toplinu. U kući se inače znao red. Kad vam dođu gosti, ne sme na um da vam padne da sedite u toj sobi. Zna se da deci nije mesto tu i lepo moramo da izađemo u drugu sobu ili u dvorište. Ili kad idemo u goste, ako nas ponude kolačima ili nečim mi prvo ispod oka gledamo šta će da kaže mama, hoće li da klimne glavom, a ne da neko uzima nešto preko reda. Mi smo bili veoma strogo vaspitani i ja, nažalost, vučem to iz detinjstva, teško iskazujem emocije. Možda bi to bila svakako moja priroda, ne znam, ali mislim da deo toga dugujem vaspitanju. Volim ljude i imam puno osećanja, ali ih otvoreno ne iskazujem, ja to pokazujem na drugi način. Mogu da uradim šta hoćete za ljude, da se brinem za njih, da zovem, da negde odem, ali ne umem kao neki ljudi da javno iskazujem ljubav, da se bučno veselim susretu i slično. I nekad mi bude žao. Volela bih da umem.

Da li se sećate da su roditelji ili neka od baka možda pravili razliku u pristupu prema Vama i Vašem bratu zbog toga što ste Vi ženskog, a on muškog pola?

Neke nijanse, da. Naravno, toga tad nisam bila svesna, ali opet, on je muško, pa je njemu bilo dozvoljeno nešto više. Mogao je da ne uči, a ja sam morala svega da se pridržavam. I ono što se ticalo kuće, ja sam veoma rano, možda sam imala dvanaest, trinaest godina, imala kućne obaveze, išla na pijacu, nabavljala, učila da kuvam, da se bavim kućnim poslovima. Naravno, on je išao da igra fudbal, nikada nije na taj način imao obaveze u kući.

Rekli ste da ste išli u osnovnu školu, znači li to da ste sa majkom odrastali u kući do sedme godine?

Ja sam sa šest i po godina pošla u školu, pošto sam se u decembru rodila. Da, bila sam u kući sa mamom, nisam išla u vrtić, a i ne znam da li je u to vreme bilo vrtića. To je bilo skroz drugo vreme. Nemate Vi tako stare sagovornice poput mene.

Da li se sećate neke posebne epizode iz škole? Da li ste imali tamo najbolju drugaricu, možda? Da li se sećate učiteljice ili odeljenjskog starešine? Da li ste išli na neku sekciju?

Ne mogu da se setim mnogo detalja, ali znam da sam jako volela učiteljicu. Ona je bila skromna, jako brižna prema nama. Imala sam u toj osmogodišnjoj školi drugaricu koja je blizu mene stanovala i baš smo se intenzivno družile, išle smo zajedno u školu, pa se iz škole zajedno vraćale, pa još po pola sata stajale na čošku. Mojoj mami nikad nije bilo jasno o čemu toliko pričamo, provedemo pola dana u školi i šta imamo još da razgovaramo. Posle sam izgubila kontakt sa njom. Nedavno, pre dve, tri godine sam dobila imejl (e-mail) od nje, ali nije poslala broj telefona. Napisala je da pokaže da se setila da smo se nekada družile i da bi volela da se nekada vidimo. Ja sam joj odgovorila, ali posle od nje više nisam dobila odgovor, a volela bih da jesam.

U Gimnaziji sam isto imala dobru drugaricu i posle smo zajedno upisale matematiku, zajedno smo studirale. Sa njom sam dugo, dugo bila u kontaktu i kad se ona udala i decu rodila. Ona je često slala svoje učenike kojima je trebala pomoć. Kad mi je život krenuo nekim drugim pravcem intezivan kontakt smo izgubile, ali smo se i dalje povremeno viđale. Dok smo studirale, odlazile smo zajedno na izlete, na igranke koje su tada bile hit. U Beogradu su bile igranke u „Loli“, studentskom domu „Ivo Lola Ribar“, na Mašinskom fakultetu i u srednjoj školi „Nikola Tesla“, a leti su igranke bile na košarkaškom igralištu „Crvene zvezde“.

Kad ste počeli da idete na igranke?

Valjda u neko doba u Gimnaziji, već pred kraj Gimnazije i na fakultetu.

Da li ste mogli da igrate, s obzirom na to da ste mi rekli da ste već teško hodali kada ste studirali?

Igrala sam „okretne igre“, što znači nešto što je laganije, kao tango, valcer, pa i tvist, kao u onoj seriji „Grlom u jagode“. To sam mogla nekako da pratim. Već mi je maglica na tome, ne sećam se svih detalja, ali to su bila mesta gde su se sretali mladi ljudi.

Da li ste tada imali neku vezu?

Mislim da je bilo pred kraj Gimnazije kad sam na nekoj od igranki srela momka sa kojim sam izlazila tog leta. Dok sam bila na fakultetu, imala sam vezu od godinu, godinu i po dana. Taj momak je bio dosta stariji od mene i već ne znam šta je studirao. Mnogo je to onda smešno bilo kad se držite za ruke i brojite zvezde. To danas niko više ne radi.

Rekli ste da ste hteli da studirate fiziku. Da li ste fiziku zavoleli u osnovnoj školi, pa ste poželeli da budete jednog dana nastavnica fizike ili tek u Gimnaziji?

Tada su u Gimnaziji bili prirodno-matematički i društveni smerovi i ja sam bila na prirodno-matematičkom, tako da sam mnogo učila prirodne nauke, a malo društvene. Posle u životu mi se činilo da mi nedostaju istorija umetnosti i istorija muzike, ali sam zato imala gomilu časova fizike, hemije, biologije i svega toga. Imala sam jako dobru profesorku iz fizike. Bila je dosta stroga, ali je bila sjajan profesor. Ona nam je to tako prosto približavala da smo voleli fiziku. Posle sam pisala maturalni rad iz fizike i to mi je bilo izuzetno zanimljivo, ceo mikrosvet atoma... To me je jako intrigiralo, pa sam htela da dalje to proučavam. Majka se tu nije složila. Mučilo ju je zašto hoću atomsku fiziku. To je mojoj mami zvučalo kao nešto vrlo opasno, plašila se da će nešto da me ozrači ako to studiram. Ona je mislila da to baš nije najbolje. Onda je moja drugarica išla i raspitala se na drugim fakultetima i zaključila da je najlakše upisati matematiku, jer se tamo niko ne upisuje, ne morate da polazete prijemni ispit i tako sam sasvim slučajno odlučila da studiram matematiku. Dobar sam đak bila, ali nisam briljirala kao matematičar u Gimnaziji. Posle sam zavolela matematiku. To je lepa nauka. Mislim da mi je u životu pomogla da izgradim analitički način razmišljanja. Kažu ljudi da obično mogu direktno i jasno da iskažem misao. Verujem da mnogo toga dugujem i studijama matematike. Prosto, to je takva nauka.

Kažete da ste sa dvanaest godina počeli da osećate tegobe, da su Vam tada dijagnostikovali bolest. Do kad ste mogli da se krećete, a kad ste stekli potrebu za kolicima?

Ja sam se dosta dugo samostalno kretala. Kolica sam počela da koristim kada sam već imala trideset pet godina.

Završili ste fakultet, počeli ste da dajete časove i tada ste mogli da hodate, da ustanete, da otvorite vrata?

Da, mogla sam da brinem o sebi. Ja sam do pre pet, deset godina mogla da uradim mnogo više sama nego sada. Prosto, to je takvo oboljenje, progresivno, koje stalno napreduje i stalno vam mišići propadaju i stalno se neka funkcija gubi. U to doba sam teže hodala, ali sam mogla puno stvari da uradim. Živela sam sama u kući, vodila računa o svemu, nabavljala sam namirnice, kuvala, spremala, učila...

Dešavalo Vam se i tad da padnete negde?

Pa, da, to je takva neka bolest, kao da izgubite osećaj za ravnotežu, nešto vas samo preseče i padnete. Morala sam da naučim kako se pada. Imala sam stalno oguljena kolena, jer kako padnem, savijem nogu, pa tu ostaju modrice.

Bez obzira na to, ja sam dugo, dugo živela sama. Imala sam malo novca, a pošto sam imala jednosoban stan, sobu sam izdavala devojkama koje su studirale u Beogradu, a nisu bile iz Beograda, a ja sam kuhinju, koja je bila dosta velika, adaptirala kao sobu sebi i neku čajnu kuhinjicu. Tu sam dosta dugo živela u stanu koji sam nasledila od svojih roditelja.

To nije ovaj stan gde sada živite?

Ne, taj stan je bio u blizini, u ulici Maksima Gorkog. Rodila sam se kod hrama Svetog Save i tu sam živela do svoje šesnaeste godine. Onda se ta kuća srušila. Raselili su stanare i onda smo mi dobili stan u ulici Maksima Gorkog, u zgradi na drugom spratu. Kasnije je to meni počeo da biva problem, zato što se lift većito kvario. Teško mi je bilo da idem stalno uz stepenice, a najveći problem je postao kad sam počela da koristim kolica, jer kad se lift pokvari ne mogu da se popnem do stana, niti mogu da izađem.

Ovde sam se preselila posle bombardovanja. Tad mi je bilo dozlogrdilo, jer krenem negde, pa brojim koliko mi treba da lift siđe, da li će nešto da pukne, ili da padne, da se zaglavim u liftu. Dešavalo mi se jako često da se vratim kući, a lift ne radi i onda šta ću, molim komšije ili ljude po ulici koji prođu da me nose na sprat, što baš nije bilo naročito lako. Onda sam morala da pronađem prizemni stan. Sama sam napravila rampe na ulazu i sad ne zavisim u tom smislu ni od koga, a ja sam stalno u krugu Vračara. To je kraj u

kome se dobro osećam, poznajem ga i kada sam menjala stan tražila sam to bude lokacija na Vračaru, nisam htela da idem na neki drugi kraj Beograda.

Koliko dugo ste držali privatne časove matematike od završetka fakulteta?

Više od petnaest godina, dok nisam počela da se bavim intezivno radom u udruženju. Kad je izbio rat u bivšoj Jugoslaviji, devedeset prve, negde do tad. Mi smo osnovali udruženje šezdeset i šeste, a ja sam još dosta dugo paralelno radila oba posla, držala časove i radila u udruženju...

Šta ste tačno osnovali šezdeset i šeste?

To se tada zvalo Udruženje distrofičara Jugoslavije. To je bila organizacija koja je okupljala ljude obolele od mišićne distrofije i drugih neuromišićnih oboljenja. Tu organizaciju smo osnovali u jednom malom mestu u Bosni kraj Sarajeva, Fojnici, jer je u to doba neki lekar u Zenici smatrao da može da leči mišićne distrofije. O tome se dosta pisalo u novinama i dobar deo ljudi iz čitave Jugoslavije koji je bolovao od te bolesti sjatio se u Zenicu, nadajući se tretmanu, leku i ostalom. Do tada sam verovala da jedino ja bolujem od te bolesti, nisam znala druge ljude koji imaju slične probleme. Mi smo se onda svi našli u Zenici i tako odlučili da osnujemo organizaciju.

Kako ste Vi odlučili da odete u Zenicu?

Pročitala sam u novinama. Tad sam već bila na studijama. Čitala sam u novinama, videla da ljudi idu tamo i onda je moja tetka rekla: „A što ne bismo mi probali?“

Imali smo prijatelje u Zenici, pa smo organizovali da odem na pregled, pa da vidimo da li nešto može da se uradi da se bolest bar zaustavi. Kada sam otišla, upoznala sam dosta ljudi iz Beograda, ali i iz čitave bivše Jugoslavije, koji su došli i sve su to mladi ljudi, jer je takva bolest. Pogađa decu u ranom detinjstvu. Retko se javlja posle osamnaeste godine. Mala opšta bolnica imala je neurološko odeljenje koje je ubrzo postalo prepuno pacijenata.

Tada je taj lekar dr Geza Čeh pronašao banju u Fojnici, koja je bila za reumatske bolesti, sa lekovitom vodom. Bila je to stara banja, a u tom periodu je započeta izgradnja nove. Kako nije više bilo para, sa izgradnjom se stalo jer se u to vreme banje nisu mnogo finansirale. Onda su smislili da u banji

naprave odeljenje za ljude koji su dolazili u Zenicu iz čitave Jugoslavije, a on je dolazio iz Zenice da pregleda obolele, propisuje tretman i ostalo, tako smo se mi masovno preselili u Fojnicu i tamo smo po nekoliko meseci godišnje bili.

Kako ste odlučili da osnujete udruženje?

Kad dugo sedite sa osobama koje imaju iste probleme, pričate... Došli smo do zaključka da mi nigde, kao kategorija ljudi koji imaju slične probleme, ne postojimo, ni u zakonodavstvu, ni bilo gde. Niko to nije prepoznao, ni što se tiče zdravlja, ni socijalne zaštite i onda smo rešili da napravimo udruženje u Fojnici.

Formirali smo udruženje na jugoslovenskom nivou, imalo je naziv Udruženje distrofičara Jugoslavije. Ljudi u Upravnom odboru bili su iz svih krajeva. Onda smo počeli da pišemo raznim firmama da bismo dobili sredstva, jer ništa nismo imali, pa smo davali svoje pare za markice da šaljemo pisma. Da bi nabavili novac, organizovali smo priredbu u Domu kulture u tom selu. Napravili smo program u kome smo pevali, recitovali i tu smo zaradili novac da kupimo malu „Tops“ pisaću mašinu na kojoj smo kucali pisma. Onda su nam u bolnici dali mašinu koja se zove sapilograf. Ne znam da li ste ikada čuli za nju, ali to je mašina za umnožavanje u koju sipate mastilo, kao za pečate, i na jednom kraju ubacite tekst koji ste otkucali, pa obrćete neku ručku, a na drugom kraju izlaze kopije toga što ste pisali. Sećam se da su bile ljubičaste, kao ono mastilo za pečate. Tako smo pisali ta pisma, umnožavali ih i slali raznim preduzećima objašnjavajući im zašto postojimo i kako bi oni mogli da nam pomognu.

Pokušavali smo da skupimo što više ljudi, što više članova. Ja sam imala veliku svesku, koja se zvala KSČ, tj. korespondencija sa članovima. Ljudi su čuli za nas, znate kako to ide, jedan čuje, pa kaže drugom i obavesti ga i onda su nama razni ljudi pisali pitajući nas šta udruženje radi, da li mogu oni da se učlane i tako smo mi skupljali ljude, dopisivali se sa njima, pokazujući im da nisu samo oni sa tim problemom.

Prve pare, to se dobro sećam, donela nam je firma iz Novog Bečaja fabrika koja je proizvodila neki tekstil. Znam da su žene iz tog sindikata skupile novac, spakovale se i došle da nam to lično donesu. To je bilo toliko smešno kad smo mi odjednom dobili novac u gotovini, nismo znali ni šta da radimo. Uvili smo ga u peškir i čuvali preko noći da nam to slučajno ne nestane. Sutradan smo išli u lokalnu poštu da otvorimo knjižicu i da na

knjižicu stavimo pare da imamo za dopise i za šta nam je već trebalo. Tako je udruženje počelo polako da se razvija.

Koliko ste vremena provodili u Beogradu, a koliko u Fojnici, odnosno u tom udruženju?

Dosta sam bila tamo. Uglavnom leti ili u proleće. To je nama bilo kao letovalište. U to vreme postojao je zagrebački list „Arena“, ne znam da li i danas postoji, i oni su stalno vodili neke akcije, kao što sad vodi Fondacija B92, za pomoć u rešavanju nekog problema. Mi smo pisali redakciji da bi ta započeta banja trebalo da se završi i da postane bolnica za neuromišićne bolesti. Oni su se zainteresovali, novinari su došli i pokrenuli su akciju koja se zvala „Svi za sve“. Pisali su o ljudima koji su tu, opisivali su kakvi su problemi, zašto bi ta bolnica trebalo da postoji. Skupilo se podosta para koje su upotrebljene za završetak nove zgrade banje. Mi smo hodali po skelama da bismo bili sigurni da će biti dovoljna širina vrata, da će, koliko smo u to doba mogli da znamo, to biti pristupačno. Bolnica za neuromišićne bolesti je bila završena, svečano ju je otvorila Jovanka Broz i ljudi su mogli da dolaze da se pregledaju, da dolaze na rehabilitaciju mesec, dva dana.

Ja sam tad dolazila u maju i ostajala do oktobra, dok nije postajalo hladno. U toj bolnici su nam dali malu prostoriju za rad udruženja, pa smo mi, kad se završe vežbe, bili u toj kancelariji. Tu smo se dogovarali, pisali dopise, počeli da izdajemo časopis.

Dugo godina smo izdavali časopis koji je bio sjajan. Zvao se „Miopatija i mi“. U tom časopisu smo objavljivali novosti, vesti, šta se gde dešava, prevodili članke iz sveta o bolestima, ljudima koji su болоvali od slične bolesti i opisivali kako se oni snalaze. Jedan od prvih članaka je bio o ženi koja se zvala Helen Keler i živela u Americi. Ona je bila veoma poznata, jer je bila slepa i gluvonema. Imala je sjajnu ženu koja je bila njena družbenica i koja je uspela da je osposobi da pored svih oštećenja može da radi i da piše. To je u to vreme bilo – vauuuuuu.

Udruženje distrofičara Jugoslavije osnovano je 1966. godine. Probali smo da dobijemo prostorije u Beogradu, pa smo tu od 1968. imali sekretarijat. Počeli smo da pišemo raznim ministarstvima, da pokušamo da izmenimo odgovarajuće zakone, da naši problemi uđu u obavezne vidove zdravstvene zaštite. Počeli smo da iniciramo da se slična udruženja osnivaju po republikama Jugoslavije, jer je bilo teško da iz jednog centra radimo. Već krajem 1968. godine osnovali smo prvo udruženje u Srbiji, a već za nekoliko

godina osnovana su udruženja u svim republikama i postojala su još i pokrajinska za Kosovo i Metohiju i za Vojvodinu.

To su sve osnovali ljudi sa kojima ste se Vi sreli u banji u Fojnici?

Da, sve su osnovali ljudi oboleli od mišićnih bolesti i svi su vodili te organizacije i bili aktivni, sa par izuzetaka na Kosovu i u Makedoniji gde su bili lekari koji su vodili organizaciju. Na nivou Jugoslavije, u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sloveniji, sve su bili ljudi sa invaliditetom.

Koliko je bolest tad bila nepoznanica za lekare? Koliko ste Vi znali kada ste dobili dijagnozu, kada su krenule terapije, kako ćete se dalje suočavati sa problemima zbog bolesti?

Mi nismo ništa znali, a lekari su znali jako malo. Samo mali broj lekara, eventualno neurologa, je čulo za ovu bolest, niko nije znao koliko obolelih ima i gde može da se postavi dijagnoza.

Istraživali smo, pa se ispostavilo da organizacije kao naše udruženje postoje u mnogim velikim zemljama: Velikoj Britaniji, Francuskoj, Holandiji, Italiji... Mi smo bili među prvih pet zemalja koje su osnovale evropsku organizaciju udruženja distrofičara EAMDA koje i dan danas postoji! Odatle smo dobijali jako veliki broj informacija, jer su oni daleko ispred nas bili u istraživanjima, o saznanjima o bolesti, šta se radi u svetu.

Pisali smo ministarstvu, dobili sredstva za rad organizacije. Počeli smo da organizujemo stručne skupove. Napravili smo Stručni savet u koji smo uključili poznate profesore, stručnjake iz te oblasti, neurologe. Vodio ga je profesor Nedo Zec iz Sarajeva, poznati profesor neurolog. Mnogi su se odazvali. Prvi sastanak Saveta smo održali u Fojnici. Mi nismo o tome znali puno, ali smo bili organizatori svega, a oni su počeli da se skupljaju i pričaju o bolestima, šta bi moglo da se radi. Organizovali smo jedan veliki skup u Rovinju, pa u Makedoniji gde smo doveli i stručnjake iz Poljske.

To je sve bilo osamdesetih godina?

Da, do pred raspad Jugoslavije. Udruženje distrofičara Jugoslavije se nakon osnivanja organizacija po republikama organizovalo kao mreža pod nazivom Savez udruženja distrofičara Jugoslavije, čije su članice bile iz svih republika i ove dve pokrajine jer su organizacije po republikama delovale

samostalno, pa su tu mogli da dobiju sredstva za rad. Na republičkom nivou su mogli da rade na rešavanju zakona, jer je dosta od zakonodavne regulative bilo potrebno rešavati na nivou republike, a ne na nivou čitave Jugoslavije. Mi smo se u Savezu distrofičara Jugoslavije više bavili strategijom, međunarodnom saradnjom, promenom zakonodavstva na nacionalnom nivou.

Dugo godina, jednom godišnje, ogranizovali smo susrete distrofičara Jugoslavije, svaki put u drugoj republici, gde su dolazili članovi iz svih republičkih organizacija, pa smo imali tematske skupove. Pričali bismo, na primer, jedne godine o ortopedskim pomagalima, pa o nekim drugim temama i svi su iznosili svoja iskustva, kakvi su zakoni, da li su nešto uspeali da promene, koja prava imaju, kako ih ostvaruju. Drugi su učili od njih da bi mogli da promene nešto kod sebe. Danas dobar deo organizacija nije ni blizu onoga što smo mi tada radili. Radili smo puno stvari koje su danas moderne, samo nismo znali da se to tako zove. Danas se upotrebljava moderan izraz koji se zove *peer counseling*, koji niko živi ne zna da prevede, što bi u suštini trebalo da znači razmena iskustava među ljudima koji su u istoj situaciji. U invalidskom pokretu se danas dosta koristi taj izraz *peer counseling* sa značenjem da osobe sa invaliditetom imaju mogućnost da dele iskustva koja imaju, teškoće koje prevazilaze. Mi smo imali naš *peer counseling* još pre 1990. godine, naravno, bez ikakve ideje da to tako može da se zove i da postoji.

Danas je to deplasirano govoriti, ali za svoj rad u organizaciji distrofičara smo nas petoro dva puta dobili odlikovanja od predsednika Republike Tita, jednom orden rada sa srebrnim vencem i drugi put orden zasluga za narod sa srebrnim zracima. To je bilo prvi put da su osobe sa invaliditetom dobile tako visoka državna priznanja, a da nisu bili ratni vojni invalidi.

Šta se događalo posle devedeset i prve?

Sve organizacije su nastavile da rade pojedinačno, svaka u svojoj republici sa više ili manje uspeha. Prvih godina skoro niko ni sa kime nije saradivao, ali tu i tamo organizacije su nastavile da drže veze, jer su ljudi dugo godina radili i živeli zajedno. Ja i danas imam prijatelje i kolege iz organizacija u Sloveniji, Hrvatskoj, delom u Bosni, sa kojima se čujem ili odem na nešto što organizuju, ali to više nije ta forma niti, naravno, može biti. Kao i cela država, uostalom..

Kao što se država se raspala, tako su se raspale i tadašnje organizacije na saveznom nivou. Neke od tih republičkih organizacija su opstale bolje – kao u Hrvatskoj, Sloveniji, u Srbiji i to su dosta jake organizacije.

Republičke organizacije distrofičara su nakon raspada Saveza samostalno aplicirale za članstvo u evropskoj organizaciji. Neke jesu, neke nisu postale članovi. Sporadično dobijemo vesti šta ko gde radi.

Angažovali ste se i u međunarodnoj saradnji. Kakva su Vam iskustva u tome?

Ja sam dugo bila delegat Saveza distrofičara Jugoslavije u evropskoj organizaciji i bila sam dvanaest godina njen potpredsednik. Posebno sam bila zadužena za saradnju sa zemljama Istočne Evrope koje do tada nisu imale takve organizacije. Prvi evropski skup kod nas je organizovan sedamdeset i šeste. Evropska organizacija je osnovana četiri godine pre toga. Sedamdeset i šeste mi smo pravili veliku evropsku konferenciju EAMDA-e u Beogradu. Te godine sam već bila predsednica Udruženja distrofičara Jugoslavije i mislim da sam tad i postala predstavnik u evropskoj organizaciji. Dve godine angažovanja u evropskom savezu distrofičara sam bila i predsednica evropske organizacije, prva žena koja je bila predsednica EAMDA-e. Evropski savez je svake godine držao svoju konferenciju u drugoj zemlji, gde su dolazili svi delegati. Mi smo se svake godine sretali sa ljudima iz drugih zemalja i sa njima razmenjivali iskustva, imali isto tako tematske delove, kao i one koji su organizacionog karaktera. Jedna od poslednjih mojih godišnjih skupština, mislim da je bila u Švedskoj devedeset i druge, kad je počeo rat u Bosni. Koleginica i ja smo tad otišli „pomoću trikova“ jer više nismo praktično imali ni Savez, nismo imali ni para. Sećam se da smo pisali JAT-u da nam odobri popust za avionske karte i dobili smo dosta veliki popust. Koleginica i ja smo same finansirale ostatak cene karte i otišle na godišnju skupštinu.

Taj skup mi je dobro ostao u sećanju. Uobičajeno na tim konferencijama postoji svečana večera posle radnog dela. U to vreme je ovde izbio rat i naše kolege, prijatelji iz Sarajeva, su bili potpuno odsečeni u svojim stanovima. Imam prijatelja koji je sada u Nemačkoj, koji je distrofičar, po veri musliman, a njegova žena je takođe osoba sa invaliditetom, Srпкиnja. Oboje su koristili invalidska kolica i živeli su u Sarajevu, u zgradi na trećem spratu, koja je često bila bombardovana i oni su tri meseca proveli praktično u kupatilu stana jer je kupatilo bilo u centru stana, pa je tu bilo najzaštićenije od šrapnela i svega. Nisu mogli da nabave ni hranu, a mi smo iz Beograda preko crkvene organizacije Adra pokušavale da pošaljemo pakete. Kako nismo mogli da saznamo ni da li je to stiglo ili nije, angažovali smo kolege iz udruženja koji su se bavili radio amaterizmom, pa su ti radio amateri iz Beograda zvali radio

amatere iz Makedonije, koji su mogli da stupe u kontakt sa ljudima u Sarajevu, da im javimo da smo nešto poslali. Posle mesec dana dobijemo informaciju da su to oni dobili i koliko im je značilo. Jako je bila teška situacija, naročito u Sarajevu.

Kad smo otišli na taj skup u Švedsku, bili smo u tužnom raspoloženju. Šta me briga ko je Srbin, ko je Hrvat ili musliman. To su ljudi sa kojima smo godinama radili i sarđivali i bilo nam je teško zbog prijatelja u Sarajevu, među kojima je, naravno, bilo ljudi sve tri vere i nacionalnosti. U radnom delu sastanka sam pričala kakva je situacija ovde u Srbiji i u Bosni, pa sam pitala da li postoji mogućnost da tim ljudima iz Sarajeva pomognemo preko evropske organizacije da se evakušu ili da bilo šta uradimo. Međutim, to nije pobudilo neku veću pažnju i ostalo je da će se to nekad kasnije razmotriti. Uveče, na toj svečanoj večeri, nekome je palo na pamet da svako od učesnika otpeva pesmu iz svoje zemlje. Koleginica i ja smo ćutale kada se u neko doba domaćini sete da smo tu i kažu: „Divno, sad jedna pesma iz Srbije.“ Kakva crna pesma iz Srbije, Srbija je na svim vestima, po svim novinama, haos, na stubu srama, vrše pokolj po Sarajevu i sad još samo nedostaje da mi veselo u Švedskoj pevamo pesmu iz Srbije, kao da se ništa ne dešava. Mi smo rekle da ne bismo, ali su oni insistirali bez imalo takta i razumevanja. Mi u šoku odgovaramo da ne bismo, ali je postalo glupo, ne možemo tamo da se nećkamo dva sata, oni ljudi me godinama znaju, godina radim sa njima. Kako je nama na um palo, nemam pojma, u svakom slučaju, na kraju smo rekle da nama do pevanja nije, ali kad su već na nas navalili da ćemo da otpevamo pesmu iz Bosne, kao neko sećanje i podrška našim prijateljima raznih nacionalnih pripadnosti koji žive u Sarajevu u teškom okruženju. Nas dve smo počele da pevamo pesmu, dobro se sećam, „Grana od bora“, koja potiče iz Bosne i govori o devojci Srpkinji, a koja se često pevala na našim druženjima širom Jugoslavije. Završile smo prvu strofu i rasplakale se kao kiša. Plačemo mi, plaču ljudi koji su sedeli sa nama za stolom, sad kad se setim, mogla bih opet da plačem. Toliko nam je teško bilo, setile smo se svih tih naših prijatelja.. I to naše plakanje je urodilo plodom, jer su onda ljudi iz Irske i iz Nemačke rešili da nam pomognu, jer su se i oni sa nama rasplakali. Onda je i Evropsko udruženje distrofičara, EAMDA, sakupilo novac za evakuaciju, za avion, a ljudi iz Udruženja Nemačke sredili procedure da se prime u Nemačku. Grupu od petnaestak ljudi iz Sarajeva sa pratiocima, članovima porodice, uspesmo da evakušemo iz Sarajeva, išli su autobusom do Dubrovnika i odatle avionom za Nemačku. To je bila poslednja evropska godišnja skupština na kojoj sam bila. Dvoje–troje ljudi je i nakon završetka

rata ostalo u Nemačkoj, među njima i moj prijatelj o kome sam govorila, jer su uslovi daleko bolji za ljude sa invaliditetom.

Je li to bio kraj Vašeg angažovanja u međunarodnom pokretu?

Srećom, ne. Posle me je Udruženje distrofičara iz Irske pozvalo da organizujem seminar i ostanem kao njihov gost još mesec dana, jer je situacija ovde bila jako loša, pa su osmislili da kao predah izađemo iz zemlje. Otišla sam sa kolegicom Mimicom koja je radila nekad u Savezu distrofičara Jugoslavije na mesec dana i ostala sam tamo pet meseci. U Irskoj se u to vreme osnovala organizacija koja i danas postoji – Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom. To je bila tada mlada organizacija, dosta su učili od ljudi iz Velike Britanije. Meni su ponudili da se uključim, našli su mi smeštaj kod neke devojke koja je ceo svoj život provela sa porodicom i pošto je počela priča o samostalnom životu i personalnim asistentima, oni su njoj našli neki stan i asistentkinju, ali ona nije umela da se snađe da živi sama, kad nikada nije to radila. Meni su ponudili da ostanem sa njom jer sam dugo živela sama i imala iskustva u tome.

U Irskoj, učestvovala sam u realizaciji projekta za servis personalnih asistenata u različitim edukacijama. Sve što sam godinama radila, a nisam znala šta se kako u teoriji zove, tamo sam saznala. Usvojila sam naučnu teoretsku osnovu za to i shvatila da zapravo to neko u svetu izučava. Videla sam da postoji pokret za samostalan život, šta ta filozofija znači, da postoje brojni naučno-istraživački radovi na tu temu. Ovi ljudi su pokušavali da to praktično sprovedu uz novac koji su dobili od Evropske unije i vodili su projekat. Ja sam jako puno tu naučila i dobila ideju o samostalnom životu.

Ja sam se posle tih pet meseci vratila kući. Ovde, u Srbiji, niste mogli skoro ništa da radite, jer je to bilo vreme sankcija – bez para, bez ičega. Onda su mi Irce opet ponudili da dođem i da vodim projekte tamo, uz moj uslov – da mogu da se vratim kad hoću, da ne moram da provedem striktno određeno vreme i to je bilo sjajno iskustvo. Četiri godine sam tako provela u Irskoj. Odem negde u jesen, u oktobru, a vraćala sam se u maju, jer nisam mogla da podnesem kišu i hladnoću. Radila sam na raznim programima, mnoga iskustva stekla, čak sam zajedno sa njima i protestovala i provela dva dana i celu noć na ulici ispred zgrade njihove Vlade dok nisu obezbedili novac za nastavak personalne asistencije.

To je sve između devedeset i druge i dvehiljadite bilo?

Da, vratila sam se devedeset i pete da radim ovde. Tada sam i pokrenula osnivanje slične organizacije u Srbiji i tako smo 1966. godine osnovali Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom u Srbiji. Pošto sam počela time da se bavim, prestala sam da budem aktivna u Udruženju distrofičara, drugi ljudi su preuzeli to da rade. Ja sam ostala član organizacije i kada me negde pozovu, ja saradujem sa njima, ali sam se posvetila ovoj drugoj priči koja mi se činila isto tako važna.

Bili ste plaćeni za svoj rad?

Ne, nikad to nije bio profesionalni rad u smislu plaćanja, što, naravno, nije značilo da ne postoji profesionalan odnos prema poslu koji radim. U tom periodu, to je bilo volonterski. U Irskoj sam dobijala novac za troškove puta, imala sam smeštaj obezbeđen i dobijala sam na dnevnoj bazi novac za hranu, za funkcionisanje, a oni su obezbeđivali prevoz za sastanke i sve ostalo, ali je to bilo daleko od plaćenog posla. Ja sam jedino mogla tamo da živim, a da ne trošim svoj novac i pokušavala sam da uštedim nešto, a to je bilo smešno. Mogla sam da kupim tri stvari od garderobe, kad se vratim kući da bude da sam nešto donela. Kada smo osnovali ovde Centar za samostalni život, mi nismo imali ništa.

Od čega ste živeli kad ste se vratili ovde devedeset i šeste?

Od kada su roditelji umrli primam porodičnu penziju, jer sam se tada redovno školovala, a posle su procenili da sam kao osoba sa teškim invaliditetom nesposobna za rad. Penzija je veoma mala i nedovoljna za život, pa dok sam davala časove, ja sam odatle mogla da dobijem neki dodatan novac. Kad sam se vratila, dobila sam angažman u britanskoj nevladinoj organizaciji Oksfam, koja je tada radila u Srbiji. Oni su u to doba raspisali konkurs za zamenika šefa kancelarije u Beogradu. Moja drugarica je čula za konkurs i nagovorila me da se prijavim, mada sam još bila u Irskoj. Ja sam se prijavila, ne nadajući se da ću išta dobiti. Pozvali su me na razgovor i od svih kandidata bila sam izabrana za taj posao. Valjda zato što sam, došavši iz Irske, vladala jezikom potpuno. Govorila sam engleski kao srpski, a uz to sam i znala gomilu termina iz invalidskog pokreta i apsolutno sam vladala materijom o ugroženim i marginalizovanim grupama. To je njima izgleda bilo

važno. Dobila sam posao zamenika šefa kancelarije Oxfama u Srbiji. Znate kako se radi za strane agencije, nije to posao, već imate ugovor o nekom honoraru na tri meseca, pa opet na tri meseca. U Oksfamu sam radila skoro sedam godina, do dve hiljade druge, dok nisu otišli iz Srbije. Prvo sam dve godine radila kao zamenik šefa kancelarije, a na poslu sam se bavila raznim pitanjima: izbeglicama, osobama sa invaliditetom, pitanjima diskriminacije žena. U stvari sam napravila program za osobe sa invaliditetom za Oksfam, za Srbiju. Onda sam radila kao regionalna savetnica za pitanja osoba sa invaliditetom i pokrivala nekoliko kancelarija Oxfama u Bosni, Makedoniji, Albaniji i u Srbiji. To je bio lep posao. Putovala sam dosta po regionu, odlazila sam tamo da razgovaram sa ljudima, da vidim koja im vrsta pomoći treba i da pomognem koliko mogu.

Kako ste fizički podnosili putovanja?

Kako kad. Uveliko sam već tada koristila invalidska kolica, ali Oksfam je imao svoja kola, pa onda dobijem vozača, pa na put. Oni su sjajna organizacija, imali su senzibilitet i razumevanje za različite potrebe ljudi, davali su mi naknadu za personalnu asistentkinju koja mi je pomagala u funkcionisanju, još kad to ovde niko niti je znao, niti je omogućavao. Tako sam imala uvek nekoga ko mi je pomagao u tom poslu, pa je išao sa mnom i na put. Tada sam relativno dobro podnosila putovanja, bila sam u boljem fizičkom stanju nego sada i mogla sam više da izdržim.

Taj sam posao jako volela, jer sam se sretala sa svim ljudima koji su radili po kancelarijama Oxfama u regionu. To su bili i naši ljudi, ali i stranci. Po prirodi stvari sam ih povezivala sa organizacijama osoba sa invaliditetom. To je bila moja prednost, jer sam puno organizacija znala iz ranijeg rada u Savezu distrofičara Jugoslavije. Onda je to bilo zaista korisno, jer ljudi iz lokalnih kancelarija nisu mogli sa njima da izađu na kraj. Oni su samo govorili: „To ne može, ne znate kako je to biti invalid“ i završen posao. Meni nisu mogli da pričaju tu priču jer sam i sama osoba sa invaliditetom i dosta njih sam lično poznavala od ranije. To mi je olakšalo posao, a i upoznala sam i neke nove zemlje, recimo Albaniju. Kad bih inače otišla u Albaniju i videla kako organizacije rade i šta rade tamo? Kancelarija Oxfama je bila u Bjeljini, Sarajevu, Banjaluci i u Tuzli. Ovde je bila u Prištini i u Beogradu. U Albaniji je bila u Draču i Tirani, i u Makedoniji je bila u Skoplju. Ja sam sve te kancelarije proputovala i uspela da se najveći deo tih kancelarija učini pristupačnim za osobe sa invaliditetom, što najčešće nisu bile, ili da promene

prostor. U Sarajevu su promenili kancelariju jer sam objasnila da ne mogu da rade sa organizacijama kad ljudi sa invaliditetom nemaju pristup do njihovih kancelarija. Divno sam sarađivala sa ljudima, počela sam da držim radionice, napravila sam program edukacije o pitanjima invalidnosti, o podizanju svesti, šta to znači, kakvi su pristupi invalidnosti bili do tada, šta je medicinski pristup, a šta socijalni, zašto je važno da pređemo na socijalni. Ja sam imala sjajan program radionica, a deo toga mi u Centru radimo i danas. Razvijala sam ga čitajući, gledajući šta rade Irci, Britanci, koristeći sve iskustvo koje sam donela iz Irske.

Kao što mi je rad u organizaciji distrofičara omogućio da proputujem celu Evropu, tako me je i rad u Oxfamu odveo i u druge delove sveta gde su radili. Tako sam stigla i do Libana, Bangladeša, Gruzije i tek tamo videla šta znači biti osoba sa invaliditetom u tim uslovima siromaštva, ratovanja. A ljudi su tamo i dalje bili puni energije i borili se da prevaziđu probleme. To ne samo da mi je proširilo vidike, nego i dalo novu snagu da se borim u svom životu.

Šta ste radili kada se završio radu u toj stranoj agenciji?

Nastavila sam da radim u Centru za samostalni život osoba sa invaliditetom. Mi smo naš Centar napravili po ugledu na organizaciju iz Irske, a pokrenuli smo i projekat za obezbeđenje personalne asistencije po ugledu na njihov projekat. Naš program smo razvijali po Irskom modelu. Radili smo malu studiju izvodljivosti sa deset ljudi, tri meseca. Probali smo da organizujemo podršku personalnih asistenata, pa smo istraživali kako ljudi funkcionišu, kako rade, kako se osećaju, sakupili smo neka iskustva i objavili ih kao istraživačku studiju. Za to smo dobili novac delom od ministarstva, delom od Oksfama i onda je sticajem okolnosti gospođa An Pešić koja je vodila organizaciju „Save the children“ u Srbiji, a inače je Irkinja, pitala da li hoću da se sretmem sa irskim ambasadorom. Našla sam se sa njim, ispričala mu šta radimo, šta bismo voleli da radimo, ali i da nam treba pomoć da organizujemo ono što sam ja videla i radila u Irskoj.

To nam je pomoglo da, po njegovom savetu, zajedno sa inostranom organizacijom apliciramo za pomoć kod Vlade Irske, program *Irish Aid*. Povezali smo se sa organizacijom „Catholic Relief Services“ (CRS) koja je radila u Srbiji, napisali iz čega se sastoji projekat i oni su to stavili u odgovarajuću formu dodajući, naravno, svoje svoje iskustvo i podneli projekat. Kao partneri sa CRS-om zajedno smo dobili šest stotina hiljada evra za razvijanje servisa personalne asistencije u Srbiji, koji smo zvali SPAS i bio je spas u bukvalnom

smislu za više od 140 ljudi, osoba sa invaliditetom, kao korisnike personalne asistencije, a i njihove personalne asistente. Projekat je trajao četiri godine. Napravili smo nekoliko istraživačkih studija, napravili smo film, mnogo smo stvari uradili sa tim novcem. Upotpunili smo pojam servisa podrške za osobe sa invaliditetom, ostvarenje osnovnog ljudskog prava na kontrolu nad svojim životom, popunili prazninu koja je postojala u sistemu socijalne zaštite i pomogli državi da taj sistem unapredi.

Naravno, u Centru se bavim i drugim stvarima, zagovaranjem za ostvarenje prava osoba sa invaliditetom, promenu politike, zakonodavstva, istraživačkim radom, edukacijama za podizanje svesti o pitanjima invalidnosti. Imamo svoj tim trenera koji su osobe sa invaliditetom i održali smo nekoliko stotina radionica u Srbiji i po regionu, u Hrvatskoj, Bosni, Crnoj Gori i Makedoniji. Za više od petnaest godina svog rada Centar je napravio mnoge značajne promene u politici i praksi u odnosu na osobe sa invaliditetom. Od svih, meni su najdraže promene koje su nastale u životima ljudi koji su pre toga vodili vrlo pasivne živote. Znam da sam uticala i doprinela da se dosta ljudi, posebno nekoliko mojih najbližih saradnika, osoba sa invaliditetom, motiviše da se bori za sebe, da naprave promene u svom životu i oni su danas uspešni rukovodioci u invalidskom pokretu, neki su promenili mesto stanovanja i odlučili da uz podršku asistenata žive samostalno, neki se angažovali u političkom životu, otvorili svoj mali biznis. Jako sam ponosna na sve njih, pa i na sebe jer sam doprinela promeni kvaliteta njihovih života i njihov uspeh doživljavam delom kao i svoj...

Kako ste 2007. postali narodna poslanica?

Gotovo slučajno, u smislu da o tome nikad nisam razmišljala ranije, niti imala to kao neki cilj, želju. Radeći u invalidskom pokretu, vremenom sam shvatila da čak i ako vi uopšte ne želite da se bavite politikom, politika se vama svakako bavi, samim tim što političari donose zakone, propise, strategije koje utiču i na vaš život, sa vašim učešćem ili bez njega. Tako kao aktivisti invalidskog ili nekog drugog pokreta imate izbor ili da se i vi bavite politikom, pa da probate na nju da utičete ili da sedite i da čekate šta će neko smisliti za vas.

Mislim da je i ceo moj rad u Savezu distrofičara Jugoslavije bio bavljenje politikom. Ja sam završila matematiku, ali sam mogla da vam dam komentare na razne zakone sa aspekta prava osoba sa invaliditetom, da napišem statut bilo koje organizacije, jer prosto sam radeći savladala tu vrstu znanja. Možda toga nisam tada bila svesna, ni ja, ni ljudi koji su sa mnom radili po

drugim organizacijama. Ako mi organizujemo veliku evropsku konferenciju u Beogradu, ako pozovemo političare, lobiramo da se donese nov zakon, neki novi propis i to se ostvari, to nije ništa drugo nego bavljenje politikom, iako niste direktno deo političkog sistema. To je bila situacija i 2006. godine kada se desilo da su na nekim mestima u političkom sistemu, koja su nama bila relevantna kada se radilo o pravima osoba sa invaliditetom, bili članovi političke stranke G17 plus.

Gospođa Snežana Stojanović Plavšić je, na primer, bila narodna poslatica u Skupštini Srbije i mnogo nam je pomogla oko donošenja Zakona o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom. U ministarstvu rada i socijalne politike je državna sekretarka bila gospođa Vesna Piperski, sa kojom smo dosta saradivali po pitanjima socijalne zaštite. U velikom istraživanju o ekonomskoj opravdanosti ulaganja u servis personalne asistencije, koje smo radili u saradnji sa Institutom za socijalno-ekonomska istraživanja, mnogo nam je kao istraživač pomogla gospođa Miroslava Dinkić. Te 2006. je stranka G17 plus svoj program za izbore vodila pod sloganom „Stručnost ispred politike“ i na izbornu listu su stavljali i ljude koji nisu članovi njihove stranke, ali su poznati stručnjaci u nekoj oblasti kojom se bave. Tada su rešili da u svoj program uvrste i pitanja osoba sa invaliditetom i tražili su eksperta iz te oblasti da pomogne u tome. Ja sam već dosta godina u invalidskom pokretu i moj rad i ime su poznati u krugovima ljudi koji se bave pitanjima invalidnosti. Tako se desilo da su me iz stranke G17 plus pozvali da budem na njihovoj izbornoj listi kao kandidat za narodnog poslanika. Ja sam prihvatila jer to vam je opet kao politika, svako ima svoj interes. Njima je kao stranci bilo u interesu da prošire svoj politički program i sa pitanjima iz ove oblasti i da dobiju osobu sa invaliditetom kao eksperta, jer to nijedna politička partija do tad nije uradila, a nama je kao invalidskom pokretu to takođe bilo u interesu jer nam je dalo novu mogućnost da se pojavimo negde gde do tad nismo mogli i da promovišemo pitanja osoba sa invaliditetom. Onda sam otišla na razgovor sa gospodinom Mlađanom Dinkićem i pristala uz uslov da ne moram da budem član stranke. Nikada u životu nisam bila član nijedne stranke, niti nameravam. To je, naravno, pitanje ličnog opredeljenja i izbora, ali ja smatram da ako se bavim ovim poslom kojim se bavim, ne mogu da se opredelim za jednu političku opciju. Morate da saradujete sa svima. To, naravno, ne znači da neki drugi lideri i aktivisti u invalidskom pokretu ne mogu da imaju drugačije stavove.

Učestvovala sam i u izbornoj kampanji. To je bilo jedno neobično iskustvo. Išla sam na nekoliko konvencija i zahvaljujući celom timu za kam-

panju uspeli smo da promovišemo pitanje pristupačnosti i kroz postavljanje rampe za izlazak na pozornicu i angažovanje prevodioca za znakovni jezik. Na tim izborima to nije imala nijedna druga politička stranka. To je bilo, čini mi se, opšte iznenađenje, jer ja se u kolicima penjem tom rampom i za mnogu idu svi drugi kandidati za poslanike. Kako se to često odigravalo u sportskim halama gde ima mnogo sveta, snimak vide i mnogi gledaoci televizije, svi ma je na taj način poslata važna poruka o potrebi stvaranja jednakih uslova za sve, uključujući i osobe sa invaliditetom. Ponuda za učešće na izborima uključivala je i obećanje da će, ako stranka osvoji najmanje deset poslaničkih mesta Parlamentu, jedno mesto sigurno pripasti meni. Mnogi nisu verovali da će se to i desiti, ali ljudi iz stranke G17 plus su zaista održali reč i tako sam 2007. godine, kao vanstranačka ličnost, postala narodna poslanica u ovom vrhovnom zakonodavnom telu zemlje.

Da li ste Vi prva žena koja je postala poslanik, a zavisna je od kolica?

Da, nikada ranije u Skupštini Srbije nije bilo poslanika sa visokim stepenom invalidnosti – ni muškarca, ni žene. Moram da napomenem da ja ne koristim nikada izraz „zavisna od kolica“ jer to upućuje na bespomoćnost, pasivnost, a ja se sebe ne vidim tako. U invalidskom pokretu koristimo izraz „korisnik/ca invalidskih kolica“ jer on osobi ostavlja dostojanstvo, promovise aktivnost i samo označava drugačiji, doduše mnogo teži, način zadovoljavanja prava i potrebe za nesmetano kretanje koje imaju svi ljudi. Taj saziv Skupštine funkcionisao je samo nešto više od godinu dana, kada su raspisani novi parlamentarni izbori.

Učestvovali ste ponovo u kampanji 2008. godine ?

Da, jesam, iako sam imala nameru da završim sa prvim mandatom, jer mi je bilo prilično fizički zahtevno. Razgovarala sam sa gospodinom Dinkićem i objasnila da mi je to priličan napor, ali on je mislio da bi bilo šteta da ne nastavim rad u Parlamentu jer je to bio tek početak proširivanja uticaja invalidskog pokreta na kreiranje zakonodavstva i politike i da bi bilo šteta da se taj posao ne nastavi. Ponudio je da mi pomognu da se angažujem koliko mogu, da imam vreme za odmor i da onog trenutka kad procenim da mi je i to previše naporno uvek mogu da podnesem ostavku, ali da je bolje da budem na listi. Tako sam ostala na listi i nastavila rad kao narodna poslanica. I stvarno

sam izdržala ceo mandat, četiri godine, ali mi je poslednja (2011/12.) godina bila vrlo naporna imajući u vidu moje zdravstveno stanje koje se pogoršavalo, a provodila sam dosta vremena na sednicama Skupštine, Odbora i na drugim događanjima skoro svaki dan, a sednice i glasanje su znali da traju više sati, nekada do kasno u noć.

Kako je tekao Vaš rad kao narodne poslanice?

Kada sam postala narodna poslanica, srela sam se sa brojnim preprekama u radu. Pre svega, nije postojao pristup sali za plenarne sednice, govornici, toaletu, a kako ranije nije bilo narodnih poslanika sa invaliditeom, posebno ne korisnika invalidskih kolica, nisu se ni prepoznavale potrebe za bilo kakvom dodatnim podrškom, da bi ta osoba mogla da obavlja dužnosti poslanika. Morala sam zato da se prvo angažujem da se obezbedi fizički pristup Parlamentu, da dobijem mogućnost da angažujem personalnu asistentkinju, da posebno organizujem pristupačan prevoz, odlaske na teren i slično.

Međutim, bez obzira na teškoće, otvorio se veliki niz novih mogućnosti: imala sam priliku da direktno utičem na javnu politiku i proces stvaranja zakona, da otvorim novi kanal za komunikaciju organizacija osoba sa invaliditetom sa Parlamentom kako bi se prenele naše poruke i zahtevi, mogućnost direktne komunikacije sa svim poslanicima, priliku da učestvujem u diskusijama u različitim odborima Parlamenta, bilo je lakše doći do različitih ministarstava, međunarodnih i nacionalnih institucija, agencija, bolji pristup predstavnicima medija, mogućnost da se organizuju događaji u Parlamentu kao, na primer, javna slušanja na teme od značaja za osobe sa invaliditetom, posete Parlamentu predstavnika osoba sa invaliditetom, i tako dalje.

Verujem da je moj rad kao narodne poslanice u Parlamentu Srbije imao veliki značaj za invalidski pokret, ali ostavio i trag u široj javnosti. U velikoj meri je promenjena svest o pitanjima invalidnosti, promenile su se percepcije javnosti o sposobnostima ljudi sa invaliditetom, povećala se vidljivost pitanja invalidnosti kroz prisustvo u medijima, TV programima, političkim i drugim javnim događajima. Povećan je uticaj na politiku Vlade i uključivanje invalidnosti u relevantne javne politike i zakonodavstvo. Znam, takođe, da je prilika da osoba sa invaliditetom, pa još korisnica invalidskih kolica, bude narodni poslanik, podstakla i motivisala moje druge koleginice i kolege, osobe sa invaliditetom, da se politički angažuju u

svojim lokalnim zajednicama i postanu članovi lokalnih organa vlasti, da budu odbornici, članovi gradskih veća i slično i tako ostvare direktan uticaj na kreiranje lokalnih politika sa aspekta prava i potreba osoba sa invaliditetom.

Za vreme mog rada u Parlamentu obezbeđena je daleko bolja fizička pristupačnost. U zgradi, u ulici Kralja Milana, već na samom početku mog ulaska u Parlament, postavljena je pored stepenica, do sale, platforma za invalidska kolica, prilagođeni toaleti, a u Domu Narodne Skupštine postavljene rampe i za ulazak u zgradu i u salama. Takođe, napravljeni su novi pristupačni toaleti, urađen poseban link na web sajtu Skupštine za obezbeđenje informacija za osobe sa invaliditetom. Na moj predlog, uneta je i odredba u novi Poslovnik o radu Narodne Skupštine, da osoba sa invaliditetom koja postane narodni poslanik, a u skladu sa potrebama te osobe, ima pravo na naknadu za podršku personalnog asistenta.

Naravno, ponovo sam morala da učim, morala sam da naučim dosta stvari koje treba da znate ako hoćete da radite u Parlamentu. Tamo ima jako puno posla, ako hoćete da radite, i mislim da Parlament neopravdano ima tako smanjen ugled u javnosti, jer rad u Parlamentu nije samo ono što se vidi u prenosima sednica na televiziji. Dobro je što stranke za nove poslanike organizuju treninge, pa sam i na njima dosta naučila, savladala sam formalne procedure neophodne za rad: kako se podnose amandmani, kako se nešto piše, brani, značaj rada skupštinskih odbora i ostalo. A naravno, bila mi je vrlo dragocena pomoć i saveti koleginica i kolega koji su već imali iskustva kao narodni poslanici. Mislim da sam dobro „ispekla zanat“ za pet godina, koliko sam bila narodna poslanica u Skupštini.

S obzirom na to da ste bili prva osoba koja je u kolicima kao narodni poslanik, kako su Vas prihvatile ostale koleginice i kolege?

Bez obzira na moj invaliditet, od samog početka rada kao narodna poslanica imala sam osećaj uvažavanja i poštovanja od strane ostalih koleginica i kolega iz svih parlamentarnih stranaka i sa svima sam imala dobru komunikaciju. Mislim da koleginice i kolege poslanici, kao i ljudi iz stručnih službi Skupštine, čija je podrška značajna, nisu procenjivali moj rad u svetlu invalidnosti, već prema mojim ličnim sposobnostima, kompetencijama i doprinosu koji sam mogla dati. Naravno, posebnu podršku sam imala od kolega i koleginica u poslaničkom klubu G17 plus, kasnije URS-a, koji su mi pomagali savetima, zajedno sa mnom podnosili amandmane, i u Odborima

čiji su se članovi na odgovarajući način zalagali za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom.

Imala sam, na primer, priličnu slobodu i poverenje u podnošenje amandmana koje sam podnosila u saradnji sa Nacionalnom organizacijom OSI Srbije, a bilo ih je dosta, preko 150 na više od 30 različitih zakona, od kojih je najveći broj bivao usvojen i tako doprineo unapređenju zakona sa aspekta prepoznavanja potreba za stvaranje jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom i našu socijanu uključenost.

Na izborima 2012. Vam nije ponuđeno da ponovo budete poslanica?

Kao što sam već rekla, zbog svog pogoršanog fizičkog stanja ja više nisam mogla prihvatiti obavljanje posla narodne poslanice. U međuvremenu su, naravno, bili osnovani Ujedinjeni regioni Srbije koji su kao koalicija išli na izbore, što je uticalo i na način odabira poslanika, tako da o tome nismo ni razgovarali.

Ko je osoba koja me je dočekala u Vašem stanu?

To je moja prijateljica Desa sa kojom stanujem već trinaest godina. Ona ima porodičnu kuću koja je van Beograda, a radi u Beogradu, tako da nam odgovara da stanujemo zajedno. Ona je izbegla svakodnevno putovanje u Beograd, a meni je trebao neko da mi pomogne, naročito popodne i uveče, i da bude tu preko noći kada mi zatreba pomoć. Lepo se slažemo, živimo kao jedno malo domaćinstvo, pravimo kućna slavlja, dočekujemo goste, delimo brige i probleme koje svaka od nas ima, ali i srećne trenutke, kao uostalom u svakom zajedničkom domaćinstvu. To mi puno znači i olakšava život.

Za rad u Centru, odlaske na sastanke, putovanja i druge moje aktivnosti, imam preko Centra angažovanu personalnu asistentkinju koja je sa mnom takođe više od dest godina, što mi sve olakšava funkcionisanje, jer se dobro poznajemo, pa ne moram stalno da objašnjavam šta mi treba.

Naravno, niko ne može da provede toliko sati sa mnom, koliko je meni pomoć potrebna i koliko radim, pa onda moram da kombinujem i pravim raspored kada će ko biti sa mnom, Sad je moja asistentkinja, na primer, na odmoru tri nedelje. Desi se i da Desa ode na nekoliko dana svojoj kući, pa onda „uskače“ moja kuma. Morate da se snalazite, ali vrlo je zamorno kad morate da organizujete stalno svoj život unapred i za najosnovnije svakodnevne

životne potrebe i da planirate ko će da vam pomogne i kada, zavisno i od obaveza drugih ljudi.

Vi ste osoba sa invaliditetom. Da li Vas vređa taj termin? Ne znam da li koristim ispravno. Znam da se kroz zakon menjala formulacija, te osoba sa posebnim potrebama, te osoba sa invaliditetom...

Da, jezik koji se koristi kada se govori o pitanjima invalidnosti je važna stvar, jer je jezik poruka društva i oslikava odnos prema ljudima sa invaliditetom. Invalidski pokret u Srbiji koristi termin „osobe sa invaliditetom“ koji nije idealan, ali još uvek nismo pronašli bolji za ono što znači izraz u engleskom „persons with disabilities“ (bukvalni prevod osobe sa onesposobljenjem). Različiti zakoni koriste različitu definiciju osobe sa invaliditetom, zavisno od toga kada je zakon donesen (neki se nisu menjali po deset i više godina) i koja se oblast tim zakonom reguliše. Definicija koja se koristi i sa kojom se postepeno usaglašava zakonodavstvo je ona koja je data u UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom koju je Srbija ratifikovala 2009. godine. Ona osobe sa invaliditetom definiše kao „osobe koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih osoba u društvu na osnovu jednakosti sa drugima“. I u tome je suština – invalidnost nastaje kao interakcija između osobe sa nekim oštećenjem i sredine u kojoj se ta osoba nalazi. Ono što je važno znati jeste da se akcenat stavlja na osobu, pa tek onda na invalidnost kao samo jednu od karakteristika te osobe.

Nepравilan je i nervira me termin „osoba sa posebnim potrebama“ jer posebne potrebe ne postoje. Ljudske potrebe su univerzalne i one su iste za sve ljude na planeti. Naravno, ne govorim o željama, već o osnovnim ljudskim potrebama. Sva deca imaju istu potrebu da se školuju, da se igraju, svi ljudi imaju istu potrebu da rade, da stignu od tačke A do tačke B, da uđu u neku ustanovu, da koriste toalet. Način zadovoljavanja tih potreba se razlikuje kada se radi o deci i osobama sa invaliditetom. Ja sam, recimo, imala potrebu da stignem u Skupštinu kao i svaki drugi poslanik i da u zgradu uđem. Drugi ljudi uđu u autobus ili u svoja kola, ali ja ne mogu, jer je javni prevoz nepristupačan za osobe koje koriste invalidska kolica, a onda ne mogu da uđem, jer glavni ulaz u Skupštini ima gomilu stepenica. Potreba da dotle stignemo i uđemo je ista, ali način zadovoljavanja te moje potrebe je drugačiji. Ja moram da koristim ulaz na kome je napravljena rampa, da koristim lift, da se prevezem kolima u koja se može ući sa invalidskim kolicima. Kada kažete „posebne

potrebe“ ponovo pravite razliku među ljudima na osnovu njihovog fizičkog ili intelektualnog stanja, što je diskriminacija i šaljete poruku da je ta potreba nešto dodatno, to nije osnovno i zadovoljava se tek kada se zadovolje osnovne potrebe većine stanovništva.

Nervira me i kada se ljudi obraćaju nekome ko je sa mnom i govore o meni u trećem licu: „A jel ona može da hoda? Kako je njeno ime?“

Kako danas vidite položaj žene, a kako u proteklih pedeset godina?

Mislim da se položaj žena ipak malo promenio na bolje. Danas se o tome više govori. Politički je stav da su žene ravnopravne, da mogu, da imaju pravo, i to je važno, jer nekada to nije bio ni zvaničan politički stav. To je sad postao politički stav, postoje propisi koji o tome govore. Ono što je i dalje problem jeste nedosledno poštovanje politike i zakona o ravnopravnosti polova, njihova primena, svest i predrasude ljudi koje se teško menjaju i to što dobar broj žena i dalje nije svestan diskriminacije koja se nad njima čini. Situacija se menja na bolje, sve je više žena u javnom i političkom životu na odgovornim političkim i rukovodećim položajima, ali to je i dalje nedovoljno. Eto, Parlament Srbije je doneo zakon da najmanje jedna trećina poslanika na listama političkih partija moraju biti žene, te se to nekako ispoštovalo, ali čim je došlo do formiranja Vlade ova proporcija se ozbiljno narušila i opet su u velikoj većini ministri muškarci. Dodatno, još uvek postoji klasična podela na muške i ženske poslove, pa žena iako je uspešna direktorka firme i dalje mora sama da vodi računa o kući, deci, i to je rad koji se ne prepoznaje i ne vrednuje. Na sve to dolazi ogroman problem porodičnog nasilja nad ženama, broj žena koje izgube život svake godine od strane svojih supruuga i partnera je zabrinjavajući i čini se i da raste. U posebnom su teškom položaju žene iz inače marginalizovanih grupa, kao što su žene Romkinje, žene sa invaliditetom, jer one trpe višestruku diskriminaciju.

Da li ste religiozni?

Nemam poseban odnos prema veri, Bogu, kao nekome ili nečemu što opredeljuje naše postojanje i naš život. Sklonija sam da verujem da postoje različite prirodne sile koje deluju i koje čovek još nije spoznao do kraja. U mojoj porodici nikad nisu bili veliki vernici, ali poštujem tradiciju, praznike, slavim Božić i porodičnu slavu, farbam jaja za Uskrs. Mislim da je to važno

kao deo očuvanja nacionalnog i ličnog identiteta, kao vreme kada se slave i porodične, ali i neguju osnovne moralne vrednosti.

Koliko često posećujete lekare?

Ne češće nego i prosečni ljudi. Moja bolest, mišićna distrofija, je hronična i ne leči se, jedino što je progresivnog karaktera i stalno brže ili sporije napreduje i donosi mi nova fizička ograničenja u funkcionisanju. Lekar u odlazim kad moram, a na sreću nemam puno nekih drugih zdravstvenih problema, osim ovoga što je vezano za moju osnovnu bolest kao, na primer, disanje, jer imam zbog slabosti mišića jako umanjen vitalni kapacitet i moram da koristim aparat za potpomognuto disanje preko noći. Inače, i to je jedna od predrasuda – da ljudi sa invaliditetom daleko češće posećuju lekare, što uglavnom nije slučaj.

Da li ste se udavali nekada?

Ne, i mislim da to nije povezano sa mojim invaliditetom. Toliko je žena bez invaliditeta koje nisu upoznale osobu sa kojom bi osnovale porodicu. Pre dosta godina sam imala takve planove. Nažalost, čovek koga sam volela je iznenada umro i to sam jako teško prebolela. Nakon toga, više nisam imala takvu neku želju, ni potrebu, a nisu se stekli ni uslovi. Ako mi je nečega u životu žao, to je što bih volela da sam imala svoju porodicu, da sam imala decu.

Srećom, ova moja želja najvećim delom je zadovoljena na drugi način. Imam jako dobru drugaricu Mimicu sa kojom sam skoro trideset godina, koja ima sina koji je sada napunio osamnaest godina. Dugo smo zajedno, zajedno smo i radile još u Savezu distrofičara i prošle mnogo toga zajedničkog u životu. Samohrana je majka jer se rastala sa čovekom sa kojim je bila. Njen sin je odrastao pored mene, baš od kada je bio beba. Jedno vreme smo i živeli zajedno. Sada oni imaju svoj stan. Ja sam ga krstila, to je moje kumče. Meni je to kao da imam svoje dete, jer je uvek bio pored mene, gledala sam kako raste, kako otkriva svet, učila sam ga raznim stvarima, zajedno sa njegovom mamom brinula kada je bio bolestan, kada je upisivao školu, u kakvom se društvu kreće, radovala se i ponosila njegovim uspesima. I za njega je kuma važan lik u životu

Kao što sam rekla, imam samo brata koji živi u Nemačkoj. On nema dece. Ono što imam od rođaka, svako ima svoj život i svoje porodice. Moje

bogatstvo je nekoliko iskrenih, pravih prijatelja, a pored brata, moje kumče i kuma, koja mi je veliki oslonac, doživljam kao svoju najužu porodicu. Srećna sam što mi je život ipak pružio mogućnost da dobijem iskustvo gajenja i odrastanja dece, bez obzira što ga nisam ja rodila, ali kao da jesam, i moj Luka je nekako u centru moga sveta.

Šta bi bila Vaša poruka kumčetu?

Ne znam, nisam nikada razmišljala na taj način, nikada mu nisam držala neke velike pridike, deca to ne vole, pogotovo dečaci. On je jedan dobar momak, ali nemiran, istraživački duh, ide u umetničku školu, ali stalno nešto menja, bavio sa raznim sportovima, mora sve da proba, da odgovori svim izazovima koji se danas nalaze pred mladima. To je nekad dobro, a nekad baš i nije. Možda bi poruka bila da čovek ipak sam odabira svoj put u životu i kreira svoj način življenja. Govorim mu da pre svega treba da poštuje i pomogne svojoj majci, a da on sve što hoće da postigne u životu i može, i da u tome može da bude vrlo uspešan, jer zaista ima mnogo talenata i sposobnosti, ali je to stvar njegovog izbora i zavisi od njega. Sve što hoćeš to i možeš, naravno u granicama realnosti ovog života, ali treba da uložiš dovoljno truda i ne odustaješ kad se prva prepreka pojavi. Kao što bi i svaka majka poželela svome detetu, govorim da je važno da postane dobar i pošten čovek (bez obzira što to nije uvek na ceni u ovo doba), ali da je najvažnije da to što je odabrao za njega predstavlja sreću i zadovoljstvo, da bude uspešan u tome, a da pritom ne ugrožava ni sebe, ni druge.

Beograd, avgust 2013.

SANDA RAŠKOVIĆ-IVIĆ

(1956), Zagreb

Kažite nešto o porodici iz koje potičete i o svom detinjstvu.

Rodila sam se 8. januara 1956. godine u Zagrebu.

Moji roditelji su bili studenti medicine, pa se često šalim da sam medicinu, odnosno kliničke predmete, slušala dva puta, jednom u maminom stomaku i kad sam bila beba, a drugi put onda kad sam i sama studirala medicinu. Moj otac i majka su lekari. Potiču iz intelektualnih porodica. Ja sam ćerka jedinica. Kasnije su se moji roditelji preselili u Šibenik, jer je tad bilo obavezno da lekari posle završenih studija provedu nekoliko godina radeći u unutrašnjosti republika u kojima su studirali. Moji su izabrali Dalmaciju, odakle je moja majka bila poreklom.

Mi smo se u Šibenik preselili kada sam imala dve godine. Moj formativni period bio je period u Dalmaciji, gde sam bila do upisa na fakultet u Zagrebu. Do svoje osamnaeste godine bila sam u Dalmaciji.

Period detinjstva pamtim kao jako lep period u kome je bilo mnogo veselja, vrlo razvijen društveni život. Dalmacija je živahna, čista mediteran-

ska sredina. U kući, sa mojim roditeljima, živela je baka po mami i uvek je bilo mnogo rođaka, prijatelja sa svih strana bivše Jugoslavije, tatinih i maminih kolega lekara, ali i ljudi koji su bili drugih zanimanja. Moj otac je oduvek pokazivao pomalo disidentske sklonosti. Družio se sa praksisovcima u Zagrebu, sa ljudima koji su bili intelektualci, opoziciono orijentisani u Beogradu, Ljubljani, bio je aktivan u Korčulanskoj školi, i svi ti ljudi su dolazili kod nas. Mi smo imali jednu jako lepu kuću blizu mora koja je stalno bila otvorena, uvek je bilo nekog na ručku, neko je gostovao, diskusije su bile žive.

Ja sam mogla bez zazora da dovodim svoje drugove i drugarice iz škole, koji su učestvovali u tim diskusijama, pogotovo kad smo bili malo stariji, kad sam bila gimnazijalka. Posle sam otišla na studije u Zagreb, gde sam studirala medicinu. Nisam htela samo medicinu da studiram, nego sam se razmišljala između medicine, arheologije i okeanografije. Živeći tako pri moru, jako me je interesovao podmorski svet. Dalmacija, kao i Srbija, je jedno veliko arheološko nalazište i ja sam kao arheolog amater, već posle osmog razreda osnovne škole, pa kasnije u gimnaziji, i svako leto praktično provodila sa arheolozima, prateći ih na njihovim istraživanjima u okviru opštine Šibenik, odnosno tog dalmatinskog područja. Medicina je bila nešto sa čim sam čitav život rasla, za šta sam pokazivala interesovanja, ali sam uvek više pokazivala interesovanje za psihijatriju i često sam odlazila kod tate na odeljenje posle škole, mnogo češće nego kod mame, iako bih se obično sa mamom vraćala kući, jer je tata ostajao nešto duže na poslu. Mama je imala mikroskop i preparate i razna pomagala. Ona je bila internista hematolog. Meni je to sve bilo lepo, ali ono što je mene jako intrigiralo i što sam jako volela je bilo psihijatrijsko odeljenje i uopšte razgovori sa tatinim pacijentima. Od njega sam naučila da je lepota psihijatrije u tome što se ona bavi ljudskom dušom, a duša je *diferencia specifica* svakog čoveka. Ne postoje dva ista čoveka, nema dve iste sudbine, nema dve iste psihijatrijske bolesti, jer ako smo postavili jednu dijagnozu depresije, svaka depresija nije ista, kao što nije ni svaka šizofrenija ista, jer je ona uvek obojena, uvek je začinjena karakternim crtama, životnom pričom, okolnim dešavanjima i samom ličnošću čoveka koji je bolestan.

Ipak, odlučila sam se za medicinu i otišla sam na studije u Zagreb. Tamo mi je bilo teško. Iako sam bila rođena u Zagrebu, moja baka po tati, za koju sam ja bila vezana (jako sam volela obe bake i ovu koja je živela sa nama u Šibeniku i ovu tatinu mamu), je umrla, pa mi je ta prva godina bila ispunjena tugom. Ona je umrla nekoliko meseci pre toga, tako da je bakina kuća u kojoj je živela moja tetka, tatina sestra, bila nekako obojena tugom za bakom. Osećala sam prazninu što nje nema. Te jeseni, kao i ove jeseni, je oktobar bio

užasan, padala je kiša gotovo svakog dana, a ne volim kišu, mene uvek hvata jesenji bluz kad počnu kiše. Sa sivim nebom, sa kišom, sa promenom sredine, bakom koje nema, u Zagrebu sam osećala pravu tugu koja mi se desila i zbog promene sredine i zbog svih tih gubitaka i privikavanja na novo. Međutim, to nije dugo trajalo. Vrlo brzo uklopila sam se u novu sredinu, stekla tamo društvo i udala sam se dok sam studirala, kao i moji roditelji. Dobila sam sina, diplomirala sam u roku. Imala sam vrlo lepe ocene i posle sam se vratila u Šibenik na opštu praksu, jer je tad bio izašao zakon da svi oni koji diplomiraju medicinu, moraju da provedu dve godine u opštoj praksi. Tako sam i ja provela dve godine u opštoj praksi. Tu sam radila i na ostrvima i kao lekar u dalmatinskoj Zagori, gde sam još bolje upoznala taj kraj.

Suprug i dete su se selili sa Vama?

Moje dete se selilo sa mnom, a suprug je ostao u Zagrebu. On je putovao svakih četrnaest dana, dolazio bi da nas vidi preko vikenda, ja sam, naravno, sve slobodne dane od dežurstava, skupljala i provodila u Šibeniku. Neko vreme smo odvojeno živeli, dok nisam ponovo došla u Zagreb, gde sam se zaposlila u neuropsihijatrijskoj bolnici Popovača. Tu sam radila tri godine. U međuvremenu, završila sam specijalizaciju u neuropsihijatrijskoj bolnici Vrapče i dobila sam poziv da dođem na kliniku Rebro da radim. Tu su me uočili kao specijalizanta koji je bio štreber i vredan. Klinika Rebro se nalazi u okviru Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Završila sam psihijatriju, magistrirala sam na psihoterapiji i završila sam dosta psihoanalitičarskih kurseva. Pripadala sam Frojdovskoj školi psihoanalize. Uvek me je interesovalo ono što se nalazi ispod površine i nije nikakvo čudo što sam izabrala da se bavim baš psihoanalizom, nečim gde morate malo da iskopavate, da bi to izašlo na površinu, a interesovala me je i arheologija, gde morate opet da iskopavate, pa okeanografija, gde treba opet nešto vaditi sa dna mora na površinu...

Taj period mog života je bio vrlo lep. Imala sam jednu skladnu porodicu, dvoje dece, sina i ćerku, onako baš da čovek poželi, završila sam specijalizaciju, radila sam, školovala se dalje, unapređivala pomoću raznih psihoanalitičkih kurseva i u inostranstvu. E, onda je došlo nesrećno vreme, devedesete godine, kada se počela raspadati naša zemlja i tada su za mene počeli crni dani.

Već 1990. godine, pošto se moj otac bavio politikom (bio je lider Srba iz Hrvatske, naravno bio je persona non grata, i sam izbačen s posla), ja sam dobila dva policajca koja su mi dežurala ispred kuće i jednog u civilu koji mi

je dežurao ispred vrata ordinacije na klinici. Situacija je postala jako teška. Mnoge moje kolege sa kojima sam bila dobra su počele da me izbegavaju. Malo njih, ali ipak jedan broj, je bio vrlo provokativan. Ljudi su se plašili da ih ne vide sa mnom, kao da sam bila prokužena, tako da sam se osećala jako loše. Ostalo je nekoliko ljudi u čije kuće sam odlazila, taj broj je bio mali, ali svakako, oni su bili vrlo časni ljudi. Samim tim što je taj broj bio manji, njihova vrednost za mene u tom trenutku, a i inače, bila je od neprocenjive vrednosti. Imala sam niz napada tada, vrlo ružnih i neprijatnih fizičkih napada. Tada sam donela odluku da se preselim u Beograd. Ova čvoruga mi je potpis od gađanja u glavu (pokazuje čvorugu ispod kose). To je, ipak, bilo, pa prošlo. Bila sam u Dalmaciji, zalivala sam baštu i jedna grupa momčića, od na primer šesnaest do dvadeset godina, me je gađala kamenjem. To je bilo jedno jako teško vreme za mene. Meni se tada raspao i brak. Moj muž je bio Hrvat, nije hteo da napusti Hrvatsku, tako da sam se sa detetom preselila u Beograd.

Vaš muž nije bio zabrinut za Vašu bezbednost?

Bio je jako zabrinut za bezbednost, ali je smatrao da ako bismo išli negde, da bi trebalo da idemo na neko treće mesto, ali da je najbolje da se sačeka, da je to sve grozno, ali da će proći. On lično nije bio u situaciji da mi pomogne, a mislim da je ljubav između nas bila utančila prilično, čim to nije moglo... Vidite, ja sam dete iz mešovitog braka i moja majka nije Srпкиnja, ona je mešovito italijansko-srpska-hrvatska kombinacija, ali brak mojih roditelja je opstao. Moj nije. Očigledno nije bilo dovoljno građinog tkiva. Nije to tkivo bilo dovoljno snažno da bi brak opstao. Istina je da se mnogo brakova raspalo zbog ratnih i nacionalnih razloga, ali verujem da su to brakovi gde suština, mada je sve okolo izgledalo dobro, suština ipak nije bila dovoljno jaka i neki potres je srušio. Pre neki dan gledala sam emisiju kako je Golden Gejt i pored potresa, jakog zemljotresa u San Francisku, opstao, a neki drugi most se potpuno raspao u param parčad. Ono što je kvalitetno opstaje, a ono što nije, ne opstaje.

Ja sam prešla u Beograd 1991. godine. Moj otac je bio izbačen sa posla još devedesete godine. U avgustu mesecu u Šibeniku je bila organizovana peticija gde se 30 000 ljudi potpisalo za njegov izgon iz grada, jer je on po sadržaju peticije svojim političkim delovanjem uvredio i ponizio Hrvate u Hrvatskoj i Hrvate u Šibeniku. Ja moram da se vratim na mog oca Jovana Raškovića i da kažem da je to bio čovek koji je bio izuzetan. Ne sećam se da je ikada on normalno ručao, u smislu da je seo, pa onako od supe, pa do de-

serta sedeo i jeo, a da mu telefon ne zazvoni najmanje dva do tri puta. Onda nije bilo ni mobilnih, ni ovih bežičnih, nego ste morali da idete u hodnik, gde su bili uglavnom telefoni i da tamo razgovara. Ljudi su ga zaustavljali, kad bi on odlazio u šetnju ili negde poslom ili hobijem, jer im trne ruka, trne jezik, boli ih noga, vrti im se u glavi, ne mogu da spavaju... On je uvek imao živce za ljude, razgovarao je... Naravno da su ljudi to sve potpisivali pod prinudom. Peticija je bila organizovana na šetalištu koje se nalazilo ispred pozorišta, sa ikonografijom, sa muzikom, sa zastavama. Ljude su izvodili iz preduzeća, organizovali su autobuse iz fabrika i bilo je jako teško reći: „Neću da idem.“ Razumem ljude da su bili u situaciji da moraju da idu, ali ne mogu da kažem da mi je svejedno ili da lako mogu da pređem preko toga što se desilo, jer to je zaista jedan akt ostrakizma koji je bio poznat još u antičko vreme, u staroj Grčkoj, a od onda se nije ponavljao sve do 1990. nad čovekom koji nikada nije pozivao na rat. On je u Srbiji od strane Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja negde bio napadan kao neko ko je suviše blag, gnjecave politike, miroljubiv, a vidite s druge strane je platio izgonom iz grada u kome je proveo 33 godine svog života i rada.

Kako je izgledao dolazak u Beograd?

Mi smo ovde došli kao podstanari. Ja i moje dvoje dece. Tada sam stanovala sa roditeljima. Tata je prešao ovde, odnosno on je bio negde između Šibenika, Knina i Beograda. Ubrzo nakon što sam prešla u Beograd otvoren je konkurs za bolnicu „Dr Laza Lazarević“ za nekoliko lekara na specijalizaciji i specijalista. Ja sam se javila za specijaliste i prošla sam na konkursu. Tako sam počela da radim. Znači, samo kratko vreme bila sam bez posla.

Kolika su Vam bila deca tada?

Sin je imao trinaest i po godina, a ćerka osam i po godina. Imali smo podstanarski status, a onda sam se zaposlila. Tako su prolazile godine. Otac je, nažalost, vrlo brzo umro. Pošto je bio član Srpske akademije nauka i umetnosti, dali su mu stan koji nije bio rešen još do kraja, tako da je i on umro kao podstanar. Posle smo mama i ja uspele da izdejstvujemo da taj stan da otkupimo, tako da smo, hvala Bogu, rešile stambeno pitanje. Moja majka nije dugo imala penziju. Iako je bila lekar dobila je penziju tek 2000. godine od Republike Hrvatske. Tamo je imala skoro 35 godina radnog staža, 34 godine i sedam meseci, čini mi se.

Ja sam upoznala mog sadašnjeg supruga 1993. godine na svetosavskoj priredbi u Sava centru. Zabavljali smo se neko vreme, venčali smo se i iz tog braka imam sa njim sina Jovana, koji je ime dobio po mom pokojnom ocu i koji sada ima skoro sedamnaest godina. To je moj životni put. U Beogradu sam 1993. godine doktorirala i radila sam u bolnici „Laza Lazarević“, ali sam se van struke mnogo bavila humanitarnim radom, bavila sam se izbeglicama, jer je to moj dug i prema zavičaju i prema ocu i prema tim ljudima. Prvo sam se bavila problemima izbegličke adaptacije, posle sam se, nažalost, bavila silovanim ženama i logorašima, a posle sam se bavila i krizom u izbegličkim porodicama i porodičnim terapijama, naravno individualnim i porodičnim. Odlazila sam i u Bosnu i Hercegovinu, odnosno u Republiku Srpsku, a posle sam bila stacionirana u Beogradu. Posle Dejtonskog sporazuma bila sam angažovana u okviru nekih nevladinih organizacija u volonterskom sektoru kao lekar, bavila sam se izbegličkim pitanjima.

Rašković vam je očevo prezime, a Ivić prezime drugog supruga?

Jeste. Moj drugi suprug je profesor matematike na Univerzitetu i on je takođe član Srpske akademije nauka i umetnosti. Ja sam devedesetih godina pripadala prvo vanstranačkom krilu DEPOS-a, bila sam dosta angražovana u okviru demokratske opozicije, bila sam član Demokratskog centra profesora Dragoljuba Mićunovića. U momentu kad je profesor Mićunović 2003. godine odlučio da ugasi svoju stranku i da se priključi Demokratskoj stranci, ja sam se priključila Demokratskoj stranci Srbije, jer je Demokratska stranka Srbije sadržavala ono što je meni bilo vrlo značajno, a to je da je ona imala jak demokratski i jak nacionalni naboj. Bila sam komesar za izbeglice od 2001. do 2003. godine, nakon što je DSS ušao u vlast u okviru DOS-a. I Demokratski centar je tad ušao u vlast. Ja sam tada bila još uvek u Demokratkom centru, kad sam postala komesar za izbeglice. Posle sam učestvovala u predizbornoj kampanji Demokratske stranke Srbije 2003. godine i postala sam narodni poslanik u Saveznoj skupštini, ali sam tada istovremeno imala svoju privatnu ordinaciju i bavila sam se psihijatrijom. To mi je davalo mogućnost da mogu da se bavim politikom i da usklađujem obaveze. Ne možete, ako radite u državnoj ustanovi, biti poslanik. Morate da budete na poslu svaki dan. U državnom zdravstvu pravi se mesečni raspored i zna se kad se radi popodne, kad se rade dežurstva. Ovde nisam imala dežurstva i mogla sam da određujem kad ću da radim, a kada treba da budem politički angažovana.

Radni odnos u bolnici „Dr Laza Lazarević“ zamrzla sam u trenutku kada sam stupila na dužnost komesara za izbeglice 2001. godine. Komesar za izbeglice je zahtevna funkcija i gotovo da nikad nisam bila kod kuće. Stalno sam putovala. Kada sam stupila na dužnost, u Srbiji je bilo mnogo izbeglica, gotovo milion izbeglih iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Krajine, interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije. Bilo je oko 600 kolektivnih centara i to je trebalo sve obići. Moram da kažem da nisam uspela za dve godine da obiđem sve kolektivne centre. Uspela sam da obiđem jedan deo, ali sve, to nikako. Jednostavno nije moguće, s obzirom na to da morate da radite nešto. Dolazile su strane delegacije, obavljala sam razgovore sa donatorima, sa stranim ambasadorima, sarađivala sam sa Vladom, sa različitim ministarstvima i mnogo sam radila po terenu, obilazila kolektivne centre. Razgovarala sam i sa ljudima u opštinama, jer sam 2001. godine sa mojim timom bila autor Nacionalne strategije za rešavanje izbegličkog pitanja i moram da kažem da se po programu te strategije i danas rešavaju izbeglička pitanja, što se tiče zapošljavanja, pogotovo što se tiče stanovanja, a to je projekat seoskih imanja, projekat samogradnje, projekat socijalnih stanova. Za sve to mi smo tada udarili temelje. Opštine su bile te koje su davale zeleno svetlo, zemljište sa infrastrukturom, mi smo dobijali mnoge stvari gratis, a onda kad smo napravili bazu, onda su tek dolazile međunarodne organizacije i mi smo im predočavali šta smo do sad uradili i tražili od njih sredstva, materijal za izgradnju. Objašnjavali da će ljudi sami da grade putem mobe, a mi ćemo još nešto da pomognemo. Tada zaista nisam mogla da radim u bolnici, a posle kada nisam više bila komesar, tada sam se politički ponovno angažovala i tu sam videla da ne mogu da izdržim i da radim u bolnici, pogotovo ne u bolnici kakva je „Dr Laza Lazarević“, koja je najstarija psihijatrijska bolnica na Balkanu, koja radi 365 dana u godini 24 časa. Tu morate da se priklanjate pravilima bolnice. Ne može ona da se prilagođava vašim pravilima. Ja sam radila sve do 2005. i te godine sam postala predsednica Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju. Malo sam se opirala toj ideji koja je došla od tadašnjeg premijera gospodina Vojislava Koštunice. Bila sam izabrana za potpredsednika stranke nekoliko meseci pre toga i nisam imala kud. Morala sam da pristanem i na taj još teži posao nego što je bio posao komesara, jer je Kosovo bilo pod patronatom Ujedinjenih nacija. Albanski živalj je želeo nezavisnost, radio uveliko na tome i taj posao je bio vrlo težak i zahtevan, jer je kao i posao komesara zahtevao jako mnogo boravka na terenu. Jako često sam odlazila na Kosovo, boravila tamo i po nekoliko dana. Upoznavala

sam se sa situacijom, jer ne možete da imate empatiju i da znate šta se zaista dešava ukoliko ne odete među ljude. Nikada neću zaboraviti situaciju iz sela Sušiće, kada me je delegacija stanovnika molila da dođem da ih posetim iako oni nisu bili u programu posete. To je jedno malo selo koje se nalazi u opštini Štrpce. Bio je septembar, već je padao mrak, bilo je oko pola sedam. Ja sam ceo dan bila u akciji. Krenula sam iz Beograda u, recimo, četiri ujutru i bila sam mrtva umorna, a oni su me molili da dođem i ja sam pristala. Put je bio takav da imate albanska sela koja svetle, pa onda dolazite u mrak i tu počinju srpska srušena sela, u mraku je i Sušiće. Kad smo stali na poljančetu i kad su ga osvetleli farovi automobila, ja sam videla mnogo dece koja su me dočekala pesmom za dobrodošlicu. Mi nismo imali nijednu prostoriju u kojoj možemo da održimo zajednički sastanak, nego smo ga održali pod vedrim nebom, pod zvezdama, jer je uveliko padao mrak. Oni nisu imali struju. Imali su razrušene krovove, jer im stalno neke granate padaju. U daljini se čulo neko gruvanje, to su jezerske planine ozloglašene, gde je Al Kaida imala svoje manevre. Poznato je da se Al Kaida takođe nalazi na Kosovu. S te strane meštani su podigli jedan zid. Oni su tu dežurali svake noći da im slučajno neko ne upadne sa albanske strane. Kad su mi rekli da im treba materijal da postave WC šolje, da ugrade kupatila, da poprave krovove, da im treba ogrev, da im treba škola ili barem neki autobus kojim će se oni sami obavezati da decu voze, jer nemaju para za benzin, a put je užasan, shvatila sam da je dobro što sam ih neplanirano posetila. Put je bio kao Pariz–Dakar, tako džombast. Decu stalno napadaju, pa onda ne idu u školu. Ovako bi to moglo da bude drugačije. Navela sam primer koji nije politička, nego ljudska priča. Dok ne odete tamo, dok zaista ne vidite ljude, tu decu sa bistrim očima, koji traže tako malo u životu, oni traže samo da imaju pravo na civilizaciju... Čak ne traže ni struju, iako je ona preduslov civilizacije, jer znaju da je ne mogu dobiti. Kako oni sprovedu, ovi iseku i ne možete ništa uraditi. Da pričam sa Albancima, mogu, znate, napraviće oni, a posle toga iseku struju, kao što je bilo na Bogorodici Ljeviškoj, u Prizrenu, takođe. Sve je to prizrenski kraj, gde je neko ukrao tek postavljeni olovni krov. Kada pitate ko je to ukrao sa crkve Bogorodice Ljeviške, oni odgovore: *Malji deca. Malji deca seku struju, malji deca nose olovni krov.* Kad neko neće, neće, ne možete mu ništa. To je tako. Posle toga sam 2008. godine postavljena za ambasadora Republike Srbije u Italiji, gde sam boravila do 2011. Posle je krenula predizborna kampanja i izbori i od tad sam u Skupštini Srbije.

Od 2012. godine? U stvari, sada ste prvi put narodna poslanica?

Ne, bila sam u Saveznoj skupštini, a sad sam narodna poslanica u Narodnoj skupštini. Savezni parlament je bio mnogo manje zahtevan u vreme kada sam bila poslanica, nego ovaj Parlament danas, jer se oni i ređe sastaju i manje je bilo tačaka. Mi smo rešavali praktične stvari koje su se ticale spoljne politike, odbrane i makro teme poput trgovinske razmene, ratifikovali smo već urađene sporazume. Realno je bilo mnogo manje posla, nego što ima u ovom Parlamentu.

Kako je politički angažman od 2000. godine, pa zaključno sa ambasadorskim mestom uticao na Vaš porodični život?

Nikada ne bih mogla da budem političarka i da se na ovaj način politički angažujem da nisam imala podršku moje porodice, pre svega podršku supruga, preko čijih leđa je pukao, da tako kažem, ceo moj politički angažman. Imala sam veliku sreću pošto je majka mog muža bila profesor Univerziteta vrlo posvećena svojoj profesiji. Ona je mog muža naučila da žena, pored toga što ima porodicu, ima i svoju profesiju i da u ljubavi i posvećivanju toj profesiji, ponekad se može desiti da pomalo pati porodica, u smislu da se žena ne nalazi u ulogama hraniteljice, nekog ko će uvek biti tu, ko će dočekati, otvoriti vrata, servirati ručak, otići na pijacu, odvesti dete na trening ili na učenje jezika. Tako da se on već vrlo lepo bio navikao na to i u svom detinjstvu i on je prihvatio moj angažman, pa ne mogu da kažem sa nekom velikom radošću, ali bez roptanja i s priličnom lakoćom.

Kad sam krenula u politički angažman, stariji sin već dugo nije živeo sa mnom, ostali su moja ćerka i mlađi sin. Kod nas su boravili jednim delom nedelje dve ćerke iz njegovog prvog braka, moje dve pastorke. Bila je srećna okolnost što su bile tri devojke koje su kad god su mogle, jer i one su išle u gimnaziju, pa studirale, pomagale u kući i oko čuvanja najmlađeg brata, ali kada to podelite na tako puno sveta to onda bude sve lakše.

Kada sam otišla u Rim sa ćerkom i sa sinom, suprug nije mogao da ostavi fakultet. Meni nije padalo na pamet da mu tražim da ostavi karijeru i da sedi u Rimu i razgovara sa poslugom i čeka da uveče dođem kući. On je kao stari, uvaženi profesor sebi mogao da uredi kako će mu izgledati taj ciklus predavanja, organizovao je kondenzovanu nastavu. Jedan deo godine je boravio u Rimu. Na taj način smo premostili odvojenost. Danas su svi

već veliki i svi su sem najmanjeg deteta otišli, onako izleteli iz gnezda. Moj najmlađi sin, koji je adolescent, jedva čeka da ostane sam, da zacaruje. On bi vrlo rado poslao i tatu da ide u Skupštinu ili negde kako bi on mogao da ostane da zove svoje drugare da imaju svoje carstvo. Meni je u ovom trenutku neuporedivo lakše nego što je to bilo pre deset godina, kad je on bio mali i kad su još svi bili kod kuće.

Da li ste pravili bilo kakvu razliku u odgajanju muške i ženske dece?

Nisam pravila nikakvu razliku u odgajanju muške i ženske dece. Nisam bila ništa stroža prema mojoj ćerki u smislu da ona ne može da izlazi zato što je ona devojka, da ona ne sme da ima dečka. To zaista nije bilo. Ja sam bila vaspitana u duhu jednakosti polova i njihovih obaveza. Kažem sinovima, pogotovo ovom mlađem, da pomogne sestri, da ponese kofer, da bude kavaljer. I kad nas nema, kažem mu da se ubaci kod neke od sestara na ručak, što on i uradi. To je sve u dozvoljenim granicama, nisam pravila razlike u smislu da on kao princ i muško ne može da namesti svoj krevet, nego to treba da mu rade sestre, svako je trebalo da sprema svoju sobu. Nikada nisam rekla ženskoj deci da sprema Jovanovu sobu ili da sklone njegove igračke. Svako je radio svoje, njihova je bila dobra volja da njemu nešto pomognu kad je bio sasvim mali da to spremi, ali to su njegove sestre, to nisu njegove sluškinje.

Kako oni gledaju na Vaš politički angažman? Da li komentarišu neki Vaš govor za govornicom, pojavljivanje na televiziji?

Mojoj deci, ovoj starijoj, je malo smetao politički angažman jer su oni imali strah da bi to moglo da bude neprijatno, pogotovo kada sam postala predsednica Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju. Tad je trebalo ići dosta često na Kosovo i onda su se oni bojali, a bojao se i moj suprug da nešto može da mi se desi, od saobraćajne nesreće do nekog napada. Dešavale su mi se tamo neprijatne situacije. Aljbin Kurti me je čekao sa nekim jajima i kamenicama... Nisu to sve prijatne stvari. U tom smislu im nije bilo drago. U nekim stvarima se politički slažemo, u nekim se ne slažemo. Svako ima pravo da misli ono što hoće, kako hoće. Oni nekada i komentarišu da sam bila oštra, ili nisam bila previše oštra, ili je nešto trebalo napasti, pa pitaju zašto nisam to napala, ili zašto sam nešto toliko napala, to nije tako loše i slično.

Da li ste zadovoljni svojom slikom u medijima?

Jesam, zadovoljna sam. Mogu da kažem, što se medija tiče, meni je žao što Demokratske stranke Srbije u medijima nema više. Zašto je to tako, o tome bismo mogli raspravljati, ali sad nije ni vreme ni trenutak da se o tome razglaba.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Ja sam vernik i vaspitavana sam u duhu vere. Mi smo slavili praznike, slavu, odlazili u crkvu. Otac je odlazio u manastire Krka i Krupa, koji su se nalazili u blizini Šibenika i mi smo išli tada o velikim praznicima, kada se srpski intelektualci nisu baš pojavljivali u crkvi, zato što se to loše gledalo, pogotovo kod pravoslavaca kojih je bilo manje i bili su vidljiviji. On je odlazio i ja sam takođe odlazila sa njim. To je bilo nešto sa čim sam rasla.

Ono na šta sada imam primedbu jeste insistiranje na za mene nekim potpuno novim običajima u crkvi, a to je da se muškarci i žene odvajaju, da žene moraju da nose maramu. Ne znam odakle smo to uvezli, ali se sećam da kada sam bila mala, stajala sam sa mojim dedom i sa mamom i tatom na istoj strani, čak i devedesetih godina sa mojim mužem Aleksandrom.

Međutim, sad kad dođete u neke manastire, oni insistiraju na razdvajanju. Prosto dođe neko i upozori vas da se razdvojite, da pređete na drugu stranu. To je nešto što mi se ne sviđa, jer imam punih 57 godina, dokle moje pamćenje seže, mislim da se sećam prvog odlaska u crkvu sa mojim dedom pre 55 godina u Zagrebu, u crkvu Svetog Preobraženja, ne sećam da je to bilo tako.

Rekli ste da Vas je baka čuvala kada ste bili mali. Da li to znači da niste išli u vrtić?

Mene je čuvala baka, prvo tatina mama, a posle me je čuvala mamina mama. Onda su me upisali u vrtić, zato što je to bilo potrebno zbog socijalizacije, međutim nisam volela da idem u vrtić. Nisma volela kruta i stroga pravila. Bila sam vrlo društvena i volela sam da mi dođu deca i da ja idem kod drugih. Nije samo da se na svojoj teritoriji osećam dobro. U to vreme je bila neka soc-realistička uštogljenost u vrtićima, meni se to nešto nije dopadalo. Vrtić se takođe nije dopadao mom starijem sinu. Ja sam ga onda izvadila iz vrtića, pa sam posle ove manje upisivala u nešto što se zove „Škola igrica“, gde

se ne ostaje ceo dan, nego samo nekoliko sati i to je sasvim drugi koncept. Tu nemate ručak, koji je obično odvratan. Tu nemate obavezno spavanje, koje deca mrze. Ne znam koje dete voli da ih poslažu u krevce, pa naredi da se spava.

To treba da je samo igra i kroz igru neko učenje. To je fantastičan koncept. To su svi prihvatili. Kad sam bila mala, tog koncepta nije bilo.

U osnovnoj i srednjoj školi, da li ste se bavili sportovima, išli na neke sekcije, bili član kulturno-umetničkog društva?

Nisam sportski tip, nažalost. Išla sam u baletsku školu, učila sam nešto da sviram, ali to nije išlo kako treba. Balet sam volela, ali se baletska škola bila zatvorila jer je čovek koji je bio glavni za organizaciju umro i nije bilo nikoga ko će to da nastavi. Tako je baletska škola u Šibeniku prestala da postoji, a kada je ponovo bila ustanovljena, ja sam već bila u starijim razredima osnovne škole, pa se nisam uključivala.

Volela sam da plivam i to mi je bio najdraži sport, ali sam time mogla da se bavim od maja do oktobra. Bilo je pitanje prestiža ko će se prvi okupati u moru, pa makar ono bilo i hladno. Ja sam dosta plivala u toku leta i ronila sam, tako da mi je taj deo sportskog angažovanja bio vezan za leto.

Naučila sam da skijam tek kasnije sa mojom decom. Kada sam njih osposobila da skijaju, meni je bilo dosadno, pa sam onda stala i ja na skije i tako naučila da skijam. Što se sekcija tiče, učila sam strane jezike i išla sam na sekciju iz biologije. To sam jako volela. Neko vreme sam išla i na hemijsku sekciju, a što se tiče arheologije, tu sam sama u stvari sebi našla hobi, gde sam preko letnjeg raspusta, kad god sam mogla i kad god su me primali, odlazila na iskopavanja zajedno sa arheolozima koji su radili u Arheološkom muzeju u Šibeniku.

Da li ste u tom periodu imali nešto što se prepoznavalo kao liderska sposobnost? Da li se moglo pretpostaviti da ćete se baviti i postati ovo što ste danas?

Uvek sam dobro učila i umela sam da izrazim svoja osećanja i mišljenje, pa me je odeljenje vrlo često angažovalo da ustanem i govorim, da nešto saopštavam ispred učenika. Bila sam nekoliko godina načelnik odeljenja. No, ipak, nisam sebe nikada zamišljala kao političara. Nisam sebe zamišljala kao političara sve do devedesetih godina.

Da li Vam smeta kada Vam neko kaže narodna poslanica?

Pa, ne. Iako je to malo rogobatno u našem jeziku, jer poslanica znamo šta je: *poslanica Korinćanima, poslanica Svetog Pavla*... Dobro, treba se navikavati na promene u jeziku.

Kako gledate na rodnu ravnopravnost?

Mislim da rodna ravnopravnost treba da postane suštinska. Pozdravljam kvotu od trideset posto žena na izbornim listama. To je neophodno, jer da nije toga ne bi bilo ni pet posto žena u Skupštini Srbije. Što se tiče šireg konteksta, kvota od trideset posto trebalo bi da se projektuje na sve aspekte javnog života i rada. Mi kao političarke imamo kvotu koja nas u Parlamentu brani. Napravite korak dalje. U Vladi nećete naći trideset posto žena. U medicini – 65 posto žena upisuje medicinu danas. Vi nemate 60 posto načelnika odeljenja – žena. Upravo je obrnut odnos. Negde je 35 posto načelnica, a ostalo su načelnici, iako žena ima duplo više nego muškaraca. Ona mora da bude suštinska, mora da se prostire na sve aspekte društvenog i javnog života i stručnog, naravno. Ono što je ključno kada govorimo o emancipaciji, jeste da nema suštinske emancipacije bez ekonomske emancipacije. Ako žena ne može da se sama brine o sebi, da ima platu dovoljno veliku da izdržava sebe i svoju decu, da pruži svojoj deci i sebi pristojan život, onda tu emancipacije nema. Ako žena ekonomski mora da bude zavisna od nekoga, tu emancipacije nema.

Kada sagledate svojih 57 godina, šta biste izabrali kao najteži trenutak u životu, a šta vam je bio najlepší, najsrećniji?

Imala dva jako teška trenutka u životu. Naravno da je bilo više teških trenutaka i naravno da su smrti mojih bližnjih bili teški trenuci, ali od svih gubitaka, smrt mog oca je bila najteži trenutak. Što se tiče ovih drugih trenutaka kada sam, to u stvari nije bio samo jedan trenutak, nego je bila noć pre mog odlaska iz Zagreba u Beograd, koja je ispunjena bilanskima uglavnom negativnim osećanjima... Jednom užasnom povredom, razočaranjem da me nije zaštitio muž, da me nije zaštitio grad u kom sam rođena, u kom sam studirala, u kom sam se formirala, da moram da bežim kao lopov i zlikovac, da bežim u nepoznato. Ja sam odlazila u moju maticu, odlazila sam u Beograd, odlazila sam u grad koji volim, ali sam menjala život i tad mi je bilo jako teško...

Nešto lepo da izdvojite?

Što se tiče lepog, bilo je mnogo lepih trenutaka. U najlepše trenutke spadaju oni trenuci kada su mi se rađala deca. Pogotovo mi je lep trenutak bio rođenje ovog trećeg sina, kada sam već bila u ozbiljnim godinama. Imala sam mir žene koju ne čeka borba za karijeru.

Kad je moj prvi sin rođen imala sam osećaj krivice zbog toga što sam se tako mlada udala, rodila dete, pa sam brinula da li ću moći da završim studije. Imala sam zebnju šta me čeka, sve to nekako kvari vašu sreću.

Kad se rodila ćerka situacija je bila malo bolja jer sam diplomirala, ali me je i dalje čekala borba za specijalizaciju sa dvoje dece, kako ću to sve da uskladim... A kad mi se rodio drugi sin, već sam bila specijalista, doktor nauka, sve što je trebalo na profesionalnom planu da se oposli, ja sam oposlila i bila sam potpuno relaksirana, jer mi ništa nije bilo od onog profesionalnog dela da mi zvoca nad glavom. Nisam brinula kako ću sve uskalditi, kada ću sve stići. To mi je bio trenutak relaksacije.

Sada sam profesor na Visokoj školi strukovnih studija za visoke medicinske sestre gde predajem psihijatriju. Na fakultetu u Zagrebu bila sam asistent, onda sam došla u Beograd gde sam bila mentor na Medicinskom fakultetu, onda sam počela da se bavim politikom. Godine 2007. bila sam pozvana u Visoku strukovnu medicinsku školu da se, kao neko ko je doktor nauka i mentor za specijalizante, prihvatim psihijatrije. Tada sam postala redovni profesor. Kada sam bila u Rimu, to sam zamrznula, a po povratku sam ponovo počela da radim.

Šta je sada ambicija posle svih tih mandata, funkcija, šta je ostalo da dostignete?

Nemam nekih ambicija što se budućnosti tiče u smislu da bih išla negde dalje i postigla nešto. Možda bi me interesovala ponovno diplomatija, volela bih da budem ambasador u nekoj od, kako ljudi kažu, egzotičnih zemalja, jer mislim da te zemlje, tipa Indije, daju velike mogućnosti ljudima u diplomatiji da se iskažu. To je kao jedna neotkrivena zemlja, uvek imate nešto što možete i na kulturnom i na političkom i na ekonomskom i na obrazovnom planu da uradite. Ima jako puno prostora za saradnju.

Jako se radujem jer ću u decembru otići u Italiju. Tamo me je opština Kasteli, koja se nalazi u italijanskoj pokrajini Abrucio, to je otprilike sat vremena od Rima, proglasila za počasnu građanku. Meni je to jako lepo jer

nisam ambasador tamo već dve i po godine, a oni su se setili da sam za Italiju i za tu opštinu uradila nešto za prijateljstvo, za ojačanje kulturnih, ekonomskih i političkih veza između naših dveju zemalja. To me jako raduje i to je stvar koja me još podgreva za diplomatiju.

Beograd, oktobar 2013.

MAJA SEDLAREVIĆ

(1977), Sremska Mitrovica

Kažite nešto o svom detinjstvu i poreklu.

Rođena sam 8. aprila 1977. godine u Sremskoj Mitrovici i prvo sam dete svojim roditeljima. Moji mama i tata bili su nekoliko godina u vrlo skladnoj vezi i venčali su se 1975. godine, a ja sam se rodila aprila '77. Imam trideset i šest godina.

Momenat mog rođenja je nešto što se i dalje spominje u našoj porodici. Moja majka je dobila u sedmom mesecu trudnoće trudove i smestili su je u bolnicu. Inače je mama medicinska sestra koja je radila u bolnici, na ginekologiji, trideset i dve godine svog radnog veka. U momentu kada je bila trudna već je radila na ginekologiji. Smestili su je na odeljenje i davali joj terapiju da bi što duže uspeli da odgode porođaj. Mami je bio termin 6. maja, a ja sam rođena 8. aprila i moja mama i dan danas voli da kaže da me je 'na oko rodila', jer smo jedva preživeli i ona i ja porođaj i to je bio momenat prilično težak mojim roditeljima. Bila sam jako napaćena, mama takođe, i onda sam na samom rođenju dobila desetku. Kada me je pedijatar kasnije

pregledao, otrio je da imam određenu anomaliju i morali su da me operišu. U tom momentu, u Jugoslaviji, bila sam najmlađa beba, najmlađe novorođenče ikad operisano, jer sam sa četiri sata života imala hiruršku intervenciju, koja je podrazumevala opštu anesteziju. Imam ovde na nozi jedan ožiljak (pokazuje list noge ka članku), jer su tu morali da mi uključe anesteziju. Posle operacije sam se oporavila, završila u udžbeniku i hirurg koji je mene operisao je pisao naučne radove o tome. To je nešto što me prati i dan danas, kao neka ružna priča sa mog rođenja.

Imam skladan porodični život, moji roditelji jako lepo funkcionišu kao par. Posle mog rođenja i posle mog oporavka, koji je trajao poprilično dugo, tata je bio taj koji nije hteo drugo dete jer je mislio da ne može da preživi još jednu maminu trudnoću i sve to što može opet da se desi. Ja sam krenula u vrtić i svi oko mene su dobijali bate i seke i ja sam jako insistirala. Kao mala, bila sam izuzetno mirna, fina, tiha, gde me staviš, tu me nađeš, stereotip kako devojčica treba da izgleda. Imala sam dugu plavu kosu, dve kike sa mašnjama, pa kakve je boje haljina takve su mašne. Moji roditelji su jako slabi na mene oduvek, valjda zbog svega što nam se izdešavlo kada sam se rađala i mama se uvek šali da sam ja ubeđivala nju, a ona tatu, te kad sam bila u predškolskom dobila sam sestru koja je mlađa tačno pet godina i osam meseci od mene i koja me je dosta oplemenila. S druge strane, ona je osoba za koju sam najviše vezana u svom životu.

Kad se Tanja rodila, naš život se okrenuo naglavačke, s obzirom na to da je Tanja moja sušta suprotnost u svakom mogućem smislu. Ja sam oduvek bila fina i tiha, jako sam rano naučila da čitam i izuzetno mnogo volim da čitam i uvek sam se igrala sa nekoliko lutkica – daju mi igračke i ja se igram. Onda se rodila Tanja koja je potpuni 'harambaša', puna energije, od malena je osoba koja je prodorna, koja je jaka, dominantna. Mami i tati se desilo da posle jednog mirnog i tihog dobiju potpuno drugačije dete. E sad, šta se sa Tanjom desilo? Kada je Tanja imala šest nedelja života mama je ispratila tatu na posao i kad se vraćala u krevet, pogledala je u krevetac i videla je da je Tanja potpuno modra. Tanja je rođena u decembru, a ovo što pričam se dešava u januaru ili početkom februara. Ona je bukvalno tako u spavaćici i sa bebom od šest nedelja u rukama izletela napolje i probudila prvog komšiju i oni su bukvalno, mama kaže, kroz crveno prolazili na semaforima, jer se Tanja gušila i mama je videla da će dete da umre. Smestili su je u bolnicu i ustanovili su da ima težak oblik bronhitisa. Do svoje šeste godine ona je bila mnogo češće i mnogo više bolesna nego zdrava, u smislu da je imala konstantno upalu pluća i anginu, na smenu. Primila je preko petsto injekcija do svoje

šeste godine. Imala je jednog jako dobrog pedijatra koji je bio vrlo smiren i strpljiv čovek, koji nije u dozvoljavao sebi da upadne u vatru. Nije dao da joj se operišu krajnici, jer je tvrdio da ako joj se operišu krajnici, sve će odmah prelaziti na pluća i da neće biti dobro, steći će astmu i slično. Rekao je da će ili u šestoj godini ili u pubertetu to da iščezne ili će da ostane za ceo život i onda tako je kako je, nema tu neke velike zaštite. Elem, Tanji je sve to iščezlo sa šest godina. Zašto pričam ovu čitavu priču o Tanjinoj bolesti? U svim danima kad dete ima četrdeset ili četrdeset i jedan temperaturu, kada ne znaš šta ćeš koliko ti je dete bolesno, ti takvo dete, prosto je neminovno, razmaziš, jer joj daješ sve što pomisli i poželi. U svojoj toj svojoj razmaženosti, Tanja je mene u tom prvom periodu života dosta maltretirala u smislu da je bila jako zahtevna, a bila je jako namćorasta. Sad su to naravno anegdote kojima se mi smežemo.

Svog najranijeg detinjstva se sećam po situacijama gde smo svi morali da budemo podređeni Tanji, odnosno njenoj bolesti. Mama me nazove sa posla i kaže mi da poslušam koliko Tanja 'svira'. To „Tanja svira“ je značilo da Tanja diše, a mi osluškujemo koliko se to čuje. Po tome smo mogli već da procenimo da li mora da ide kod lekara na nove injekcije ili može čajem i sirupom da se reguliše.

Ono što je, takođe, obeležilo moje detinjstvo je stambeno pitanje. Moji roditelji su nepunih godinu dana, kad su se venčali, živeli kod tatinih roditelja. To nije funkcionisalo, kako to u većini slučajeva ne funkcioniše, pa su izašli iz kuće i otišli u podstanare. Kada sam se rodila, živeli su u malom stanu koji je postao suviše mali i onda su prešli u ulicu u kojoj je živela mamina mama. Dogovorili su se sa bakom, čija je kuća bila na uglu dveju ulica, pa je plac jako velik, da u dvorištu grade kuću. Bili su podstanari tu u ulici kod nekih ljudi koji su jako bili čudni. Ta žena je bila jako dobra, predobra, a čovek grozan, pregrozan. (smeh) Taj čovek je bio svestan da se mojim roditeljima nikako ne isplati da menjaju stan zbog toga što su gradili, što su stalno imali posla sa majstorima i nije im se selilo dalje, jer su bili bukvalno tri kuće od gradilišta. To je bio period kada sam imala još uvek dosta zdravstvenih problema s jedne strane, s druge strane, on nam je zagorčavao život strašno.

Onda je mama zatrudnela i mi smo se uselili u kuću te jeseni pre nego što se Tanja rodila, kad je mama bila već u poodmakloj trudnoći. Kad smo ušli u kuću i kad je trebalo prvo veče tu da spavamo, ja sam mamu pitala da li smem da lupam vratima, a mama je rekla: „Lupaj, sine, koliko god ti je volja.“ (smeh) Inače, ja koliko god da sam feministkinja i koliko god da sam u ženskoj priči, svoju majku do dana današnjeg nisam uspela da naučim da mi se ne obraća sa sine. Svaki put kada je opomenem, sledećih nekoliko dana uspeva

da se suzdrži, pa onda opet počne. Čim zaboravi na kritiku, počne ponovo da mi se obraća sa „sine“ i ceo moj život mi se obraća sa „sine“.

Ona se Vama tako obraća nesvesno, ne aludira na to da je želela da budete sin?

Nesvesno potpuno. Za mene je jako želela da budem devojčica, za Tanju su želeli da bude dečak, te mi tvrdimo da je Tanja takav harambaša zato što smo svi želeli da Tanja bude dečak. Nisam još pričala o babama i dedama, ali deda je zvezda naše porodice. Mama, koja nije imala oca, se jako vezala za svog svekra i jako je želela da dobije sina i da se zove Miloš, kao moj deda, da bude i sledeći Miloš Sedlarević. Nažalost, to joj se nije ostvarilo.

Rekli ste da ste i Vi često bili bolesni. Šta se dešavalo posle prve operacije? Da li su postojali postoperativni procesi?

Ostalo mi je kao posledica za ceo život da imam stalne probleme sa probavom, odnosno da imam vrlo velike probleme sa zatvorom. Ja sam rođena '77. godine i da se to što se meni desilo, desilo nekom detetu koje je rođeno danas, bilo bi mnogo lakše i jednostavnije otkloniti problem zbog tehnologije koja je beskrajno napredovala. Kad sam se rodila, postojali su vrlo oskudni aparati kojima se uopšte moglo utvrditi šta je meni. Meni je rađena, kada sam imala dve i po godine, kolonoskopija i tad sam ležala dva i po meseca u Tiršovoj, u bolnici. Onda je utvrđeno da imam problem sa debelim crevom, da je mesto gde je sigma na debelom crevu kod mene prošireno i tu prosto ništa ne može da se uradi. Dok sam bila mala, roditelji su odlučili da mi ne pričaju mnogo o svemu tome, jer nije bilo razloga. Nisam imala nikakve posledice, odnosno, operacija koju sam imala odmah po rođenju, to što nisam imala otvor na čmaru, nema nikakve veze sa ovim mojim drugim problemima, sa stalnim zatvorom i slično. Prosto imam lenja creva, ali su moji problemi drastičniji nego kod osoba koje imaju samo lenja creva. Sa trinaest godina sam dobila prvu menstruaciju i moji roditelji su otprilike napravili slavlje u kući. Ja ih pitam: „Šta je sad?“ Oni su mi tek tad objasnili situaciju, da doktori nisu mogli da procene da li imam ginekološke organe, šta uopšte od organa imam u svom stomaku, jer su svi ti problemi postojali. Onda sam posle prve menstruacije krenula kod ginekologa, pa sam išla na detaljan pregled. Tako je utvrđeno da imam sve organe i da je sve u redu. Mogu samo da zamislim koliki je to bio stres za moje roditelje, kad imaš dete, a nemaš

pojma koliko je zdravstveni problem velik. Moglo je stvarno da se desi da nemam reproduktivne organe. Moglo je, srećom, pa nije, ali u tom momentu verujem da su to bile stvarno godine neizvesnosti. Teško je živeti sa tim. Osim bolesti u detinjstvu, mogu da kažem da su to bile jako lepe godine i nemam ništa drugo kao lošu uspomenu na detinjstvo.

Je li Vaša majka imala neke posledice posle porođaja?

Mama nije imala posledice, oporavila se posle porođaja. Tanju je čak rodila veoma lako. Uveče je peglala pelene, imali smo goste i legli su da spavaju. Njoj je pukao vodenjak i tata i danas voli u šali da kaže: „Ni dve cigarete nisam popužio, a već su izašli da mi kažu da se Tanja rodila.“ Bukvalno su otišli u bolnicu i ona se za pola sata, za jako kratko vreme, porodila vrlo lako i jednostavno, za razliku od prvog porođaja.

Rekli su mi da ću ja da dam ime svojoj sestri. To mi je jako lepo sećanje. Mislila sam da umišljam prvobitno. Kada sam rekla tati čega se sećam, on je rekao da se dobro sećam.

Napravili su kuću kod bake u dvorištu. Kad su kretali u bolnicu, baka je došla da bude sa mnom, dok su oni u bolnici. Kad se tata vratio, mene su probudili da mi kažu da sam dobila sestru, a ja nisam verovala i tražila sam mamu po celoj kući. Tražila sam je ispod fotelje, ispod kreveta, iza kreveta, mislila sam da se oni šale sa mnom. Tata mi je rekao da treba da dam bebi ime i ja sam mu rekla da će se beba zvati Tanja. Onda je tata rekao da ne može da bude Tanja, da može da bude ili Tamara ili Tatjana. Ja sam rekla da hoću da bude Tanja, a on mi je objasnio da je Tanja nadimak i da može biti Tamara ili Tatjana ili da smislimo neko treće ime, pa sam rekla neka bude Tatjana.

On je otišao u bolnicu kod mame i rekao je da je Maša, mene svi inače zovu Maša, smislila ime i da mi ne kvarim izbor. Mama je u tom momentu pomislila: „Jao, Bože, šta li je ona sad smislila?“ i pitala je tatu koje je ime. Tata joj je odgovorio Tatjana, a mama mu je rekla da je to super. E sad, zašto je Tanja Tatjana, odnosno zašto sam izabrala ime Tanja. Ja sam tad išla u predškolsko i mi smo se igrali, vijali smo se kada su se jedan dečak i jedna devojčica sudarili, udarili su se glavama. On je njoj razbio glavu, curila joj je krv, mi smo svi bili zapanjeni. Dolazila je hitna pomoć, pa su oni to njoj ušili. Ja sam bila pod takvim utiskom, a ta devojčica se zvala Tanja, da je meni samo ona bila u glavi, te je Tanja dobila ime zbog jedne potpuno neverovatne situacije koja se nekoliko dana pre toga desila u vrtiću. (smeh) Da se to nije desilo, ne znam kako bi se Tanja zvala.

Moja baka, mamina mama, je imala jako težak život, a po prirodi je bila jako blaga, tiha i smirena. Ona se mojoj mami obraćala sa 'čedo moje' i to je izgovarala sa toliko topline da možeš videti svu blagost koja je izbijala kad se obrati mami tim rečima. Ona je osoba koja je sve nas obeležila jer je imala tu neverovatnu blagost u sebi. Tata je nju zvao 'babuška'. To je ipak bilo njeno dvorište, moj otac je došao kod svoje tašte i tu napravio kuću i sve vreme je osećao odgovornost prema toj ženi koja ga je primila. Umeo je da kaže: „Babuška, hoćemo to i to ili to i to?“, a ona bi uvek odgovarala: „Bane, kako god ti misliš da treba.“ To je bio potpuni životni stav i dok smo mi odrastale. Nije bilo nikakvih trzavica. Baka blaga, po prirodi kakva je bila, je izabrala je da će da se prilagođava nama kao porodici i hvala joj na tome. Baka je umrla kada sam ja bila na fakultetu i sećam se da sam položila ruski i vratila sam se mrtva umorna, jer mi je to bilo jako naporno. Doživela je infarkt i posle osam meseci je doživela drugi infarkt. Tanja je bila neverovatno vezana za baku, jako ju je volela i volela je da spava kod nje, iako smo bili u istom dvorištu. Gotovo celu osnovnu školu Tanja je više spavala kod bake nego kod kuće, ali su je mama i tata puštali, jer je bilo jedno dvorište i potpuno je bilo svejedno. Verovatno je osećala veću slobodu tamo. Baka je bila peta članica naše porodice. Kada sam se rodila, baka je još uvek radila, čak i kad se Tanja rodila, ali je ubrzo posle toga otišla u penziju.

Dok nisam krenula u vrtić mene je čuvala tatina mama koja je celog svog života bila domaćica. Tatini roditelji su dve sušte suprotnosti. Tatina mama je umrla pre dve godine, u martu je bilo dve godine, deda je još uvek živ. Kad pričam o ljudima koji su proveli život jedno pored drugog, a ne jedno sa drugim, uvek pomislim na njih dvoje, jer su svako za sebe dve sjajne individue, mogu sjajne stvari da pričam i o babi i o dedi, ali njih dvoje kao par nikad nisu funkcionisali. Nisu to bila ni trvenja, već dva potpuno različita sveta. Baba je domaćica ceo život, bila je religiozna, išla je redovno u crkvu i ništa je nije interesovalo sem kuće i dvorišta.

Moj deda je bio veliki komunist, bio je vrlo aktivan u politici, završio je školu, zaposlio se u „Drvnom kombinatu“ u Mitrovici, bio je jedan od rukovodilaca i bio je vrlo aktivan, voleo je i da putuje i da se provodi i bio je jako ambiciozan. Baš su bili dva potpuno različita sveta i jako mi je žao zbog toga, jer su sjajne osobe, a mislim da su u suštini, u biti, njih dvoje jedno drugo činili nesrećnim, a bukvalno su ceo život ostali zajedno u takvim odnosima.

Kad sam se ja rodila, deda po ocu je radio, baka po mami je radila, tatina mama je bila domaćica i bila kod kuće i ona je mene čuvala jedno dve godine dok nisam krenula u vrtić, a tata je tih mojih prvih godina radio u „Peku“, pa u „Beku“, dvokratno. U vrtiću sam provela ukupno dve godine.

Moji roditelji su imali dane kada nisu uspevali da se vide, onda smo mi morali da se kombinujemo. Medicinske sestre u bolnici rade tako da ako rade dan – rade od sedam ujutru do sedam uveče. Pa sutradan, od sedam uveče do sedam ujutru, pa su taj dan i sledeći dan slobodne. Baba je jedino mogla da me čuva, jer se dešavalo da mama radi i vikendom, kod nje nije bilo vikenda i radnog dana, nego se radilo po redosledu. Moja baba je jako volela da peva i svi pričaju kako smo nas dve pevale. Baba i deda žive u Laćarku, to je selo pored Sremske Mitrovice. Mi smo živeli oduvek u Mitrovici, baka je živela u Mitrovici. Tad su još bili seoski vašari i svi pričaju kako mene baba stavi na leđa i vodi me na vašar i nas dve idemo ulicom i pevamo (smeh) i to je još jedna sitnica iz detinjstva. Imala sam vrlo lepo i skladno detinjstvo za koje me vezuju samo najlepša sećanja. Onda je došla škola koja me u početku nije zanimala, nije me interesovala.

Propustila sam da kažem da sam aprilsko dete, važno je pravilo da ko je rođen do 1. aprila može da se upiše u školu ranije, ali su moji hteli da me upišu godinu dana ranije i to su uradili, jer sam ispolagala sve testove. Tu godinu koju su mi poklonili, ja sam iskoristila do kraja. Fakultet sam završila sa dvadeset i dve godine i imala sam ušteđenu godinu i to je nešto što me je obeležavalo do skora. Svugde sam bila najmlađa, i u osnovnoj školi, i u srednjoj školi, i na fakultetu, ali bukvalno, gde god se pojavim i gde god se predstavljamo, ja sam uvek bila najmlađa, jer sam išla sa tom generacijom sedamdeset i šestog godišta, gde god se išlo. Ja se šalim da sam tek u tridesetim. Kad sam počela sa mlađim ljudima da radim, da im predajem, počela sam da se družim sa mlađim ljudima. Do tad su uvek oko mene bili stariji.

Sa šest godina upisali su me u osnovnu školu koja je bila dosta blizu naše kuće i nemam nikakva sećanja o kojima bih mogla detaljno da pričam. Standardno dobar đak, oduvek, od kad sam počela da čitam, za mene je to bila najveća rasonoda, najbolji način da se odmorim. Kad nemaš šta da radiš, uzmeš knjigu, pa čitaš. Gutala sam knjige i samo me je to interesovalo. I valjda je sa tim krenulo i pisanje. Od kad pišem, svi mi govore da jako lepo pišem i to je nešto što je obeležilo prve dane osnovne škole.

Da li ste trenirali nešto, išli u kulturno-umetničko društvo na neku sekciju?

Ja sam potpuni antitalenat kad su fizičke aktivnosti u pitanju, osim plivanja. Volim da plivam i odlično plivam. Za sve ostale sportove i sve druge vrste fizičke aktivnosti na suvom sam, ne samo izraziti antitalenat, nego sam do te mere smotana, da kad igramo između dve vatre ili tako nešto, pa treba da budem u ekipi, odustajali su drugovi, odustajala sam ja, jer nisam taj tip.

Što se sekcija tiče, literarna uvek, bila sam u recitatorskoj sekciji i bila sam u horu. Bila sam u dosta ozbiljnom horu, imali smo izuzetno dobrog profesora muzičkog u osnovnoj školi koji je bio posvećen svom poslu i koji je bio strašno strog. On je nas vodio po takmičenjima. Sećam se kad sam bila sedmi razred, to je bio prvi i jedini put da smo bili na ozbiljnom takmičenju: državnom takmičenju horova u Celju. Osvojili smo drugo mesto.

Sećam se da smo išli svake godine i na letovanje i na zimovanje. Na letovanje smo išli u Trogir, na hrvatskom primorju. Na moja školska letovanja su išli i moji roditelji. Zimovanja su bila obično na Zlatiboru, da bi Tanja disala. Mi smo potpuno bili posvećeni lečenju Tanjinog bronhitisa u mojim osnovnoškolskim danima, jer je Tanja tad bila najbolesnija. U sedmom razredu, kad smo otišli u Celje, prvi put sam bila, tad to još nije bilo inostranstvo, ali sam bila u drugom delu zemlje gde se govori drugačiji jezik, gde je sve bilo jako sređeno. Sećam se da mi je bilo potpuno neverovatno koliko je u Celju sve čisto, sređeno, skockano.

Što se tiče tog letovanja, išli smo u Trogir, tamo je bilo neko mitrovačko odmaralište, pa je moja škola išla tamo. Nastavnici su vodili decu, ali je bila obaveza da svaka grupa koja je bila tamo ima medicinskog radnika. Osim dva nastavnika koja su se starala o deci, morao je da bude jedan medicinski radnik ili radnica. Ja sam u odmaralištu bila sa decom i bila na svom letovanju, a moji roditelji su, pošto su direktor i njegova supruga leto provodili tamo, zajedno sa njima i Tanjom bili u nekoj vili, u nekom privatnom smeštaju, jer je mama imala plaćeno sve, pa su doplaćivali samo za tatu i Tanju.

Dešavalo nam se da ostanemo čak i dve smene, ako bude loše vreme ili ne bude dovoljno da Tanja bude tamo, to smo odmah nadokandivali.

Srednju školu sam upisala 1991. godine, bukvalno kada počinje rat završavam osnovnu školu. Tu negde se završava i period mog života o kome mogu samo da pričam lepo.

Ono što je još obeležilo moju osnovnu školu jeste bilo to da mi je od petog do osmog razreda razredna bila nastavnica srpskog jezika, koja se

tada po mom laičkom, dečijem mišljenju, a danas po mom profesionalnom mišljenju, apsolutno nije dobro bavila svojim poslom i u čiju stručnost vrlo ozbiljno sumnjam. Ja sam oduvek imala izuzetno veliku sklonost i talenat prema književnosti i prema srpskom jeziku i bilo je potpuno neverovatno koliko je ona mene kinjila i to je jedino ružno čega se sećam iz svoje osnovne škole.

Nikad nisam imala sklonost ka matematici, hemiji i fizici, ali su to predmeti koje sedneš i naučiš i dobiješ dobru ocenu zato što nabubaš.

Ona je nama davala temu za pismeni nedelju dana ranije da se mi pripremimo i ja napišem šest ili sedam sastava za moje drugare iz razreda i oni svi dobiju petice, ja dobijem četvorku. Imala je jako ružan odnos prema meni i valjda zato što sam bila tako dominantno bolja od ostalih nije dopuštala da mi upiše odličnu ocenu. Nikad s njom nisam o tome kasnije razgovarala, mada smo se susretale i sarađivale čak, bilo mi je uvek bezveze i nisam htela ni sebe da vraćam na to. To mi je ružno sećanje iz osnovne škole, onda dolazi srednja škola.

Upisala sam srednju Ekonomsku školu, polagao se prijemni ispit. Ja sam išla na časove iz matematike, jer meni je sve komplikovanije od dva plus dva je četiri. Nikad se nisam trudila da to promenim, jer u mojoj glavi su uvek bile reči, a ne cifre, to je uvek tako bilo i uvek će tako biti.

U srednjoj školi počinje jedan potpuno drugačiji period u mom životu, koji me je oblikovao da budem ovakva kakva jesam. U srednju školu sam išla od 1991. do 1995. godine. Oblikovala me je u tom smislu da su to škole najvećeg siromaštva i u zemlji i u mojoj porodici. Moji roditelji su bili potpuno nesnađeni u čitavoj situaciji i desilo se još nešto što nije svojstveno većini. Tih ratnih godina, Mitrovica je jako blizu i hrvatske i bosanske granice, sve izbeglice koje su dolazile prvo su se zaustavljale u Sremskoj Mitrovici i mi smo u školi, u razredu, na dnevnoj bazi imali između dvadeset i četrdeset učenika. Dolazila su nova deca, izbegla, koja su se tu zadržavala po pet dana, pa su ih onda slali dalje ili bi roditelji rešili da ih vrata kući. Takve smo imali oscilacije. Pred kraj prvog polugodišta mog prvog razreda stigao je jedan od poslednjih aviona iz Sarajeva, ali već su tamo ozbiljni sukobi bili.

Avioni su sletali u Mitrovicu?

Ne, ne, avioni su sletali u Beograd, ali su predstavnici različitih kancelarija Crvenog krsta dočekivali putnike. Jednog dana, devojčica sa kojom sam sedela je bila bolesna. Bilo je prazno mesto pored mene i devojčica koja

je stigla iz Sarajeva sela je pored mene. Zvala se Zorica i ona mi je ispričala svoju životnu priču. Zamislite dete koje ima četrnaest godina, ja, koja imam ušuškani život, sve bajno, krasno, odem kući i kažem: „Jao, zamislite šta mi se danas desilo. Došla je kod mene u razred Zorica iz Sarajeva. Zamislite, mama i tata su nju samu poslali iz Sarajeva.“ Njeni roditelji, kada su shvatili da tamo počinje pravi rat, su svoje dete stavili u avion i poslali u Beograd. Tata me je pitao gde je, a ja mu odgovorim da je u sportskoj hali. Tamo je bio kolektivni centar za izbeglice. Tata mi je rekao da sutra pitam razrednu da ona bude kod nas dok joj ne nađu neki smeštaj. Ja sam sutra otišla u školu, rekla to razrednoj. Pitale smo Zoricu i ona je odgovorila da hoće da dođe kod nas. Zorica nije ostala kod nas nekoliko meseci ili dok joj nisu našli smeštaj, nego ostane do mature, celu srednju školu. Tata i mama vole da kažu da su tada dobili treću ćerku. Ja sam tako u prvom srednje dobila Zoricu sa kojom sam bukvalno provodila 24 sata, jer smo nas dve spavale u istom krevetu i sve vreme provodile zajedno. Onda je Zorica postala sastavni deo naše porodice i to nije ni prijateljstvo, to je mnogo više od prijateljstva koje i dan danas traje.

Mi smo '95. završile školu, maturirale u junu i tad je potpisan Dejtonski sporazum, tako da se Zorica bukvalno sa mirom vratila kući. Dejtonskim sporazumom, njeni roditelji koji su sve vreme rata bili u Sarajevu, pošto je Ilidža pripala Muslimanima, morali su da se sele, njih su kolektivno iselili u neko mesto koje se zove Rogatica, to je isto bio jako velik kaos, pa su se na kraju vratili u srpski deo Sarajeva, koji je sad u stvari Istočno Sarajevo. Ona se udala 2001. godine, ja sam joj kumovala, ima sad svoju porodicu, muža i troje dece. Prošle godine je rodila sina, ima i dve devojčice.

Sledeći ključan detalj u mom životu: Zorica, komšija, koji nekoliko kuća od mene živi, i ja upisali smo Ekonomsku školu. Ja sam na jednom kraju grada, a Ekonomska škola je na drugom kraju grada. Od tačke A do tačke B u to doba nemaštine, ma kakav gradski autobus, nije postojao gradski autobus... Sve vreme, kad se moglo, mi smo išli biciklima, a zimi peške. Trebalo nam je pedeset i pet minuta do škole i onda smo se zezali kako dvoje pričaju, a ono treće spava, jer bukvalno kad ujutru u pola sedam kreneš, a ono hladno, sneg, možeš da ideš i da dremaš, ali zaista je tako, te smo nas troje tako hodali svako jutro i svako posle podne. To je period koji je mene napravio pravim socijalnim bićem. Pošto nije bilo para i bilo je vreme inflacija, mi smo se neverovatno mnogo družili po kućama i, sećam se, zato što je u kući bilo nas dve, a moji roditelji su bili tako otvoreni u smislu – samo dovodite drugare kući i samo nek se slave Nove godine kod nas, i stvarno sve se slavilo kod nas.

U trećoj godini srednje škole lektira je bila „Tihi Don“, to niko valjda ne čita, nisam ni ja pročitala tad, kasnije na fakultetu jesam. Sećam se da smo gledali „Tihi Don“, koji je postojao na video trakama, osam sati traju ukupno svi delovi filma. Mama je pekla lepinjice i pravila nam je eurokrem, domaći eurokrem. To je, što ona kaže, strahota i grozota, kad ti svom detetu ne možeš ni eurokrem da kupiš, a onda neko smisli recept, pa je u šerpi kuvala zamenu. Sećam se da je nas dvanaest, trinaest sedelo u dnevnoj sobi i gledalo „Tihi Don“ koji je beskrajno dug. Ne znam da li bi mi sad kad bih ga gledala bio dosadan, ali znam da nam je tad bio beskrajno dosadan, ali smo jeli te lepinjice sa eurokremom i mnogo se smejali. Mi smo se baš mnogo družili i ja i dan danas imam iskrena prijateljstva iz tog perioda. Nismo imali mogućnost ni da putujemo, ni da izlazimo, ni da osetimo neku drugu vrstu provoda. Imali smo nekoliko sjajnih profesora. Između ostalog, profesorica srpskog je najbolji pedagog kojeg sam u svom životu imala, zaista je tako.

Mi smo završili srednju školu i iz mog razreda nas pet upiše ili srpski jezik ili književnost i svih pet završimo, i onda ona kaže da smo mi njen najveći ponos, jer verujem da kad radiš u jednoj stručnoj školi kao profesor srpskog jezika, u vreme kad su ratovi i kad je potpuni raspad sistema, uspeh je da učenici izaberu da studiraju baš tvoj predmet.

Sećam se jedne godine ni grejanje u školi nismo imali, sedeli smo u jaknama i sa rukavicama na nastavi. Moj razred je bio vrlo interesantan, jer smo imali puno dečaka, što nije svojstveno za Ekonomsku školu. Bilo je trinaest dečaka u odeljenju. Bili smo vrlo bezobrazan razred. Ko od profesora nije uspostavio dobar odnos sa nama, imao je velike probleme. Mi se dogovorimo i pobegnemo svi sa časa, jer, ne znam, profesoru engleskog smo zamerili to i to. Imali smo svoje bubice. Bili smo jako kompaktni i valjda je to druženje to i proizvelo.

Sa Stanom Radić, profesorkom srpskog jezika, smo imali sjajan odnos. Ona je izgledala onako kako ja zamišljam dobrog profesora i dobrog pedagoga. Mi smo, sećam se, jedne godine za redom radili „Košanu“, „Sofku“, „Anu Karenjinu“ i „Stranca“ Albera Kamija i onda je nekoliko nas iz razreda pravilo paralelu između određenih likova iz te četiri knjige. I onda smo mi pokušali da iskažemo, nije to bila klasična pozorišna predstava, da iskažemo svoj stav prema delima, odnosno prema junacima. Danas, kad razmišljam o tome, to je bilo na nekoj 'Crvenoj česmi', tako se zove naselje gde je škola, u nekoj Sremskoj Mitrovici, neki klinici u Ekonomskoj školi raspravljaju o tome da li je moralno to i to, potpuno neverovatno!

Nas pet iz razreda je rešilo da upiše književnost i onda se meni desila neverovatna stvar. Ja sam uvek bila dobar đak. Uvek je sve bilo kako treba, može nekad da se dobije trojka iz matematike, nikad ništa ozbiljnije. Onda sam došla u Novi Sad i otišla na prijemni ispit i razbijem pismeni, baš sam bila prezadovoljna. Izađem na usmeni i to bude dobro... Budem ispod crte! Pritom, nikad u životu mi se nije desilo da nešto nije kako sam isplanirala. Bila sam osma, deveta ispod crte. Nisam bila druga, treća, pa da je bilo šanse da se spusti granica. Sećam se momenta kad smo se tada, kada sam videla da sam ispod crte, vraćali sa fakulteta u Sremsku Mitrovicu, kad se prođe Mišeluk i kad se pođe prema Paragovu, to je za mene najlepši pogled na Novi Sad, jer si na uzvišenju i bukvalno vidiš ceo Novi Sad. Već je padalo veče i već su se sva svetla po gradu popalila i tata mi je rekao da pogledam, da je to najlepši pogled na Novi Sad, ja sam pogledala i pomislila: „Bože, ja se nikad ovde neću vratiti.“ (smeh)

Vratila sam se kući i ne mogu da se setim, neko je meni savetovao da u avgustovskom roku ne upisujem književnost, nego da upišem srpski jezik, pošto je mnogo manja konkurencija, jer je teži prijemni. Polaze se gramatika za prijemni i mnogo više bruća se opredeli da ne upiše jezik baš zbog toga. Tog leta sam sedela i štrebala gramatiku dan, noć, dan, noć i izađem na prijemni i jako dobro ga uradim. Bila sam primljena na srpski jezik i književnost i dobro je što mi se to desilo. Kasnije, tokom studija, shvatila sam da ovde stičem sjajno znanje koje ne bih imala da sam upisala književnost. Mi smo, recimo, čitav razvoj jezika radili od staroslovenskog. Morala sam da učim da čitam i pišem staroslovenski, pa istoriju jezika, pa slavenoserpski... Studije su najproduktivniji i najlepši period u mom životu. Kad se okrenem, uvek bih se vratila na fakultet. Ja sam '95. godine upisala fakultet, '96. je krenuo studentski protest koji je trajao šest-sedam meseci, od jeseni '96. i zime do proleća '97. I to je za sada najveći ključni momenat u mom životu.

Šta se tada dešavalo?

Bili su izbori koje je režim Slobodana Miloševića pokušao da pokrade i onda je krenuo građanski protest koji su vodile tada najveće stranke opozicije, odnosno troje lidera opozicije. To su bili Zoran Đinđić, Vesna Pešić i Vuk Drašković. Uporedo sa tim, krenuo je studentski protest koji je započet u Beogradu i onda se raširio na druge Univerzitete. Na novosadskom Univerzitetu je bio koncentrisan na Filozofskom fakultetu, na kojem sam bila. Ja sam bila vrlo aktivna.

Taj period je dvostruko interesantan. S jedne strane, tu su se spojile nespojive stvari. Tu su bili studenti, studentkinje, profesori, profesorke, levičari, desničari, socijaldemokrate, konzervativci i svi smo bili sa različitih fakulteta. Drugo, svi smo bili od prve do sto prve godine studiranja, toliko različitosti na jednom mestu, a takva sloga i takvo saglasje da me je to potpuno, ali potpuno plenilo.

Druga stvar je da nikad nisam bila aktivnija, imala više obaveza, više učila, više izlazila. Moj život tih nekoliko meseci tekao je tako što ustanem ujutru, odem na fakultet, slušam pre podne nastavu ili imam vežbe, zavisi kako koji dan. U podne se prekida nastava, mi smo imali veliku podršku naših profesora. U dvanaest je bio protest koji je bio kod nas u Kampusu, samo bi se prekinula nastava na sat vremena, od dvanaest do jedan. U dvanaest je prvi protest, onda od jedan do posle podne, kako ko ima časova, je bio poslepodnevni deo nastave. U šest je bila šetnja koja je trajala sat i po, dva najviše. Svaki put smo šetali drugom trasom. Tad su se nosile pištaljke, taj protest je po tome poznat. Kad su se intenzivirali protesti, onda su pravljeni koncerti, blokiran je saobraćaj. Sećam se koncerta „Lav hanteresa“ („Love hunters-a“) u Fruškogorskoj ulici, na Limanu. Skinuta je cirada sa nekog kamiona i to je bila improvizovana bina u sred raskrsnice. Mi smo bili na koncertu i toliko je bilo hladno da je meni bilo hladno u perjanoj jakni, a pevač se skinuo u jednom momentu... Protest je trajao nekoliko meseci i kažem, to je period najvećeg druženja, najboljeg provoda, sa najviše učenja, jer smo svi pohađali nastavu. Ja sam redovno učila, sedela u čitaonici kad nemam nastavu, spremala ispite, sve najredovnije radila. To je bio period kad sam počela da verujem u to što radim. Bila sam stabilno dobar student, bez bilo kakvog iskakanja, bez bilo kakvog pauziranja.

Pre roka završila sam svoj fakultet, ne zato što sam prevelika štreberka, jesam štreberka, ali nije to bio razlog, nego je to bio period najvećeg problema što se tiče materijalne egzistencije u mojoj porodici. U septembru sam upisala fakultet, tata je u oktobru ostao bez posla, '95. godine. Tata je trgovac koji je radio u „Peku“, „Beku“ i potom se zaposlio u Trgovinskom preduzeću „Vojvodina“ u Mitrovici koje je propalo kao i sva velika trgovinska preduzeća devedesetih godina i onda počinje izuzetno mučan period za moju porodicu.

Mama radi u bolnici, a oni tada imaju strahovito male plate; Tanja je već pred kraj osnovne škole i kreće u srednju školu. Kada je tata ostao bez posla, počeo je da radi u nekoj sodari. Pošto u to vreme nije bilo sokova, oni su pravili gazirani sok i prodavali. Onda su se dogovorili mama, tata i baka da deo bakine kuće odvoje. Izdavali su podstanarima da bi mogli meni da

plaćaju smeštaj u Novom Sadu. To je bio jako čudan period. S jedne strane mi je bilo sjajno i uvek bih se vratila u taj period svog života, jer stvarno je bio najlepši i najproduktivniji, a s druge strane, uvek sam pred kraj meseca imala mučninu, ono kad ti se u želucu sve okrene, jer znam će mama i tata dati u tom momentu za nas jako velik novac i zato imam dva izrazito jaka sećanja na taj period.

Išla sam u osnovnu školu sa nekom devojkom koja je posle završila srednju frizersku i otvorila frizerski salon kod nas u komšiluku, a ja sam na fakultetu počela da se farbam u plavo i onda, kad sam odlazila u Mitrovicu, zakazivala bih kod nje da me šiša i farba. Tanja je odlazila sa mnom i gledala je koliko ta Mira ima mnogo posla. Onda je Mira kupila auto, pa dogradila svoj frizerski salon. Tanja je bivala svesna koliko Mira zarađuje i sećam se momenta gde ja učim predmet koji se zove Srpska književnost sa južnoslovenskim književnostima i čitam Marina Držića u dnevnoj sobi, a Tanja kaže da je odlučila šta će da upiše. Pošto završava osmi razred, upisaće srednju frizersku. Sve troje smo odreagovali zapanjeno. Ona je bila jako dobar đak i sjajna matematičarka. Kao što sam ja volela da čitam, kao mala, ona je tako volela zadatke iz matematike. Kada joj je bilo dosadno uzimala je zbirku zadataka iz matematike i rešavala. I dan danas ima kliker za matematiku neverovatan.

Mama je bila protiv frizerske zato što je Tanja bivala bolesna kad je bila mala i zato što bi se susretala svakodnevno sa isparenjima, hemijom. Smatrala je da nije dobro za njeno zdravlje da provede vek u frizerskom salonu. Tata, koji je bio trgovac, i koji čitav život ima mušterije i zna šta znači raditi sa ljudima i koliko ljudi mogu biti teški, pitao ju je da li je svesna da je mušterija uvek u pravu, da li je svesna šta će sve morati da istrpi. Ja sam začuđeno uskliknula: „Ti da budeš frizerka!“, na šta je ona odgovorila da ću ja imati diplomu, a da će ona uvek imati para i ta izjava je nama ostala kao anegdota. Kad je bila jako mala, možda je imala dve, dve i po godine, onda je nešto jako ljutito rekla: „Ja što hoću – hoću, a što neću – neću!“ To su Tanjine dve istorijske izjave.

Moja sestra ima zlatne ruke i kao retko ko se u životu pronašla. Završila je, otvorila svoj salon i vrlo je uspešna, ima, ne zlatne ruke, nego ne možeš da zamisliš koliko se pronašla u svom poslu, sa mnogo ljubavi ga obavlja. Kad nekom nešto pristaje, mora se reći da nije pogrešio. Ona je baš morala biti frizerka.

Drugi detalj koji je meni ostao u strašnom sećanju je iz perioda kada je Tanja trebala da krene u osmi razred i nije imala patike za fizičko. Meni su roditelji plaćali školarinu i baš su mi dali pare da idem da platim stanarinu. Inače su moji roditelji kao vaspitnu metodu imali nešto što mi i dan danas

zovemo kućni savet. Imamo trepezariju, veliki trepezarisjki sto sa šest stolica i kad god je neki veliki problem onda sednemo tu i da ga rešavamo. Sedimo mi za tim stolom i Tanja plače, jer treba da krene u školu, a nema patike za fizičko, stare patike su iscepane, male su joj. Moj tata je nazvao komšiju koji je redovno išao u Suboticu na buvljak. Tad je taj veliki subotički buvljak bio broj jedan za snabdevanje i naš komšija je živeo od toga što je odlazio u Suboticu i dovezio šta je ko naručio. Tata ga je zamolio da joj kupi one krpene patike koje su ličile na 'starke'. Rekao mu je da nema para, ali ga je pitao da li bi mu doneo patike, pa kad bude plata onda će mu dati pare. Komšija je pristao i doneo Tanji neke bordo, odvratne, krpene, gumene patike i kasnije u životu, i danas, mene ljudi ne mogu da razumeju koliko Tanji kupujem, a sve zbog tog osećaja nemaštine. Bilo je grozno saznanje da dete kreće u osmi razred, a roditelji nemaju patike da joj kupe, jer drugom detetu plaćaju školarinu i sve propratno. To većanje ostalo je jako urezano u mene i danas pokušavam da ispravim taj momenat u našim životima.

Da se vratim na našu priču. Bila sam jako aktivna na fakultetu. Gde god je moglo da se bude na Filozofskom fakultetu, ja sam bila. Tokom studiranja, već na drugoj, trećoj godini, bila sam potpuno svesna da se nikad neću baviti time što studiram i tako je i bilo. Na trećoj godini dobija se savremeni jezik, dobija se diskurs analiza, sintaksa i semantika, dobijaju se svi predmeti u vezi sa savremenim jezikom i bila sam potpuno svesna da se okrećem medijima i da me to mnogo više interesuje od usko stručnih predmeta vezanih za istoriju jezika i slično, koji su se inače vrlo forsirali na mojoj grupi. Onda je u moj život prosto ušla profesorka Svenka Savić koja je potpuno obeležila moj akademski razvoj od momenta kad sam prvi put kročila u njenu učionicu i potpuno sam se posvetila tom segmentu nauke i radila kod nje silna istraživanja, pisala seminarske radove, sve što je moglo da se radi, a da je u vezi sa psiholingvistikom i analizom diskursa, sve sam radila, pohađala, čitala...

Tad je postojao Radio Dunav koji je bio u Lutriji Vojvodine u Novom Sadu, blizu koje sam živela. Pošto sam kod Svenke već radila nekoliko radova na temu diskurs analize, onda sam odlučila da ću raditi diplomski rad na temu *Diskurs analize jedne kontakt emisije na radiju* koju je pokrenuo Vladimir Mušicki. On je u tom momentu bio velika zvezda i njegova emisija, gde god je mogao da se sluša Radio Dunav, bila je najslušanija. U dogovoru sa Svenkom i u njenoj instruktaži krenula sam kod Vladimira. On je četvrtkom imao emisiju. Bukvalno svake sedmice vodila sam evidenciju i pravila arhivu, te sam za diplomski rad radila analizu njegovog kontakt programa na radiju i to je bio vrlo ozbiljan rad. Moram da istaknem njegovu veliku saradnju.

Ja sam se njemu javila jednog dana i rekla mu: „Dobar dan. Ja sam Maja Sedlarević, htela bih da radim to i to.“ On je odgovorio: „To je OK. Dođi, pa ćemo se dogovoriti.“ Tako sam krenula kod njega, pa je istraživanje trajalo mesecima. Bila sam sa njim u stanicin i kada je počelo bombardovanje i to mi je isto jedno neverovatno sećanje.

Ja sam sebe potpuno pronašla u takvim vrstama istraživanja i uvek sam mislila da ću se baviti time. Jako sam želela da ostanem na fakultetu i da ostanem kod Svenke, ali nikad nisam imala kuraži, ni petlju, da to izgovorim.

Nakon završetka studentskog protesta, aprila '97. godine, u oktobru, učlanila sam se u Ligu socijaldemokrata Vojvodine. Uporedo sam studirala i bila veoma aktivna u svojoj političkoj stranci, kako u Novom Sadu, tako u Sremskoj Mitrovici. Kada je '99. počelo bombardovanje, nama su prekinuli nastavu i ostali smo ta tri meseca bez nastave, nismo završili četvrtu godinu, proglasili su nas apsolventima. Period bombardovanja i narednih nekoliko meseci provela sam u ozbiljnom učenju i sve je to prošlo kako treba, ispolagala sam najgore i najteže ispite, koji su ogromni. Na trećoj i četvrtoj godini imamo šest predmeta koji su četvorosemestralni i to je veliki 'zločin' prema studentima. Ne vidim učinkovitost kada četiri semestra slušaš nešto, pa tek onda možeš da polažeš bez ijednog kolokvijuma. Kakvo je to znanje koje odjednom učiš? Bilo je leto 2000. godine kad sam spremala svoja dva najteža i najobimnija ispita i paralelno radila sebi kampanju, jer sam bila kandidovana za odbornicu u Sremskoj Mitrovici. Da je bilo drugačije, ko zna šta bi bilo sa mnom danas. Izabrana sam za odbornicu Skupštine opštine Sremska Mitrovica i diplomirala sam na fakultetu u istom momentu.

Kad se završilo bombardovanje, vratila sam se u Sremsku Mitrovicu. Bilo je besmisleno i neekonomično, u krajnjoj liniji, da plaćam stan u Novom Sadu, a nemam više razloga da budem u Novom Sadu. Vratila sam se u Mitrovicu i iz Mitrovice sam se vraćala da polažem ispite i da diplomiram. Tamo sam postala odbornica, diplomirala sam i sa 22 godine pitala sam se šta ću sad. Prvo mi je bilo jako žao što završavam čitavu priču sa Svenkom...

Onda mi je palo na pamet da upišem sociologiju. Za četiri godine na fakultetu upoznaš i službenice na šalterima. Otišla sam u studentsku službu i rekla ženi koja je bila zadužena za nas da bih da upišem sociologiju. Ona mi je protumačila šta piše u pravilniku i tako mi razbila san. Objasnila mi je da mogu da upišem sociologiju, ali da bih morala da plaćam punu školarinu kao vandredna studentkinja, jer se drugi fakultet kod nas smatra luksuzom. Ne mogu ni da napravim komparaciju koliko bi to sad koštalo, nenormalno mnogo i shvatila sam da mi se ne isplati, ne ne isplati, već nemam od čega.

Pošto sam već bila u Mitrovici, a u Mitrovici je postojala gradska radio-televizija, oni su pozvali sa biroa pet osoba koje su završile fakultete društvenog usmerenja. U tom momentu je bilo svega nas tri na birou: devojka koja je završila defektologiju, devojka koja je završila žurnalistiku i ja. Sve tri smo bile primljene da odradimo pripravnici i sve tri smo potom bile primljene u stalni radni odnos. Tako sam dobila posao pre diplomiranja. U čitavom haosu oko izbora, 5. oktobra prolongirala sam odbranu diplomskog rada, mada je moj diplomski bio gotov još pre nego što sam ispolagala sve ispite. Radila sam polako analizu Vladimirovih emisija.

Zaposlila sam se na radioteleviziji i to je period koji mi je nekoliko stvari bitno obeležilo. Prvo, vratila sam se u Mitrovicu koju sam već tad prerasla i nikako nisam mogla da se pomirim sa tim da sam otišla iz Novog Sada i to mi je bilo jako teško. Sve mi je bilo malo i javljalo se u meni veliko nezadovoljstvo. S druge strane, tad je krenuo moj ozbiljan politički angažman koji je, opet, prevazišao Mitrovicu i desilo se nešto što je prvi veliki potres i za sad jedini, na svu sreću, za moju porodicu, a to je da su mojoj majci otkrili karcinom dojke.

Evo, 5. jula je bilo jedanaest godina kako je mami otkriven karcinom. Taj momenat uzimam za momenat mog odrastanja, mada sam u tom periodu imala već dovoljno godina da budem velika. Imala sam završen fakultet. Moja mama je trideset i dve godine radila na ginekologiji i posle toga je, kada je prestala da radi u smenama, postala glavna sestra u novootvorenom Onkološkom dispanzeru u Sremskoj Mitrovici. Nekoliko meseci posle toga je sama napipala promenu na svojoj dojci i otišla kod lekara, te je time spasila sebi život. Njena priča je neverovatno dobra i lepa i volim da je pričam zato što je rano otkrivanje ključ, a ona je žena koja je bila u februaru na kontroli u Sremskoj Kamenici i trebalo je da ide za šest meseci na kontrolu, ali je sama napipala tu promenu na dojci i otišla je kod lekara koji je odmah zakazao operaciju. To je bilo u utorak, u četvrtak su je primili u bolnicu. Doktor sa kojim je radila joj je predložio da to ipak bude u Mitrovici, jer to nije ništa zahtevno iz hirurškog ugla. U četvrtak je prime u bolnicu, u petak je operišu, odstrane joj celu dojku, šesnaest limfnih žlezda ispod pazuha. Bio je to grozan momenat gde tebe sva stvarnost, ceo svet, ceo tvoj život uzme i tresne te o pod i ne znaš kako više da se sastaviš. To je momenat mog odrastanja. Tada sam shvatila da ne znam da uključim mašinu za veš, da sam u kući, mama je u bolnici, moram da odrastem, nema više osećaja ušuškanosti. Njenu dijagnozu u prvom momentu strahoviti smo teško primili svi troje: i tata, i Tanja, i ja. Mama je to herojski podnela. Samo neko ko je u najbližem okruženju pacijenta zna koliko je postoperativni period gori i teži od same operacije. Hemoterapija

je nešto najstrašnije što može da se desi nekoj osobi. Bio je to grozan period u našim životima. Mama je jako teško podnosila hemoterapiju i grozne je probleme imala. Kad se oporavila rekli smo: „OK, sad je to iza nas.“ Toga se sećam kao nekog ružnog sna, kao nešto što želim da potisnem i zaboravim.

Nažalost, desilo nam se da je maminoj rođenoj sestri pre dve godine isto otkriven karcinom dojke i isto joj je odstranjena dojka i isti je tip karcinoma. Obe su imale najmaligniji tip karcinoma, ali obe su otkrile na vreme. Njih dve imaju tri ćerke, mama dve i teta jednu, Nataša je starija godinu dana od mene, Tanja je šest godina mlađa od mene, mi imamo strah sa kojim živimo. Od kada je mama operisana, idem na lekarske preglede svakih šest meseci. Tanja je napunila u decembru 2012. trideset godina, pa će i Tanja sad da krene. To je nešto o čemu ne možeš da ne razmišljaš. Obe imaju negativne hormonske receptore, pošto kad se uradi operacija ženi koja ima karcinom dojke mogu da se urade genetski receptori i da se pokaže da li će ženska deca da naslede takve gene ili ne. I mami i teti su negativni hormonski receptori. Ne verujem u slučajnosti u životu, suviše mi je velika slučajnost da se obema desilo, tako da nas tri ipak živimo u nekom vidu straha, moramo da imamo u glavi da moramo da se kontrolišemo redovno i malo smo pažljivije nego većina drugih žena.

Tih godinu dana nakon što je mami otkriven karcinom dojke je bio jako ružan period u našim životima. Kad je prošao, završila sam specijalističke akademske studije „Inerkulturalnost i mediji“ kod profesorke Dubravke Valić Nedeljковиć i to mi je bio ventil. Učenje, pisanje radova, odlasci u Novi Sad i predavanja mnogo su mi značili. To je opet bila kopča sa Novim Sadom.

U međuvremenu, dobila sam posao za stalno i ubrzo zatim sam prešla u lokalno javno komunalno preduzeće da tamo da budem PR menadžerka, jer su imali organizaciju radničko-sportskih igara radnika Vojvodine. Te godine je trebalo da oni organizuju za 1200 ljudi događaj i bila im je potrebna osoba koja će to da realizuje, pa sam prešla tamo da radim. RTV i posao u Javnom komunalnom preduzeću bili su mi potrebni samo da bih negde zarađivala platu. Sve vreme, prvo – bila sam jako aktivna u stranci, drugo – samo sam grabila nova znanja, išla sam na seminare, išla na specijalističke studije. Htela sam da se usavršavam, ostalo me uopšte nije interesovalo, samo toliko koliko je moralo da se odradi.

Onda mi se desila opet dobra okolnost u životu. Šefica marketinga javnog komunalnog preduzeća „Čistoća“ u Novom Sadu dobije nalog da pronađe osobu, u sistematizaciji je bilo predviđeno da preduzeće ima rukovodioca službe, samostalnog stručnog saradnika za marketing, samostalnog struč-

nog saradnika za informisanje i četvrto mesto je neki referent, nešto sa srednjom školom. Ona je imala popunjena ova tri mesta, samo joj je nedostajao samostalni stručni saradnik za informisanje. Pošto je znala da jako patim za Novim Sadom, jer smo mi studirale zajedno i družile smo se, pitala me je da li bih došla da radim kod nje u „Čistoći“. To je bilo logično, jer sam bila zaposlena u „Komunalijama“ u Mitrovici isto kao što je ona bila u Novom Sadu i puno smo sarađivale sa tih pozicija. Kada mi se otvorila mogućnost za nešto što sam jako želela i što mi je bila šansa, prosto nisam znala kako da je propustim. Tad sam sela sa mamom i tatom i rekla im da bih prešla u Novi Sad. Oni su mi rekli da je to moja odluka, moja stvar. Najavila sam u stranci svom tadašnjem, a i sadašnjem, šefu da bih da pređem u Novi Sad i bio je oduševljen, jer je on već u nekoliko navrata pokušavao da me vrati u Novi Sad. Bila sam deo tima koji je funkcionisao, a svi su bili u Novom Sadu, samo sam ja bila u Mitrovici i onda sam ja stalno putovala na relaciji Mitrovica–Novi Sad. Njemu je jako značilo da dođem u Novi Sad. Tako sam se 5. aprila 2004. preselila u Novi Sad i život mi se potpuno okrenuo. U ponedeljak, 6. aprila, bio je moj prvi radni dan i ja sam od tada u Novom Sadu.

Neznatno ranije, 2003. godine, otvorene su ACIMSI studije Univerziteta u Novom Sadu, inerdisciplinarnе studije, a kao jedna od grupa osnovane su i Rodne studije. Ja sam 2003. odlučila da upišem postdiplomske studije i upišem ih na lingvistici, odnosno na srpskom jeziku, na mom fakultetu. Uplatila sam, bila primljena. Nazvala me je profesorka Vera Vasić sa srpskog jezika, koja je prva vodila Rodne studije na Univerzitetu, i rekla mi je da je razgovarala sa profesorkom Svenkom Savić i da je čula da sam upisala postdiplomske studije na fakultetu. Pitala me je da li bih htela da povučem svoja dokumenta i da se upišem na Rodne studije koje kreću, raspisuje se konkurs koji je trebalo da bude sledeće nedelje. Ja sam odgovorila da hoću, da meni to nije problem, ali sam pitala šta ću ako to ne zaživi. Ona mi je rekla da ne brinem i da će se ona dogovoriti na fakultetu da će me, ako ovo ne uspe, ako se ne prijavi dovoljno osoba na konkurs, ako ne dobijemo dovoljno sredstava, vratiti na postdiplomske koje sam prvobitno upisala. Tako sam 2003. upisala postdiplomske, 2004. se vratila u Novi Sad i potpuno se vezala za Novi Sad. Ne puštam ga, a ne pušta ni on mene. Od 2004. do 2005. redovno sam pohađala nastavu. Mi smo svake subote imale predavanja. Na početku je bio jedan momak sa nama, posle smo ostale samo mi devojke. Preko dana sam radila u firmi, posle posla sam odlazila u stranku, subotom je bila nastava i potpuno mi je sve vreme bilo ispunjeno. Onda su 2004. održani izbori na kojima sam izabrana za poslanicu u Skupštini AP Vojvodine. Tada je krenula moja ozbiljna

politička karijera. Pre toga sam imala ceo mandat u Sremskoj Mitrovici, bila sam odbornica. Kada sam postala poslanica u Skupštini Vojvodine shvatila sam da je to posao za mene.

U prvom mandatu, sa ove vremenske distance kada pogledam, najviše sam učila. Tada sam stekla neophodno znanje i to prvo iskustvo na ozbiljnijoj javnoj sceni. Od 2004. do 2008. imala sam prve javne nastupe, prvi put sam govorila za skupštinskom govornicom uz TV prenos, pokretala inicijative, odlazila na ozbiljnije konferencije, predstavljala Skupštinu Vojvodine na službenim putovanjima u inostranstvu. Te četiri godine su vrlo bitne za moj razvoj i za moje političko pozicioniranje. Uporedo sa tim, polagala sam ispite i završavala postdiplomske studije i potpuno se afirmisala u ženskoj priči, mada sam od '97. aktivistkinja ženskog pokreta koji je 2000. bio najistaknutiji u petooktobarskim promenama. To je bio poprilično bezbrižan period, jer sam bila poslanica i članica u Odboru za ravnopravnost polova, koji je bio moj matični Odbor i mnogo mojih aktivnosti je bilo vezano za njega. Bila sam i u Odboru za informisanje i obrazovanje, nauku, kulturu, omladinu i sport. To su bile oblasti mog interesovanja i oblasti mog delovanja.

Izbori 2008. godine su za mene jako bitni. Ja sam u stranci od '97. godine, a u Izvršnom odboru LSV od '99. godine, što je najviše izvršno telo političke organizacije. Do tada sam iza sebe imala mandat odbornice od 2000. do 2004. godine i pokrajinske poslanice, od 2004. do 2008. u Skupštini Vojvodine. Na izborima 2008. godine bila sam ponovo kandidatkinja na pokrajinskim izborima. Predsedništvo stranke je donelo odluku da postanem potpredsednica Skupštine Vojvodine, što je sa jedne strane bila velika čast za mene, a sa druge strane mi je bio dokaz da je to što radim dobro. Ne mogu da budem lažno skromna i da kažem da to nisam očekivala, to je bila sledeća stepenica u mom radu i nisam bila iznenađena što sam dobila mogućnost da radim taj posao. To je bila velika satisfakcija za mog dedu (smeh), jer je i deda bio politički veoma angažovan. Bio je aktivan u Skupštini Vojvodine do 1988. Kad su pali autonomaši, tada se jako razočarao i pošto je imao sve uslove za invalidsku penziju, otišao je u penziju i povukao se iz političke priče, osećajući šta će se desiti kasnije i nije se nikad više angažovao. Ne računam SUBNOR, u kome je bio sekretar do prošle godine, u svojoj dubokoj starosti. Ono što se meni desilo 2008. je bilo veoma značajno, jer sam posle 1988. godine prva osoba iz Srema koja je u Skupštini Vojvodine bila na nekoj visokoj funkciji. Višestruko je to bilo simbolično. Od 2008. do 2012. bila sam potpredsednica Skupštine Vojvodine i jako sam se trudila da dobro radim svoj posao. Bila sam potpuno posvećena svom poslu. Tokom tog mandata sam shvatila nekoliko

stvari. Prvo, profesionalno se baviti politikom, osim što je odgovorno, sa sobom nosi dve stvari: apsolutno nemaš radno vreme, nemaš pravo na privatnost, nemaš subotu, nemaš nedelju, kad je neka manifestacija moraš da pomeraš sve stvari koje su planirane za taj dan. Dešavalo se da imam zvaničan skup nedeljom posle podne, mada sam i u subotu ujutru, recimo u osam, morala biti u Kikindi, a druga obaveza je predviđena u četiri posle podne u Beloj Crkvi i nikog ne interesuje to što je tebi muka tokom putovanja i što ćeš da putuješ tog dana sa severa na jug Vojvodine. Banalizujem stvari do kraja, ali kad kažem da nemaš prava na privatnost, na privatni život i nemaš radno vreme, na to mislim.

Četiri godine nisam imala godišnji odmor, nisam privatno putovala, osim što sam jedne godine otišla na more. Potpuno sam se posvetila Skupštini Vojvodine i to se videlo. Bila sam daleko aktivnija od svih. To što sam ja bila u Skupštini Vojvodine na toj poziciji, kad kažem *ja* ne mislim na sebe, već na osobu sa kojim senzibilitetom, svi su koristili jer sam organizovala različite konferencije, tribine. Skupština Vojvodine je u tom periodu bila dom svih nevladinih organizacija, različitih institucija koje se, pre svega, bave zaštitom i unapređenjem ljudskih prava, bilo da je to zaštitnica ravnopravnosti, bilo da je to ombudsman... Skupština Vojvodine je imala imidž otvorene kuće. Mislim da sam razbila stereotip da mladi ne mogu ozbiljno da se bave politikom, da to što imam šest minduša, šarenu kosu i nosim *Kikers* cipele umesto salonki ne znači da sam neodgovorna ili neozbiljna. Jako sam se trudila da četiri godine budem drugačija i da politika može drugačije da se vodi.

Druga stvar koju sam u te četiri godine shvatila je da koliko god to bilo i loše i koliko god to bilo i teško i naporno, ti moraš da znaš sve. Ja nisam bila resorno usmerena. Kada si ministar ili kada si pokrajinski sekretar imaš oblast kojom se baviš i kad odeš, recimo, u tv studio ili kad odeš na tribinu tebe pitaju u vezi sa tim čime se baviš. Kad si na nekoj funkciji vezanoj za Skupštinu, moraš sve da znaš, od održivog razvoja i energetske efikasnosti do Ustava, legislative. Nebitno je šta je tvoje interesovanje i nebitno je šta je ono čime bi ti da se baviš. Kada si na političkoj funkciji u Skupštini, novinari i javnost imaju pravo sve da te pitaju, a na tebi je da imaš odgovor na svako pitanje i da znaš bar ono osnovno o svemu. To su četiri godine u kojima sam morala svašta da učim i to je pozicija na kojoj moraš da svaštariš. Da sam mogla da biram, možda ne bih ni znala definiciju energetske efikasnosti ili održivog razvoja, ne bih možda ništa znala o rudnoj renti ili Naftnoj industriji Srbije, ali prosto, priroda mog posla me je naterala da sve savladam. Ne mogu sebi da dozvolim da nešto ne znam, hoću da kažem da mi je u tom smislu bilo

jako teško, jer nisam mogla da se bavim onim što mene interesuje, što volim. Nisam mogla da se usavršavam u stvarima koje volim, jer sam morala da učim ove stvari koje su mi potpuno bile nepoznate. To su četiri godine u Skupštini koje su mi uzele sve moje tadašnje vreme.

Ja sam 2003. godine upisala postdiplomske studije, 2005. sam ih završila vrlo uspešno, sa jednom devetkom i svim desetcama. To su bile klasične postdiplomske, magistarske studije. Položile smo četrnaest ispita i to je bilo pod budnim okom Svenke Savić. Ona nam je kao razredna govorila da slušamo neki predmet, za dve nedelje imamo test, za mesec dana imamo ispit. Bukvalno je kao razredna vodila evidenciju svih zadataka, podsećala na ispunjenje obaveza. Nisu sve kolegice uspele da završe, jer nisu mogle da prate taj ritam, nas nekoliko jesmo. Jako mi je bilo bitno da objasnim period od 2008. do 2012, jer sam 2009. magistrirala, odbranila magistarski rad i kad sam odbranila magistarski rad, onda sam razmišljala šta ću dalje.

Šta je bila tema magistarskog rada?

Jedan od izbornih predmeta meni bio je Žene i politika, što je bilo i logično s obzirom na ovo čime se bavim. Kada je došlo do toga da smo ispolagale sve ispite, onda smo mi, ja to volim u šali da kažem, imali poludirigovani sistem, morale Svenke, koja je u međuvremenu od Vere preuzela rodne studije, da kažemo šta će koja uzeti za temu magistarskog rada. Nisam mogla da biram. Da sam mogla da biram, ja bih uzela temu iz gore navedene oblasti i na tome bih magistrirala. Međutim, kako sam jedina bila u sistemu politike, jedina koja se bavi politikom, onda sam dobila temu *Zastupljenost i uticaj žena u Skupštini Vojvodine u periodu od 2000. do 2004. godine*. To je nama bilo interesantno, jer su u tom periodu u Vojvodini uspostavljeni svi mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti, sve što je moglo da se uradi po pitanju rodne ravnopravnosti u Vojvodini je institucionalizovano za te četiri godine i htele smo da vidimo koliki su uticaj u stvari žene imale na sam taj proces.

Na žalost, pokazalo se da su imale jako mali uticaj, izuzetno mali. Samo osam žena je bilo u Skupštini Vojvodine u tom periodu i neke od njih nisu uopšte bile zainteresovane za to. Morala sam da čitam stenografske zabeleške sa svih zasedanja do kojih sam došla. Završila sam svoje magistarske studije poprilično nezadovoljna. Ja sam bila žena u politici i zato što mi je dato da tu temu obradim, nisam osećala žar za tim. Samo sam odradila zadatak koji mi je dat. Znala sam da se nikad dalje neću time baviti, nije me preterano interesovalo to što sam radila. Onda sam završila postdiplomske studije i već sam bila potpredsednica Skupštine.

Iako sam tad čvrsto odlučila da neću da doktoriram i da ne mogu više, negde je ostala u malom mozgu želja za daljim usavršavanjem, koja me nikad nije napuštala, i kad nemam formalne obaveze stalno idem na seminare, jer sam takva po prirodi.

U periodu od 2008. do 2012. pokušala sam da smislim šta ću dalje da radim u svom životu. Politička karijera koliko god je izazovna, lepa, koliko god mi imponuje, kao osoba koja je prilično realna, znala sam da je to najkraća karijera koja može da postoji i znam da ne mogu da dočekam penziju baveći se politikom. Nisam uspela da nađem odgovor. Najveći problem, najveći moj poraz u životu je to što sam ja dočekala 2012. godinu, s tim da neću ostati na poziciji na kojoj jesam, ne mogu da napredujem više, jer sam iz male stranke koja neće dobiti nijednu od većih pozicija od ove na kojoj sam bila do tad. Nisam našla sebi alternativu u smislu da ću sad, kada sam završila sa svojim mandatom, da idem da predajem na fakultetu ili već nešto treće. Došli su izbori 2012. i ja sam ostala u Skupštini Vojvodine i u ovom mandatu koji mi sada teče na poziciji predsednice Odbora za evropske integracije i međuregionalnu saradnju, što sam bila i u prethodnom mandatu uz to što sam bila potpredsednica Skupštine.

Onda sam shvatila da moram u ove četiri godine da odlučim šta je to čime hoću da se bavim u životu. U ovom momentu nalazim se u prilično nezavidnom položaju. Imam 36 godina i nemam pravu profesiju, jer sam dovoljno daleko od momenta diplomiranja, završavanja svojih osnovnih studija, da prosto sebi ne bih mogla da dozvolim da odem u školu da predajem, jer mislim da je moje znanje godinama unazad fokusirano na apsolutno druge stvari i trebao bi mi verovatno jedan dobar period da bih se vratila.

Imam 21 dan rada u školi. Kao apsolventkinja imala sam „povratak“ u osnovnu školu, jer je moja razredna morala da ide na neku operaciju, pa je trebalo neko da je menja. Znajući da sam apsolventkinja i da sam se vratila u Mitrovicu, pozvali su me i ja sam nju menjala tri nedelje. To mi je jedino iskustvo rada u školi i definitivno ne bih radila u školi, ali bih volela da radim na fakultetu. Moje misli se već vrlo ozbiljno okreću ka tome.

Tako sam pustila Svenku da me ubedi da doktoriram. Ja sam završila postdiplomske studije po starom programu, pa treba samo da uradim doktorski rad, nemam nikakve druge obaveze i stvarno bi bila velika šteta da to ne uradim. Krajnji rok za odbranu dokorskog rada je 1. oktobar 2015. godine, što znači da bih do 1. februara 2015. godine morala da predam svoj rad, da prođe sve komisije. Potrebno je nekoliko meseci da rad sve administrativne obaveze prođe, da bih pre 1. oktobra odbranila svoj doktorski rad. Ja sam

ove godine u dogovoru sa profesorkom Svenkom Savić prihvatila da mi bude mentorka, izabrala sam da radim analizu životnih priča žena koje su emigrirale iz Srbije devedesetih godina i ostvarile akademske karijere negde u svetu. Time se trenutno bavim. Prikupljam i analiziram životne priče, a planiram da tokom sledeće godine rad privedem kraju, da završim u roku sve. Trebalo bi da vidim šta ću dalje sa svojom karijerom i gde ću dalje da radim. U ovom momentu još uvek nemam jasnu sliku, nemam jasnu ideju. Mislim da mi je ovo sad drugi ključni momenat, kao što je bilo 2000. godine – da li ću da ostanem na fakultetu ili ću da se bavim politikom, pa sam nastavila da se bavim politikom koja me je dovela do ovog što sam do sad postigla. Da je bilo drugačije, nemam predstavu šta bi bilo sa mnom i sa mojom karijerom. Mislim da mi je sad drugi ključan momenat u životu, gde moram da se opredelim šta ću dalje, kuda će moja karijera da ide.

Što ste bili sigurni da ne želite još jedan mandat potpredsednice Skupštine Vojvodine, s obzirom na to da kažete da ste opravdali poverenje koje Vam je ukazano?

Želela sam da ostanem još jedan mandat, ali sam bila svesna da neću ostati jer je praksa u mojoj partiji, pošto smo mi mala stranka i imamo malo visoko pozicioniranih mesta, da se niko ne zadržava više mandata na istom položaju. Te sam iz razgovora sa rukovodstvom stranke shvatila da ne mogu ostati na mestu potpredsednice Skupštine Vojvodine. Nije moja odluka. Da sam se pitala, ostala bih na tom mestu sa velikim zadovoljstvom. Ja sam jako želela da budem predsednica Skupštine Vojvodine, jer mislim da bih bila odlična predsednica Skupštine i to bi bila moja ambicija, još uvek jeste, ali mislim da je još manje verovatno nego u tom periodu, kada se ta ambicija javila.

Da li Vaš uticaj godinama jača u stranci? Ako kažete da i dalje imate ambiciju da budete predsednica Skupštine, trebalo bi da sad budete moćniji u stranci nego što ste to bili pre četiri godine.

Nisam moćnija u stranci nego što sam bila pre četiri ili šest godina, samo je ambicija ostala i dalje, jedino je manje realna nego što je tad bila. Dok sam bila potpredsednica, logičan sled je bio da bih mogla da budem predsednica Skupštine, ali spletom okolnosti, od kojih zaista zavisi gde ćeš dalje biti, jasno je da je to teško ostvarivo. Na pozicije utiče sled okolnosti:

da li će tvoja stranka da bude u opoziciji ili u poziciji, da li će tvoja stranka u koalicionom sporazumu da dobije mesto na kojem ti želiš da budeš, pa tek onda je treće – da li ćeš ti biti izabrana da budeš na toj poziciji. Moja stranka, nažalost, nije dobila mesto predsednika Skupštine, te nije ni bilo mogućnosti da iskažem svoju ambiciju, pa da ona bude ostvarena ili ne. Sigurna sam da je politika najkraća moguća karijera, jer zaista ne znaš šta će da se desi posle sledećih izbora. Prvo, ne znaš šta će da se desi na izborima, a onda ne znaš šta će da se desi posle izbora.

Kada bih odgovarala na pitanje čime sam nezadovoljna u svom životu, najnezadovoljnija sam time što nisam sebi paralelno gradila profesionalnu karijeru sa političkom karijerom. Verujem da je to gotovo nemoguće, jer niko ne gradi uporedo profesionalnu i političku karijeru, zato je meni kao osobi koja je jako, jako mlada ušla u politiku u ovom momentu izuzetno teško. Većina političara je izgradila profesionalnu karijeru, pa onda prešla u politiku, a kod mene će to morati da ide obrnutim redosledom i to je jako velik problem koji sam samoj sebi napravila. Ne mogu da kažem da je bilo svesno. Sa ove vremenske distance, kad pogledam unazad, sebi kažem da nisam to dobro uradila, ali u momentu kad se sve to dešava, kad ideš dalje, ne razmišljaš da se sve više udaljavaš od svoje struke i od svoje privatne profesionalne karijere baveći se politikom. To je definitivno najveći problem. Imam 36 godina i vrlo ozbiljnu situaciju u smislu da moram da smislim šta ću dalje sa svojim životom, gde ne kažem da se moja politička karijera a priori završava, zaista ne znam, ali ne želim sebi više da dozvolim da dočekam izbore, a da nemam alternativu. Moglo je da se desi da 2012. ne budem izabrana ni za poslanicu, moći će da se desi i kad budu sledeći izbori, jer sam osoba koja je bila odbornica i u tri mandata poslanica, pa je vreme da i drugi ljudi dođu na moje mesto, ja sam potpuno toga svesna.

Jeste li ovako otvoreno razgovarali sa predsednikom partije? Imam utisak da je Liga stranka koja vodi računa o svojim kadrovima, u smislu da oni hoće da Vam pomognu u rešavanju ovoga što postavljate kao pitanja.

Nemam nikakav problem što se tiče moje stranke, nemam bojazan da ću da ostanem bez angažmana ili nešto slično. Ja sam osoba koja je možda, gotovo sam sigurna u to, osim predsednika i zamenika predsednika stranke kojoj pripadam, najviše svoj život vezala za stranku, što nije dobro.

Nisam profesionalno zaposlena u Ligi socijaldemokrata Vojvodine, to još uvek ne postoji kao profesija kod nas. Mislim da to nije dobro, mislim sam svoj život i svoju karijeru vezala za stranku i za rezultate stranke. Prvo treba da donesem odluku šta hoću dalje u životu i čime hoću da se bavim i to je nešto što mora da bude moja lična odluka i ne treba da ima veze sa predsednikom stranke, to je moja lična odluka i to ne znači da ovim mandatom najavljujem da završavam političku karijeru, ali moram sebi da pronađem alternativu koja nema veze sa strankom i sa rezultatima stranke ili sa mojom pozicijom, snagom i uticajem u stranci, već to treba da bude nešto što je moj drugi segment života.

Da li je tema koju ste naveli da radite na doktorskim studijama Vaše približavanje sociologiji? Niste studirali, ali ste ipak stigli do nje.

Mislim da, da. To je usmerenje koje će me odvesti ka profesorskom ili profesionalnom mandatu predavačice koja će se u budućnosti baviti, videćemo čime. Jedna stvar koju sam propustila i kojom ću se u životu možda baviti je nauka. Interesuje me politički korektan govor. Smatram da je to polje naučno nedovoljno obrađeno kod nas i niko nije dovoljno posvećen tome. Politički korektnim govorom se jednim segmentom bave Svenka Savić, Dubravka Valić Nedeljković i još nekoliko profesora, ali nikome to nije usko stručno usmerenje. Ja mislim da je politički korektan govor nešto što bi morali da imaju svi koji studiraju bilo koji smer, na bilo kojoj katedri koja je u vezi sa pedagoškim radom. Mislim da bi politički korektan govor morali da imaju, ali pod obavezno, studenti medijskih studija, jer je to nešto što nedostaje stručnjacima koje mi stvaramo. To je rupa u znanju većine novinara i pedagoga. Ja bih volela, recimo, time da se bavim. Za sad je to još uvek u domenu moje ideje.

Da li je vaš privatni život trpeo zbog svega ovog što ste naveli u vezi sa posvećenošću stranci?

Jeste. Trpeo je i trpi. Trpi i pozitivno, i negativno. Sa jedne strane, posvećenost stranci ili politici mi je donela zaista velika i prava prijateljstva sa ljudima sa kojima sam saradivala, pre svega u stranci, ali ne samo u stranci. To je neminovno. Kojom god da se profesijom baviš pronađeš ljude koji su ti slični i koji ti po senzibilitetu odgovaraju, pa se družiš sa njima. Nije samo

ružne stvari moja posvećenost donela mom privatnom životu, jer imam jako velika i draga prijateljstva.

S druge strane, moj privatni život je jako trpeo. Kad bi me neko pitao da definišem svoj privatni život, ne znam šta je to privatni život, jer sam se do te mere posvetila poslu da gotovo ceo moj život jeste posao. To nije dobro, ali je tako. Koliko god toga bila svesna, nazad nema. To je prosto neminovno. Ono što je meni uvek smetalo i čega se užasavam, to je što sam po prirodi jako povučena i zatvorena osoba, nisam otvorena, kako nekome ili u nekim momentima izgleda. Momenat kada se nekome predstavljam i kada pružim ruku i kažem da sam Maja Sedlarević, a taj neko odgovori da zna, je momenat koji mene iskreno prestravi svaki put, jer u tom momentu stojim preko puta nekog za koga ne znam da li zna malo ili mnogo o meni, ali je više od onog što ja znam o njemu ili njoj, definitivno. To me u dubini duše jako užasava, jer nemam privatnosti.

Počela sam da budem vrlo aktivna na Fejsbuku (Facebook), sad i na Tviteru (Twitter), ali na Fejsu sam već godinama aktivna, prevashodno zbog toga, što pokušavam da upravljam time šta drugi ljudi koji me ne poznaju, koji me poznaju samo kao javnu ličnost, znaju o meni i o mojoj privatnosti. Kada si javna ličnost moraš da vodiš računa o fotografijama koje objavljuješ, o tome kako komuniciraš sa drugim ljudima, šta drugi vide. Sebi ne mogu da dozvolim najnormalnije stvari koje drugi ljudi sebi dozvoljavaju, a mene će osuđivati ako ih radim u javnosti.

Meni je jako stalo da ljudi dobro misle o meni i to me je potrošilo i mnogo me troši i danas, jer nisam konfliktna osoba. Ne svađam se, ne vređam ljude, potpuno drugačije komuniciram sa ljudima. Verujem u moć dijaloga.

U novembru prošle godine imala sam TV duel sa Borkom Ilićem, koji je funkcioner DSS-a i koji je po prirodi vrlo agresivan i vrlo bezobziran u svojim nastupima. Sticajem okolnosti, išla sam u TV duel sa njim, mada prvobitno nije bilo predviđeno da idem. Kada sam saznala da treba da idem, sela sam sa momkom koji je kod nas zadužen za informisanje da se pripremimo za temu emisije i mi smo se dogovorili, moram da priznam da je to bila njegova ideja, na kraju se ispostavilo da je bila fantastična, a to je da se ne upuštam u rasprave. On je meni rekao da sam vaspitana osoba, da sam staložena osoba sa finim manirima i da se tako i ponašam, jer sam to ja i da ne pokušavam da budem bezobrazna i da mu pariram u bezobrazluku, jer će me tu sigurno poraziti. Rekao mi je da ću ga razoružati svojim finim ponašanjem. Mi smo seli u studio. Pre toga je Borko bio četiri godine poslanik u Skupštini Vojvodine,

dok sam ja bila potpredsednica. Na svakoj skupštini sam kao potpredsednica Skupštine vodila deo zasedanja, te smo nas dvoje već imali izgrađen odnos, poznavali smo se. On je u emisiju pozvan kao zamenik gradonačelnika. Na početku emisije on je vrlo agresivno krenuo na mene i ja sam mu rekla: „Gospodine Iliću, Vi i ja smo sarađivali četiri godine. Vi znate da se sa mnom tako ne ponaša i nemojte ni da pokušate na taj način sa mnom da razgovarate. Ja tako ne komuniciram.“ On se toliko smirio, da je bio miran kao bubica. Ja sam njega zaista pobedila i zaista sam bila nadmoćna u toj emisiji. Zašto sad pričam o tome? Po prirodi sam takva i jako mi je stalo do toga da me zaista tako shvate i prihvate ljudi. Nisam konfliktna i ne bih se svađala, ali ponekad poželim da nekome odbrusim i da opsujem.

Ono što mi, takođe, jako smeta jeste što ljudi sebi daju za pravo da komentarišu ono što ne vide iz svih uglova. Svi vide da kao funkcioner imaš službeni automobil i vozača i svi vide kada „Blic“ objavi tvoju veliku platu, a nikog ne interesuje da li je to tačan podatak ili nije, već svi a priori vide vozilo, vozača i ogromnu platu i ništa više osim toga, a pri tom je politika nešto u šta jako verujem kao poziv. Sa velikom ljubavlju radim posao koji radim. Politika je poziv gde je mnogo više neuspeha nego uspeha. Ti počneš da radiš pet stvari, četiri nećeš uspeti da završiš, jednu ćeš uspeti. Na žalost, je to tako u ovoj zemlji koja je siromašna. Džaba meni ideja kad ne mogu da je realizujem, jer za to treba para i svega ostalog. To je nešto što je moja velika tuga. Ja mislim da bih mogla mnogo više, na mnogo drugačiji način da radim kada bih bila u prilici, a nisam. Pričajući o svojoj političkoj karijeri, nek bude da time hoću da završim.

Jeste li zadovoljni kako ste predstavljeni u medijima?

Nisam. Ono koliko sam bila zastupljena u medijima, imala sam jedno ružno iskusto, sve ostalo je bilo korektno, nije sve bilo spektakularno. Zastupljenost u medijima pokrajinske administracije generalno, a onda mene kao jednog malog dela pokrajinske administracije je toliko minorna da ne mogu da kažem da sam zadovoljna. Zastupljenost pokrajinske administracije i odnos medija prema pokrajinskoj administraciji je potpuno poražavajuć za mene koja sam i sa ove i sa one strane, pa sve to drugačije gledam. Šteta je što je tako. Najveća je šteta što su mediji do te mere postali senzacionalistički, da je pre vest da se na nekom sastanku neko sa nekim posvađao ili je neko nekog uvredio, nego šta je na tom sastanku dogovoreno. To je najveći problem,

a ja po prirodi nisam osoba koja je iz tog aspekta interesantna medijima, pa nije bilo prostora da me bude u medijima.

Jednom sam samo odbila kada su se javili iz štampanih medija da prave priču o meni i mom privatnom životu. Ne sećam se više ni koji je to bio list, radili su priču tako što su prikazivali detinjstvo, roditelje, tražili da pokazujem slike i slično, i ja sam to odbila. To što lično nemam privatnost i što svako kome padne na pamet sebi može da dâ za pravo da mene prokomentariše ili fotografije, bilo gde, bilo kad, je stvar mog izbora, jer se bavim poslom kojim se bavim, u zemlji ovakvoj kakva je, ali sam rešila da ću svoju porodicu da zaštitim, bar taj deo privatnosti da zaštitim koliko god budem u mogućnosti i do sada mi je to uspevalo.

Ne mogu da kažem da je bilo preveliko interesovanje, ali je postojalo interesovanje i uspela sam to da odbijem. Što se tiče medijske zastupljenosti onog što radimo, jako je šturo i siromašno da bi nešto moglo da se komentariše i analizira.

Da li ste imali neke probleme u politici ili u nekom radnom angažmanu sa muškarcima po pitanju rodne ravnopravnosti?

Jesam. Kad sam '97. ušla u politiku imala sam dvadeset godina. Od moje dvadeset i druge godine, visoko sam pozicionirana u stranci. Od svoje dvadeset i treće godine ja sam na javnoj funkciji. Sa dvadeset i tri godine izgledala sam kao da imam sedamnaest, jer sam po prirodi mladolika, a ni dok sam bila potpredsednica nisam se konvencionalno oblačila. Nisam izgledala onako kako zamišljaš političara ili političarku u Srbiji. To mi je donosilo velike probleme i veliko nerazumevanje drugih ljudi u smislu da sam žena u politici, iako žena u bilo kojoj profesiji, na bilo kojoj poziciji želi da bude uspešna, ona mora da ima sjajnu karijeru, super CV, deset puta da bude bolja i stalno da se dokazuje. Žena koja kaže da nije tako, nije iskrena ni prema sebi, ni prema drugima. Osim što sam bila žena u politici, ja sam bila mlada žena u politici. Bila sam dvostruko diskriminisana.

Imam jednu vrstu žara u sebi koja me održava u ovoj priči, jer stvarno jako verujem u to što radim i mislim da se to oseti i vidi, da ne može da se zanemari. Godine 2002. u Mitrovici sam napravila Komisiju za ravnopravnost polova, lokalnu komisiju, drugu u Vojvodini. Prva je bila u Novom Bečeju, druga je bila u Sremskoj Mitrovici. Sada pokojna, Jelica Rajačić Čapaković došla je kod nas u goste, sve je bilo kako treba. Obrazložila sam zašto je nama

potrebna Komisija kao radno telo. Propustila sam da kažem, a bitno je da se zna da sam bila jedini ženski odbornik i najmlađa u SO Sremska Mitrovica u periodu od 2000. do 2004. godine. Dakle, od ukupno 59 odbornika ja sam bila jedino žensko i najmlađa. Ispričala sam sve što sam imala i izađe potom neki odbornik SPS-a i kaže sledeće: „To je sve takva glupost. Volimo svi mi Maju, ali ženi je, brate mili, mesto u kući, pored šporeta, da čuva decu, da kuva ručak.“ Ja sam krenula da se svađam. To je bilo 2002. godine. Odluka je usvojena, sve je prihvaćeno i to je ostalo kao anegdota.

Ove godine, u junu, mi usvajamo izveštaj o radu pokrajinskog ombudsmana i izveštaj o radu Pokrajinskog zavoda za ravnopravnost polova, a moj je treći mandat u Skupštini Vojvodine. Sve što je trebalo da se uradi po pritanju ravnopravnosti polova je urađeno pre deset godina, dvanaest i trinaest godina, znači pričamo o junu 2013. godine. Čovek koji je potpredsednik Skupštine Vojvodine u drugom mandatu u toj Skupštini je proveo neke godine, malo je mogao da se kultiviše, da se emancipuje, nešto da nauči, izađe da govori toliko primitivno, najmizogenije moguće da priča o ženama. Otprilike, žena nije sposobna ni za šta drugo nego da bude kod kuće i da se bavi decom, žena nije sposobna da radi, žene nisu nikakvi stručnjaci, ne mogu da imaju karijeru i porodicu, žene ne mogu ništa. Sve najstrašnije što možeš da zamisliš, on je to sve izgovorio. Ja sam mahala i levom i desnom rukom, drugi potpredsednik u tom mometu predsedava, predsednik nije bio u sali i kažem mu da se pozivam na povredu Poslovnika zbog toga što je on morao da oduzme reč čoveku koji se na ovaj način obraća. Tu je krenula naša diskusija, replike su se ređale.

Zašto ovo pričam? Zašto što sam u junu 2013. godine shvatila da ono što mi je onaj rekao 2002, neko drugi meni 11 godina kasnije ponavlja, a da pri tom od 120 poslanika i poslanica samo ja reagujem. Nekim kolegama je bilo smešno što se „palim“ na ono što on govori za govornicom. Mene ne interesuje to što je on srpski radikal i što je ispalo da je prirodno da on tako misli, smatram da nije prirodno. Prvo – nije prirodno da on tako misli, drugo – nije prirodno da predsedavajući Skupštine Vojvodine njemu dozvoli da tako nešto izgovori, da to kaže za govornicom i ne bude sankcionisan. Treće – najneprirodnije od svega je što sam samo ja našla za shodno da se bunim zbog toga što je 2013. neko sebi dozvolio da tako nešto misli i govori.

To je bio, mogu tako da kažem, moj lični poraz, spoznaja, momenat kad shvatiš da živiš u društvu u kome je 2013. dozvoljeno ili društveno prihvatljivo da neko može da izgovori tako nešto. Ali to su samo neki momenti.

Diskriminacija žena u politici je jako velika jer se gleda dužina moje suknje, dubina mog dekoltea, da li sam našminkana, da li sam isfrizirana i to rade i muškarci i žene. Na taj način mene diskriminišu, a kad gledaju muškarca, gledaju samo da li je pametno govorio ili nije pametno govorio. Kad se pojavimo ja, ili bilo koja žena u politici, sve je bitno, sve je u stvari mnogo bitnije od onoga šta ću da kažem i šta ću da uradim. To je svakodnevna diskriminacija i to je nešto sa čim naučiš da živiš.

Organizovala sam projekciju filma „Šišanje“ u Skupštini Vojvodine. Iznajmili smo platno, pozvali sve i onda su mi rekli da će se srušiti zgrada, da li sam videla kakve su tu scene eksplisitnog seksa. Ja sam rekla: „Pa šta? Zar ovde niko ne upražnjava seks? O čemu mi pričamo?“ Bilo je komentara: „Ti si stvarno...“, „Šta sam ja stvarno?! ...“ To licemerje koje je opšte prihvaćeno i koje se protežira, mene preneražava. Ja mu nisam sklona.

Dok sam bila od 2004. do 2008. poslanica, ja sam samo odlazila na svoje radne zadatke. Nisam boravila u Skupštini mimo Odbora i sednica Skupštine, ali od 2008, od kad mi je to postao posao, išla sam svakodnevno na posao. Kako sam postala potpredsednica, svakog dana u 8h je dolazio vozač po mene, u 8:15 sam bila u Skupštini. Jednog jutra, sekretarica u kabinetu predsednika mi priđe i kaže: „Potpredsednice, da li Vi znate da nemate radno vreme, da ne morate u 8h da budete u Skupštini?“ Njima je to bilo čudno. Šta sad ja glumim, dolazim u 8 ujutru na posao? Onda sam počela malo više da se krećem po Skupštini. U Skupštini je osamdeset i šestoro ljudi zaposleno, nije to sad osam hiljada šesto, pa da ne znaš sve ljude. Vremenom raspoznaš likove i one sa kojima ne saraduješ i koje ne poznaješ. Shvatila sam da se oni ne javljaju kad te sretnu na hodniku i počela sam svakome koga sretnem u Skupštini da govorim: „Dobar dan.“ Tako se ponašam i danas. To je bio svojevrsni sociološki eksperiment. Nekima koji su bili zaposleni u zgradi Skupštine trebalo nekoliko puta da se javim da bi naučili da kad me sretnu odgovore: „Dobar dan.“ Kažem, to je sociološki eksperiment zato što se ljudi toliko iznenade kad te sretnu i ti im se javiš da je to potpuno neverovatno. Mi smo zaboravili da se pozdravljamo i to je meni slika i prilika našeg društva.

Vi govorite o svim zaposlenima, ne samo o funkcionerima?

Ne, o svim zaposlenima, bez obzira na položaj.

Da li je moguće da su neki funkcioneri bahati, te oni koji su portiri, sekretarice, ne očekuju da im funkcioner poželi „Dobar dan“, da ih primećuje, jer ih smatra „delom enterijera“? Niko Vam nije prišao sa takvom reakcijom, da je iznenađen?

Ne znam, mislim da je moguće, možda je i to. Nisam nikada tako razmišljala. Meni je bilo potpuno neverovatno da sretnem nekoga za koga znam da je u Skupštini i koga već poznajem i da mu ne kažem: „Dobar dan“.

Kad sam bila mala, sećam se da sam izlazila napolje i mama i baka su mi uvek govorile da svima na ulici kažem „Dobar dan“, da mi neće otpasti usta. To je odlika kućnog vaspitanja i pristojnosti.

Kakav je Vaš odnos prema veri?

Ne postoji odnos prema veri. To je jako interesantno, a to sam propustila da kažem.

Tatina mama je bila jako religiozna, deda je bio komunist a kad su mama i tata trebali da se venčaju ('75), tata je poželeo, mama prihvatila, da se venčaju u crkvi. Moji roditelji su se venčali u Višnjićevu, selu pored Šida, u kome su bakini roditelji živeli. Bakini roditelji su se tek 1977. godine preselili u Sremsku Mitrovicu. Oni su tada još uvek živeli u Višnjićevu i mama je poželela da oni odu tamo, gde je i bila svadba. U julu '75. moji roditelji su se venčali i to je bilo jedino venčanje u crkvi te godine i toliko je bilo sveta u crkvi da je balkon koji je bio drveni pucketao i škripao i bojali su se, kaže mama, da će ljudi popadati koliko ih je bilo, jer je to bila atrakcija. Ja sam se rodila '77, Tanja '82, obe smo krštene sa po šest nedelja života, kako pravoslavni kanon zahteva. Kad su se mama i tata venčali, deda nije ušao u crkvu, nego je bio sa tamburašima ispred crkve. Njegovo ubeđenje je takvo. On nije babi branio da ide u crkvu, niti se nešto bunio kad su njih dvoje rešili da se venčaju u crkvi. Deda nikad nije imao nikakav odnos ni prema praznicima. Božić i Uskrs su se uvek slavili i krsna slava kod babe i dede, ali je uvek bila samo najuža porodica i dan danas je tako. Deda je još uvek živ i mi još uvek idemo kod dede na slavu, ali je to deo porodične tradicije, nije novokomponovano. Kad sam počela da studiram, počela sam da se družim sa dve devojke koje su jako religiozne i koje su imale mnogo pravoslavne teološke literature i dosta sam čitala na početku fakulteta, međutim, nije me to ni taklo, ni privuklo i nikad nisam imala odnos prema crkvi. Onda se desila mamina bolest i operacija. Sećam se, mamina operacija je oko 14h bila gotova i onda su nas oko 18h pustili da

uđemo da je vidimo. Kad sam izašla od mame, iz bolnice, pogledala sam nebo i pomislila: „Ako te stvarno ima, sad si završio.“ Zaista nemam nikakav odnos i ne verujem. Nije da nisam nikada verovala, ali sam izgubila veru i potpuni sam ateista. Nemam nikakav odnos ni prema crkvi, ni prema veri.

A seksualnost?

Heteroseksualna sam, ali mi to nije ništa što bih isticala kao svoje obeležje. Nije nešto što dominira mojim identitetom. Nisam bila u braku, nemam ni u planu još da se venčavam, nemam stalnog partnera. Nisam protiv braka i dece, ali su prosto moje životne okolnosti valjda bile takve da nisam za svojih 36 godina imala nijednu vezu koja je vodila ka tome da se završi brakom. Ako bude – biće, ako ne bude – neće, kao i sve ostalo u životu.

Novi Sad, avgust 2013.

SNEŽANA STOJANOVIĆ- PLAVŠIĆ

(1961), Leskovac

Kažite nešto o svom detinjstvu, o porodici i kraju iz kog potičete.

Rođena sam u Leskovcu 28. februara 1961. godine, kao drugo dete svojih roditelja. Imam sestru koja je starija tri godine od mene. Leskovac je grad u kome živim i danas i koji predstavljam u Skupštini Srbije. Tokom svih ovih godina moj grad se menjao u negativnom smislu. Kada sam ja odrastala u njemu to je bio drugačiji grad, lepši, bogatiji, uspešniji i to je ona slika koju o njemu nosim. Nažalost, danas je mnogo drugačije i to je bio jedan od motiva da probam da nešto menjam u njemu. Volim jug Srbije jer on ima specifičan duh. Mislim da je to ono što treba afirmisati, ali mnogo toga treba i menjati.

Moj otac je bio jako uspešan privrednik. Bio je direktor jednog preduzeća u Leskovcu koje je veoma uspešno poslovalo. Bio je ambiciozan, hrabar, autoritativan. Od malena me je učio da se borim za istinu i pravdu, i da ta borba može imati legitimitet samo ukoliko besprekorno izvršavam svoje obaveze. Moja majka je bila radnica, njena najveća ambicija bila je srećna porodica. Učila nas je lojalnosti, podržavala u školskim uspesima i primerom pokazivala da je porodica najveći oslonac u životu. Moji roditelji su imali veoma skladan brak i stabilan sistem vrednosti. Verujem da je to jedna od najvećih vrednosti

okruženja u kome sam odrastala. Moja porodica bila je tradicionalna, rodne uloge bile su veoma jasno podeljene. Ali, oni su bili veoma zadovoljni svojim brakom i ostali privrženi jedno drugom do kraja života. Na žalost, oboje više nisu sa nama. Moj otac je umro 2005. godine. Majka je umrla pre mesec dana i svih tih osam godina posle njega ona kao da više nije ni živela. Bila je potpuno posvećena porodici i svom muškarcu.

To je sistem u kome sam odrastala i koji sam poštovala. Međutim, još kao devojčica znala sam da za sebe ne želim ulogu tradicionalne žene. Moja porodica sada je drugačija.

Da li ste išli u vrtić?

Ne, nisam išla u vrtić, sestru i mene je čuvala baka koja je takođe značajno uticala na moj život. Bakica je bila veoma zanimljiva osoba koja je volela da sluša ljude, imala je razumevanje za njihove probleme. Svoj izbor psihologije kao profesije vezujem za njen senzibilitet i spremnost da razume i prihvati sve ljudske slabosti.

Školu sam pohađala u neposrednoj blizini svoje kuće, u svom kraju, a naša ulica bila je naš vrtić. Divno smo se družili i odrastali zajedno, bez izraženih socijalnih razlika. Danas imam sjajne prijatelje iz osnovne škole, bez obzira na to što smo tada poticali iz različitih porodica i različitog socijalnog okruženja. Oblačili smo se se slično, nije tada bilo prestižnih marki, nosili smo školske uniforme.

Kada ste bili mali, šta ste želeli da budete kada porastete?

To je zanimljivo u kontekstu rodne priče. Ja sam druga ćerka u porodici bez muške dece. Bez obzira što su moji roditelji uvek isticali da su srećni sa dvema ćerkama, mislim da je na nekom nesvesnom planu meni bila namenjena muška uloga. Sećam se da me je otac u ranom detinjstvu usmeravao ka arhitekturi i građevini. Kasnije je smatrao da sam nadarena za advokaturu, valjda zato što sam uvek sa žarom zastupala druge. Naravno, odluka je na kraju bila moja. Zaljubila sam se u psihologiju na prvi pogled.

U osnovnoj školi, kakav ste bili đak? Da li ste se bavili nečim mimo škole?

Vidite, uvek sam bila egzibicionista (smeh), nisam sportski tip. Bila sam, naravno, odlična učenica, to je bio jedan od imperativa moje porodice. Bila

sam vukovac, sportske aktivnosti mi nisu bile prioritet, ali sam od malena pokazivala interesovanje za javne nastupe.

Najpre sam bila dečiji maneken, već u prva četiri razreda učestvovala sam na školskim priredbama i glumila u predstavama, a već od petog razreda bila sam predsednik literarne sekcije svoje škole. Bio je to veliki uspeh za petaka, obično su predsednici sekcija bili stariji učenici. Svoju „funkciju“ uspela sam da sačuvam do kraja osmogodišnjeg školovanja. Lepo sam pisala, volela sam da čitam i volela sam javne nastupe. Uvek sam ja bila ta koja je vodila godišnje školske priredbe. Bila sam i radio voditelj, vodila sam emisiju za decu na Radio Leskovcu, zvala se „Karusel“. U gimnaziji, nekoliko godina za redom, bila sam predsednik odeljenja. Danas mi drugari iz škole u šali kažu da je moja politička karijera započeta u našem odeljenju i „borbi“ sa razrednom.

Kako ste odabrali srednju školu?

Tu nije bilo dileme. Gimnazija je bila logičan izbor. Podrazumevalo se da oni koji koji će se dalje školovati idu u gimnaziju i tu nije bilo puno razmišljanja. To je bio moj put, jer sam verovala, a moja sestra je već išla u gimnaziju, da je to prilika da dobijem šire obrazovanje u periodu rane mladosti, da bih kasnije mogla da nastavim školovanje u onome što odaberem.

Jeste li se ugledali na sestru?

Sestra je bila moj uzor od malena, ali sa odrastanjem pravile smo različite izbore. U periodu detinjstva ja sam se oslanjala na nju u mnogim stvarima, pomagala mi je u učenju. Kasnije, kada sam pošla u gimnaziju, ona je već studirala. Bile smo veoma bliske u periodu devojaštva. Naši roditelji bili su strogi i konzervativni, jedna drugoj smo bile podrška, čuvale smo i razmenjivale tajne... Mi smo dosta različite, tokom života bilo je i perioda manje bliskosti, ali naša odanost i porodična posvećenost nikada nisu dovedene u pitanje. Obožavam svoja dva sestrīća, moja deca tetku i teču doživljavaju kao druge roditelje.

Da li je Vama bilo lakše da počnete da izlazite (prema roditeljima) jer ste mlađa, pa su to već prošli sa starijom sestrom?

Jeste, sigurno jeste bilo, jer su moji roditelji veoma držali do tradicionalnih vrednosti i jako su motrili na sestru u periodu puberteta. Ona je

probijala led kada su u pitanju veze sa mladićima. U njenom slučaju je to bilo dosta traumatično, otac se teško mirio sa činjenicom da ona ima mladića. Danas je to teško shvatljivo, ali moji roditelji su smatrali da devojka ne treba sa petnaest godina da ima momka, da o vezama treba razmišljati tek nakon završetka školovanja.

Meni je već bilo lakše, za mene se to već nekako podrazumevalo, malo su promenili stavove. Nisu nikada priznali svoju zabludu, nismo pričali o tome, ali mi nisu eksplicitno zabranjivali.

U gimnaziji ste odlučili da želite da studirate psihologiju?

Da, kada sam dobila predmet, negde na drugoj godini. To je bilo vreme otkrivanja sebe same, drugih ljudi i odnosa...To je meni bilo zanimljivo i onda sam počela više da čitam psihološku literaturu, ali ne ovo što se danas čita, popularnu psihologiju. Čini mi se da tada nije bilo mnogo toga. Ja sam se bacila pravo na Frojda i pola nisam razumevala, ali mi je to delovalo fascinantno i tako sam se usmeravala u tom pravcu.

Odlučili ste da studirate u Beogradu?

Ne, ja sam studirala u Nišu. Sestra je tamo studirala medicinu i podrazumevalo se da ćemo biti zajedno. Medicina je trajala pet godina, tako da je ona bila na poslednjoj godini kada sam upisala fakultet. Provele smo godinu, možda dve, zajedno.

Kakav je osećaj kad se setite svojih studentskih dana?

Sjajan. Ne smem da kažem da je to najbolji period u mom životu, jer ima još puno divnih perioda. Ali meni se čini da je taj period osvajanja slobode, sebe, svog života, uspostavljanje ličnog integriteta, istraživanja partnerskih veza, osvajanja svoje profesije, mnogo novih znanja... Mislim da je to ipak najbolji period. Tada ste još oslonjeni na roditelje i nemate praktičnih problema, a opet ste potpuno samostalni da uređujete svoj život. Ja sam bila zadovoljna izborom fakulteta, to je vreme mojih najvećih otkrića u raznim oblastima, od nauke kojom sam se bavila, u čemu sam bila jako uspešna, bila sam dobar student, do druženja na jedan novi način, jer više nisam živela sa roditeljima, emotivnih veza... Bio je to zanimljiv životni period. Dugo mi se pojavljivao u snovima.

Stizali ste redovno da izlazite i da posle vikenda obavite sve obaveze? Davali ste godinu za godinom?

Da, sve sam stizala. Ne samo da dajem godinu za godinom, tad nije bilo Bolonje. U moje vreme, ja sam juna hvatala uslov, septembra sam polagala preostale ispite i uvek sam čistila godinu. Sa čistom godinom sam ulazila u sledeću i sa prosekom 9,40 završila fakultet u roku. Bila sam vrlo zadovoljna, lepo mi je bilo. Bila sam srećno zaljubljena, imala sam društvo. Sigurna sam da u mladosti, kada imate odgovornost samo za sebe i sve zavisi samo od vas, možete baš sve da postignete i divno se zabavljate.

Jeste li često putovali kući u Leskovac?

Ne toliko često koliko bi se očekivalo, s obzirom da se radi o samo četrdesetak kilometara. Izbegavala sam da idem kući i provodila sam vikende u Nišu, u svim aktivnostima.

Pomenuli ste da ste imali baku koja Vas je čuvala. Da li ste imali i deku?

Pa, da, imala sam. Moja baka nije živela sa mojim roditeljima, nego je dolazila svakog dana da bi nas čuvala. U tom smislu je ona važnija figura od dede. Deda mi je umro kad sam bila negde u šestom razredu osnovne škole, baka znatno kasnije. To su majčini roditelji.

Da li ste imali očeve roditelje?

Da, imala sam očeve roditelje u okolini Niša. Baka je umrla kada sam imala sedam godina, tako da je slabo i pamtim, a deka mnogo kasnije, ali sam za njih mnogo manje vezana, jer smo mi retko odlazili tamo i deka je retko dolazio. To su bili više rođački odnosi, a ne tako bliski, emotivni odnosi, jer sam ga viđala tri-četiri puta tokom godine.

Da li se majka trudila da Vam usadi svoje navike u smislu brige o kući, spremanju hrane?

Delimično. Što se tiče samih kućnih obaveza, nije na tome insistirala. Moja majka nije uspela da se obrazuje dovoljno, jer njeni roditelji nisu imali

dovoljno sredstava da je školuju, školovali su sina. Iz te lične frustracije ona je, s obzirom na to da je imala dve kćeri, uvek insistirala na našem obrazovanju i govorila da je naš posao samo da učimo i da budemo dobri đaci. Ona je završavala sve drugo po kući, nije nas terala da radimo kućne poslove i njena omiljena rečenica bila je: „Za to ne treba fakultet, naučićeš kad ti bude trebalo.“

Negde je provejvalo da to ne moramo da radimo u detinjstvu i mladosti, ali da ćemo jednom svakako morati, da će se to od nas očekivati.

Šta se desilo kada ste završili fakultet i dobili diplomu?

To je bio jedan težak period. Nisam bila spremna da se vratim u Leskovac. Razmišljala sam o tome da odem negde drugde da radim. Želela sam da nastavim školovanje, da upišem magistarske studije. Međutim, moji roditelji su prilično insistirali na tome da se zaposlim, pa da se uz posao školujem ako želim. Nisu bili spremni da me podrže u daljem školovanju, valjda iz osećaja sigurnosti. Nekako u to vreme raspisan je konkurs za psihologa u Savetovalištu za mlade Doma zdravlja u Leskovcu. To je bilo radno mesto koje sam ja teško mogla da odbijem, ono je meni bilo jako privlačno. Baviti se kliničkom psihologijom bio je san gotovo svakog psihologa moje generacije. Ja sam se dalje usavršavala u oblasti psihoterapije i u radu sa mladima i to se sve spojilo u mom radnom mestu. Tako sam se vratila u Leskovac i nastavila da živim sa roditeljima, a time baš i nisam bila prezadovoljna. Moji roditelji kategorički su se protivili pokušajima da sa dugaricom živim u iznajmljenom stanu. U ono vreme, u maloj sredini, to je bilo ravno skandalu i ja sam odlučila da ne povredim svoje roditelje.

Kada ste upoznali sadašnjeg supruga?

Bilo je to u periodu kada sam radila i živela sa roditeljima. Moj suprug i njegov prijatelj upoznali su se slučajno na poslu sa mojom drugaricom koja je procenila da su jako zabavni i ubedila me da se vidimo sa njima. Oni su poslom povremeno boravili u Leskovcu i tako je započeo vrlo buran period druženja. Živeli smo boemski u to vreme, imali veliko društvo, provodili dane i noći u zabavi, razgovorima, smehu i ludovanju. Nakon godinu dana druženja počeli smo da se zabavljamo, ali nismo nimalo promenili način života. Celo naše društvo zabavljalo se sa nama na relaciji Paraćin–Niš–Leskovac.

Moj suprug je uneo tada u moj život šarm i lakoću postojanja. Malo sam ga korigovala tokom ovih godina, ali još uvek uživam u njegovom umeću da život za čas pretvori u zabavu.

Na žalost, prošli smo kroz mnoga iskušenja i teške situacije. U roku od nekoliko godina moja porodica imala je više teških trenutaka. Moja sestra imala je veoma komplikovan porođaj. Ona i dete bili su pod rizikom. Svi smo to veoma teško podneli, strah za razvoj njene bebe trajao je jako dugo. Iste godine, moj otac je imao težak infarkt, usledile su godine brige za njegov život. Posle nekoliko godina, moja prvorodjena beba je umrla. To je period koji je promenio moj život, učinio me pesimistom i veoma brižnom osobom.

A sa sestriinom bebom, da li je sve bilo u redu?

Da, bilo je sve u redu i on je sada sjajan i uspešan dvadesetsedmogodišnji mlad čovek. Oženjen je divnom devojkom i srećan, ali prva godina njegovog odrastanja bila je ispunjena strepnjom. To moj odnos prema njemu čini posebnim.

Bila sam mlada, nisam imala svoju decu, on je prvi probudio u meni majčinsku ljubav i brigu.

Nekoliko meseci živeli ste sa momkom, pa ste se onda venčali i on je postao Vaš suprug, da li je on došao kod Vaših roditelja?

U prvoj fazi našeg zajedničkog života, sve do mog prvog porođaja, živeli smo kao podstanari u Leskovcu, a onda smo se odlučili da zbog rođenja bebe i boljih uslova koje smo imali kod mojih roditelja, pređemo da živimo tamo. Moji roditelji imaju porodičnu kuću u čijem su prizemlju živeli oni, sprat u sredini je bio namenjan nama i čekao nas je, a na drugom spratu je već bila moja sestra sa svojim detetom i suprugom. Mi smo odlučili da tu dođemo kada budemo imali decu, došli smo i ostali tu. Tu smo proveli svoj život.

Koliko Vam je trebalo vremena da ponovo zatrudnite?

U tom periodu smo i shvatili da nam je važno da budemo roditelji. Veoma brzo smo ušli u novu trudnoću iz koje se rodila naša ćerka u oktobru 1991. godine. Moja ćerka će sada imati 22 godine. Imam i sina koji je rođen 1995. godine. Ćerku sam dobila sa trideset, a sina sa trideset četiri godine. Ona se zove Senka, a on Ognjen.

Kako njih vaspitavate? Da li pravite razliku između muškog i ženskog deteta?

Moram da kažem da sam udata za čoveka koji je velika retkost u Srbiji kada su u pitanju rodni odnosi. On apsolutno deli moje vrednosti na tom planu. Ne bih mogla da se bavim ovim poslom da to nije tako. Oboje smo saglasni da vaspitavamo ćerku i sina, koliko god je to moguće, na sličan način. Očekivanja koja imamo od njih kada je u pitanju odnos prema obavezama, rodni, polni i seksualni aspekti, kao i sve ostalo, potpuno su istovetni.

Trudite se da pričate sa njima bez ikakvih tabua?

Apsolutno, na to me obavezuju i moja profesija i moji stavovi. Ne postoje, bar kod mene i supruga tabui, ne postoje zabranjene teme i tako je bilo i kada su bili mali. Samo smo vodili računa da razgovor bude prilagođen nivou razvoja deteta. Sada su odrasli, zadovoljstvo je i često veliki intelektualni izazov razgovarati sa njima. Mnogo se češće dešava da deca postavljaju ograničenja i mi još uvek učimo da ih poštujemo. Za nas je uvek veći izazov bio pronaći granicu do koje treba poštovati, a kada oprezno rušiti njihova ograničenja, napraviti razliku između tabua i privatnosti... Nekad nam deca kažu da smo previše liberalni. Moguće je i to.

Da li su Vaša deca išla u vrtić?

Nisu išli u vrtić, išli su u predškolsko. Odrastali su u kući punoj ljudi i uvek je bilo nekog da brine o njima. Moji roditelji su četvoro unučadi podigli u toj kući, dvoje moje sestre i dvoje mojih. To je prednost života u višegeneracijskim porodicama. Kada je u pitanju socijalizacija, taj posao je sa uspehom obavljala naša ulica, uvek puna dece različitog uzrasta.

Vaša majka je spemala obroke i Vama i Vašoj deci?

Ne, svako je imao svoje domaćinstvo, domaćinstva su nezavisna, ali, za svaki slučaj, baka je uvek bila tu.

Da li ste Vi i suprug imali neku raspodelu kada je u pitanju vođenje domaćinstva? Da li postoje stvari koje se očekuju da Vi uradite ili da on uradi ili je potpuno nebitno?

Nismo imali raspodelu u smislu ženskih i muških poslova. Meni se često čini da je moja generacija mnogo manje robovala rodnim stereotipima nego što je to slučaj sa današnjim mladim ljudima. Mi smo deca socijalizma i seksualne revolucije, tako da i moje drugarice, moj suprug, njegovi prijatelji i ja smo rodnu ravnopravnost uzimali kao aksiom, jednom zauvek dostignut standard. Kada smo počeli da živimo zajedno nije se podrazumevalo da ću kuvati, a da će on biti majstor u kući ili šta god već. Nije toga bilo. Kod nas obavljanje poslova zavisi od rasporeda posla i slobodnog vremena, nikako od roda i pola.

Kad su se deca razboljevala, ko ih je vodio lekaru?

Obično smo ih vodili zajedno, ali tu smo imali jednu privilegiju, jer sam radila u zdravstvu, a moja sestra i zet su lekari, pa smo mi lekare imali u kući. Zajedno smo ih vodili, zajedno smo ih čuvali. Moj suprug se uglavnom bavio slobodnim profesijama, nije imao fiksno radno vreme, ni danas ga nema. Sada je u nevladinom sektoru. Vrlo se često dešavalo da on brine o detetu, čuva ga, a da sam ja na poslu. Opet, on je često bio na putu po nekoliko dana i tada sam ja brinula o deci. Moj suprug je veoma ležeran po pitanju nereda u kući, pa najčešće ja sređujem. Što se tiče spremanja hrane, više kuva on.

Koliko se Vi brinete o zdravlju?

Ne puno. Ali nametnem sebi kontrole zdravlja na svakih nekoliko godina.

Vi ste se porađali u vreme raspada Jugoslavije. Kako se ta situacija odrazila na Vašu porodicu?

Bilo je veoma teško. Mi smo formirali porodicu i podizali decu u najtežim godinama za Srbiju. Senka se rodila 1991. godine, Ognjen 1995. Za vreme bombardovanja ona je imala sedam i po godina, išla je u prvi razred, a Ognjen je imao četiri godine. Od njenog rođenja do 2000. je bilo jako teško veme. Moja plata je tad bila četiri, pet maraka mesečno. Pet jaja su

tada koštala jednu marku, recimo, toga se sećam. Ja sam mogla mesečno da kupim 20 jaja za svoju platu. Preživljavali smo nekako. Bilo je to teško vreme. Od svih očekivanja koja smo imali kao studenti, od poruka koje smo celog života dobijali od roditelja, društva, škole, nije ostalo ništa. Srušio se ceo sistem vrednosti baš kada smo mislili da smo ispunili svoje obaveze, završili fakultete i formirali porodice. Videla sam da moramo da se snalazimo da bismo prehranili decu, ništa više od toga. I sa tim smo se borili iz dana u dan. Skakavci su pojeli najkreativnije i najproduktivnije godine života moje generacije, od tridesete do četrdesete. Nekad mi se čini da je bolje što su moja deca bila mala da ne oseće dubinu siromaštva društva u to vreme. Dobro je što njihova generacija to ne pamti, njima ne zameram kada kažu da nikada nije bilo lošije nego danas. Oni stariji ipak bi trebalo češće da se prisete ratnih vremena.

Koliko ste ostali da radite u zdravstvenom centru?

U zdravstvu sam ostala sve do 2004. godine, kada sam prvi put postala poslanik.

Kada ste se politički angažovali?

Godine 1999, posle rata. To je bio neki preokret. Kada sam počela da radim, ja sam bila potpuno zadovoljna, volela sam svoj posao i usavršavala sam se u tome. Smatrala sam da politikom treba da se bave oni kojima je to posao, verovala sam da ima takvih ljudi... Naravno da smo svi mi pratili šta se dešava, jer od toga nam je zavisio život, da li će biti ili neće biti rata. Pratili smo dešavanja i vodili stalne rasprave, razgovore sa prijateljima, bilo je sukobljavanja, često je zbog različitih političkih stavova bilo velikih svađa sa nama bliskim ljudima...

Stalno sam bila nezadovoljna uslovima i atmosferom u kojoj odrastaju moja deca. Nije bilo struje, morala sam da učim da ložim peć na drva, prvi put sa trideset godina. Morala sam da učim da mesim hleb, jer je hleb bio skup. Nisam mogla da kupim deci banane ili čokoladu. Moja drugarica, ekonomista, pravila je ceđ od pepela jer nije mogla da kupi deterdžent kako bi prala dečije pelene. Sanjale smo o Pampers pelenama, to je bio najlepší poklon koji smo mogle dobiti... Po prirodi stvari bili smo opozicija sistemu, ali nismo bili politički angažovani.

Kada je došlo do bombardovanja, čaša je bila prepuna. Bila sam jako uplašena. Sećam se još te jeseni kada je trebalo da bude prvo bombardovanje. Deca su mi bila mala, nisam znala šta ću, nisam znala šta da radim i kako da ih zaštitim, imala sam jak osećaj odgovornosti za to što se dešava mojoj deci. Tokom samog bombardovanja bilo je užasno, nestvarno. Imala sam utisak da živim u nekom filmu.

Živim u kraju Leskovca koji je zbog blizine vojnog magacina bio gađan non-stop. To je bilo neviđeno bombardovanje. Ja sam radila u zdravstvu. Imala sam radnu obavezu, morala sam i subotom i nedeljom i svaki dan da idem na posao i da radim. Ostavljala sam decu kod kuće i iz grada gledala kako bombarduju kraj u kome je moja kuća. To je bio strašan period i sve vreme sam imala intenzivan osećaj odgovornosti za to što svoju decu nisam odvela iz ove zemlje ili što nisam uradila nešto da zemlja bude drugačija. Moja čvrsta rešenost tokom tih meseci bombardovanja bila je da ću biti prva, kad se otvore ambasade, koja će aplicirati za odlazak iz zemlje.

Vrlo brzo posle bombardovanja desili su se prvi protesti u Leskovcu i celog leta mi smo bili na protestima. Bilo nas je u početku jako puno, zatim sve manje i manje. Te jeseni je objavljen konkurs u dnevnim novinama za formiranje G17 plus, ekspertske organizacije, koja treba da menja Srbiju pod sloganom *Novi ljudi za novo doba*. Tražili su se ljudi koji su stručni, koji hoće da doprinesu razvoju zemlje svojom strukom i ja sam tu prepoznala da je to ono što želim, shvatila sam da ne mogu da odem i ostavim sve. Tako je to počelo. Ja sam aplicirala, mi smo polagali testove da bismo bili primljeni i to je bila zaista fascinantna snaga Srbije tada. Tako je to mene praktično uvuklo u politiku. Bilo je tu 2000 visoko obrazovanih ljudi iz svih krajeva Srbije koji do tada nisu bili politički angažovani, a želeli su da menjaju Srbiju i bili su spremni da prođu prijemni (smeh), testiranje, da bi bili deo te organizacije. Bila je čast biti deo takve organizacije, snaga i energija bile su gotovo opipljive na našim skupovima.

U Leskovcu nas je bilo desetak koji smo primljeni i ja sam vrlo brzo postala njihov lider. Sve se to dešavalo od jeseni 1999. do proleća 2000. godine. Naša organizacija nije bila politička partija, ali je kao deo opozicije krenula u kampanju protiv Slobodana Miloševića. Nismo bili stranka, ali smo imali političke ciljeve, promenu Srbije i promenu vlasti u Srbiji. Imali smo svoju kampanju, upamćenu po bubnjarima i pozorišnoj predstavi *Kontejner sa pet zvezdica*, ali i snažnim političkim porukama koje su pokrenule ogromnu energiju širom Srbije, neposredno pre septembarskih izbora.

Vi ste bili zaduženi za Leskovac i okolinu?

Za početak za Leskovac, tada kada smo bili ekspertska organizacija nismo radili u selima. Čak smo posle promena imali stav da ne treba da se širimo, da ne bi dolazili ljudi koji idu uz pobednike. Bili smo veliki entuzijasti i vrlo pažljivo birali ljude. Tako je bilo dok nismo postali stranka 2002. godine. Tada je krenulo širenje stranke. Ja sam već bila afirmisani lider G17 plusa u Leskovcu i tada sam postala predsednik opštinskog, a zatim i okružnog odbora stranke. Zatim sam se 2004. godine našla na poslaničkoj listi i postala sam poslanik. To mi je bio prvi mandat. Sada sam u četvrtom mandatu. U međuvremenu sam obavljala i funkciju državnog sekretara u Ministarstvu kulture.

Da li možete da napravite bilo kakvu komparaciju među mandata i Vašem angažmanu u Vladi Srbije?

Najteže mi je bilo u početku. Ušla sam praktično direktno u državnu politiku, pre toga nisam bila ni funkcioner na lokalni. Mi smo odmah nakon formiranja postali parlamentarna stranka. Vrlo malo sam znala o tome, uopšte o skupštinskom radu, ranije čak ni kao građanka nisam pratila sednice. Došla sam kao potpuno običan građanin sa dobrom namerom. Jedan moj kolega se šalio da smo mi grupa dobronamernih laika u politici, jer zaista ništa nismo znali. Mi smo tada bili stranka koja je imala veći procenat osvojenih glasova na izborima i shodno tome imali smo i veći značaj u Skupštini Srbije nego danas, imali smo više od trideset poslanika. Bili smo značajna poslanička grupa, ali veoma neiskusna i puno smo radili, puno smo učili, bilo je to zanimljivo vreme velikih skupštinskih rasprava.

Vrlo brzo postala sam zamenik šefa poslaničke grupe i bila predsednik Odbora za smanjenje siromaštva i sa velikim entuzijazmom sam to radila. Odjednom se otvorilo novo profesionalno polje gde sam nalazila mnogo mogućnosti da se iskažem i dam svoj doprinos. Počela sam da se bavim pitanjima u vezi sa decom, jer sam shvatila da u Skupštini ne postoji nijedno skupštinsko telo koje se time posebno bavi. Dominirale su političke teme, mene su interesovale socijalne, svakodnevni život ljudi. Počela sam da dovodim stručnjake, da poslanicima pričaju o tome, da ih upoznajem sa tim kakav je položaj dece u Srbiji i šta su problemi da bismo se na tom planu angažovali.

Uvek me je zanimalo kako Skupština može da bude otvorenija za građane, jer sam u nju prvi put kao građanin ušla sa svoje 42, 43 godine. Tek tada sam shvatila da je ona telo koje suštinski treba da predstavlja građane, a šta građani o tome znaju? Želela sam da napravim čvršću konekciju sa građanima, da skupština bude otvorenija, a građani bolje informisani. Onda sam počela da saradujem sa nevladinim sektorom o kome sam, po prirodi stvari, već znala dosta i imala puno poznanika u toj oblasti. Počela sam njih da dovodim u Skupštinu i uspostavila saradnju sa međunarodnim organizacijama. To su bili pionirski potezi i danas sam zadovoljna zbog toga što je veliki deo njih postao institucionalno prihvaćen. Sada su javna slušanja institucionalizovana poslovnikom, ali kada sam 2005 god. organizovala prvo kolege su mi se listom podsmevali, pitali da li smo onda i „javna kuća“ i slično.

Otvorila sam prvu kancelariju narodnog poslanika u Srbiji. Održavala sam sednice odbora po lokalnu. Pošto smo mi bili Odbor za smanjenje siromaštva, bilo mi je prirodno da odemo u siromašne krajeve da tamo pričamo sa ljudima. Bilo je tu dosta entuzijazma i dosta novih stvari koje su sada postale deo redovne skupštinske procedure. Malo ko to pamti, ali je velika satisfakcija znati da ste ličnom inicijativom doprineli izgradnji temeljnih vrednosti demokratije i institucija svoje države.

Tokom sva četiri mandata Vi putujete iz Leskovca?

Da, da. U tom smislu, prvi mandat je bio najteži, jer su mi deca bila mala. Nedavno smo na Fakultetu političkih nauka koleginice i ja govorile o tome šta su posebni izazovi u politici za ženu. Ja sam sigurna da je najveći izazov usklađivanje porodičnog i profesionalnog života. Sigurna sam da je to za poslanicu još teže u odnosu na žene koje grade karijeru u svom gradu. Koliko god da sam bila zaposlena u Leskovcu, uvek sam mogla da uskočim u kriznim situacijama za svoju decu. U periodu između 2000. i 2004. godine radila sam nekoliko poslova. Kao psiholog u zdravstvu radila sam osam sati dnevno, ali imala sam i dodatne poslove. Radila sam kao honorarni stručnjak na projektima UNHCR-a i UNICEF-a i bavila sam se stranačkim radom u G17 plus. Često mi se dešavalo da odem ujutru u sedam, a vratim se uveče u devet, ali sam bila tu za svoju decu. Ako se njima nešto desi ili im nešto treba uvek sam mogla da izdvojim desetak minuta da problem rešim, odvedem ih kod lekara ili odem u školu... I naveče smo mogli sa sumiramo dan i razgovaramo. Ovako, kada sam trista kilometara daleko, ako moje dete padne i povredi se

ne mogu da dođem za deset minuta. To je poseban osećaj za svaku ženu i majku, bez obzira na stavove o rodnoj ravnopravnosti. Potreba da budete tu za svoju decu integralni je deo ženske prirode i uloge. Ma koliko bila uspešna i samostalna, svaka žena koja ima dete, pre svega, želi da bude dobra majka.

Jeste li Vi dobra majka?

To je teško pitanje, ne znam odgovor. Znae kako se ja tešim? (smeh) Kažem da je dobro što su moja deca dobra. To može da znači i da sam dobra majka. Moja ćerka je student, a sin je sada završio treći razred gimnazije i oboje su jako dobra, uspešna, pametna i zadovoljna deca. To valjda znači da smo mi roditeljsku ulogu uspeli da obavimo kako valja, ali ću uvek sebi prebacivati što jedan veliki period života nisam bila sa njima, ne na ovakav način o kome sam govorila. Bilo je raznih dovijanja i nemogućih situacija. Mnogo puta sam se našla u situaciji da prisustvujem sastancima na kojima se donose najvažnije političke odluke, a deca me zovu zbog nečega što je njima izuzetno važno. U holovima vlade ili skupštine pomagala sam im u rešavanju zadataka iz hemije (koju ne znam), smirivala kada su uznemireni, pozivala taxi u Leskovcu da ih pokupi ili „propisivala terapiju“ za stomačne tegobe... To sam bezbroj puta radila. Mnogo sam noćnih sati provela na telefonu rešavajući emotivne probleme ili školske brige. A broj prevezenih kilometara broji se stotinama hiljada. To je valjda pokušaj da ipak budem dobra majka.

Da li trpi Vaš brak zbog posla? Šta Vam kaže suprug?

Vidite, nekada mi se čini da je upravo suprotno, da je brak bolji kada niste non-stop u situaciji da budete zajedno. Mislim da je naš brak dobio na kvalitetu jer smo ređe zajedno. Nemamo mnogo prostora da se svađamo zbog sitnica ili da nam smetaju sitnice, moramo da postavimo prioritete. Ako imamo vikend za sebe, onda se nećemo baviti sitnicama. Trudimo se da provedemo kvalitetno zajedničko vreme, da popijemo vino, da večeramo, da razgovaramo i podelimo bliskost. I mnogo je manje onda bitno da li su njegove prljave čarape na podu. Ali, ako su svakoga dana na podu, a vi imate celo popodne da raspravljate o tome, onda je veća mogućnost da će to loše uticati na brak. Zaista mislim da najveći broj brakova propada zbog velikog broja malih svakodnevnih nesporazuma koji se nadovezuju i dovode do velikih kriza. Mi nemamo taj luksuz.

Moj suprug tvrdi da imamo harmonične odnose jer smo se uvek dobro razumeli, imali smo ljubav koja nas vezuje. On nikada nije postavljao pitanje oko toga koliko ću biti odsutna od kuće, gde ću ići, sa kim ću biti, da li ću putovati van zemlje. On je mene uvek podsticao da ostvarujem ono što želim i uvek me je podsticao da donesem još hrabriju odluku. Kad god sam dobila ponudu koja je trebalo još više da me angažuje, ja sam imala dilemu kako će se to odraziti na porodicu. On je uvek govorio da je za decu dobro da roditelji budu zadovoljni i uspešni, ostvareni kao osobe i kao partneri i da će im to pomoći da budu samostalniji i grade samopouzdanje.

Da li je suprug nekada rekao da je ponosan na Vas zbog Vaše karijere? Da li je ovo što radite u Skupštini Republike Srbije nešto što on mnogo više ceni od onoga što je bila Vaša karijera kada Vas je upoznao kao psihološkinju?

On to često govori. Kaže da misli da sam bila odličan psiholog i da je i tada bio ponosan na mene, a da sada misli da kvalitetno radim u politici. On je ponosan na moje, ne toliko rezultate, koliko nastojanje da stvari radim na pravi način. On nije apolitičan čovek, veoma je dobro informisan. Ima očekivanja i sliku o tome kakvi treba da budu političari i smatra da se ponašam u skladu sa tim standardima, iako to nije uvek najpopularnije. U početku je bio kritičniji prema kompromisima koje je moja stranka, i ja sa njom, pravila. Vremenom je razumeo da društvo ne može da se menja preko noći i da je važno uporno i dosledno davati sve od sebe.

Stižete da idete svake godine na godišnji odmor sa njim, sa decom?

Sa decom više ne, pošto oni sada idu sami, ali da, to smo praktikovali uvek, sve vreme dok sam bila u Skupštini. Obično Skupština ima period od 1. do 15. avgusta kada je gotovo izvesno da možete biti na odmoru. Mi nikada nismo ranije uzimali aranžmane, jer smo relativno blizu Grčke i letujemo skromno. Kada dođe do tog perioda da imam dve nedelje slobodnog vremena, onda potrpamo stvari u auto i za četiri sata smo u Grčkoj. Nađemo neki apartman i provedemo petnaest dana sa decom, a sada, poslednjih nekoliko godina, sami. Uvek nam je divno, nemamo velike prohteve, uživamo u miru i moru.

Da li imate vremena za prijateljice?

To nemam, to Vam je pravo pitanje. Mislim da je to oblast u kojoj sam najviše osujećena svojim načinom života.

Da li to znači da ste izgubili prijateljice?

To znači da sam neke izgubila, za neke nemam vremena da se u kontinuitetu družimo i to mi najviše nedostaje. Vreme koje imam je vreme koje ne mogu da planiram, to je ad hoc vreme. Odjednom se desi da imam nekoliko slobodnih sati, sledeći put to može biti za nekoliko dana ili nedelja. Obično je to vreme, dok su mi deca bila manja, bilo posvećeno njima. Moje prijateljice su to znale i nisu ni insistirale da se viđamo.

Uvek smo vikendom, kao par, odvajali vreme za prijatelje. Porodična druženja smo održali, gotovo svako subotnje večer uvek je bilo rezervisano za to. Klasično žensko druženje mi nedostaje i to nemam. Sada, kada su mi deca odrasla, imam više slobodnog vremena, ali i dalje ne mogu sa sigurnošću da ga planiram. Neprijatno mi je da otkazujem dogovorene susrete ili da iznenada nenajavljeno „upadam“ u planove svojih drugarica.

Da li redovno stižete do frizerke, recimo, ako ne stižete redovno na neke lekarske preglede, kontrole? Da li imate nešto od svojih rituala u smislu nege?

Ne, vidite. (smeh) Ne idem kod frizera, idem samo na šišanje i nosim neobaveznu frizuru. Kada bih mogla da planiram vreme radije bih popila kafu sa drugaricama nego išla kod kozmetičara. Trudim se da budem uredna, ne bih mogla da kažem da sam negovana. Povremeno idem na jogu, stalno obećavam sebi masažu ili spa tretman. Na kraju dana ipak umor lečim knjigom ili filmom.

Šta biste definisali da je bio najsrećniji trenutak u vašem životu?

Ja mislim da je to nemoguće pitanje. Mislim da ne postoji najsrećniji trenutak u životu. Ako moram da izdvojim, onda je to rođenje moje ćerke.

Zato što je to Vaše prvo dete koje je preživelo, ako mogu tako da kažem?

Tako je, da. To je to.

Da li je porođaj bio komplikovan?

Ne, sve je bilo super. Ona se rodila sa četiri kile i 300 grama. To je poseban trenutak koji teško da može i da se nazove srećom. To je nešto potpuno van svega.

Da li biste neki trenutak mogli da izdvojite kao posebno težak?

Pa isto, logično. To je slučaj sa prvom bebom.

Šta biste u politici izdvojili kao najtežu ulogu? Da li je nešto politički najprihvatljivija i najispravnija odluka, da li je bilo lomljenja?

Bilo je dosta moralnih dilema i teško sam prihvatila da u politici moram da pravim kompromise. To su bili najteži trenuci, kada sam morala da napravim kompromis sa nečim u šta suštinski duboko verujem ili suprotno – ne verujem, a to je jedina moguća odluka.

Politika je specifična delatnost u kojoj ne možete da radite samo onako kako mislite da treba, nego morate da pronađete najmanji zajednički imenitelj i da se odreknete mnogih svojih uverenja, barem do sledeće prilike. Mislim da je tu najvažnije imati kontinuitet i znati šta je cilj, da se u trenutnim kompromisima ne bi izgubila osnovna ideja koja je vaša vodilja i motiv.

Koliko ste zadovoljni svojom slikom političarke u medijima?

Ne spadam u krug političkih zvezda. I mislim da je to dobro. Nikada nisam bila ni previše eksponirana u javnosti, niti previše napadana. Mislim da sam u svojoj sredini, u svom gradu, gde me ljudi poznaju i prepoznaju kao političara, uspela nakon svih ovih godina da izgradim imidž političara koji je dosledan; uprkos svemu što stranački život podrazumeva. Često sam ostajala po strani i od nekih stranačkih stavova ili odluka. Ako se sa njima nisam u potpunosti slagala, onda ih nisam ni javno previše zastupala. Trudim se da kada sam u javnosti zastupam ono u šta zaista suštinski verujem. Ima

u Skupštini zakona za koje sam glasala zbog lojalnosti koalicionim partnerima, a za koje sam verovala da mogu biti bolji. To su ti nužni kompromisi. U takvim prilikama ne zastupam javno te zakone. To je moj balans, pokušaj da se ponašam u skladu sa sobom i negujem svoj javni imidž. Ne mislim da se u politici može lagati, to se uvek vraća kao bumerang.

Da li imate neku vrstu dogovora u partiji, šta je sve važno saopštiti na press konferenciji?

Obično nemamo u stranci mesidž boks (message box), mada znam da marketinški stručnjaci to preporučuju. Sama kreiram šta je to što želim da se čuje, ne osećam se dobro kada treba da prenesem poruku koja nije moja. Smešno mi je kada to prepoznam kod kolega, mislim da to ponižava i građane.

Da li su u stranci vodili računa da negde baš Vi nastupite zato što ste žena, a ne neki kolega, gde bi negde bilo potpuno svejedno da li će to biti poslanik ili poslanica?

Ne, osim kada su pitanja kojima se bavim. Ili ako je u pitanju tribina na kojoj je tema učešće žena u politici, pa onda šalju žene. Ja sam u jednom periodu bila dosta medijski eksponirana u vreme kada sam bila zamenik šefa poslaničke grupe i član predsedništva svoje stranke. Često sam gostovala u medijima, jer sam tada bila u svim temama, takva je bila raspodela u stranci. Sada više nisam, ali moja stranka inače ima manje prostora u medijima. Tada je logično da prostor koriste ljudi koji su na višim pozicijama.

Kakav je Vaš odnos sa predsednikom partije? Da li persirate jedno drugome?

Imamo odličan odnos. Ne persiramo jedno drugome jer se znamo veoma dugo. Upoznali smo se kada je formiran G17 plus, na samom početku, kada nas nije bilo previše. Iz tog sastava nije nas ostalo mnogo. Povezuje nas višegodišnja saradnja, razne teške i lepe situacije kroz koje smo prolazili, jer smo zajedno u ovome već četrnaest godina. Mislim da iz toga proističe međusobno poverenje, poštovanje i podrška. Ne družimo se privatno, ali mislim da se prilično dobro poznajemo.

Slušam Vas pažljivo tokom razgovora i primećujem da sve funkcije izgovarate u muškom rodu. Da li je to nešto što Vam smeta ili nešto što radite po inerciji?

Nije valjda da sam govorila da sam poslanik?

Da.

Moguće. Ne smeta mi i ja za sebe u zvaničnim prilikama uvek koristim ženski rod, ali moguće je da sam danas govorila drugačije. Moć navike ispliva uvek u opuštenim prilikama.

Generalno, kada Vas neko pita kako da Vas potpiše u medijima, Vi ćete reći poslanica?

Da, da, uvek poslanica, predsednica, državna sekretarka, tako je.

Psihološkinja?

Psihološkinja mi je malo čudno, moram da priznam.

To se još uvek nije odomaćilo, ali Vas ne vređa?

Ne, ne vređa me. Ne znam da li zato što se nije odomaćilo ili zato što sam dvadeset godina radila kao psiholog, tako mi je pisalo na faksimilu, takva mi je diploma i psihološkinja mi je još uvek čudno. Poslanica mi je potpuno prihvatljivo.

Šta je Vaša ambicija posle četiri mandata u Skupštini Srbije? Kada ovaj mandat istekne, da li će Vam i dalje biti želja da ostanete poslanica ili imate nešto što je veće i što biste voleli da postanete?

Ja sam u prošlom sazivu, dve godine bila poslanica. 2008. sam postala poslanica, a 2010. sam postala državna sekretarka u Ministarstvu kulture, tako da sam bila i u izvršnoj vlasti dve godine. To je bilo novo iskustvo, potpuno drugačije, ali suštinski sebe pre vidim u Skupštini. Mislim da je izgradnja stabilnog demokratskog društva još uvek veliki izazov za Srbiju i da je uloga Skupštine u tome ključna. Ona zaista treba da bude predstavničko telo

građana i pomogne im da podignu nivo svog aktivizma i doživljaja da baš oni mogu nešto da menjaju. To je suština moje potrebe da se bavim politikom. Ja to govorim i svojoj deci, ne mislim da je biti apolitičan pozitivno. Mislim da je menjati stvari oko sebe, već u školi kroz Đački parlament, i dalje, tokom celog života, obaveza svakog građanina, jer tako preuzimaju odgovornost za svoje živote i društvo u celini. Zato je meni parlamentarna demokratija kao takva izazov i u tome želim da učestvujem.

Izvršna vlast drugačiji je izazov jer tu možete konkretne rezultate da napravite. U odnosu na to prilično je frustrirajuće biti poslanik, jer je to dug proces i nema brzih konkretnih rezultata. Kada me ljudi pitaju u mom gradu šta sam uradila za Leskovac, a ja im, recimo, kažem da sam predložila amandman kojim je ženama koje nisu u braku omogućeno pravo na veštačku oplodnju, malo njih će misliti da je to važno. Ali ako ste ministar infrastrukture, pa napravite put u selu, svi će glasati za vas. Zato svi žele da budu u izvršnoj vlasti, ali mislim da je modernizacija Srbije, uspostavljanje sistema vrednosti i standarda ljudskih prava temelj našeg društva. Svi želimo da ostavimo neki trag iza sebe. Nikada neću, nemam takvu poziciju, da mogu da kažem da sam uradila velike, vidljive stvari, ali mi je važno da znam da sam napravila mnogo malih pomaka i učestvovala u procesu transformacije Srbije u moderno evropsko društvo. Važno je da makar moja deca to znaju, da pokušaju da i oni tokom svojih profesionalnih i ličnih života daju doprinos društvu. Ako svako učini samo toliko, za Srbiju ima nade.

Da li Vaša ćerka pokazuje sklonosti ka politici?

Ne, apsolutno ne. Ona će biti arheolog. Studira arheologiju, nju to zanima. U jednom periodu u gimnaziji bila je aktivna u Đačkom parlamentu. Ne pokazuje potrebu da se bavi politikom, ali pokazuje potrebu da pomaže zajednici. Ona jako često volontira i voli to da radi. Mislim da je to jako dobro.

Ni sin ne kaže: „Mama, ja ću biti kao ti poslanik u Skupštini?“

Ni slučajno, Vi znate da je u Srbiji sramota biti poslanik.

Nekada Vam pričaju viceve na račun poslanika?

Kako da ne, i viceve i ono sa čime se oni suočavaju u svojoj sredini kao jednim negativnim odjekom činjenice da im je majka političar. Društvo

ih zafrkava, prave aluzije na to da mi sigurno imamo mnogo para i slično. Neretko, nažalost, i profesori sebi dozvoljavaju slično ponašanje. Žao mi je što se moja deca sa tim suočavaju, ali to je deo ovog posla. Učim ih da ne obraćaju pažnju na to i svoj imidž grade svojim uspesima.

Da li se Vi sećate neke diskriminatorne situacije pošto ste žena, pa još poslanica ili neke od ranije, dok niste bili poslanica?

Da, ima toga u politici. Kolege ne vole da žene njima budu nadređene.

To važi i za 2013. godinu? Susrećete se sa tim među kolegama, u grupi od deset poslanika?

Da, nema mnogo razlike među strankama, bar kada je o suptilnijoj diskriminaciji reč. To je obično na lep način rečeno, ne grubo, ali izvesno. Čujem komentare kolega o nekim koleginicama; jako često komentare kako izgledaju, kako su se obukle, da li su privlačne. Ako se radi o mladoj i privlačnoj poslanici, svi komentari su seksualne prirode, bez obzira što je ona njihova koleginica. Obično podrazumevaju da će reći nešto glupo ili ih i ne zanima šta govori. Oni uopšte ne razumeju da je „kompliment“ izrečen tokom rasprave takođe diskriminacija.

Šta bi bila životna poruka Vašoj deci?

Osnovna poruka bila bi: „Sve zavisi od tebe.“ Mislim da je to najvažnije. Verujem u to.

Beograd, avgusta 2013.

SOFKA VASILJKOVIĆ

(1955), Tabanović, kraj Šapca

Kažite nešto o svom poreklu i detinjstvu.

Potičem iz muzičke porodice. Moja baba po ocu imala je dominantnu ulogu u kulturi srpskog naroda. Bila je čuvena pevačica između dva rata. Zvala se Sofka, po kojoj se ja zovem Sofka, Sofka Vasiljković – Nikolić. Ona je bila pevačica koja je u pariskoj Olimpiji imala koncerte, jedna od pevačica koje su se u to vreme takmičile sa čuvenom pevačicom, tzv. kraljicom banana, koja je nosila prvu suknjicu od banana, Džozefinom Beker. To je bila jedna porodica koja je bila čuvena, bogata, da bi ta ista porodica doživela velike tragedije i da bi na kraju završila na taj način da moj otac bude, kako mi to kažemo u Mačvi, sluga, neko ko je od sedme godine života išao da služi druge ljude i na kraju sam sebe othranio i neko ko, na žalost, nikada nije upoznao toplinu roditeljskog doma.

U takvom okruženju, kad se kasnije oženio mojom majkom, rođeno je nas troje dece. Za divno čudo, moj otac je smogao snage, iako je imao vrlo teško detinjstvo, da vanredno završi osnovnu školu, da se zaposli i bio je jedan od dvojice ljudi u romskoj mahali koji su primali platu. Bio je u radnom odnosu.

Imala sam sreću da otac radi kao poslužitelj u školi, što je automatski značilo da deca iz njegove kuće moraju, htela – ne htela, da idu u školu,

moraju da završe školu i moraju da se razlikuju u odnosu na ostalu decu iz mahale.

Kad pričamo o tom okruženju, onda je jako bitno da kažem da se moje detinjstvo nije mnogo razlikovalo od detinjstva romske dece, ali se mnogo razlikovalo od detinjstva svih ostalih u okruženju, što znači da sam bila siromašna. Iako je, moram da priznam, moj otac imao platu i imala sam jaku osobu pored sebe, a to je bila moja majka, koja se nije mnogo oslanjala na to što moj otac radi i na to što imaju jednu platu, nego je to bila žena neverovatno naprednog duha u odnosu na svoju okolinu i u odnosu na njen stepen obrazovanja. Moja majka nije bila pismena žena, ali je znala mnoge stvari iz života da primeni u svojoj porodici. Tako da se ona mnogo trudila da nas troje završimo školu, da se obrazujemo i zahvaljujući njenoj upornosti i radu sve troje smo završili školu.

Imala sam lepo detinjstvo, otprilike do završetka petog razreda, a tada se u našu porodicu uvlači strašan bauk koji se zove alkoholizam. Od tada imam spoznaju o nasilju u porodici. Pošto sam imala 12 godina, bila sam u prilici da vodim računa o svoja dva brata koja su daleko mlađa od mene. Imala sam zaštitničku ulogu.

Nisam bila u prilici da imam nekog ko o meni vodi računa, izuzev majke i oca, koji je tad počeo da menja život porodice. Kad nije bio u alkoholisanom stanju, a znate da su letnji raspusti bili veliki, po dva, dva i po meseca, on je bio vredan čovek koji je išao (u Mačvi se to zove „išao uz mašinu“) uz kombajn i uz mašinu za vršaj pšenice, odnosno za skidanje pšenice sa njive, tako da su njih dvoje ostavljali mene da pazim na braću. Zamislite nekoga ko ima 12 godina, ko mora da vodi računa o novcu. Majka je govorila: „Imaš toliko i toliko para, to ti je do kraja meseca, vodi računa kako ćeš decu da nahraniš.“ Ja sam bila neko ko je ujutru ustajao rano. To sam najviše mrzela. Morala sam da idem u pekara po hleb, a pekara je bila prilično daleko, više od kilometra. Onda sam bila u prilici da moram nešto da skuvam, naravno da to nisam znala, i moje kuvanje ručka se oteglo od jutra do podneva i ko zna kako je to bilo, ali su to prvi pomaci...

U kom mestu se to sve odvijalo?

Sve se to odvijalo u jednom selu Tabanovići, blizu Šapca, u romskoj mahali. Mahala je imala negde oko dvadeset kuća, malo više od sto ljudi, jer kod nas je uvek bilo više od petoro, šestoro u domaćinstvu, tako da je

to bilo okruženje gde je bilo baš mnogo Roma. Istina, mi smo bili negde na početku mahale i to druženje sa svima njima, pomoć suseda, u smislu: „Aha, da vidimo gde su deca, gde se nalaze?“, da u svakom trenutku znam da su tu negde, da se igraju, da su u okruženju sa drugom decom, mogo je značila tada nekome ko ima samo 12 godina. Između ostalog, imala sam obavezu, ne samo da im priprelim hranu, da im kupim, nego i da povedem računa o kućnim poslovima i sećam se dobro da sam imala problem kako da oni budu čisti, kako da operem veš, jer tad nije bilo ni mašina za veš. Pralo se u velikim koritima i pamtim da sam pravila greške. Ja sam videla kako moja majka to pere, nisam znala da treba da se odvoji belo, šareno, plavo, to je sve kod mene bilo u istom sudu. Kad potopim, upropastim, pa se moja majka ljuti, ali sam uvek imala neku gospođu koja prođe ulicom, neku susetku, koja zna da kaže: „Pa nisi to dobro uradila, to ne ide tako, moraš ovako.“ To je kompaktna zajednica koja je tad živela približno na isti način, pod istim uslovima i koja je htela da se ispomaže. Pored toga, veliki problem je predstavljalo kačenje veša na štrik i sećam se dobro stalnog podizanja na stolicu, pa onda stavite jednu štipaljku, pa siđete da uzmete drugu. To je bilo strašno, dok jednog dana jedna gospođa, koja je to gledala sa strane, nije rekla: „To se ne radi tako, čekaj da ti pokažem.“ Zajednica je mnogo dala. Sve to što naučite kasnije i to što naučite da dajete je upravo od tog trenutka kad ste počeli da dobijate, bilo da je to u obliku saveta, bilo da je to: „O, pa tvoje dete nije ništa jelo, dajte da mu damo nešto da pojede.“ Nema veze, neka je to i malo parče, znate da uvek ima nekoga. Dešavalo mi se da zaboravim ručak i on, Bog zna koliko puta, zagori ili se vatra ugasi, pošto, naravno, to je letnji period kad kuvate, nismo imali tad električni šporet, nego običan, pa se to onda iznese napolje, pa se kuva pod šupom, pod nastrešicom, a dete kao dete, ko zna šta sam sve čitala, kojekakve romane, ili novine, pa ručak koji sam pristavila je 16 puta išao iz početka. Dešavalo se da neka baka, koja je shvatila da to ne znam, dođe da mi pomogne, da mi pokaže kako treba da se uradi i mislim da svi koreni i sve ono što se kasnije čoveku događa, da upravo potiču odatle, od trenutka kad imate pomoć sa strane i kad kasnije shvatite da je lepota u davanju, jer odatle potiču koreni. To mi je dalo snage da uvek, u svakom trenutku, budem prizemljena, da razmišljam o svom poreklu, o tome odakle sam i šta sve moram da vratim za ono što sam dobila, jer ne možete samo da dobijate, uvek mora i da se da, jer tad je ono što dobijete daleko dragocenije i daleko bolje.

Kako je izgledao period pre polaska u školu?

Tačno se sećam, s obzirom na to da je moj otac radio u školi, ja sam bila neko ko je stalno bio u školi i to mi je bilo normalno okruženje.

Škola je seoska?

To je seoska škola sa četiri razreda i tu je moj tata bio „car“. On dođe ujutru, otvori školu, ključevi su kod njega, ja se movam po klupama. Dešavalo se da me povede na posao, jer majka radi i nema ko da me čuva. To je Osnovna škola „Zdravko Šestić“ u Tabanoviću. Dešavalo se da me učiteljice pozovu i sednem u zadnju klupu sa nekim, uvek sam nekog znala od dece i hiljadu i jedan put sam zaspala u učionici, na klupi, s obzirom na to da nisam imala ni sedam godina.

Moja prva sećanja potiču iz školskog dvorišta. Ubrala sam cvet i došla je nastavnica da me grdi i kaže da to nije lepo, da to ne treba da radim. Mislim da sam imala tad četiri, pet godina, ne verujem da sam imala više. I tad, dok nisam išla u školu, znala sam da pomognem ocu. Vi znate da kada deca izađu iz škole treba da se počisti, ja sam uvek imala metlu kojom sam čistila, a da ne pričamo o tome da kasnije kada sam odrasla, da sam znala i da brišem prozore na školi, da sam znala i da počistim. Mnogo puta sam imala ključ od škole i tu sam, sve ono što je moj otac trebalo da uradi, sa punom odgovornošću obavljala, tako da sutra kada deca dođu to bude sve kako treba.

U seoskim školama nekada se ložila vatra i normalno je bilo da prvi čovek koji kroz naš sokak prođe zimi, a imamo više od kilometra do škole, da taj čovek bude moj otac.

Do četvrtog razreda su deca išla u tu školu, a kasnije je trebalo ići dalje, a to je već sedam, osam kilometara dalje, pa nemate nikakvo prevozno sredstvo, jednostavno idete peške u zimskom periodu ili se ide biciklom u letnjem periodu. U zimskom periodu, kad se išlo peške, moj otac je bio prvi. Ja sam u njegove stope stajala da bih mogla da dođem do centra, jer nemate ništa raščišćeno. Od centra je nekako bilo, uvek sačekate drugo dete, ali iz mog sokaka, iz moje mahale nijedno drugo dete nije išlo u školu – samo ja. Zahvaljujući tome što je otac bio taj koji je prtio tu stazu, išao ispred, mogla sam da hodam za njim. Naravno, zahvaljujući tome što je bio u kontaktu sa nastavnicima i on se emancipovao, nije bio klasični čovek iz mahale.

Imala sam sreću da kumovi koji su mene krstili budu čuveni ljudi. Čuveni u smislu kulturni radnici. To je bio novinar Stevan Stanić, koji je jedno vreme

bio urednik „Politike“. Njihova kuća je bila jako prepoznatljiva po tome što je bilo nekoliko glumaca, ukućana, koji su tad radili u pozorištu i ja sam dane provodila kod njih i tu sam se susretala sa glumcima, njihovim kolegama, pošto je moja majka radila kućne poslove, kao kućna pomoćnica. Kod naših kumova bilo je dosta studenata, njihovih prijatelja, i ja sam se trudila da se nadjem u okruženju studenata. Ja sam iz prikrajka slušala šta pričaju i u to vreme znala sam za mnoge studentske priče, za to da je studentski život mnogo lep i znala sam šta sve može da se postigne kad se završi škola, kad se dobije obrazovanje. Mislim da je meni mnogo pomoglo okruženje u kome sam se našla, ne samo ona romska mahala, već stalni boravak u učionici, odnosno u školi, pa i na taj način što sam brisala prašinu, radila i pomagala svom ocu.

To ste radili kad je otac počeo da pije ili ranije?

I ranije. Kad je počeo da pije, on je bio u situaciji da, recimo, samovoljno napusti posao, da ne dođe kući po nekoliko meseci. Zahvaljujući ljudima koji su znali da je nas troje i da idemo u školu, majka je njega menjala i imala je šest meseci radnog staža u školi, bez ikakvog konkursa, bez ičega. Kako, na koji način? Ja samo kažem zahvaljujući dobroj volji ljudi. Bila je tad u zakonu klauzula po kojoj možete nekoga da primite na određeno vreme, do povratka radnika. Moja majka je inače išla na posao, da radi po tuđim kućama, da bude spremačica.

Na crno je radila?

Naravno, prala je tuđi veš, išla na njivu. Nije bilo nijednog posla za koji bi rekla: „Ovo neću da radim.“ Bila je sitna žena, bilo joj je važno da joj deca imaju i da može da pruži deci sve ono što druga deca u okruženju nemaju, toliko se trudila oko nas. Njena uloga je velika u trenutku kad sam završila osnovnu školu. Bila sam odličan đak, najbolji đak u svom razredu i neko ko je zaista želeo da nastavi obrazovanje. Moj otac je, s obzirom na to da je alkoholizam uzeo maha, jednostavno rekao: „Ne može ona da ide u školu, nemam pare za to.“ Kad sam završila osmi razred, već je počeo da se uvodi autobus, nešto poput gradskog autobusa, tako da je bilo daleko lakše. Sad više nije bilo pet, šest kilometara do škole, nego daleko više. Desetak kilometara nije moglo da se prelazi biciklom ili pešice, to su bile sedamdesete godine. Moja majka se izborila da prima dečiji dodatak tako što je znala da otvori vrata, da ode da

nađe ko će da joj pomogne. Dečiji dodatak nije dolazio na platu našeg oca, nego je dolazio kod nje i ona je znala sasvim dobro da rukovodi novcem, da omogući da imam dovoljno za prevoz, za knjige i, verovali ili ne, nikada niko u mom razredu, u mom okruženju, nije znao da imam problem te vrste, jer se moja majka trudila da od nas napravi, što bi rekli, ljude i da nikad ne osetimo da nam je otac otišao stranputicom.

Sva sreća, to nije dugo trajalo, jedno četiri, pet godina. Posle se otac primirio, vratio. Bio je čovek čvrstog karaktera, kad sebi nešto kaže da neće, to je bilo, što kažu, zakon. Tako da je rešio da prekine, da ne uzima alkohol, to je znalo da traje i po sedam, osam godina, da ga ni ne proba. Znao je da peče rakiju, a da je uopšte ne proba. Na žalost, nije više među živima, ali sad razumem zašto se sve tako dešavalo. Bilo mu je teško što je od bogate porodice postao siromah bez porodične ljubavi, odbačen i to ga je mučilo.

Samo na sekund da se vratimo, koje godine ste rođeni?

Rođena sam 1955. godine u mestu Tabanović kod Šapca. Naravno, redovno sam završila osnovnu školu, redovno sam završila srednju školu. U srednjoj školi sam iz inata, da pokažem da sve mogu, bila neko ko je oslobođen polaganja mature kao najbolji đak. Htela sam da dokažem svojoj profesoricu da mogu da imam kratku suknju, nalakirane nokte, dobru frizuru i da briljiram u školi. Moj san je bio da joj na završnoj dodeli diploma u lice skrešem i kažem da sam odličan đak njoj u inat. Ona je rekla da je to najlepše što je mogla da čuje i da je znala da sam sazdana sva od inata i da joj je mnogo drago što je napravila takav korak prema meni i što se tako ponašala, jer je samo uspela da izazove u meni potrebu za dokazivanjem.

Kroz celo srednjoškolsko obrazovanje, iako sam bila jedan od boljih đaka, neko ko je oslobođen polaganja mature, mnogo mi je bilo važno da svi znaju da sam Romkinja. Od osnovne škole ponosila sam se time što sam Romkinja. Sad kad sam u prilici da se moja ćerka nekad sa mnom zakači i pita: „Što ti uvek moraš da se eksponiraš, zar ne misliš da je to bezveze i da to vuče nekom nacionalizmu?“ Ja joj odovaram: „Ne, nisi u pravu.“ Doživela sam situaciju da sam, dok sam išla u osnovnu školu, stajala sa, smatrala sam je dobrom, prijateljicom, a u daljini su nailazila dva čoveka i ona je rekla: „Eno neki ljudi.“ Potvrdila sam joj: „Da, idu dva čoveka“, a ona je rekla: „Nisu to ljudi, to su neki Cigani!“ Meni se verovatno u tom trenutku pojavilo nešto da moram svima da kažem da sam Romkinja, da ne dođem u situaciju da neko

preda mnom kaže nešto ružno. Sad, kad pokušavam psihički da uđem u taj svoj deo prirode, onda kažem da je to verovatno bila odbrana, da ne doživim da se sa nekim posvađam, nekim ko mi je drag, samo zato što će da kaže nešto ružno.

Jeste li imali nekada neprijatnosti od prvog razreda osnovne škole zbog toga što ste Romkinja?

Nema Roma, verujte mi, nema Roma, ni Romkinje, koji nisu bili bar jednom u svom životu diskriminirani, počev od toga: „Nije to čovek, to je Ciganin.“ Diskriminacija valjda daje snage da iz inata radite mnoge stvari. Ja sam shvatila da nema svrhe suprotstavljati se na drugi način. To sam učila i svoju decu. Govorila sam im da moraju da se suprotstave samo znanjem i da je ono jedina moć pred kojom će sutra neko, bez obzira šta o Vama mislio, da li Vas voleo ili ne voleo, ali mora da Vam skine kapu kad shvati koliko znate i koliko vredite. Kada god sam bila u prilici, trudila sam se da znanjem pokažem, a kada sam bila u situaciji da nešto ne znam, onda sam se povlačila i terala sebe da sate i sate prvodim učeći iz raznih enciklopedija. Kad se nađete na ovakvom mestu na kome sam sad, u Nacionalnom savetu, to je nešto gde imate mnogo mogućnosti, prepliće se mnogo oblasti, iz razloga što kod Roma imate životne probleme svih vrsta i morate mnogo da znate da biste ih rešavali. To nije samo problem u obrazovanju, to Vam je problem u zapošljavanju, problem u stanovanju, problem u zdravstvu, problem u informisanju, problem u svakom smislu i Vi ne možete samo jednom oblasti da se bavite, a ne možete sve ni da znate. A da biste mogli da parirate nekom sagovorniku, Vi morate da učite i ceo moj život, od kad sam ušla u priču zvanu „Romski pokret“, meni se ceo život sveo na učenje, na pripremanje za razne sastanke, ne na ono što sam po svojoj vokaciji, po svojoj struci, nego sam morala i da naučim svašta da nekome pokažem da to znam, da to mogu. Smatrala sam da sam na neki način predstavnik svoje zajednice i da sudeći o meni neki će donositi sud i o ostalima. I to me je teralo da nekada, verovali ili ne, 12 sati provedem za računarom, da posle posla, gde sam osam sati, devet sati, dođem kući i da istim tempom nastavim, jer kad dođete u situaciju da se nađete pred nekim ministrom, da morate sa njim da razgovarate o određenoj oblasti, ne možete da idete nespremni. Morate da znate, ne samo da baratate činjenicama, nego da znate mnoge stvari da doskočite, da tako kažem, mnogim situacijama. Nažalost, ne postoji knjiga iz koje se to uči.

To je sve iskustvo, a da biste imali bogato iskustvo, morate kroz sve to da prođete.

Kuća u kojoj ste odrasli, kako je ona izgledala, od kog je materijala bila?

Ne mogu da se pohvalim da smo imali jaku ili veliku kuću, s obzirom na to da ima i takvih Roma koji imaju velike kuće. U tom periodu, mi smo imali kuću sa dva odeljenja, to je bio period od kad znam za sebe. Kuhinja i soba, kao što je većina romskih kuća bila, ali jedino što mogu da se pohvalim, to je da smo pre svih imali električnu energiju, da smo prvi koji su imali televizor i da su svi iz naše mahale dolazili kod nas da gledaju televiziju. I onda je bio jedan veliki problem, jer Sofka nema gde da uči, pa se znalo da moram da učim, da se zatvorim u drugu sobu da učim, a oni su svi, koliko god ih ima (nije bilo mesta da svi sede na krevetu, na klupama), sedeli i po podu. Ljudi sede na podu, gledaju seriju. U to vreme je bila čuvena serija „Dugo, toplo leto“, pa su svi sedeli i gledali, a znalo se da idem u drugu sobu, da njih ostavljam i da u drugoj sobi učim i sećam se da su svi pričali: „Eto, kako Sofka uči, pa zaspi, padne joj knjiga na prsa i tako zaspi.“

Nije to bila komforna kuća, nije to bila kuća sa vodom, nije to bila kakva je danas na mestu stare kuće. U okruženju u kojem je bila ništa ružnije ni bolje nije izgledala, nego jednostavno kuća kakvu svi ostali imaju.

Kasnije sam počela da studiram u Novom Sadu. Moram da se pohvalim da sam bila prvi stipendista u svojoj opštini „Titovog fonda“, a to je bilo značajno. Prikazali su na televiziji kako primam tu stipendiju. Stipendija je, verovali ili ne, bila veća nego plata moga oca. Ja sam imala obavezu da pomognem svojoj braći, koja su bila mlađa od mene, da i oni završe srednje škole.

Stipendija se dobija za odličan uspeh i za dete radnika, kada završite srednju školu. To mi je bila polazna osnovica dalje za studiranje, jer naravno ne bih mogla da studiram da nisam imala tu stipendiju, s obzirom na to da su roditelji bili siromašni i nije bilo sredstava za moje školovanje. Tako da je meni stipendija dobro došla. Stipendiju sam slala kući, a ja sam, kao i većina mojih cimera, radila preko omladinske zadruge u Novom Sadu. Radila sam na mestima gde je trebalo da se čiste kancelarije. Ničega se nisam stidela i dan danas se ne stidim i ponosim se kad prođem pored „Agrovojvodine“ i pokažem svojoj deci: „Vidite, ove kancelarije je vaša majka čistila kao student da bi imala novca da pošalje da izdržava svoje roditelje, svoju braću kod kuće.“

Koliko su mlađa braća?

Jedan je mlađi pet godina, a drugi osam. Taman toliko da o njima vodim računa i da im budem mama. Braća su mi stariji Stevan i mlađi Siniša. Jako sam ponosna na njih, jer oni su danas dva, pre svega, dobra čoveka, dobri domaćini, dobri roditelji svojoj deci i dobri muževi svojim suprugama. Znam da sam mnogo uticala na njih i znam da je i dan danas njima mnogo važna moja podrška i kad donose ključne odluke u svom životu slušaju šta će na to njihova sestra da kaže.

Da li ste se Vi kao mala ikada igrali sa njima ili ste uvek više imali odgovornost i materinski odnos prema njima?

Jesmo se igrali. Što kažu, nije ti brat ako se niste potukli. Bilo je svega i svačega. To su vrlo čudne igre. S obzirom na to da sam bila uvek u muškom okruženju, bila je samo još jedna devojčica mog uzrasta, ostalo su sve bili dečaci, dešavalo se da se penjemo na drvo, da skupljamo ptičja jaja. Igrali smo se „trule kobile“, pa ono „firis“ – vidim da se i danas igra u Vojvodini. To je zanimljiva igra koja se igra samo pomoću dva štapa. Mi nismo bili u prilici da imamo lutke, da imamo igračke. Sve naše igračke su proizvod naših ruku. Naravno, kao i sva deca, pravili smo torte od blata, da o tome ne pričam... Lopte su nam bile krpenjače. Veliko je zadovoljstvo kad nam tata napravi sanke, a mi upregnemo našeg psa Geringa da nas vuče po snegu. To su uglavnom igre gde smo se ili svi okupljali, svi koliko nas je bilo, ili su to bile žmurke, zatim igre gde nema potrebe za nekom igračkom, gde ste sami kreativni i nešto osmislite. Ne mogu da se pohvalim da sam neku specijalnu igračku dobila, da sam nešto imala. Kasnije smo se igrali zemljopisa.

Važnu ulogu u mom životu je imao moj deda koji je u našu kuću došao kasnije, u periodu kad je otac imao probleme sa alkoholom. To je bilo negde kada sam bila šesti, sedmi razred. On je, nažalost, umro kad sam bila osmi razred. On je bio osoba koja mnogo zna i pokušao je da prenese to znanje tako što me je učio da govorim nemački, što me je upućivao kako da se ponašam u društvu, jer on je bio čovek koji je živio posebnim životom, kad kažem posebnim, mislim na to da je bio muzičar visokog ranga, svirao je po velikim hotelima, imao je mnogo novca i na žalost proćerdao novac zbog žena i alkohola, ali sa mnogo životnog iskustva. Bio je zarobljenik u nemačkom logoru i tamo je stvorio veliki rejting, pošto je bio dobar muzičar. Bio je izdvojen da svira njihovoj komandi. U Nemačkoj je imao sina i kćerku...

On je bio neko ko je znao da prenese mnogo toga na nas decu, ali i da nam pokaže kako je lepo imati starije od sebe, kako je lepo imati dedu i babu.

Na žalost, baku ne mogu da se pohvalim da sam imala. Iako je bila živa, nije živela sa nama. Ovog momenta sam se setila: pošto su moji bili siromašni, nismo imali mnogo odeće i obuće. Dešavalo se da smo jedne iste čizme morali da nosimo brat i ja, koji je pet godina mlađi od mene. Žurila sam da se vratim iz škole, nisam imala vremena da se zadržavam, da se igram usput sa ostalom decom, jer me čeka brat da mu dam moje čizme da i on može da dođe u školu. Te čizme su crvene boje, dobijene od nekoga iz Beograda, jer smo imali u familiji jednu strinu koja je radila, kako se to kod nas ranije govorilo, kod žena u Beogradu, to znači bila kućna pomoćnica i neko je njoj dao te čizme za mene. Međutim, ni moj brat nije imao čizme, pa je bilo normalno da nas dvoje nosimo jedne iste čizme. Mnogo je dogodovština bilo u vezi sa tim čizmama koje smo nosili. Prvo, on nije hteo da ide uopšte u školu u crvenim čizmama, a onda je moj deda, koji isto tako nije imao šta da obuče, sakupio pare i umesto da kupi sebi, on je zahtevao da kupim sebi čizme, jer je moj odlazak u školu u tako lošoj odeći, lošoj obući, doveo dotle da imam problema sa smrzavanjem nogu i kad dođem iz škole meni su noge bile većito u rerni da se malo otkrave. Verovatno da se moj deda sažalio na to i onda je umesto da kupi sebi, kupio meni čizme, za koje i dan danas kažem hvala mu, jer mi je pokazao da mora da se odriče, čak i kad imaš toliko godina, zarad dobrobiti mlađih.

Kad je majka išla da radi, on je bio taj koji je znao da nam pripremi ručak, više nisam morala ja da ga spremam. Jadnoj majci je to bila pomoć kad dođe u sitne sate. Zamislite ženu koja dođe sa njive, pa onda umota ruke, jer su joj otečene, u hladne obloge, pa onda ustane da kuva u toku noći ili ujutru rano da opere veš, jer joj ja upropastim veš. Kad ga ja operem, ne operem ga dobro, naravno sve zamuljam. E, onda je on bio tu da malo, koliko–toliko, povede računa o nama, da odmeni i mene, da odmeni i moju majku.

Deda je bio majčin otac?

Deda je bio očev otac. S majčinom familijom nismo imali previše kontakta, jer su oni živeli tridesetak kilometara dalje i bili su praznici kad odemo kod te bake, koja nas je mnogo volela, koja je bila jako lepa žena. Pamtim kako me otac stavlja na krkače. Majka nosi brata, on mene i tako nas vode kroz selo. Nekada nije bilo puta kao danas. Išli smo kroz njive da bi došli do voza i vozom smo išli do bake. Bilo je tu lepih dana, bilo je ljubavi, kad su oni bili u dobrim odnosima, kad su znali da se žrtvuju za nas, bilo je svega, kao i

u svakom detinjstvu, malo više zajedništva nego danas. Nekako smo bili više upućeni jedni na druge i ljubav se pokazivala, znalo se da neko brine o vama, pa bilo ko, makar taj neko iz komšiluka ko dođe, pa vam donese tanjir jela ili je komšinica nešto umesila, pa vam prenela preko puta. Bilo je toga za razliku od ovog danas gde vi ne znate u zgradi ko vam je sused, odnosno čija su vrata do vas. Znam i za odgovornost u detinjstvu, a znam i da sam kao devojka, srednjoškolka, u trećem, četvrtom razredu Ekonomske škole imala obavezu da, verovali ili ne, čuvam svinje, čuvam ovce. Znalo se šta je posao kad dođem iz škole, znalo se šta moram da odradim. Šta koga briga što imam da učim, prvo moram da završim posao, pa onda da učim, ali je sve imalo nekog reda. Tačno se znalo kad, šta, ko ima da uradi i nema pogovora. Nema: „Ne mogu jer me boli.“ Nema: „Ne mogu jer imam da učim.“ Završi svoj posao, pa izvoli uči. Lepo je bilo detinjstvo, bez obzira što je bilo siromašno, što je bilo trzavica.

Kako se zovu roditelji?

Majka je bila Vera. Verica je izuzetna žena po tome što ju je okolina mnogo volela. Žena koja je bila jako vesele prirode i koja nijednog trenutka nije posustajala i nije nikome dala da vidi da ima problem. Mislim da sam od majke nasledila tu crtu. Otac je bio Vojislav, žilav čovek za koga su u tom periodu, dok nije imao problem sa alkoholom, svi znali da je dovoljno da samo zovnu i Voja će sve uraditi. Kome god je nešto trebalo da se odvrne, da se zavrne, popravi, zategne, pozvao bi mog oca.

Sećate li se da li je majka išla u bolnicu da se porodi kada je bila trudna sa Vašom braćom?

Sećam se rođenja mog najmlađeg brata. Nisam ga volela uopšte, jer se rodio na dan kada je trebalo da dobijem ocene. To je bio 23. jun 1963. godine, ja sam završila prvi razred i on se baš tad rodio, da nisam mogla da odem. Sva su deca ošla, samo ja nisam mogla da odem i tačno znam kad se majka porađala. Pamtim i kad se porodila drugi put, iako sam imala samo pet godina, verujte da znam i momenat, što kaže naš narod, kad joj je pukao vodenjak. I sa jednim i sa drugim bratom se porodila kod kuće. I sa mnom kad se porađala, porodila se kod kuće.

Mi smo imali babicu koja je porađala po celom selu, Romkinju, koja je bila jaka žena i koja je izdržavala svoju porodicu i svi smo znali kada dođe baka Bula da će biti sve u redu. Nijedna žena se nije plašila, jer je znala da će Bula to

dobro da odradi. Slabo pamtim porođaj kad je majka prvog brata rodila, ovog pet godina mlađeg, ali sa ovim drugim tačno znam, svega se sećam.

Sećam se da su žene tražile bundu mog oca, jer u to vreme su imali neke, valjda je to njima tako škola davala, bundu za zimsko vreme, i one su tražile da u tu bundu umotaju dete da bi imalo kovrdžavu kosu. Sad mogu da se nasmejem, moj brat stvarno ima kovrdžavu kosu, ali to nema veze sa bundom.

Da li ste pre polaska u školu u svojoj mahali u selu imali u društvu samo Rome i Romkinje ili je tu bilo i drugih nacionalnosti?

Moje naselje, i inače sva romska naselja, su negde na obodima sela. Ja sam u jednom zaseoku koje je kilometar udaljeno od centra sela. Pred kraj tog kilometra, na otprilike 800 metara, počinje naša mahala, a do nas je srpsko stanovništvo. Iza naših kuća nema više kuća. Mi smo bili u prilici da se družimo sa tim ljudima koji su naše komšije, imali smo korektne odnose sa njima. Imala sam tri susedke, devojke. U početku nismo imali baš dobre odnose, jer one od svojih roditelja nisu smele da se družu sa nama. Ja sam sa jednom išla u razred, pa se ona krišom, da tata ne vidi, družila sa mnom. Nikad nije pravio problem moj otac ili moji roditelji. Uvek su problem bili oni drugi roditelji, koji im nisu dozvoljavali da se družu sa nama.

Da li ste nekada prisustvovali sceni da neki roditelji viču na decu, da se ne družu, da ne prilaze?

Ne u tom smislu. Oni su ih kao grdili iz drugog razloga. Niko od njih nije rekao: „Šta ćeš sa njima, oni su Romi?“, već navodno imaju posla, a mi smo znali šta iza toga stoji. Postoji i ona prikrivena diskriminacija, a imate i otvorenu. Što se tiče otvorene, meni je tu lakše. Odmah skačem da se razračunavam.

Kod prikrivene, malo je teže. Morate da nađete način kako da mu vratite, a da ipak ostanete na nivou, što bi rekli, da nemate problem, da se direktno sukobljavate, jer kvarite onda sa ljudima odnose, a ljudi su vrlo skloni da sakriju to i da kažu: „Ma, nisam tako mislio.“ Ne možete za sve ljude da kažete da su isti, da su lopovi, da su neradnici. To je ono što u našem društvu nije u redu i što ljudi ne znaju, što kaže naš narod, da odvoje žito od kukolja. Ne možete da kažete za Engleze svi su ovakvi, onakvi, svi su hladni. Nije tačno. Ima ih, njih bije takav glas, ali Bože moj, kao i svugde, razlikuju se ljudi.

Najviše me nervira kad generalizuju, pa nas sve „opletu“, a onda kad shvate šta su izrekli, pravdaju se: „Izvini, molim te, nisam to mislio.“ Nema razloga da se neko izvinjava. Imam svoje mišljenje o nekome i o nekoj naciji, ja ću to da kažem, direktno i konkretno, a ne da ljudi kažu: „Pa, izvini“, posle mi se nemoj izvinjavati. Ili mi reci to što misliš, a ja ću da se potrudim da ti obrazložim. Razumem da nas ljudi nedovoljno poznaju, razumem da ljudi beže od nepoznatog, da se plaše, ali ne razumem kad neće ljudi da dozvole da nas upoznaju. Beže od toga, iako mi želimo to njima da približimo. Jesmo mi zatvorena zajednica u onom trenutku kad imamo osećaj da će nas neko napasti, ali kad vas Rom prihvati, kad vam neko kaže: „On je naš“, u toj reči, u toj rečenici mnogo je toga rečeno. To znači prihvatilo sam vas potpuno, svim srcem, sa svim manama, sa svim osobinama i dobrim i lošim. Potreba da istaknem da sam Romkinja, mislim da potiče upravo od toga što želim da ljudi bolje upoznaju Rome i nije dovoljno da njihovo generalisanje bude takvo. Mogu da kažem „upoznala sam toga i toga, takav je i takav je“.

Radila sam 35 godina u Poreskoj upravi sa poljoprivrednicima i zamislite kakva bi to bila grehota kad bih rekla neku glupost: „Svi su ovakvi ili onakvi“, taman posla. Ljudi su ljudi. Vi morate čoveka da gledate kao jedinku, lošeg, dobrog, a ne da generalizujete. To je verovatno odbrambeni mehanizam s moje strane. Želim da zaštitim svoju zajednicu. Želim da kažem da nismo svi takvi kakvim nas smatrate. I mi smo različiti. I među nama ima i dobrih i loših, kao među svim drugim ljudima. Da ne budemo lažno skromni, znam da posedujem kvalitete u svakom smislu, prvo kao čovek. Pokušavam da ljudima stavim do znanja i da kažem: „Mi smo Romi, isti kao i vi.“

Najviše me iznervira kad moja koleginica ili moje kolegice kažu: „Ti si ista kao ja.“ Ja im kažem: „Ne, niste u pravu, vi ste time mene uvredile.“ Zašto su me uvredile? Pre svega, ja sam se mnogo potrudila, daleko više od njih da sebe obrazujem i kao odrasla osoba i u mlađim i u starijim godinama. Da li je to samo formalno ili neformalno obrazovanje, obrazovanje kroz razne seminare, ja sam se potrudila, za razliku od moje koleginice koja to ne želi. I to mi daje za pravo da ne stanem u ravan sa njom.

Druga stvar, potrudila sam se da u odnosu na nju drugačije razumem ljude. Iako sam bila državni službenik, ne vidim i ne čujem samo ono što mi je čovek u tom momentu rekao, već uđem u suštinu njegovog problema. Bez obzira što sam bila porezdžija, pokušala sam da im budem savetnik, da im budem prijatelj na taj način što ću čoveku koji ne zna šta ima, koja prava, da mu kažem: „Sačekaj, ovo može ovako ili onako“, i to mi ne dozvoljava da

budem u istoj ravni sa svojom kolegicom, jer sam mnoge stvari naučila upravo kroz edukacije, da saslušam čoveka. To danas mnogo znači kad čujete da vam neko nešto govori. Bila sam i ranije u prilici kao moja koleginica da ne gledam šta će mi čovek reći, da čujem šta ima da kaže, nego da gledam papir koji mi je dao. Onda sam naučila da to nije u redu, da je došao da mi samo kaže kakav problem ima. Nekad je dovoljno da mu samo kažem: „Razumem te, ne mogu da ti pomognem, ali imaš mesto tu i tu gde to možeš da uradiš.“

Jeste li išli na neke sekcije? Spreмали su Vas za neka takmičenja?

Pisala sam pesme, pa sam se pojavljivala u medijima. Bila sam zanimljiva jer dolazim iz romske sredine, a istakla sam se u školi. Sportom se nisam bavila. Kasnije sam se bavila aerobikom, kad sam već bila udata, kad sam već bila majka, a išla sam i u kulturno-umetničko društvo, naše seosko, koje je organizovalo takmičenja, sa njima sam se takmičila i bila sam član dramske sekcije, pa član literarne sekcije... U školi sam bila neko ko je u nekih pet, šest, deset najboljih đaka.

Ne znam zašto sam bila neko ko je najviše mojim nastavnicima odgovarao da svake godine predstavlja Novu godinu. Verovatno su mi na taj način dali do znanja da fizički lepo izgledam. Svake godine sam bila devojka koja je obučena u belu haljinu od guverirane hartije i predstavljala Novu godinu. Upravo u osnovnoj školi se formira ličnost, gde shvatate da morate da idete napred, da morate da vučete nešto, da predvodite. Mislim da su me u osnovnoj školi isklesali.

Shvatila sam da Vas je majka podržavala u ideji da nastavite obrazovanje posle osnovne škole, ali kako ste odabrali koju srednju školu ćete upisati?

To je bio inat. Bila sam u osmom razredu, tad su već krenula prva zaljublivanja, tad sam se zaljubila u svog supruga. Zaljubila sam se u priču o mom suprugu. On je odličan crtač. Priča je bila da njegova baka nema pojma da ju je on nacrtao dok je ona nešto radila. Meni se strašno svidela ideja da je neko tako talentovan, ima takvog znanja i mada ga uopšte nisam znala, zaljubila sam se.

Kasnije, pred kraj osmog razreda, kad je već trebalo da se opredelim koju ću srednju školu upisati, ja sam se upoznala sa njim, počeli smo da se zabavljamo. S obzirom na to da je on već išao u Medicinsku školu, pošto je

četiri godine stariji od mene, rekla sam da ne bih ni u ludilu išla u Medicinsku školu, da on shvati da sam došla zbog njega – taman posla. Odlučila sam da idem u neku drugu školu, iako su roditelji želeli, otac pogotovo, da idem u Medicinsku školu. Odlučila sam da idem u Ekonomsku školu. Naravno da sam i tamo bila dobar đak, a kasnije, zbog tog istog momka, nisam otišla u Sarajevo da studiram pravo koje sam jako mnogo volela, jer je on tada bio u Sarajevu, bio je već afirmisan, nisam htela da idem tamo da on shvati da sam došla zbog njega i zato sam otišla u Novi Sad da studiram.

Iako ste bili u vezi?

Tad još nismo bili. Mada sam ga volela, ali ne bih dozvolila sebi da on sazna, nikako.

On nije znao da ste zaljubljeni u njega?

Koliko je znao, koliko nije, on je već tad radio u Bosni, tako da smo se zbog te udaljenosti tad rastali. Šta smo se zabavljali, svega nekoliko meseci i to je bilo to. Šta ćete, život donese neke odluke u trenutku.

Ko je profesorka koja Vas je toliko provocirala da ste hteli da joj dokažete da možete da budete najbolji u odeljenju i nosite kratku suknjicu?

Moja profesorka koja je predavala geografiju.

To je bila razredna?

Nije bila razredna, bila je samo profesorka. Razredna je bila teške naravi. Ja sam imala nesreću da je majka, sticajem okolnosti, otišla kod nje da radi u kući, da sprema... Mojoj profesorki se ni malo nije svidelo što imam kovrdžavu kosu. Možete da zamislite, tako jedna bujna i kovrdžava kosa, na šta li sam ličila, na metlu verovatno. To se njoj nije svidelo i ona se stalno bunila zbog moje kose. Ja je nisam volela, pošteno rečeno, nisam je nikako volela, ali sam htela da joj dokažem da mogu da budem dobar đak. Jednog dana ušla je u razred, videla me u kratkoj suknji. Zamislite greha! Mi smo tad nosili uniforme. Imala sam uniformu, isto kratku kao što je bila i suknja, lepo pokupljenu kosu, jer je razredna stalno insistirala da sve bude pokupljeno i namazane nokte.

To je za nju bilo strašno i ona je smatrala da devojke ne treba da budu tako udešene, a moj razred je bio razred u kome su bila sve seoska deca. Njen razred, u kome je ta profesorka bila razredna, bila su gradska deca, koja su, ne mogu da Vam kažem kako, tad bila doterana, devojke su imale i veštačke trepavice! Verovatno zbog okruženja u kom su bile devojke sa sela, gde sam se verovatno malo izdvajala, njoj je to smetalo. Epilog svega je da je kasnije, kad sam počela da radim u Poreskoj upravi, ona bila moj poreski obveznik i kad god bi došla ona bi uvek govorila: „Žao mi je što još nisam imala dece poput tebe.“ Kada nam je zadavala da predajemo lekcije i kad sam držala časove, ona je govorila: „Ne mogu da verujem, ti si brilijantna.“

Kako ste se odlučili za studiranje posle Ekonomske škole?

To je bilo normalno. Kao dete sam bila u okruženju gde su bili studenti kod mojih kumova, gde je uvek bilo studenata, gde su dolazili poznati glumci i novinari. Ja sam se motala tu gde su oni bili. Slušala kada oni pričaju o studenstskim domovima, o studenjaku. Radoznalost, kako to izgleda, gde možete mnogo da naučite, da steknete prijateljstvo, to je mene nateralo... Ceo život sam znala da ću studirati. Čula sam da postoje stipendije, ali nisam znala da postoji stipendija Titovog fonda.

To nije bila romska stipendija ili redovna stipendija?

Ne, to je bila redovna stipendija. Zahvaljujući tome što sam se informisala i zahvaljujući jednoj od mojih kuma koje su radile u Opštini, majka je otišla i rekla: „Moja Sofija je rekla da Vi imate podatke kako da dobije stipendiju“, (mene su tad zvali Sofija). Službenica je samo rekla moraš imati to, to, to, i ja sam se za sve to pobrinula i zato i jesam bila prvi student koji je dobio tu stipendiju. Moj sin je bio prvi razred kada je znao da mora studirati. Ako deca ne prevaziđu roditelje, šta smo onda uradili? U svakom slučaju, moja su deca sad prevazišla obrazovanje moje i mog supruga, a sutra njihova deca moraju i njih. Napredak porodice mora da se ogleda u tome.

Šta ste Vi studirali?

Prvo sam završila Višu ekonomsku, pa sam kasnije rešila da ne ostanem na tome, da nastavim dalje, pa sam onda vandredno završavala novinarstvo, pa sam kasnije otišla na menadžment.

Gde ste završili novinarstvo?

Na Alfa Univerzitetu novosadskom. Nekako je za mene Beograd bio nepoznanica. Nisam mogla da se uklopim u Beogradu, a novosadsko okruženje mi je više odgovaralo, možda zato što sam došla iz mirnije seoske sredine. Godine 1974. upisala sam Višu ekonomsku školu koja je trajala dve i po godine. Ja sam pre svoje generacije završila s obzirom na to da sam bila stipendista Titovog fonda. Oni su bili u obavezi da me zaposle i ja sam osoba koja je čekala samo 15 dana posle završetka škole na posao. Tako da sam 1977. počela da radim i imala sam sreću da uđem u državni organ i jedina sam bila na teritoriji opštine Šabac, na žalost, koja je radila u državnom organu i evo, sad mojim odlaskom više nemamo nikoga ko radi u organima uprave, ko radi u institucijama sistema.

Niko ko je romske nacionalnosti?

Nikoga ko je romske nacionalnosti, zaboravim na to što mislim, a upravo to mislim.

Ako ste odmah 1977, posle završetka studija, dobili posao u Šapcu, kako ste onda uspeali da završavate ovo što ste nabrojali, ova dva druga fakulteta?

Sve sam se potrudila da uradim. To Vam je trajalo od 2006, 2007, do 2012. kada sam završila. Ostao mi je master rad koji sad i znači i ne znači, ali uradiću ga samo zbog toga da bih pokazala da to mogu. Sad je već finansijska situacija u pitanju...

Vi ste završili Višu školu i vratili se u Šabac, dobili radno mesto. To je, pretpostavljam, bilo veliko zadovoljstvo, takve okolnosti, da odmah posle 15 dana dobijete posao?

Naravno, zadovoljstvo i pre svega to je mnogo značilo ljudima oko mene. Reći ću Vam jednu anegdotu, do nedavno, do pre možda jedno tri, četiri godine, postojalo je u mom okruženju dosta ljudi koji su smatrali, a ja to nisam znala, da oni svaki plavi koverat koji dobiju treba da donesu kod mene. Sve što od nekog dobiju, oni dođu kod mene da im rastumačim, pa su smatrali da je to moja dužnost, da je to moja obaveza. Kasnije, kad sam već

počela da se bavim romskim pitanjem, to je bilo normalno da im pomažem, ali to traje od mog ulaska u državni organ. Oni su smatrali da to sve treba da prođe kroz moje ruke, da sve to moram da vidim i da je to meni obaveza čim radim, kako su oni to govorili, nisu oni mogli da razlikuju šta je to Poreska uprava, šta je to Opština.

Prostorije Poreske uprave u Šapcu nalaze se u okviru lokalne samouprave?

Jesu, ali smo posle odvojeni. Jedno vreme jeste bila u zgradi, pa su oni govorili u Opštini. Posle smo se mi odvojili, imali smo posebno svoje sedište i naravno menjalo se to. Što se tiče poreskog mesta, čas je bilo pri lokalnoj samoupravi, pa smo posle bili pri Ministarstvu. Sad smo već pri Ministarstvu finansija, tako da se tri, četiri različite nadležnosti, da tako kažem, promenilo. Ali oni su uvek bili spremni da sve ugovore moram da pogledam. Da li je to poverenje, na neki način oni su mene izdvojili i od mene napravili lidera na taj način što su mi sve donosili da pogledam, da procenim, da ih uputim. I to je bilo normalno u našoj kući, da u svako doba dana neko pokuca na vrata, da pozvoni, da dođe i da traži savet, da se raspravlja o kojekakvim ugovorima. Ako ja to pogledam ili ako to odobrim i ako kažem da je to dobro, bez obzira što je to advokat napisao, onda je to u redu. Moram da priznam da je moja zajednica meni vratila poverenje na taj način što se trudila da budem obavještena šta se gde dešava, kako da se usmere. Dugo godina sam bila jedina žena koja je imala obrazovanje i kojoj su se oni obraćali, jer su imali poverenja u mene. Naravno, kad je posle već krenula ova romska priča, već smo i pored mog posla imali i kancelariju. I dan danas imamo regionalnu kancelariju Nacionalnog saveta.

Ono što se menjalo kad sam na šalteru i kad ja radim, bio je odnos mojih koleginica prema Romima. One su postajale ljubaznije prema njima, naravno, zato što znaju da sam ja tu. Valjda su to moji Romi osetili, pa su zato i dolazili kod mene. Lep je bio taj odnos poverenja. To vam daje nadu da i kad ne možete, možete.

Kako Vam je u početku bilo na poslu? Trebalo je neko da Vas uvede u posao, šta su Vaše obaveze, šta se od Vas očekuje, u smislu državne službe, nezavisno od toga što ste Romkinja?

Nisam imala problem te vrste, zato što sam ja ušla u okruženje ljudi koji nisu imali otpor prema Romima.

A prema mladima, prema ženama?

Sa mnom je radio jedan gospodin koji je imao predrasuda. On se trudio da ne gnjavi mnogo oko Roma. Kad je hteo nešto da kaže, da ih pogrdi, onda je govorio *Ovi Romovi*, nije znao kako da mene ne uvredi. Ja sam njega razumela. Zнала sam da on ne misli loše. Posećivali smo se, iako je on bio mnogo stariji od mene, bio je čovek pred penzijom. Išla sam da ga obiđem i on je dolazio kod nas. Imali smo i dve dame koje su mi pomogle. Nekako se njima dopalo to što hoću da slušam, što hoću da naučim. Uvek sam govorila: „Evo, ja ću“ gde god je trebalo nešto uraditi. Htela sam da se obezbedim da nijednog trenutka ne dođem u situaciju da nešto ne znam. Ja sam radila u razrezu, a to vam je proces koji morate da prođete. Na kraju počnete da razmišljate poreznički i drago mi je da sam imala tu sreću da budem sa starijim kolegama.

Nisam imala problem dugo, dok nisu počeli da dolaze drugi ljudi sa strane, iz drugih filijala, da se menjaju i kad su imali nekad problem znali su to da sakriju od mene, da ne budu direktni. Imala sam problem sa jednom osobom koja je znala da me uvredi po nacionalnoj osnovi, ali nisam joj ja ostala dužna. Na moju stranu su stali i ostali. Uvek sam imala nekog ko je imao zaštitnički odnos prema meni. Mogu da se pohvalim da su me moji pretpostavljeni razumeli, da su mi dali široka ovlašćenja, pogotovo u poslednjih deset godina. Uvek sam molila da mi onaj period kad sam odsutna s posla uzmu od godišnjeg odmora. Verovali ili ne, deset godina već ne idem na godišnji. Na odmor nikada nisam išla, baš iz tog razloga da sutra ne budu oni u problemu, zato što dozvoljavaju da izađem s posla. Nisam dozvolila da posao trpi. Često sam ostajala popodne da nešto odradim, a u poslednje vreme sam imala toliko divno osoblje, pretpostavljene koji su imali veliko razumevanje, i samo je bilo važno da odradim posao, jer sam ih molila da više ne radim sa strankama, zato što ne možete, ako ste nekome nešto obećali da ćete završili, a imate posao ove druge vrste, pa ne stignete to da uradite, da neko trpi zbog vas. Oni su mi izašli u susret i ja sam posle radila kancelarijsku kontrolu na taj način što nisam imala dodir sa strankama, mada su svi i dalje mene tražili.

U Poreskoj radite od 1977. godine do danas?

Tako je, do pre tri meseca.

Pre tri meseca ste se penzionisali?

Tako je.

To je koliko ukupno staža?

Evidentirano 35 godina, sedam meseci i sedam dana.

Da li je bilo neke šanse da napredujete u službi, kad kažete da toliko godina ste radili?

Kadrovi se menjaju, šefovi se menjaju i u jednom trenutku sam bila u prilici da mogu da napredujem, ali čovek koji je bio meni pretpostavljeni je pitao: „Ako ona ode sa tog mesta, koga ćemo obučiti za taj posao?“

To je izazvalo takvu pometnju da su posle retki napredovali... Ranije se znalo. Radite toliko i toliko godina na jednom poslu, menjate taj posao, idete na drugi, treći, do trenutka kad je trebalo ja da promenim posao. To je moglo da se shvati dvojako. Ipak, neću to da razumem na onaj drugi način. Smatram da su moji nadređeni shvatili da tu gde sam, sa tim ljudima sa kojima sam, sebe najviše dajem. Posle, kad god mi je trebalo negde da idem bili su izuzetno široke ruke. Prema tome, ne sumnjam da je i u jednom trenutku neko imao nešto protiv, a nije mi posle ni bilo važno. Ja sam se ostvarila na drugoj strani i mnogo mi je draže ovo što sam danas postigla u svojoj romskoj zajednici. Da li je to osećaj pripadnosti, da li je to osećaj da je teže da isplivate nego svima drugima, ne znam, ali je mene ovo potpuno ispunilo. Kada bi ponovo trebalo da biram gde da se iskažem ipak bih izabrala ovo.

Vi ste zamenica predsednika Romskog nacionalnog saveta?

Ovo je već drugi mandat.

Objasnite hronološki kako ste se aktivirali, pa ste došli do pozicije zamenice predsednika.

Počeli smo tako što smo imali grupu entuzijasta koji su započeli rad u vezi sa romskom zajednicom. U toj grupi entuzijasta mi nismo hteli, kad kažem mi mislim na sebe i svog supruga, mi nismo hteli da se eksponiramo. Smatrali smo da nije u redu da mi njima preuzmemo rukovođenje i da postanemo

glavni. Mi smo se potrudili da njima napišemo šta treba da kažu kad odu kod ministra, napišemo kako treba da se ponašaju na nekom sastanku.

Koja je to organizacija?

To je bilo jedno seosko udruženje registrovano na lokalnom nivou, pa smo se potrudili da ih usmerimo. Na žalost, taj kadar nije to mogao da podnese i onda smo mi dolaskom USAID-a u Šabac pokušali da to proširimo. Shvatili smo da ljudi koji su ušli da predstavljaju romsku zajednicu to ne mogu da urade, pre svega zato što nisu obrazovani, a počeli su da se pojavljuju u medijima i da nas predstavljaju. Izvinjavam se svima jer mene ne može da predstavlja čovek koji prvo nema osnovne manire, koji nema znanja, koji nema obrazovanje, koji ne može da vidi dalje od onog okruženja gde je. U trenutku kad smo shvatili da šabačke Rome i šabačko okruženje predstavlja gospodin X nas dvoje smo sebe pitali: „Šta mi radimo?“ Upravo su njemu počeli da se smeju, on je služio za šalu, da ne kažem neki teži izraz. Shvatili smo da to nije dobro, da to što radimo našim Romima, pre svega nama i našoj deci, ne valja i da moramo da radimo na drugi način. Onda smo se okupili, bilo je negde oko petnaestak obrazovanih Roma, dogovorili se da formiramo novu organizaciju. Registrovali smo se na regionalnom nivou i ta organizacija je bila okosnica dešavanja svega u vezi sa romskom zajednicom.

Koje je to godine bilo kada ste formirali novo udruženje i registrovali ga?

To je bila 2001/02. godina kada smo ga formirali i registrovali.

Kako se zove udruženje?

Savez udruženja Roma zapadne Srbije je sve nevladine organizacije koje su postojale stavila pod okrilje sa namerom da ih edukuje da zahtevi koji idu prema lokalnoj samoupravi, zahtevi koji idu prema Republici, moraju da imaju formu, da liče na nešto. To nam je bio osnovni cilj, da njih koji nas predstavljaju na neki način edukujemo.

Kad smo mi shvatili da oni ne znaju ni ono što smo mi napisali, da ne znaju da pročitaju, onda smo shvatili da moramo da idemo napred i da budemo ti koji ćemo ih povesti. Udružili smo u startu 10 ili 11 udruženja. Vi znate da Savezi moraju da se registruju sa najmanje tri pečata, tri organizaci-

je, to smo registrovali i prvo što smo uradili bilo je da domicilnom stanovništvu pokažemo kulturu i tradiciju Roma. To je bio prvi projekat koji je napisan sa naše strane, pozitivno ocenjen i predstavljen našoj zajednici. To je bilo prvi put da ljudi u našem okruženju ne doživljavaju Rome samo kao Rome koji znaju da igraju i da pevaju. Mi smo tad organizovali Svečanu akademiju u sali pozorišta na kojoj se izvodila naša himna, ozbiljna muzika, na kojoj se recitovalo, na kojoj je bilo dramske umetnosti, literarnog stvaralaštva. Onda smo priredili izložbu slika, pa smo napravili enterijer koji pokazuje romsku tradiciju, romsku kulturu. To smo radili otprilike godinu dana, a onda su počeli izbori za Romski nacionalni savet, elektorske liste.

Uključili smo naše Rome i bili organizacija koja je imala 49 elektora. Ono što mi tad nismo znali je da sa 50 elektora možemo da budemo samostalni. Ubrzo smo shvatili da nam je potrebno informisanje, edukacija u tome šta je zakon, šta nam omogućava, šta su nam prava i obaveze. Sve potiče iz matičnog jezgra koje se zove civilno društvo. Verujte mi, svako od članova Nacionalnog saveta koji je direktno došao iz nevladinog sektora je sasvim drugačiji u odnosu na sve ostale koji su direktno ušli u Nacionalni savet.

Prvo što se uči u organizacijama civilnog društva je da samo od nas zavisi promena. Ne možete da čekate da drugi za Vas uradi. Drugo što je važno je timski rad. To nas je dovelo do ove situacije i do toga da sam danas zamenica predsednika Nacionalnog saveta i do toga da se ja bavim pitanjima rodne ravnopravnosti, pitanjima žena, jer sam se kasnije uključivla u Žensku romsku mrežu.

Da li Vas možemo smatrati jednom od osnivačica Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine?

Naravno. Formirani smo 2003. godine. Evo, sad je deset godina Nacionalnog saveta i svih ostalih Saveta, jer tad su bili prvi izbori Nacionalnog saveta. Ovo je drugi saziv. Sad smo izabrani legalnim, legitimnim putem, na pravim izborima koji su bili 2010. godine. Još malo, pa ćemo imati i sledeći sastav.

Kako je tekao izbor? Možete li nešto o tome reći?

Mogu da kažem da nije baš bilo dobro. Nije to problem izbora za Nacionalni savet romske nacionalne manjine, već i za druge manjine. Velike partije su shvatile kolika je moć Nacionalnih saveta i stavile su šapu, ne

samo na Romski, nego i na sve ostale Nacionalne savete. Mi smo, nažalost, formirani iz deset različitih lista koje su ušle u trku za Nacionalni savet i mislim da nas je to posvađalo. Šteta. Sve vreme drugog saziva Nacionalnog saveta, karakteriše upravo pitanje ko će da prevlada. Kao i svugde, i ovde imate poziciju i opoziciju, kao što imate u Skupštini Srbije. Uvek je bitno da imate 18 ruku. Zašto kažem 18? Zato što je potrebno da imate većinu od 35. Da nije toga mislim da bi bio daleko bolje, jer ovde se ne prepoznaje zajedništvo u smislu da smo mi neko ko treba da sve svoje snage usredsredi na ono na šta Savet ima ingerencije. Ovde je večito borba da li će ovaj biti na ovom čelu, da li će onaj biti na onom čelu i da li imate 18 ruku. Velika šteta je da se Nacionalni Savet mnogo bavi samim sobom. Nadam se da ćemo uvesti Romski jezik sa elementima nacionalne kulture i da ćemo odraditi standardizaciju romskog jezika. To je nešto čime mi treba da se bavimo i to je nešto što je kruna Saveta, pored ovih afirmativnih mera koje imamo.

Veliko je zadovoljstvo kad vam dete kaže: „Imam indeks.“ To nešto znači. I kada posustanete, onda vas neko podigne time što kaže: „Ja sam student i mogu nešto da uradim.“ Ne valja što smo se podelili, a mislim da smo to preslikali od domicilnog stanovništva i mnogo se, što nije karakteristično za Rome, mnogo se bavimo funkcijama. Bilo bi mnogo bolje da formiramo tim i da zajednički radimo, nego da nam je najbitnije koju funkciju imamo. Ovo što sad radim kao zamenica, ja ću to sutra moći da radim i kad ne budem bila zamenica, ali je mnogo važno koliko u sebi imam entuzijazma i koliko imam želje da se nešto promeni u ovoj zajednici, koliko doprinosim.

Šta je najveća zasluga Saveta?

Pre svega, afirmativna mera, upis studenata i srednjoškolaca. Ako prosečno upišemo 120 do 130 studenata godišnje, računajte od 2005. godine do sada koliko je to? Oko 1200, 1300, koliko ih ima upisano...

Od 2005. do 2013. kažete da je preko 1200 studenata upisano na fakultete?

Da, da. I pored toga, oko 350 učenika imamo upisano godišnje u srednje škole. Oni dobijaju 30 poena na svoj broj bodova zbog toga što predstavljaju romsku manjinu. To znači da su oni sad u prilici da upišu željenu školu. Vi znate da je deci teško zbog siromaštva, zbog diskriminacije i zbog mnogo čega da završe srednju školu. Uostalom, država je to prepoznala i primenjuje

afirmativnu meru. To je jedna od tekovina Nacionalnog saveta koja ne može da se meri, što naš narod kaže, nema tih para, jer je to nešto najbitnije. Kad stvorite kritičnu masu obrazovanih ljudi, oni onda povuku i ostale. U zatvorenoj sredini, kad vidite da neko dete ima želju da nastavi obrazovanje, pa kaže: „Vidiš kako je ona, što ne bih i ja upisao srednju školu?“, jako je važno da mu to omogućite. Presudno je da promenite svest, ne samo dece, nego roditelja romske dece, koji takođe treba da završe školu, a zatim da deca treba da im se obrazuju, da im je to osnova da mogu da razmišljaju da su konkurentni na tržištu, da mogu sutra da se zaposle, da bolje žive. Mi se svaki put trudimo da roditeljima skrenemo pažnju i da im kažemo da je to posebna vrsta ulaganja, da oni moraju da razmišljaju o svojoj deci na taj način, da to nije predmet pitanja: „Što ću da ga pustim u školu, šta sad ima od toga?“

Šta Vam je cilj na polju rodne ravnopravnosti koju ste takođe spomenuli?

Ako pogledate sliku žena u politici, u javnom životu Srbije, videćete da Romkinja nema. Imali smo samo jednu državnu sekretarku koja je bila kratko vreme, mislim oko godinu dana u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava. Bila sam ponosna na to. Neka je i kratko bila na položaju, ali je ostalo zabeleženo u istoriji da je žena Romkinja bila državna sekretarka. Mnogo bi bilo dobro i mnogo bi bilo drugačije kad bi se Romi nalazili, odnosno Romkinje, na mestima gde se odlučuje o pitanjima u vezi sa romskom zajednicom. Na kraju krajeva, dekada Roma i podrazumeva upravo to da se Romi nalaze na mestima odlučivanja. Zamislite još kad bi na tim mestima bile žene. Mi imamo veliki broj žena koje su završile fakultet, sad već imate žena koje su doktoranti, imate žena koje su završile master studije. Ima ih! Nije to više ono što mi kažemo: „Nema žena.“ Ne, ima.

Gde su one sada?

Uglavnom su nezaposlene i to je veliki problem. Dođemo u situaciju da ženu izvučemo vrlo teško iz okruženja, damo joj snagu, damo joj, što bi naš narod rekao, krila da može da završi fakultet, a šta onda radimo sa njom? Vraćamo je u onu sredinu. Ona više ne pripada ni onoj sredini, ne pripada ni onoj drugoj strani, nema posao. Cela priča oko ženskog pitanja, ženskog romskog pitanja, bila bi sasvim drugačija kad bi to razumeli i kad bi bar u lokalnim samoupravama našli mesta za naše Romkinje. Ne nudimo mi

više Romkinje koje nemaju obrazovanje, mi sad nudimo Romkinje koje su obrazovane, kompetentne za posao koji će obavljati. To je ono za šta država mora da ima sluha, da žene koje su završile fakultete budu tamo gde mogu da daju svoj doprinos. Ne govorim bez veze, govorim iz iskustva. Dobro znam da kada su dolazili Romi u Poresku upravu uvek su mene tražili, jer imaju poverenja u mene. Ja znam da im drugačije priđem, nego neko drugi. Razumem tu njihovu dramu, tu njihovu tugu.

Da li ste sa njima pričali romski kada su dolazili na šalter?

Ponekad, pošto dugo godina nisam bila u prilici da pričam romski. Odlično ga razumem, ali ga slabo govorim. Njima je dovoljno da kažem dve–tri reči i ja sam završila posao. Na velikim skupovima, kad ne prihvataju ništa, dovoljno je da im se sa nekoliko reči obratite na romskom i verujte, to je sasvim drugačiji pristup.

Vi ste odrasli sa roditeljima sa kojima ste pričali romski?

Nažalost, nisam. Veliki je antagonizam u samoj romskoj zajednici od Roma koji govore različitim jezikom. Ja sam iz jednog takvog braka, gde su Romi koji govore romskim jezikom ili drugi koji govore drugom vrstom jezika, koja pripada sasvim drugoj grupaciji romskog jezika, Roma koji govore rumunskim jezikom. Udala sam se za supruga koji govori rumunskim jezikom. Nisam u prilici da mogu sa njim da govorim romski jezik, a čim ne govorite jezik, vi ga zaboravljate, ali to ne znači da ga ne razumem. Ovde se moje kolege iznenade kad nešto kažem na romskom, jer su mislili da ne znam romski.

Vaš otac je Rom koji je govorio romski?

Rom koji je govorio i rumunski i romski, a majka je Romkinja.

Majka nije razumevala očev jezik?

Nije, ona se kasnije privikla i naučila je. Oni su u kući govorili isključivo srpski. Ponekad, kad hoće nešto da sakriju od dece, oni govore romski. Ja sam živela u mahali u kojoj svi govore rumunskim jezikom, a ne romskim. Moja majka je iz okruženja čisto romskog jezika stigla u čisto rumunsko, gde

je naučila rumunski. Ja sam progovorila na rumunskom, ne na romskom. Kasnije, kad sam išla u osnovnu školu, u periodu kad je mnogo hladno, kad nisam mogla da idem nikako drugačije, pošto sam jedino ja išla iz tog svog šora, onda su mene ostavljali po nekoliko dana u nekoj romskoj porodici. Tako sam naučila romski jezik. Kad sam imala 12–13 godina razumevala sam šta roditelji govore.

Je li Vama maternji srpski ili rumunski?

Pošto svi govorimo srpski, ispada da mi je maternji srpski, a po pravilu, moj maternji bi trebalo da bude romski. Meni je majka Romkinja, znači meni bi trebalo da bude maternji romski jezik.

Prvo ste progovorili rumunski, ako sam dobro razumela, pa tek onda srpski, pa na kraju romski?

Ne, ne, ne. Od ta dva jezika prvo sam progovorila srpski. Srpski, pa rumunski, pa romski. Meni je to dobro došlo. Kad sam išla na neki mešoviti skup, često sam pitala na kom jeziku hoće da govorim, rumunskom ili romskom i tu bi ih oborila. Na toj činjenici sam pridobila mnoge sagovornike za sva vremena.

Kažete da Vaš suprug isto govori rumunski i to je ljubav, koju ste spomenuli, sa kraja osnovne škole. I tad ste se kratko zabavljali, pa je on otišao na jednu stranu, Vi na drugu i niste se videli?

Tako je, on samo govori rumunski. Dugo se nismo videli i posle, naravno, kad smo se videli kratko smo se zabavljali, tada sam već bila student sa apsolventskim statusom na Višoj školi i tad smo se i uzeli. Evo, 37 godina Dragan i ja smo u srećnom braku sa dvoje odrasle dece.

Jeste li se venčali? Jeste li pravili svadbu?

Sasvim normalno, venčani ljudi kod matičara u vreme komunizma. U moje vreme nije bilo venčanja u crkvi, to je bilo tek posle. Pre mnogo godina to je bila skromna svadba koju smo samo nas dvoje napravili, bez roditelja. Prvo, on je iz jedne bogatije porodice od moje i sin jedinac, onda je to bilo

strašno, morala je da se pravi velika svadba, a pošto nije pravljena tako velika svadba, onda smo nas dvoje odlučili da sami to uradimo, iako je naša veridba bila veća nego nečija svadba. Ja sam tad još uvek bila student kad smo se verili. Svi su iz Novog Sada došli, imali smo čak i jednog našeg druga Sirijca koji je došao na veridbu. To je bilo jako lepo, sa muzikom, kako to priliči srpskim običajima, jer iako smo Romi, mi se pridržavamo običnih srpskih pravoslavnih običaja. Kasnije smo se venčali u opštini, kako ide red. Jedno dve godine smo bili nevenčani.

Živate u Šapcu? Imate svoju kuću?

Da, imamo stan i dve kućice. Dobro, situirani smo. On je po zanimanju zubni tehničar koji je kasnije završio slikarstvo i bavi se i time.

To je privatna Akademija likovnih umetnosti ili državna?

Privatna akademija, nije mogao da ide na državnu jer je morao da ide redovno, a to nije mogao. On je bio prvi u šabačkoj opštini koji je imao otvorenu radnju, tj. zubarsku laboratoriju.

On je imao prvu laboratoriju otvorenu u našem mestu i imao je četiri radnika i baš se dosta time bavio. Završio je srednju, pa je posle srednje specijalizirao na VMA protetiku, a to su zubari.

On izrađuje proteze, ali je specijalizirao za keramiku, za nadogradnje. On je dosta dobro razradio posao. Radio je 20 godina u zdravstvenom centru i u Šapcu slovi za dobrog zubar, ali kasnije, kad smo počeli da se bavimo ovim poslom u vezi sa romskim pitanjima, već je bilo nezgodno da zakaže nekome pacijentu, a da nije u ordinaciji ili da zakaže pacijenta, a u isto vreme ima sastanak. To smo lepo zatvorili, stavili ključ u vrata, a to ne znači da se neće vratiti svom poslu. Ovo mu je sad ljubav, ovo sad više nije posao.

Oboje ste angažovani u Nacionalnom savetu?

Nemamo mi nikakve veze. On je sekretar koji je stalno zaposleno lice i dolazi svaki dan na posao. Ja sam neko ko je funkcioner, ko dolazi ovde po potrebi bar deset puta u toku meseca, neko ko ide na sastanke. On radi svoj posao, ja svoj posao, nemamo veze jedno sa drugim.

On svakodnevno putuje, a Vi u proseku svaki drugi dan? Koliko je naporno?

Sad već više i nije. To je postalo navika. Tih 100 km u jednom pravcu ne predstavlja više nikakav problem. Malo je problematično što se tiče obaveza u kući, pa smo i kod kuće podelili posao. Svako ima svoj deo posla koji obavlja. To znači da on ide u nabavku. Svekrva živi sa nama, a ona ima 83 godine i ona nam kuva dok ja ne dođem. Čerka je vredna devojka koja hoće da raspredi kuću. Ja perem, peglam. Svako nešto radi. Sin ima svoje obaveze. Sina Aleksandra sam rodila u 28. godini, a ćerku Aleksandru u 30. Ona je odbranila master na menadžmentu prošle godine. Sin je na specijalističkim studijama, pri kraju je na Visokoj elektrotehničkoj školi i sad je dobio jedan IPA projekat, pa se bavi time. Svako ima svoju odgovornost, svako ima svoj deo posla. Kad se tako dogovori, sve može da funkcioniše i bez obzira na to što su mama i tata odsutni. Nijedan čovek nije sam sebi dovoljan i nijedan čovek ne može sam sve, potreban je tim i potrebno je da se zna ko šta radi i onda problema nema.

Porodajno odsustvo i materinstvo kako je izgledalo?

Imala sam nesreću da u drugoj godini braka rodim devojčicu koja je živela samo jedan dan i umrla. To je bilo prvo dete i iz nekog razloga koji ni dan danas ne znam, to je afera prodaje beba i svega i svačega i ne želim uopšte da se vraćam na tu priču.

Ja sam neko ko je psihički delovao na sebe i dugo godina nisam imala dece. Onda sam jednog dana, kao što mi se sve u životu desilo iz inata, tako sam i svom ginekologu rekla da ću iz inata imati dete. I, naravno, desilo se to da u sedmoj godini braka dobijem sina i čini mi se da sve ono što se događalo pre rođenja mog deteta, kao da je neko uzeo gumicu i izbrisao. On mi je postao centar sveta, sve sam prethodno zaboravila, samo mi je on bio u glavi.

On je, nažalost, rođen kao dete sa malom kilažom i iskoristila sam zakonsko pravo da budem godinu dana sa njim na porodiljskom bolovanju, a posle dve godine sam rodila i devojčicu, baš se potrefilo da iz bolnice izađemo na njegov rođendan i on je ceo život imao osećaj da je njemu seka dar. I danas se tako ponašamo svi prema njoj, kao da je poklon. S njom nisam imala problem, ona je rođena kao zdrava beba i koristila sam porodiljsko, kao i sve druge porodilje, bez ikakvih problema. Pokušavali smo da deca idu u obdanište, ali nisu mogli, jer se u obdaništu daje neka hrana koju oni ne

mogu da konzumiraju, bila je palenta, pa smo onda zbog palente morali da napustimo obdanište. Uglavnom sam se trudila da budem tu, da idu u obdanište, da se socijalizuju... Karakteristično za njihovo odrastanje je da su uvek vukli sa sobom neke sveske, rokovnike, da su samo pisali i pisali i zapitkivali koliko je 500 i 500, a ko će mi sad reći koliko je još to plus 1000, pa koliko je ovo ili ono... Deca su uglavnom odrastala kao vrlo radoznala. Kad smo na TV-u čuli da je izašla knjiga „Hiljadu zašto, hiljadu zato“ morali smo iz Šapca da dođemo u Beograd samo da im kupimo tu knjigu. Pre nego što su krenuli u školu, išli su na engleski, tako da su oboje, već sa završetkom srednje škole stekli viši nivo engleskog jezika. Sin je, kada je završio prvi razred, imao kompjuter u kući. Maksimalno smo se posvetili njihovom obrazovanju.

Da li oni sa Vama govore samo srpski ili znaju i rumunski?

Sve razumeju, i jedan i drugi jezik. Sin više, jer je i on uključen u romsku priču. Ja sam počela oba da ih učim istovremeno i oni su to lepo savladali i onda je došao engleski, tako da su na uštrb engleskog jezika zaboravili sve ostalo, ali ne možete ništa da sakrijete od njih, razumeju odlično, ali ne znaju da odgovore. Znaju šta znači ta reč, ali ne znaju da je izgovore. Velika je šteta, ali ja garantujem i trudiću se dok budem živa da ću moju unučad da naučim oba jezika.

Da li ste pravili razlike u vaspitanju muškog i ženskog deteta?

Ja ne, ali nažalost to je cena mog življenja sa svekrvom koja je napravila meni problem te vrste što je napravila razliku i pravi i dan danas razliku kad su mi sin i ćerka u pitanju. Kod mene toga nema i oni znaju. Ja sam se potrudila da više vaspitavam svog sina u duhu ravnopravnosti, nego ćerku, iz tog razloga što želim da sutra bude, pre svega, dobar suprug svojoj budućoj ženi i dobar otac svojoj deci. Trudila sam se kad god je bila prilika da se edukuje. Slala sam ga na razne seminare kada su bile teme o nasilju u porodici, sve slično što je povezano sa ženskom pričom. S druge strane, imam problem što je kod moje svekrve on centar sveta i to ne mogu mnogo da menjam, jer kad god okrenem leđa ona se upravo tako ponaša. Ona će sve što treba dati sinu, a da ćerku zaboravi. On zna da to nije tako i on nju uvek ispravlja i uvek kaže: „Nano, ne treba tako, i ja i seka smo isto.“ Meni je drago da ima osećaj da su i on i sestra ravnopravni, čak i kad je u pitanju podela imovine. Ponosna sam što sam stvorila takvu ličnost.

Da li nalazite vreme za sebe?

Vrlo retko. Poslednjih deset godina, a pogotovo u poslednjih pet godina, zapostavila sam moje najbliže, a to su moje prijateljice, moje drugarice. Nažalost, nemam sestru, ali imam rodbinu koju sam na neki način zapostavila. Slobodno vreme volim da provedem uz televizor, uz dobru knjigu. U poslednje vreme to mi se zaista retko dešava. Najčešće sam na pretraživaču. Najčešće tražim šta je ovo, kako je ono, šta sad treba pripremiti, jer na sve sastanke na koje idemo moramo da se pripremamo. Uglavnom u slobodno vreme pogledam neku emisiju, a vrlo retko imam slobodnog vremena. Putovanje iziskuje puno vremena, a kao i svaka žena imam obaveza u kući koje moram da odradim, mada u poslednje vreme manje radim, jer imam zdravstvenih problema sa kukom, pa mi je otežano kretanje, ali ono što se zna da je moje, to moram.

Nisam shvatila, kako je došlo do toga da upišete fakultet posle toliko godina?

Iz inata. Prvo, svima sam objašnjavala da čovek ima pravo na doživotno obrazovanje i da ne treba da gleda da li ima toliko i toliko godina, da svako može da se obrazuje. Onda sam pokušavala da ljudima koji treba da uđu u proces druge šanse, a to znači onima koji nisu završili osmi razred, pokažem kako nikad nije kasno.

Često sam im za primer davala svoju nepismenu majku koja je naučila da čita i piše onog trenutka kad sam otišla u Novi Sad da studiram. Pošto je moj brat vickast čovek koji voli da se šali, kad je moja majka, u to vreme nije bilo telefona, meni pisala pisma i ja njima, nije hteo da meni napiše pismo onako kako majka traži, nego je njene rečenice preokretao na šalu, na nešto što nema smisla, što je neprimereno pismu jednoj studentkinji. Onda je majka rekla da će njemu u inat da nauči da čita i piše, da bi kasnije počela da piše pesme.

Mnogo godina posle njene smrti, čuvam njenu zbirku pesama koju je napisala i na njenom spomeniku imam uklesane njene stihove. Ja sam ženama govorila da se u životu nikad ne zna kad je potrebno da imaju obrazovanje i kad je potrebno da znaju nešto, a da to mogu jedino na taj način što će završiti školu. Ja sam im upravo govorila da je šansa za njih ta druga šansa i da ne mogu da budu ni čistačice ako nemaju osam razreda. One traže od mene neki posao, kako kad nemaš ni osam razreda?! A da bih im to dokazala i da bih dokazala ovoj deci koja neće da studiraju, ja sam se stalno sa njima svađala.

Onda sam se sa njima kladila i rekla da ću im pokazati kako to može i sad. Jednog trenutka, kad je moja ćerka zapela, kad je smatrala da joj je dosta fakulteta, ja sam njoj onda rekla: „Devojko, sad ću da ti pokažem kako to ide“ i ja sam sela da učim. Prezadovoljna sam onim što sam uradila, baš zbog toga što sad mogu da drugima dam snagu da oni urade slično. Svako može, samo ako hoće.

Vi ste 2005. godine upisali fakultet u svojoj pedesetoj godini?

S obzirom na to da sam imala završenu Višu školu, polagala sam razliku predmeta u Nišu i upisala sledeću godinu. Vrlo brzo sam je završila i onda se tu nisam zaustavila, jer mi je to bilo malo, pa sam rekla da ću i ostalo. Onda sam došla ovde na fakultet Alfa Univerziteta i doživela jedne lepo iznenađenje, da mi ponovo predaje profesor Jarić, koji mi je predavao na Višoj ekonomskoj školi. Čuvala sam svoj indeks i onda sam ga ponela i pitala ga da li prepoznaje čiji je to potpis i on se onda setio. Mi smo bili prva njegova generacija. Mogu da Vam kažem da nimalo nisam imala prođu što sam bila njegova prva generacija. Rekao je da hoće da vidi koliko sad znam, koliko sam sad naučila. Kod njega sam imala i makro i mikroekonomiju. Bilo je zaista zadovoljstvo boriti se. Sada hoću da steknem diplomu mastera na menadžmentu na Alfa fakultetu i ja ću to da uradim, samo je pitanje novca, ali će se i to dogoditi. Neću se tu zaustaviti, ali to neka ostane za kasnije. Nema granica, samo ako imate volje.

Kako provodite praznike?

O, pa, divno. Praznici su nam uvek u kućnom okruženju. Mi smo malo cerimonijal majstori. Moj muž je bio predsednik Odbora za kulturu Nacionalnog saveta i mnogo pažnje pridaje efektima. Mi se trudimo da kad su praznici to ima težinu, da ima neki, da ne kažem nivo, ali da ima tradiciju, da se to zna. Kada su Uskrs, Božić, mi volimo da ima puno ljudi oko nas, iako su to praznici koji su porodični, nama je tu cela porodica, trudimo se da se svi okupimo. Pa mi dođu braća koja žive u inostranstvu, pa su tu svi iz okruženja, tetke, strine, babe. Lepota je u našem druženju. To se danima priprema, kuva, mesi. Volim da pravim torte, da udovoljavam svakom članu. Kroz hranu pokazujemo ljubav. Naši su praznici obeleženi galamom, vikom, uzbuđenjem.

Spomenuli ste da niste išli na godišnji odmor mnogo godina, a kako vikende provodite?

Pošto stalno putujemo i vikendi su radni. Radni u tom smislu što je meni subota za rad po kući, sklanjanje, pripremanja za nedelju, nabavka, jer nema ko da nam nabavi hranu i ostale potrepštine za kuću. Ponekad, nedelju muški deo ekipe iskoristi da ode na pecanje, a ženski u spremanju posebnog nedeljnog ručka... Retko kad su vikendi da možemo svi zajedno da odemo na pecanje. Momci pecaju, a mi uživamo u suncu kad stignemo. Ranije smo, recimo, bili u prilici da odemo negde da popijemo kafu do Koviljače. Sad nam je mnogo blizu etno selo Stanišić. To je u Republici Srpskoj, odmah u blizini Bjeljine i sad nam je to postalo zanimljivo.

Uglavnom, vrlo malo vremena imamo za to, pogotovo što smo sad u raznim projektnim aktivnostima. Radimo neke neobične stvari za Rome. Možda ne bi trebalo da otkrijem, ali evo reći ću, mi se trudimo da formiramo Akademiju za frizere i kozmetičare. Zamislite da Nacionalni savet, regionalna kancelarija u Šapcu, sutra akredituje program i da pružimo usluge, ne samo Romima. Nikada nismo bili zatvoreni samo za Rome, molim Vas da razumete. Na svakom medijskom nastupu, ja uvek kažem da nije samo za Rome, da nismo zatvoreni, da svako može da dođe da se druži sa nama, da nas upozna. Ovo što sada pripremamo je za sto momaka i devojaka koji nisu samo romske nacionalnosti. Za 40 frizera i kozmetičara i 45 mladića i devojaka koji će naučiti rad na kompjuteru.

Da li Vam se desilo da se sagovornik ili sagovornica iznenade kad kažete da ste Romkinja, jer to ne mogu da prepoznaju na osnovu vašeg fizičkog izgleda?

Naravno, naravno. Nedavno sam išla na Megatrend, jer mnoga deca upisuju privatne fakultete. Htela sam da molim, mene to nije sramota, i ići ću na sve ostale fakultete, da nam daju po jedno, dva mesta za ovu decu koju ne možemo preko afirmativne mere da upišemo na državne fakultete, nego da to uradimo na privatnim fakultetima. Kad sam stigla, sekretarica je sedela, razgovarala telefonom. Kao svaka pristojna osoba rekla sam: „Dobar dan“, a potom sela da sačekam da ona obavi razgovor. Ona se raspričala i objašnjavala kako će imati sastanak na koji će doći tamo neki Romi. Ja uporno vičem da sam već došla, a ona me uopšte ne sluša i onda je ona oplela po Romima, a ja sam sedela i ćutala. Nakon što sam joj tri, četiri puta rekla da

sam već došla, a ona nije obratila pažnju, pojavila se jedna gospođa koja se predstavila kao doktor nauka i sekretarka joj je rekla: „Znate, Romi nisu došli, moći ćete Vi sad da uđete. Ako ih nema za dva minuta, ja ću Vas pustiti.“ Onda sam joj rekla: „Draga moja gospođo, ja sam se Vama već tri puta obratila i rekla sam Vam da su Romi upravo stigli.“ Ona me je u čudu pitala: „Kako?“ Odgovorila sam joj: „Pa, evo, vidite mene, ja sam došla i rekla sam Vam, a to što Vi nećete da prihvatite da sam ja ispred Romskog Nacionalnog saveta, to je vaš problem. Najavite prodekanu da sam stigla.“ Prvo je sela, pa me dobro pogledala, a onda je rekla: „Ja se Vama izvinjavam.“ Rekla sam joj da to nije ni prvi ni poslednji put, ali da hoću u takvim situacijama ljude da naučim da kada vide osobu da je tamne puti, ne znači da je Romkinja i kad vide osobu da je svetle puti ne znači da nije Romkinja. Nisam se naljutila jer meni to ne smeta. Mislim da sam je zakopala, da je požurila brže bolje da mi donese i kafu i sve ostalo. Nisam se uvredila, razumela sam je. To je samo nešto što oni ne poznaju, a ne poznaju da postoji grupa belih Roma i da ih mnogo ima u Republici Srpskoj, da vi ne možete antropološki da prepoznate da je neko Rom, što Vam ništa ne govori. Treba samo da imate fine manire i da se prema svim ljudima isto ponašate, kakvi god da su po izgledu. (smeh)

Malo me zaboli kad u saobraćaju moram da se obračunavam i branim Rome. Inače, ovo u komunikaciji mi ne smeta. Smeta mi kad sam u autobusu i kad uđu Romi i naravno Romi odmah nastavljaju da govore romski, ja čujem šta oni pričaju, a onda čujete na drugoj strani kako ih grde, pa uskočim da ih branim, pa redovno čujem reakcije: „Pa šta smo mi Vama rekli?“ Moram da objašnjavam: „To što ste rekli za njih i što ste psovali njih, psovali ste mene, a nema razloga da me psujete. Ja sam Romkinja.“

Kako su raspad Jugoslavije i bombardovanje 1999. godine uticali na Vas?

Emotivno sam to mnogo teško doživela. U Bosni sam živela 76. i 77, blizu dve godine, i imala sam mnogo prijatelja među muslimanima, među Hrvatima... Raspad Jugoslavije sam jako teško doživela. Uspeli smo da pobratima moga muža, Kemala Šošu, izvedemo iz Rogatice, tamo gde smo živeli, i sad se dopisujemo, očekujemo da će tokom avgusta doći. Moju prijateljicu sa kojom sam studirala, cimerku iz Modriče, Suadu Brka, tri godine sam tražila. Kad sam je našla u nekom Hajmu, bila sam presrećna. Sinoć sam upravo razmišljala o njoj. Ona živi sad u Amsterdamu. Mnogo je takvih veza, prijateljskih i porodičnih. Moje sestre od tetke su imale mešovite brakove sa

muslimanima i onda su bile u situaciji da su morale da napuste Modriču, da odu. Za jednu ne znam čak ni gde živi. Meni je kao čoveku to mnogo teško palo, pogotovo zato što smo i među Hrvatima i među muslimanima, među svim ljudima imali prijatelje.

Bombardovanje je bilo izuzetno teško, jer je bombardovanje Šapca bilo baš na mom radnom mestu i morali smo da se preselimo u drugu zgradu. Kancelarija u kojoj smo mi bili je bombardovana.

Kakav imate odnos prema crkvi?

Vernik sam, ali ne fanatik. Vernik u smislu tradicije, ne idem nešto često u crkvu, odem kad su praznici, odem kad ima potrebe za tim. Tako su mi i deca vaspitavana. Pravoslavne smo veroispovesti, slavimo Svetog Arandjela i to je poseban praznik za porodicu, dočekujemo ga onako baš po svim starim običajima.

Šta biste rekli, šta je najviše uticalo na vaš život? Koji je to ključan trenutak?

Pre svega, mislim na moje okruženje i mislim da je na moj život uticalo to što sam u detinjstvu mnogo vremena provodila u porodicama koje nisu bile čisto romske, u porodici mojih kumova gde su bili intelektualci, gde sam stekla prva znanja. Mislim da je moj život odredilo to što je moj otac radio u školi i što sam mogla mnogo vremena da provedem sa učiteljima, učiteljicama i da prva saznanja dobijem od njih.

Mislim da je moj život u romskoj zajednici bio nešto što mi je dalo osećaj pripadnosti. Snažan osećaj da pripadam romskoj zajednici je upravo odatle potekao, a sa druge strane saznanje da nešto mora da se menja, da mora da se živi drugačije, da mora da se živi bolje, da mora da se obrazuje.

Koji je bio najsrećniji period u Vašem životu, a koji najteži?

Kad sam izgubila roditelje. Gubitak moje majke sam jako teško podnela. Ja sam tad imala 45 godina, 2000. godine, posle bombardovanja. Iako je moja majka umrla kad sam ja bila već formirana ličnost, kad sam imala porodicu, mislim da bi mi to jako teško palo da u tom trenutku nisam bila majka i da nisam imala svoju decu. Bila sam mnogo vezana za majku. Više za majku nego za oca. Bilo je teških trenutaka, raznih bolesti koje smo prevazilazili, a moje

prvo dete je posle porođaja umrlo, pa taj osećaj kad svi u bolnici imaju dete, a Vi se vraćate bez deteta. Vrlo je teško bilo prevazići osećaj materinstva, a u stvari neostvarenog materinstva. Ja sam ipak to dete nosila 9 meseci, rodila. Kažem, Bogu hvala da sam imala dobrog partnera koji je mene razumeo. Mislim da je pre svega u pitanju ljubav, jer samo tako može sve da se prevaziđe i da je razumeo i da se trudio da me zaštiti od mnogih stvari. Meni je u tom trenutku bilo jako teško da porodice sa decom dolaze kod nas, da se druže. On se potrudio da izađem iz tog okruženja i tad smo neke stvari raščistili.

Najsrećniji su trenuci rođenja dece, nema na svetu ničega što može sa time da se poredi. Rekla sam Vam već da onog trenutka kad sam dobila svog sina, kao da više nije postojao život pre njega i tačno mogu da delim život na pre i posle. Onog trenutka kad sam njega dobila, to je bio ceo moj svet. To je bilo ostvarenje svega iskonskog u meni. Sve što sam imala u sebi, tu bezgraničnu ljubav, sav onaj strah, sve je to prešlo na to dete i postojala je samo jedna velika želja da budu zdravi, da im sve pružim što mogu, nekad i ono što ne mogu da im pružim. Jedan primer, pojavili su se neki automobilčići, ne znam da li se Vi sećate, što su deca vozila nogama. Mi smo pet kilometara išli pešaka da moj muž napravi zube nekim ljudima u planini kako bi dobio pare da bismo tim parama mogli da kupimo automobil sinu, da on ima da vozi, a ćerki lutku koja se navija i hoda. Od naših plata nismo to mogli da kupimo, ali nikad nam nije smetalo da radimo, to je bilo čarno i pošteno, da zaradimo vanredne pare da to njima kupimo. Oni su to morali da imaju. To je takva snaga kad imate decu i kad su njihove potrebe u pitanju, da ne znate odakle vam toliko snage. Često se pitam gde pronađem svu tu snagu da sve prevaziđem kada su oni u pitanju. Nema stvari koje ja za njih ne bih uradila. Čini mi se da bih mogla i da letim, ako treba.

Šta ste želeli da budete kao devojčica?

(smeh) Kao prvo i osnovno volela sam da čitam i s obzirom na to da nikada nisam imala para kao dete da kupim novine, mislila sam da je najlepše zanimanje raditi u trafici i prodavati novine. Onda imate novina koliko god hoćete, pa možete da čitate do mile volje. To sam smatrala da je najlepše. Naravno, čitanje mi je ostalo i kasnije, to je bilo nešto što me je okruživalo. I danas imam u vlasništvu jednu vrlo lepu biblioteku koju sa ponosom mogu da pokažem, beletristiku... Mislim da je ta želja za čitanjem ostala. Činilo mi se da je najlepše zanimanje raditi u trafici i prodavati novine.

Kada sagledate prethodnih pedeset godina, šta biste na osnovu tog iskustva mogli da preporučite svojoj deci?

Svojoj deci uvek govorim da za sve moraju imati dosta snage, da ne smeju da posustanu ni u čemu. Čovek ima pravo da padne, ali mora da ustane. I kad se vratim unazad i kad se setim kroz kakve sam stvari prolazila, nije sve bilo lepo i nije sve bilo potaman, ali sam sebi uvek govorila da moram da ustanem i da nastavim dalje. Mislim da je čovek upravo taj koji može mnogo toga da uradi samo ako hoće. Čak i kad je bolestan snagom svoje volje on će i da ozdravi. Sve može snagom volje i čovek ne sme da gubi nijednog trenutka ni nadu, ni veru. Ne sme da izgubi samopouzdanje i samopoštovanje. Sve ostalo dođe i ono što je najbitnije, materijalne stvari nisu najvažnije, bitno je samo u jednom trenutku, ali nije najvažnije. Jedino što govorim svojoj deci jeste da moraju imati ljubavi, ljubavi prema ljudima, jer davanje je nešto najlepše. Kad shvatite kolika je lepota davanja, onda ste toliko srećni, toliko Vam srce raste da je to nešto što je neponovljivo.

Idete li na terapiju za kuk?

(smeh) Nemam vremena za terapiju. Moram ići na operaciju, ali sad nemam vremena. Kad budem akreditovala ovu svoju veliku želju da se otvori velika Akademija za frizere i kozmetičare, posle toga ću otići. Nadam se da neću imati drugih poslova, tako hitnih. (smeh)

Nije problem u operaciji, problem je postoperativni tok, jer duže traje, a mene odvojiti od ovog posla pet, šest meseci vrlo je teško. Prevazići ću to sve. Nema stvari koja ne može da se prevaziđe.

Šta je još ambicija da uradite?

Imam veliku želju. Kad sam završavala četvrtu godinu srednje škole, imali smo pitanje kako sebe vidimo za 20 godina. Ja sam napisala zadatak u kome sam rekla da sebe vidim kao direktora neke fabrike, organizacije u kojoj je zaposleno mnogo Roma. Još razmišljam o tome i imam veliku želju da pomognem da se nešto slično uradi. Nadam se da ću uspeti da uradim nešto, naravno, ne sama, uz tim, da omogućimo da mnogo ljudi dobije posao, bilo da to ostvare kao samostalni preduzetnici ili makar da im budem mentor, da im pomažem kako to treba sa zakonske strane da urade. Načina ima, a ja verujem u ostvarenje takvog cilja u narednih pet godina.

SUMMARY

The book "Silent Majority: Life stories of women politicians in Serbia" contains a collection of 14 interviews with women politicians. These women are Serbian politicians on national, provincial and local levels. These stories are authorized women's confessions, collected using "oral history" method and from a feminist point of view. The contents of these stories are lives of notable female politicians, chosen from various political parties, environments, and with unequal experience in public life. However, they are all highly educated. Women gave answers to preset questions. They talked about their earliest childhood, family relations, motives for entering the politics, attitudes on gender equality and revealed details about their emotional life.

Among these women, there is one of two current female ministers in the Government of the Republic of Serbia, Slavica Đukić-Dejanović, member of the Socialist Party of Serbia and the former president of the National Assembly of the Republic of Serbia. Others are former ministers, Gordana Pop Lazić from Serbian Radical Party and Sandra Rašković-Ivić (current MP and former ambassador) from Democratic Party of Serbia. There are more MP's from National Assembly who told their life stories for this book: Olgica Batić (president of the Christian Democratic Party of Serbia), Milica Radović (vice president of the Democratic Party of Serbia), Elvira Kovač (the Alliance of Vojvodina Hungarians), Snežana Stojanović-Plavšić (the United Regions of Serbia) and Zlata Đerić (The New Serbia). Among the interviewees are Aleksandra Jerkov (spokeswomen for the Democratic Party), and several provincial MP's: Maja Sedlarević (the Ligue of Social Democrats of Vojvodina), Marijana Četojević (the Serbian Radical Party) and Aleksandra Majkić (President of Assembly of Municipality of Kikinda from the Serbian Progressive Party). One of the stories came from Gordana Rajkov, the first paraplegic women who became a MP in the National Assembly. She is also an activist in many nongovernmental organizations and she is not a member of any political party in Serbia. The fourteenth story was told by Sofka Vasiljković, the vice president of National Council of the Roma national minority in Serbia.

In the opening, the author points out the historical and statistical information about representation of women in Serbian Parliament (there

are 33.6% of women in National Assembly in 2013., while there are 18.3% in the Assembly of Vojvodina). You can also see the data of Switzerland non-profit foundation "The World Economic Forum", stating that Serbia have showed significant improvement in the 2013 comparing to year 2012. Differences between men and women are slightly less then the year before, but there is still a lot to improve, since the Serbia is in the 42. place on a list of 136 countries.

Reviewer Jovica Trkulja, Ph.D., professor on a Faculty of Law, University of Belgrade, thinks that there is one main goal of this project of Dijana Subotički. That is the mediation and monitoring of the issue of social status of women on a global level, through two social subsystems - politics and family. He says that author is trying to show the existence of a different side of Serbia. One where the deep-rooted gender stereotypes and unwritten laws are debunked. Stereotypes that say the women are always in the shadow, silenced voices that belong to the invisible characters, and the first to be forgotten. Even the voices of women who are politicians.

Reviewer Marija Srđić, director of the Centre for Support of Women, claims that there is one thing that connects all the women's stories in this book. That is the growing awareness of gender inequality in all these female politicians, which is considered to be a great improvement in their attitudes, coming from the activist perspective. Today, these women are much more willing to speak publicly about problems of discrimination of women and gender inequality. They are giving a visible and significant contribution to a fight we are having, regardless of the ideological contexts and views of the parties these women are members of.

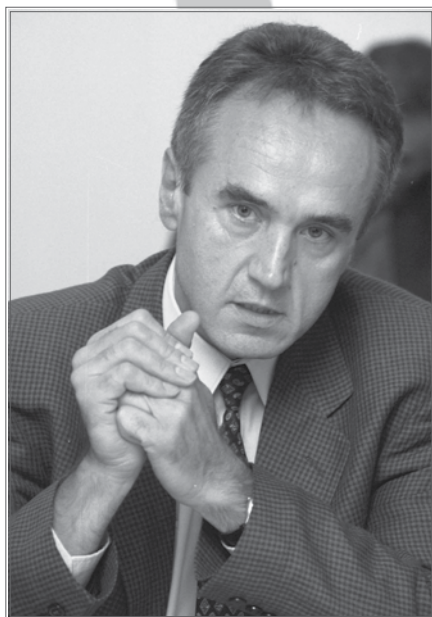
This book represents the follow-up of a pilot research which was conducted in 2012 and led to a publication "The Life Stories of Women Politicians in Vojvodina". This activity was initiated by a civil organization „Post-Pessimists of Kikinda“, in the project „Raising Awareness about Gender Equality in Citizens of Vojvodina-Phase II“. Project was financed by „Ecumenical Women's Initiative“ from Omiš, Croatia.

Dijana Subotički

Translated by Jasmina Ljubović

GLASOVI IZ SENKE

prof. dr Jovica Trkulja

1. – Podaci o opštem položaju žena u Srbiji su poražavajući i obes-pokojavajući. Do pre dvadesetpet godina žene Srbije i Jugoslavije su imale bolji društveni položaj nego žene u mnogim razvijenim zemljama. Međutim, tokom protekle dve decenije došlo je do apsolutnog pogoršanja položaja najvećeg broja žena, što je dovelo do opadanja njihovog životnog standar-da i sistematskog istiskivanja iz javnog, posebno političkog života. Dok je u parlamentima republika bivše Jugoslavije bilo 30% žena, poslednjih decenija on je tri puta manji.

U uslovima tranzicije očigledno je odsustvo žena iz institucionalnog političkog života na prostorima bivše Jugoslavije. Tako je u parlamentima sredinom 90-ih godina bilo u Sloveniji 13% žena, u Hrvatskoj 4,5%, Bosni i Hercegovini 2,9%, Makedoniji 3,3%, Crnoj Gori 4%, u Srbiji su 1,6%. U Srbiji, u skupštinama na svim nivoima broj žena od 1990-2003.nije prelazio 6-7%. Posle demokratskih promena 2000. u Saveznoj skupštini SR Jugoslavije od

ukupno 178 poslanika, bilo je samo 10 žena (5,62%), dok u Narodnoj skupštini Republike Srbije od 250 poslanika 27 su bile žene (10,7%), što je u odnosu na prethodni saziv bio duplo veći broj. U lokalnim skupštinama je bilo 6,5% žena. Od ukupno 160 opština u Srbiji, na lokalnim izborima 2000. godine nije izabrana nijedna žena (to je skoro 24% opština), u 40 opština (svaka četvrta) u skupštinu je izabrana samo jedna žena. Danas je situacija znatno povoljnija: u Narodnoj skupštini RS od 250 poslanika 82 su žene (32,8%), 168 su muškarci (67,2%).

U srpskoj politici se odvija preslikavanje i manifestovanje društvenih uloga i obrazaca ponašanja polova. Iskustvo svakodnevnog života potvrđuje da muškarci, a ne žene, oblikuju, usmeravaju i definišu javnu oblast politike – i to u svim onim delovima u kojima ona podrazumeva eksplicitnu moć i vlast. Na taj način Srbija je tipičan primer otuđenog položaja žene. U poslednjoj deceniji XX veka krize i ratova došlo je do uspona neokonzervativizma, šovinizma, i neobiologizma koji su u prvom planu antifeministički. Oni su srpsku ženu vratili „kući, kuhinji, deci“ i sveli je na biološko-reproduktivnu funkciju. Nažalost, većina žena Srbije usvojila je ponižavajuće stereotipe i uticaje na njenu (pod)svest od strane patrijarhalnih i političkih moćnika, veličanjem materinstva, nacionalnog i patriotskog, razlikovanjem muškog i ženskog morala, prihvatanjem svog podređenog položaja i nadeksploatacije kao usuda itd.

Otežavajući faktor u ukupnom socijalnom i ekonomskom položaju žena predstavlja nedovoljna pažnja i ignorantski odnos državnih organa i javnosti koja se poklanja ovoj kategoriji stanovništva. Uz to, nejednaka društvena percepcija muškaraca i žena u Srbiji doprinosi održavanju dominacije kao moćnog sredstva oblikovanja društva. Preovlađujući javni govor i retorika izražavaju stereotipe i predubeđenja prema ženama koji su se vekovima utiskivali u naše društvo i u (pod)svest njegovih muških i ženskih aktera.

Iz tih razloga kompleks „ženskih problema“ je delikatna i složena oblast. Stoga je, radi normativnog i stvarnog poboljšanja, neophodno da se analitički sagleda postojeće stanje, s ciljem da se materijalni i socijalni položaj žena učini delotvornim u smislu ravnopravnijeg, sadržajno bogatijeg i punijeg života. Pouzdani korak u tom pravcu je čuti glas samih žena, prigušeni glas iz senke autonomnih, samosvojnih žena-stvaralaca i javnih delatnica, glas protiv diskriminacije, glas koji nastoji da uspostavi kontinuitet samosvojnog ženskog angažmana, onu skrivenu tradiciju alternativnih društvenih pokreta s najvećim emancipatorskim potencijalom na ovim prostorima.

Prvi korak na putu ka vlastitoj emancipaciji koji same žene moraju učiniti je prevazilaženje interiorizacije svog podređenog položaja. Istorijsko iskustvo nam govori da je taj korak za samu ženu bio najteži, i to ne samo iz tradicionalno-patrijarhalnih već iz individualno-psiholoških razloga. Otuda uspeh koji su pojedine žene Srbije ostvarile na ovom planu, strašnom vremenu uprkos, ima širi, principijelni i dalekosežni značaj.

2. – Imajući to u vidu, Dijana Subotički je u svom novinarskom i publicističkom radu posebnu pažnju posvećivala sagledavanju društvenog položaja i angažovanja žena u politici Srbije. Ona je, radeći od gimnazijskih dana (1998) na različitim medijima (novinama, radiju, televiziji) nastojala da omogući da se čuje glas žena koje su u godinama kada su stranice istorije popunjavane zlom, pronosile Srbijom sveću slobode i mira, budile nadu da zlo, nasilje i prevara ne mogu trajno vladati svetom, govoru mržnje i rata suprostavljale toleranciju i dijalog. Kao autorka uradila je više hiljada radijskih i televizijskih intervjuua, stotinak političkih talk show-a, desetina istraživačkih priča i mnogih novinskih tekstova. Kao rezultat serioznog novinarskog rada i posvećenosti pozivu (što je kod nas tako retko, te zato dragoceno) objavila je četiri knjige: stručnu monografiju *Dostupnost informacijama od javnog značaja* (2011), publikaciju posvećenu preminulom novinaru i borcu za ljudska prava *Sećanja na Sinišu Jakonića* (2012) i zbirku intervjuua *Životne priče političarki iz Vojvodine* (2012), koja je u 2013. godini imala drugo izdanje.

Delujući na taj način kao profesionalna novinarka, ona je stranice svoje nove knjige otvorila za žene koje su imale hrabrosti da izdvoje svoj glas iz hora i da se angažuju na javnoj, političkoj sceni. Nasuprot preovlađujućem shvatanju kod nas po kojem se razmatranje „ženskog pitanja“ u našoj nauci, publicistici i žurnalistici, smatra drugorazrednim, „sekundarnim“ – autorka je u središte svojih istraživanja stavila pitanja rodne ravnopravnosti i diskriminacije žena u Srbiji. Rezultat tih nastojanja je njena nova knjiga „Tiha većina: Životne priče političarki Srbije“.

Knjigu je pisala sa namerom da se, pre svega, ali ne i samo, iz perspektive feminističke teorijske paradigme, koja je na tragu reinterpetacije i redefinicije temeljnih kategorija ljudskog postojanja, razume (rodni) model društvenog položaja žene i njenog javnog, posebno političkog angažovanja. Ona se opredelila za formu intervjuua koji je veoma zahtevan novinarsko-publicistički žanr koji nema dugu tradiciju u Srbiji i koji je poslednjih decenija umnogome devalviran i kompromitovan. Međutim, u periodu između dva svetska rata (Branimir Ćosić, *Deset pisaca – deset razgovora*, 1931, Bogdan

Radica, *Agonija Evrope*, 1940) i naročito u drugoj polovini XX veka zahvaljujući Milošu Jevtiću, Draganu Babiću, Petru Živadinoviću, Milošu Kneževiću, Nadeždi Gaće, Vesni Mališić, Jugoslavu Ćosiću, postavljeni su u ovom žanru relativno viskoki standardi u srpskoj publicistici i novinarstvu.

Sumirajući ponajbolja iskustva intervjua iz pomenute novinarsko-publicističke tradicije autorka je u toku poslednje godine vodila razgovore sa 14 žena koje su na različite načine angažovane u političkom životu Srbije. Izbor sagovornica uradila je znalački i reprezentativno. Njene sagovornice su različitih idejnih političkih orijentacija, različitih profesija, deluju u različitim oblastima: od profesionalnih udruženja, udruženja građana, društvenih pokreta, NVO, do političkih stranka, lokalne uprave, Narodne skupštine i vlade Srbije. One pripadaju različitim generacijama, etničkim, verskim zajednicama i različitim delovima Srbije. Razgovori sa njima su poređani abecednim redom: Olgica Batić (1981), Beograd, Marijana Četojević (1975), Zrenjanin, Zlata Đerić (1958), Sombor, Slavica Đukić-Dejanović (1951), Kragujevac, Aleksandra Jerkov (1982), Novi Sad, Elvira Kovač (1982), Zrenjanin, Aleksandra Majkić (1979), Kikinda, Gordana Pop Lazić (1956), Beograd, Milica Radović (1976), Bihać, Gordana Rajkov (1944), Beograd, Sanda Rašković- Ivić (1956), Zagreb, Maja Sedlarević (1977), Sremska Mitrovica, Snežana Stojanović- Plavšić (1961), Leskovac, Sofka Vasiljković (1955), Tabanović, kraj Šapca.

Prvenstveni cilj ovog projekta Dijane Subotički je da problem društvenog položaja žene u okviru globalnog društvenog sistema, posreduje i prati kroz dva društvena podsistema, politika i porodica. U toj optici ona teži da pokaže postojanje jednog drugog i drugačijeg lica Srbije; da razobliči stereotipe o odnosu polova u smislu duboko ukorenjenih, nepisanih zakona po kojima su žene, pa i žene političarke, uvek „druge“ u senci, uvek prigušeni glasovi koji pripadaju nejasnim likovima, uvek prve koje zaborav prekrije. Ona je sebi postavila zadatak da na neposredan način, u formi spontanog razgovora, prikaže samosvojno javno delovanje žena Srbije, da osvetli onu drugu, senovitu i skrivenu tradiciju žena kao autonomnih javnih delatnika.

3. – Za razgovore sa svojim sagovornicama autorka se temeljno pripremala: upoznavala je njihove biografije, obrazovanje, senzibilitete, interesovanja i posebno aktivnosti i delovanje u društveno- političkom životu. Ona je znalački postavljala pitanja, preuzimala inicijativu i kroz dijalog usmeravala tok razgovora. Pitala je sve što je nameravala da pita, korektno prenoseći odgovore koje je dobila. Ponekad je znala biti i neugodan sagovornik, jer je sagovornicama, katkad, postavljala neugodna,

provokativna i indiskretna pitanja. Pri tome je zadržavala visok nivo komunikacije i poštovanja sagovornice. Polazila je od standardizovanih pitanja, ali je od njih odstupala i vešto ih prilagođavala toku razgovora, senzibilitetu i temperamentu sagovornice kao i temama koje su se nametale ili su ih zajedno otvarale.

Autorka je tačno uočila i dobro razumela da danas u Srbiji položaj žene rasvetljava, s jedne strane, uvid u stvarnost koja je okružuje i iznova reprodukuje, i s druge strane, saznanje o različitim, katkad neznatnim uglavnom pojedinačnim, mogućnostima raskida s takvom stvarnošću. Upravo taj rascep između stvarnosti i mogućnosti jednog dela ljudskog roda (koji u Srbiji čini 52%), ostavlja prostor da se artikuliše jedna tradicionalna i nezavidna pozicija na relaciji žena i politike u globalnom društvu i njegovim mikro-segmentima.

U nastojanju da svestrano osvetli ovaj problem, njegove uzroke i pojavne manifestacije Dijana Subotički je svojim sagovornicama postavljala sledeća pitanja: Kažite nešto o svom poreklu i porodici iz koje potičete. Odnos prema bakama i dekama, odnosi u porodici. Da li se sećate da su roditelji možda pravili razliku u pristupu prema sinu i ćerki? Da li ste u ranom detinjstvu putovali van mesta stanovanja? Kakvu želju ste imali kada ste bili mali, šta ćete biti kada odrastete? Jeste li imali nekada neprijatnosti u školi zbog toga što ste devojčica ili pripadnica manjine? Da li su se Vaše liderske sposobnosti, koje sada imate, mogle prepoznati u osnovnoj školi? Nakon osnovne škole izabrali ste srednju školu uz pomoć roditelja, psihologa? Kako je taj izbor izgledao? Kako je izgledao period studija? Kažite nešto o emotivnom životu pre braka? Kako su uticali na Vaš život raspad Jugoslavije i bombardovanje? Kada ste počeli da radite, da li se sećate bilo kakvog reagovanja po pitanju rodne ravnopravnosti? Kako gledate na rodnu ravnopravnost? Kako je došlo do Vaše odluke da se bavite politikom? Kako je tekao Vaš politički put? Kakav je Vaš odnos sa predsednikom partije? Da li persirate jedno drugome? Da li ste zadovoljni svojom slikom u medijima? Da li je vaš privatni život trpeo zbog političkog angažovanja? Kako vaspitavate svoju decu? Da li pravite razliku između muškog i ženskog deteta? Kakav je Vaš odnos prema veri? Šta biste izdvojili kao najsrećniji trenutak u životu, a šta kao najteži ili najtužniji?

Na taj način autorka je uspostavljala plodotvoran dijalog sa svojim sagovornicama koji je rezultirao ne samo odgovorima na postavljena pitanja, već i odgovorima na pitanja, probleme i protivrečja savremenog srpskog društva. Razume se, lajt motiv je položaj žene u Srbiji i različiti oblici njene diskriminacije. Na stranicama ove knjige su odgovori na ključna pitanja tog

položaja/diskriminacije: Zašto nema više žena u politici, zašto ih nema više u političkim partijama, zašto ih nema na mestima političkog odlučivanja i u centrima političke moći. Šta politička scena u Srbiji stvarno nudi ženama? Zašto žene danas u Srbiji nisu dovoljno senzibilizovane da postave problem svojih prava kao politički problem, da osvoje dovoljno masovnu podršku i počnu da se bave politikom? Pored toga, tu su i razlozi političke marginalizacije žena u politici, njihove ideološke orijentacije, putevi i stranputice emancipacije.

Kao osnovne razloge odsutnosti žena iz politike u Srbiji sagovornice su ukazale prvo na objektivne razloge, pre svega, na konfliktnost porodične i javne uloge žena (nedostatak slobodnog vremena, preopterećenost radom, dvostruki rad i radno vreme privatnom, kućnom i javnom, profesionalnom prostoru, briga i odgovornost za porodicu). Međutim, one nisu zatvarale oči pred subjektivnim razlozima vezanim za interiorizaciju podređenosti. Naime, same žene ne žele da se uključe u politiku. Zbog nedostatka samopouzdanja, nesigurnosti, preosetljivosti, vezanosti za porodicu, ili želje da ostanu „nevidljive“, izvan „neprijateljskog“ javnog života.

Bez obzira na velike razlike između njih, sagovornice su jedinstvene u oceni dubljih istorijskih i patrijarhalnih korena diskriminacije žene u Srbiji. One se slažu da su istorijski, u kontekstu patrijarhalne kulture, muški i ženski rod „osvojili“, svaki isključivo za sebe, dve nejednake i neravnopravne, u smislu socijalne moći i ugleda, oblasti ljudskog života: privatnu i javnu. Žene su danas, kao i pre, ograničene na privatni prostor, porodični svet u okviru doma, na decu i poslove u domaćinstvu. S druge strane, muškarci se više posvećuju javnom životu, njima pripada svet ekonomije i politike i oni određuju kako se raspoređuju moć i bogatstvo. Patrijarhalna tradicija ovde u ženi vidi samo suprugu i majku, a ne i nekoga ko ima svoje posebnosti i pravo da odlučuje o svom životu i zastupa svoje interese. Tradicionalna, istorijski izgrađena svest o ženi u politici je najrigidnije uporište muškog političkog koncepta. Taj model tradicionalnosti je principijelno isključivao žene i insistirao na predstavi o ženi koja suštinski ne pripada politici i u njoj nema šta da traži. U relacijama porodica-žena-politika, odvija se svojevrsna korelativna veza i diskriminacija žena, jer, što je više žena u porodici, to ih je manje u politici, i obrnuto.

U pogledu ideoloških stavova prema položaju i javnom delovanju žene, među sagovornicama postoje različiti pristupi, u pojedinim slučajevima i „ideološke konfuzije“. U stavovima većine sagovornica prisutan je uticaj *levičarskog pokreta za oslobođenje žene* (radničkog pokreta, marksizma, frojdzizma, egistencijalizma). Jedan broj, naročito mlađih sagovornica, je na

poziciji *liberalnog feminizma* koji odbija da posmatra muškarce i žene kao neprijateljski suprotstavljene klase i smatra da nasilje ili saradnja između žena i muškaraca nisu društveno predodređeni već da zavise od individualnih okolnosti i karaktera. Pada u oči da nijedna sagovornica ne zastupa ideje *radikalnog feminizma* koji je idejna platforma većine feminsitkinja i njihovih organizacija u Srbije koje zagovaraju punu identifikaciju muškaraca i žena. Po njihovom shvatanju potčinjavanje žena u Srbiji je u osnovi svih društvenih nejednakosti. One se zalažu za radikalno menjanje standardnih rodnih i polnih uloga, pri čemu se muškarci generalno tretiraju kao tlačitelj žena.

Naslov knjige „Tiha većina“ adekvatno izražava stav većine sagovornica da se glas žena koje čine većinu u Srbiji ne čuje, da se njihova politička prava krše, da su njihovi problemi nevidljivi, da one imaju nedopustiv marginalni status. Politička prava žena i njihovo pristustvo u političkoj vlasti do sada nisu bila poseban predmet stručnog saznavanja, opisivanja i objavljivanja. Marginalizacija političkih prava žena je, zapravo, ignorisanje i eliminisanje čitavog korpusa tzv. «ženskog pitanja» iz javnog diskursa.

U odogovru na pitanja autorke kako da žene izađu iz senke, da se u većem broju politički angažuju, skinu „jaram diskriminacije“, dobijeni su zanimljivi odgovori i osvetljene nove inicijative za uspostavljanje ravnopravnosti polova u političkom životu Srbije (ženski pokret u Srbiji – način alternativnog rešavanja problema diskriminacije žena; „lično je političko“ – kako žene sebe vide u politici; motivisanost žena za politiku – ka ženskim ljudskim pravima; ženski interes u politici – ženske pravne i političke grupe; novi pristupi u zastupanju političkih prava žena).

4. - U nastanku ove knjige ključnu je ulogu imala Dijana Subotički. Ona je osmislila, organizovala i realizovala ceo projekat. Bez njene upitnosti, profesionalne korektnosti, bez njenih dobro promišljenih, podsticajnih, katkad indiskretnih, neugodnih i provokativnih pitanja ova knjiga, izvesno, ne bi nastala. Ali, na drugoj strani, da nije bilo poverenja, spremnosti, iskrenosti, ozbiljnosti i truda njenih sagovornica ne bi bilo ovako zanimljive i sadržinski bogate knjige. Njihovi odgovori su često nadilazili intencije i okvire pitanja i predstavljali svojevrsni pečat vremena. Štaviše, mnogi odgovori intervjuisanih žena su se iskrali iz njih i oni su se u razgovoru obznanjivali ponekad i mimo volje sagovornica. Uostalom, prave istine su upravo one koje nam se obznanjuju mimo naše volje.

Jedna od takvih istina je ova koja se nameće i muškom čitaocu ove knjige: Nema slobode i emancipacije, ni za muškarce ni za žene, ukolilo

ne shvate da su manipulisani od poretka, od vlastodržaca kojima su vazda potrebni hijerarhija i autoritarnost, odnosno, patrijarhalni modeli kao posredovanje. Reč je, pre svega, o autoritarnoj porodici koja socijalizuje ljude u tradiciji podele na muške i ženske poslove, koja ih privikava na hijerarhiju i neprikosnovene autoritete, na društvenu podelu rada i koja, u krajnjoj liniji, ispostavlja podanike državi – idealne šrafove koji se bez trvenja i otpora uklapaju u mehanizam poretka.

Objavljivanje ovih razgovora je skromni prilog odgovornosti za javnu reč, polaganje računa za javno delanje. Njima se nastoji reaktuelizovati starogrčko poimanje razgovora (dijaloga) kao pravog oblika političkog opštenja. U tom smislu ova knjiga nije samo lični dokument, nego slika vremena u kojem je nastala.

prof. dr Jovica Trkulja

Beograd, decembar 2013.

MENJA SE POLITIKA... NA BOLJE

Marija Srdić

Istaživačica i autorka publikacije „Životne priče političarki iz Vojvodine“ Dijana Subotički tokom 2013. godine nastavila je, sa velikim entuzijazmom i predanošću, da intervjuiše žene aktivne u političkom životu Srbije. U novoj knjizi „Tiha većina: životne priče političarki“ ponudila nam je 14 raznolikih, ponekad neočekivano iskrenih, potresnih i uzbudljivih ispovesti onih žena koje svakodnevno gledamo u prenosima skupštinskih zasedanja i žustrim polemikama u kojima zastupaju stavove političkih partija, poslaničkih grupa ili Vlade... Ispovesti u kojima otkrivaju do sada nepoznate, ali važne (određujuće) detalje iz ličnog i porodičnog života, profesionalne i političke karijere.

U drugoj knjizi Dijanino istraživačko interesovanje prošireno je na političarke iz svih krajeva Srbije. Dominiraju one koje su 2012. godine izabrane za poslenice u Skupštini Republike Srbije, a dragoceno je da su među intervjuisanim ženama ovoga puta i one koje su se tokom svoje političke

karijere našle na najvišim državnim funkcijama: aktuelne i bivše ministarke, predsednice i potpredsednice parlamenata (lokalnog, pokrajinskog i republičkog), ambasadorke, kao i one političarke koje danas zauzimaju najviše funkcije u svojim političkim partijama (predsednice i potpredsednice).

Posebnu vrednost u nastavku istraživanja donose ispovesti **Gordane Rajkov**, prve žene u invalidskim kolicima koja je postala poslanica u Skupštini Srbije i **Sofke Vasiljković**, zamenice predsednika Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine Srbije. Intelektualna snaga, istrajnost i životne pobjede ovih žena zaslužuju da budu zabeležene i predstavljene javnosti i tako postanu inspiracija za one koji se na putu do uspeha suočavaju sa istim preprekama, teškoćama, predrasudama...

Iako je između dve faze istraživanja prošlo tek godinu dana, u političkom životu Srbije dogodilo se nekoliko važnih promena. Prvo je (nakon parlamentarnih izbora održanih u maju 2012.), zahvaljujući izmenama Zakona o izboru narodnih poslanika, Skupština Republike Srbije dobila jednu trećinu žena. Prvi put u svojoj istoriji. Potom je, 14. februara u 2013, počela da deluje **Ženska parlamentarna mreža** (ŽPM). Po ugledu na slične oblike ženskog političkog organizovanja u razvijenim zemljama, sve poslanice (njih 82) su se okupile na jednom mestu, oko iste ideje, bez obzira na stranačku i ideološku pripadnost. Osnovni zadaci ŽPM su donošenje novih zakona i politika i nadzor nad sprovođenjem aktuelnih zakona i to posebno u oblastima: *zdravlje žena i porodice, suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ekonomsko osnaživanje žena i obarazovanje žena*.*

Jedan od prioriteta na kojem Mreža želi da radi je afirmisanje rodne ravnopravnosti, od lokalnog do nacionalnog nivoa.

Sve republičke i pokrajinske poslanice koje upoznajemo u ovoj knjizi učestvuju u radu ŽPM (jedini izuzetak je Marijana Četojević iz SRS). Veoma je značajno što je njihovo zajedničko delovanje doprinelo da Skupština Republike Srbije 31. oktobra 2013. postane osmi parlament u Evropi koji je ratifikovao **Konvenciju Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici**. Time je omogućeno da u Srbiji počne primena najsveobuhvatnijeg međunarodnog ugovora u ovoj oblasti.

Konačno, nova knjiga životnih priča političarki pojavljuje se u godini u kojoj smo postali svesni činjenice da su žene u Srbiji obrazovanije od muškaraca. Ne samo da značajno više završavaju srednje škole i fakultete, već su se izjednačile sa muškarcima i po broju odbranih doktorata.

* www.bfpe.org/sr/aktuelno/262-zpm

www.facebook.com/pages/Ženska-parlamentarna-mreža

Iako obrazovanije, žene u Srbiji nisu više zaposlene, niti više zarađuju, niti zbog toga žive bolje od muškaraca. Ipak, neoboriva je činjenica da je obrazovanje ključna strategija ženske emancipacije, siguran (ponekad i jedini) put do ekonomske, političke i lične slobode.

Životne priče političarki prikupljene u knjizi Dijane Subotički potkrepljuju i naglašavaju ovu tezu. Posvećenost sticaju znanja, snažna podrška (ponekada i zahtev) porodice da se stekne najviše obrazovanje i akademska titula, zajedničko je za sve žene koje su danas važne akterke u političkom životu Srbije.

Ono što spaja ispovesti većine Dijaninih sagovornica, a što se iz aktivističke perspektive prepoznaje kao napredak u odnosu na dominirajući stav u prethodnoj deceniji, je sazrevanje svesti političarki o neravnopravnosti žena i muškaraca. Danas su one mnogo spremnije da, bez obzira na ideološki kontekst iz koga nastupaju, na iskazane (i neiskazane) stavove njihovih partija, javno ukažu ne problem diskriminacije i rodne neravnopravnosti i daju vidljiv doprinos borbi koju vodimo.

Tako **Aleksandra Jerkov** (DS) zapaža: *„Muškarac u politici kada je samouveren i kada je žustar u iznošenju svojih argumenata, onda je on odlučan, on je stamen, a žena u politici ako je takva, onda je ona histerična. Odmah počne da se raspravlja o njenom privatnom životu i to je nešto što, čini mi se, prati sve žene u politici. Nikad nisam čula da se za nekog muškarca u politici kaže da je histeričan. Za svaku ženu u politici, svaki treći komentar je da je histerična. Nikad nisam čula da se komentariše kako muškarac u politici izgleda, a za svaku ženu u politici se komentariše.“*

Olgica Batić (DHSS) o rodnoj ravnopravnost razmišlja: *„Mislim da je još uvek nismo dostigli, mislim da je još uvek to samo mrtvo slovo na prapiru. Ne kažem da ne postoje pokušaji da se ide u tom pravcu, ali recim, upravo sam sada, prilikom rekonstrukcije Vlade Srbije, pitala gospodina Ivicu Dačića (pre-mijera) da li se rukovodio onim Aristotelovim „...da je savršena država gde su muškarci jednaki pred zakonom“ i iz tog razloga među jedanaest novih kandidata nema ni jedne žene...“*

Sanda Rašković- Ivić (DSS) o kvotama za manje zastupljeni pol kaže: *„Mislim da rodna ravnopravnost treba da postane suštinska. Pozdravljam kvotu od trideset posto za žene na izbornim listama. To je neophodno, jer da nije toga ne bi bilo ni 5% žena u Skupštini Srbije. Što se tiče šireg konteksta, kvota od trideset posto trebalo bi da se projektuje na sve aspekte javnog života i rada. Mi kao političarke imamo kvotu koja nas u Parlamentu brani. Napravite korak dalje...“*

Sofka Vasiljković (Nacionalni savet romske nacionalne manjine Srbije) govori o Romkinjama u politici i javnom životu: *„Ako pogledate sliku žena u politici, u javnom životu Srbije, videćete da Romkinja nema. Imali smo samo jednu državnu sekretarku koja je bila kratko vreme, oko godinu dana, u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava. Bila sam ponosna na to. Neka je i kratko bila na položaju, ali je ostalo zabeleženo u istoriji da je žena Romkinja bila državna sekretarka. Mnogo bi bilo dobro i mnogo bi bilo drugačije kad bi se Romkinje nalazile na mestima gde se odlučuje o pitanjima u vezi sa romskom zajednicom...“*

Ove i mnoge druge reči prikupljene i zabeležene u knjizi Dijane Subotički, već sutra bi mogle da postanu osnova za „svežensko povezivanje“ u borbi za ravnopravnost... u borbi u kojoj nema garancija ni za trajniji, ni za konačni uspeh.

Na kraju, čitanje „Životnih priča političarki“ daje nam mogućnost da na staro pitanje **„Da li se ulaskom žena u politiku menjaju žene ili se menja politika?“** odgovorimo ovako: Kada su političarke malobrojne, zavisne, izolovane od drugih žena – menjaju se one, a kada su dovoljno brojne, samosvesne i organizovane – menja se politika... na bolje!

Marija Srdić

O AUTORKI

Dijana Subotički (1983, Kikinda) diplomirala je 2007. godine na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, nakon čega je počela da predaje srpski jezik i književnost, prvo u Osnovnoj školi „Mora Karolj” u Sajanu, a potom u srednjoj Tehničkoj školi u Kikindi. Ubrzo je završila i evropske master studije, a trenutno je doktorantkinja Univerziteta u Novom Sadu, ACIMSI – Centra za rodne studije.

Novinarstvom se bavi od 1998. godine. Pisala je i snimala za niz medijskih kuća u zemlji i inostranstvu, kako u stalnom radnom odnosu, tako i dopisnički i honorarno (RTV VK u Kikindi, nedeljnik „Kikindske”, Radio Kikinda, novinska agencija Beta, dnevni list „Danas”, Nezavisni vojvođanski građanski list, KTV u Zrenjaninu, Radio BBC – servis na srpskom, Mediacentar online iz Sarajeva i dr). Autorka je više hiljada radijskih i televizijskih intervju, stotinak političkih talk show-a, desetina istraživačkih priča i mnogih novinskih tekstova. Posebno je specijalizovana za političke kampanje, TV duele i program uživo. Godine 2006. završila je dvogodišnje specijalističke studije televizijskog novinarstva u Novosadskoj novinarskoj školi u Novom Sadu.

U periodu od 1998. do 2007. intenzivno je pohađala niz seminara i obuka iz oblasti medija, civilnog društva i političkih kampanja (među kojima i godišnji seminar Beogradskog fonda za političku izuzetnost), a poslednjih godina pruža PR konsultantske usluge različitim kompanijama. Godine 2007. imenovana je za savetnicu za odnose sa javnošću zaduženu za Nacionalnu strategiju za mlade u Ministarstvu omladine i sporta R. Srbije u procesu izrade tog dokumenta do maja 2008. godine (kada je Vlada Srbije usvojila Strategiju), gde je bila prva urednica sajta www.zamislizivot.org.

Dobitnica je više novinarskih priznanja. Centralno-evropska inicijativa (CEI), sa sedištem u Trstu, i Medijska organizacija jugoistočne Evrope (SEEMO), sa sedištem u Beču, dodelili su joj 2011. godine specijalnu diplomu za istraživačko novinarstvo u lokalnoj zajednici, a iste godine program Ujedinjenih nacija za razvoj u Srbiji (UNDP), u okviru projekta „Monitoring javne potrošnje u Srbiji“, dodelio joj je nagradu za TV ciklus „VK istražuje: Slučaj kikinjska deponija“. NUNS i Ambasada SAD u Beogradu nominovali su je 2012. godine za nagradu za istraživačko novinarstvo.

U oktobru 2012. izabrana je za predsednicu Programskog odbora Radiodifuzne ustanove Vojvodine RTV. Članica je Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Internacionalne federacije novinara (IFJ).

Godine 2011. objavila je svoju prvu stručnu knjigu „Dostupnost informacijama od javnog značaja“ (JP Službeni glasnik i Banatski kulturni centar), 2012. publikaciju posvećenu preminulom novinaru i borcu za ljudska prava „Sećanja na Sinišu Jakonića“ (Banatski kulturni centar i UG „PostPesimisti Kikinde“), a krajem iste godine, zahvaljujući donatorskoj pomoći Ekumenske inicijative žena iz Omiša (Hrvatska), iz štampe je izašla zbirka intervjuja „Životne priče političarki iz Vojvodine“ (Banatski kulturni centar i UG „PostPesimisti Kikinde“), koja je u 2013. godini imala drugo izdanje.

Jedna od istina koja se nameće i muškom čitaocu ove knjige: Nema slobode i emancipacije, ni za muškarce ni za žene, ukoliko ne shvate da su manipulirani od poretka, od vladodržaca kojima su vazda potrebni hijerarhija i autoritarnost, odnosno, patrijarhalni modeli kao posredovanje. Reč je, pre svega, o autoritarnoj porodici koja socijalizuje ljude u tradiciji podele na muške i ženske poslove, koja ih privikava na hijerarhiju i neprikosnovene autoritete, na društvenu podelu rada i koja, u krajnjoj liniji, ispostavlja podanike državi – idealne šrafove koji se bez trvenja i otpora uklapaju u mehanizam poretka.

Objavljivanje ovih razgovora je skromni prilog odgovornosti za javnu reč, polaganje računa za javno delanje. Njima se nastoji reaktuelizovati starogrčko poimanje razgovora (dijaloga) kao pravog oblika političkog opštenja. U tom smislu ova knjiga nije samo lični dokument, nego slika vremena u kojem je nastala.

Izvod iz recenzije prof. dr Jovice Trkulje

U novoj knjizi „Tiha većina: životne priče političarki iz Srbije“ Dijana Subotički ponudila nam je 14 raznolikih, ponekad neočekivano iskrenih, potresnih i uzbudljivih ispovesti onih žena koje svakodnevno gledamo u prenosima skupštinskih zasedanja i žustrim polemikama u kojima zastupaju stavove političkih partija, poslaničkih grupa ili Vlade... Ispovesti u kojima otkrivaju do sada nepoznate, ali važne (određujuće) detalje iz ličnog i porodičnog života, profesionalne i političke karijere.

Dominiraju one koje su 2012. godine izabrane za poslanice u Skupštini Republike Srbije, a dragoceno je da su među intervjuisanim ženama ovoga puta i one koje su se tokom svoje političke karijere našle na najvišim državnim funkcijama: aktuelne i bivše ministarke, predsednice i potpredsednice parlamenata (lokalnog, pokrajinskog i republičkog), ambasadorke, kao i one političarke koje danas zauzimaju najviše funkcije u svojim političkim partijama (predsednice i potpredsednice).

Izvod iz recenzije Marije Srdić

